

บทบาทพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย
ของไทย : กรณีศึกษาในจังหวัดกระบี่

ดาบตำรวจวัฒนา สิมมา

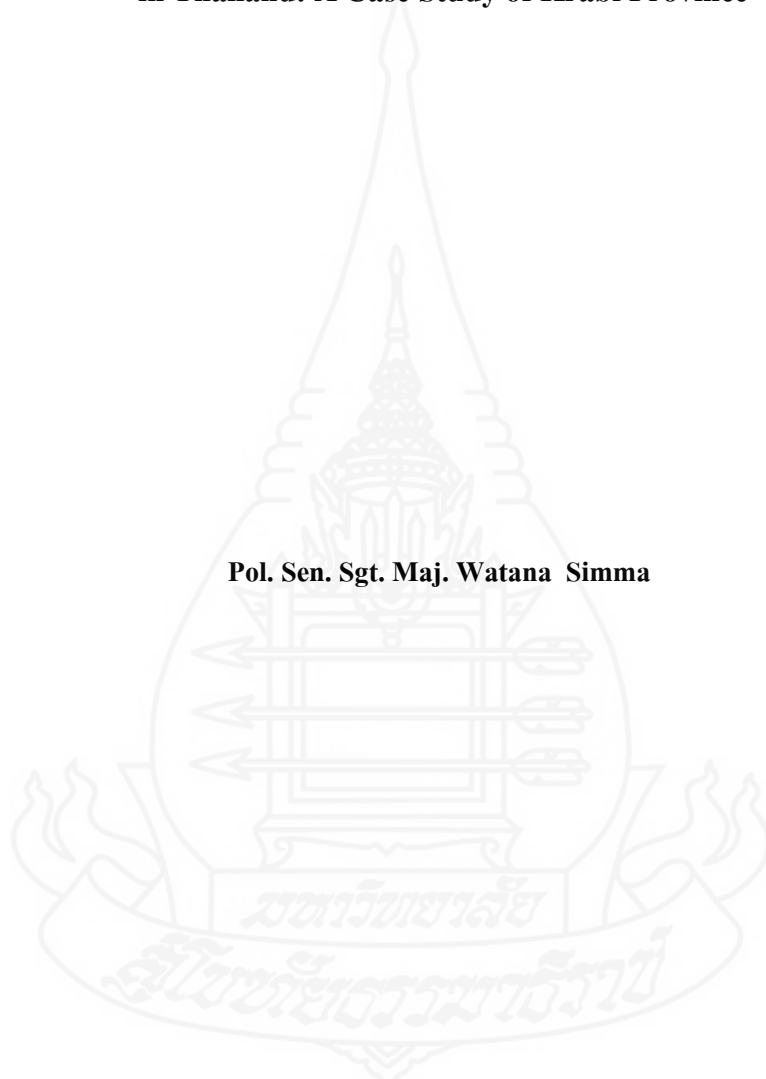


วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2554

**The Role of Monks in Building a Democratic Political Culture
in Thailand: A Case Study of Krabi Province**

Pol. Sen. Sgt. Maj. Watana Simma



A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government

School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

2011

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย
ของไทย: กรณีศึกษาในจังหวัดกระบี่

ชื่อและนามสกุล คาบคำรววัฒนา สิมมา

แขนงวิชา การเมืองการปกครอง

สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร. เสนีย์ คำสุข
2. รองศาสตราจารย์ชูปณรรต พรหมอินทร์

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2555

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประณต เสนีย์คำสุข

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ประณต นันทิยะกุล)



กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. เสนีย์ คำสุข)

ชูปณรรต พรหมอินทร์

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ชูปณรรต พรหมอินทร์)

สุจินต์ วิสวธีรานนท์

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ วิสวธีรานนท์)



กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.เสนีย์ คำสุข สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช รองศาสตราจารย์ ฐาปนรศพรหมอิน สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และรองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ นันทิยะกุล กรรมการเลือกตั้งประจำกรุงเทพมหานคร ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งเสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ทั้ง 15 แห่งในจังหวัดกระบี่ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและเสียสละเวลาอันมีค่าที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และขอขอบคุณเพื่อนๆ ศึกษาปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช รุ่น 2 ที่ได้ให้กำลังใจ โดยเฉพาะปลัดอรุณี คำหอม ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสองพี่น้อง อำเภอลำชะงะ จังหวัดชุมพร ที่ให้ความช่วยเหลือในด้านเอกสารและข้อมูล

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช คุณพ่อคุณแม่ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ทุกท่านที่ได้กรุณาสนับสนุน ช่วยเหลือและให้กำลังใจตลอดมา

วัฒนา สิมมา

กรกฎาคม 2555

ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย:
กรณีศึกษาในจังหวัดกระบี่

ผู้วิจัย ดาบตำรวจวัฒนา สิมมา รหัส 2488002904 **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) รองศาสตราจารย์ ดร.เสนีย์ คำสุข (2) รองศาสตราจารย์สุปรตพรหมอินทร์ **ปีการศึกษา** 2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ในจังหวัดกระบี่ (2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ ในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย (3) เสนอแนะแนวทางการแก้ไข ปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และข้อมูลที่ได้จากเอกสาร กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจงพระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่จำนวน 15 รูป และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า (1) พระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่ มีความรู้ ความเข้าใจด้านพุทธศาสนาอย่างดีและเข้าใจการเมืองในระบอบประชาธิปไตยพอสมควร พระสงฆ์มีบทบาทในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยค่อนข้างจำกัดหรืออยู่ในขอบเขตตามที่พระธรรมวินัยกำหนด แต่ก็พบว่าพระสงฆ์หลายรูปที่มีบทบาททางอ้อมในการเผยแพร่ความคิดและความรู้เกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตยต่อประชาชน เช่น การเทศนา การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เป็นต้น (2) ปัญหาและอุปสรรคในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยก็คือ การถูกวิจารณ์ถึงความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง โดยเฉพาะการสนับสนุนนักการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่ที่ได้รับการเลือกตั้ง และมีพระสงฆ์บางรูปไม่ต้องการเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมืองมากนัก รวมถึงพระสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (3) เทร่สมาคมควรมีแนวทางในการออกกระเบียบปฏิบัติในการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ให้มีส่งเสริมประชาธิปไตย พระสงฆ์ควรปรับวิธีการให้ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยผ่านกลุ่มตัวแทนนักเรียน และการเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้กับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ

คำสำคัญ บทบาท พระสงฆ์ วัฒนธรรมทางการเมือง ประชาธิปไตย จังหวัด กระบี่

Thesis title: The Role of Monks in Building a Democratic Political Culture in Thailand: A Case Study of Krabi Province

Researcher: Pol. Sen. Sgt. Maj. Watana Simma; **ID:** 2488002904; **Degree:** Master of Political Science (Politics and Government); **Thesis advisors:** (1) Dr. Senee Comsook, Associate Professor; (2) Thapanat Prom-in, Associate Professor;

Academic year: 2011

Abstract

The objectives of this research were: (1) to study the role of the Buddhist clergy in building a democratic political culture in Krabi Province; (2) to study the problems and obstacles faced by the clergy in that role; (3) to recommend ways to solve those problems.

This was a qualitative study based on documentary research and interviews with key informants, consisting of 15 Buddhist monks in Krabi. Data were analyzed through descriptive analysis.

The results showed that: (1) Monks in Krabi have a good level of knowledge and understanding of Buddhism and a fair knowledge of democracy. The role of the Buddhist clergy in promoting democratic political culture was rather limited and stayed within the bounds of what was allowed by the discipline of their order. However, several of the monks interviewed did have an indirect role in disseminating ideas and knowledge about democracy to the people through their sermons and informal discussions. (2) One of the major problems was criticism against monks for getting involved in politics. In particular, the monks felt that people would disapprove if a monk endorsed or supported any local politician up for election. Some of the monks did not want to have anything to do with politics. Also, many of the monks lacked understanding of the true meaning of democracy. (3) Recommendations for solving these problems are that the Sangha Supreme Council of Thailand should issue regulations governing monks' roles in promoting democracy; and monks should use new methods to educate people about the democratic system, such as speaking to student groups and acting as democracy advisers to various organizations and agencies.

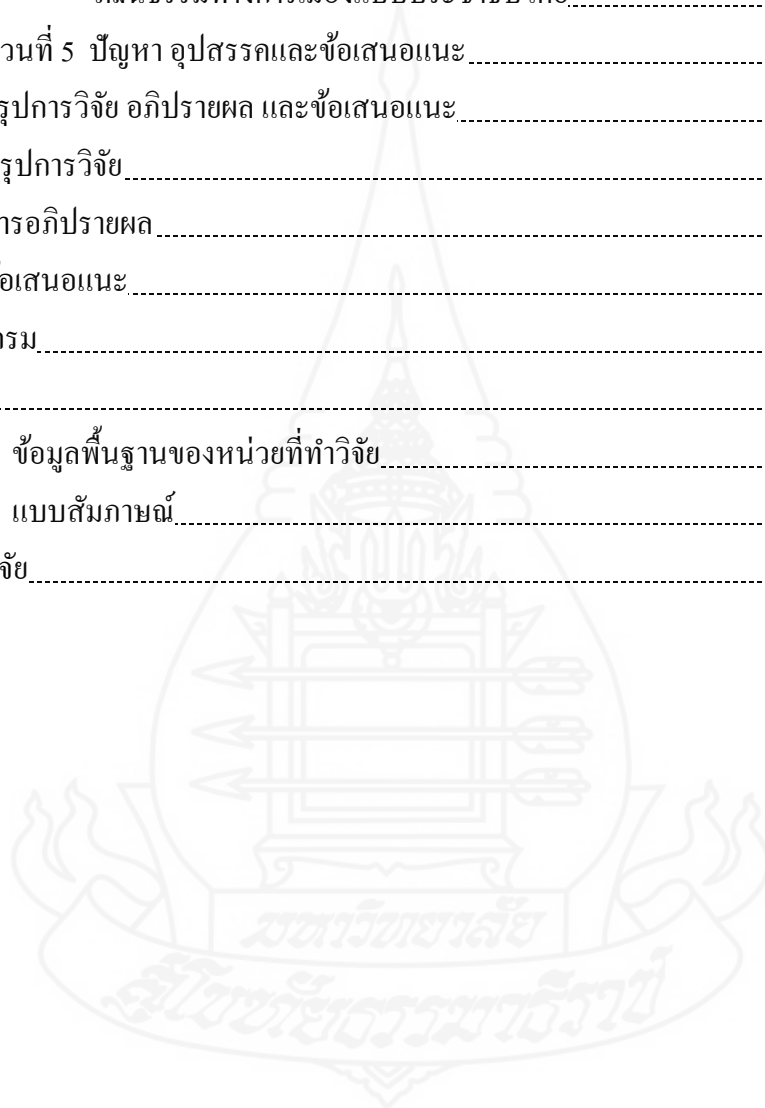
Keywords: Role, Buddhist clergy, Buddhist monk, Political culture, Democracy, Krabi Province

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฅ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์.....	7
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	12
แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย.....	12
แนวคิดเรื่องรูปแบบของวัฒนธรรมทางการเมือง.....	21
แนวคิดระบอบประชาธิปไตย.....	29
แนวคิดเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง.....	49
แนวคิดพระพุทธศาสนาและบทบาทของพระสงฆ์.....	59
ข้อมูลพื้นฐานของหน่วยงานที่ทำวิจัย.....	87
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	87
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	99
ประชากรและตัวอย่าง.....	99
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	103
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	104
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	105
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	106
ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง.....	106
ส่วนที่ 2 ความรู้ ความเข้าใจด้านพุทธศาสนาและการเมืองโดยทั่วไป.....	110
ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นและทัศนคติเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย.....	133

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ส่วนที่ 4 บทบาทของพระสงฆ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับการสร้าง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย.....	148
ส่วนที่ 5 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ.....	155
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	158
สรุปการวิจัย.....	159
การอภิปรายผล.....	163
ข้อเสนอแนะ.....	186
บรรณานุกรม.....	187
ภาคผนวก.....	194
ก ข้อมูลพื้นฐานของหน่วยที่ทำวิจัย.....	195
ข แบบสัมภาษณ์.....	112
ประวัติผู้วิจัย.....	215



สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	8
ภาพที่ 3.1 กลุ่มประชากร.....	99
ภาพที่ 3.2 กลุ่มตัวอย่าง.....	102
ภาพที่ 5.1 อริยสัจ 4.....	169



บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากสังคมไทยตั้งแต่ดั้งเดิม คนไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงมาถึงยุคปัจจุบัน จนถือเป็นวัฒนธรรมความเชื่อ อย่างหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนไทย มีคนไทยประมาณร้อยละ 95 ที่นับถือพระพุทธศาสนา และได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์มรดกของชาติไทย (สุพัตรา สุภาพ, 2536: 106) แม้แต่พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ก็ทรงนับถือศาสนาพุทธ และทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระพุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองจนแยกไม่ออก ในแง่ของการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองและเพื่อจัดความขัดแย้งทางการเมือง (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2548: 85)

วิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของไทยในอดีตได้ชี้ให้เห็นว่าทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของบุคคลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” (Political culture) นั้น เป็นหน้าที่และกิจกรรมโดยตรงของชนชั้นปกครองหรือชนชั้นนำ (elite) ในสังคมเท่านั้น จึงทำให้มรดกทางวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยมีลักษณะของการยอมรับในอำนาจของผู้ปกครอง หรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า” แต่เมื่อสังคมไทย เริ่มได้รับอิทธิพลจากความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของตะวันตกใน สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ได้มีผลทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบตะวันตก แพร่หลายเรื่อยมา จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และหลังจากนั้นอิทธิพลทางความคิด และเทคโนโลยีต่างๆ ของตะวันตกได้แพร่หลายเข้ามาสู่สามัญชนในรูปของการศึกษา และกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมด้านอื่นๆ เช่น ผ่านสื่อมวลชน มีผลทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยมีลักษณะผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (ยอมรับอำนาจ) กับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย แต่ในทางปฏิบัติ วัฒนธรรมทางการเมืองทั้งสองกลับมีลักษณะขัดแย้งกัน และคนไทยจะมีระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมสูงกว่าประชาธิปไตย ประกอบกับการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการ พ.ศ. 2475 อำนาจการปกครองมักตกอยู่ในอำนาจของทหาร จึงทำให้คนไทยไม่สนใจเรื่องการเมือง ซึ่งเห็นได้จากการใช้

สิทธิเลือกตั้ง ทั้งนี้เนื่องมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองในระบอบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันอิทธิพลทางด้านคำสอนของพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับกฎแห่งกรรม ก็มีอิทธิพลต่อการกำหนดความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ และโลกทัศน์ของคนไทยในแง่ที่ว่า เพราะเกิดมาเพื่อชดใช้กรรม จึงต้องก้มหน้าก้มตารับกรรมที่ก่อไว้ ขณะเดียวกันความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ความลี้ลับ ภูตผีปิศาจก็ยังคงมีอิทธิพลในการกำหนดรูปแบบและลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยให้เป็นแบบดั้งเดิมเช่นกัน ดังนั้น อิทธิพลของพุทธศาสนาผสมกับความเชื่อทางด้านวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม จึงมีส่วนทำให้การเมืองการปกครองของไทยไม่สามารถพัฒนาไปสู่การเมืองแบบประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง (ค้นจาก http://www.baanjommyut.com/library_2/Buddhism_and_culture/0.1.Html 9 May 2012)

พุทธศาสนาในประเทศไทย เราสามารถจะพบได้ว่าการเมืองกับพระสงฆ์ไทยนั้นต่างมีความสัมพันธ์กันเกี่ยวเนื่องมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเพราะสถาบันการปกครองของไทยโดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์ทรงให้การสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์มาโดยตลอด ไม่เพียงแต่เท่านั้นพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ยังได้ทรงยึดถือเอาพุทธธรรมมาเป็นหลักในการปกครองอีกด้วย ซึ่งเราจะเห็นได้จากในสมัยสุโขทัย เมื่อพ่อขุนรามคำแหงเสด็จขึ้นครองราชย์ ได้มีการวางรากฐานพุทธธรรมให้เป็นรากฐานที่มั่นคง ทรงอาราธนาพระมหาเถระสังฆราช ซึ่งเป็นพระเถระชาวลังกาที่มาเผยแผ่อยู่ที่นครศรีธรรมราช มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกรุงสุโขทัย มีการส่งเสริมการเรียนพระไตรปิฎก เมื่อพระยาลิไทขึ้นครองราชย์ ก็ได้มีการพัฒนาพุทธธรรมตามบริบทของสังคมไทยให้เป็นแบบ “สามประสาน” คือ 1) การสร้างระบบความรู้ ที่เน้นเรื่องราวของการดำเนินชีวิตตามหลักกฎแห่งกรรมและไตรภูมิ เพื่อให้บุคคลมีแรงกระตุ้นในการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นจนพ้นทุกข์ ในวิถีสถาปน มุ่งเน้นให้คนเคารพในพระรัตนตรัย เห็นความสำคัญของพระรัตนตรัยที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) ระบบค่านิยมพฤติกรรมบุญ ที่เน้นการมีสัมมาทิฐิ ทานศีล ความกตัญญู การเชื่อฟังผู้ใหญ่ การมุ่งให้เห็นความสำคัญของการทำนุบำรุงกิจการของพระพุทธศาสนา 3) ระบบคตินิยมความเชื่อและวิถีปฏิบัติของประชาชนทั่วไปในเรื่องนรกสวรรค์และการทำดีทำชั่ว (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2535)

ต่อมาในสมัยอยุธยา แม้ว่ากรุงศรีอยุธยาจะเป็นดินแดนแห่งการศึกสงครามมีการแก่งแย่งชิงดีทั้งภายในภายนอกก็ตาม พระพุทธศาสนาก็ยังคงเป็นที่พึ่งทั้งทางกายทางใจของคนทั้งหลายอย่างไม่คลอนแคลน ไม่ว่าจะเป็นไปในเรื่องของการลดความขัดแย้ง หรือการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง พระมหากษัตริย์ที่เป็นผู้ทรงความเลียบขาดในด้านการเมืองการปกครอง ก็ยังมีความศรัทธาแน่นแฟ้นในบวรพระพุทธศาสนาทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก และทรงบำเพ็ญกรณียกิจทางศาสนามิได้ขาด และในฐานะที่ศูนย์กลางของวัฒนธรรมและความมั่นคงของกรุงศรีอยุธยาอยู่

ที่วัด ถาวรวัตถุและอนุสาวรีย์แห่งชัยชนะทั้งทางโลกและทางธรรมได้ผสมผสานเป็นเกดียวเดียวกัน เป็นปรากฏการณ์อันพึงถึงเป็นอนุสติ ณ ที่วัด ดังเช่น ในรัชสมัยของพระเจ้าอยู่ทอง เมื่อทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ทรงโปรดฯ ให้สร้างสถาปนาวัดใหญ่ชัยมงคล (เดิมวัดเจ้าแก้วไท) และวัดพุทไธสวรรย์ เป็นวัดหลวง หรือในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งตลอดรัชสมัยของพระองค์ ที่ทรงกรำศึกสงครามมาตลอด ก็ยังทรงโปรดฯ ให้สร้างพระเจดีย์ใหญ่ชัยมงคลสวมพระเจดีย์เจ้าแก้วไท เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งการได้รับชัยชนะและอิสรภาพ และในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนี้เองที่พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองการปกครองเป็นอย่างมาก เช่น กรณีของสมเด็จพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว พร้อมด้วยพระราชาคณะ คณะสงฆ์ผู้ใหญ่จำนวน 25 รูป ได้เข้าไปแสดงธรรมในพระราชฐาน แต่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อยับยั้งโทษประหารชีวิตแม่ทัพนายกอง ที่ตามเสด็จไม่ทันคราวกระทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราช และ มังจาชะโรแห่งกรุงหงสาวดี หรือการที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชในเยาว์วัย ก็ทรงมีพระอาจารย์เป็นพระภิกษุสงฆ์ชาวมอญ เป็นผู้อบรมสั่งสอนวิชาการด้านต่างๆ เมื่อครั้งที่ถูกนำตัวไปเป็นองค์ประกันอยู่ที่เมืองหงสาวดี หรือในยุคของพระเจ้าปราสาททองผู้ทรงมีฉายาว่าโหด เขี้ยวพระองค์หนึ่ง ในการปราบดาภิเษกก็ยังโปรดฯ ให้สร้างวัดที่งดงามที่สุดวัดหนึ่งคือ วัดชัยวัฒนาราม (ค้นจาก http://www.baanjomayut.com/library_2/Buddhism_monks_in_the_Politics/13.html)

ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ก็ยังทรงเหมือนกับพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตที่ผ่านที่ทรงนิยมสร้างวัดและเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก แต่หลังจากที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อ พ.ศ. 2475 พุทธศาสนาก็ถูกปรับใช้ในลักษณะเชิงสนับสนุนอำนาจของคณะราษฎร ซึ่งจะเห็นได้ตั้งแต่ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ในการปฏิวัติ 2475 มีความตอนหนึ่งว่า “...ราษฎรจะได้รับความปลอดภัย ทุกคนจะต้องมีงานทำ ไม่ต้องอดตาย ทุกคนจะมีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพพ้นจากการเป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาสพวกเจ้า หมดสมัยที่เจ้าจะทำนาบนหลังราษฎร สิ่ง que ทุกคนพึงปรารถนาคือ ความสุขความเจริญอย่างประเสริฐ” ซึ่งเรียกเป็นศัพท์ว่า “ศรีอาริยะ” นั้น ก็จะพึงบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรถ้วนหน้า ซึ่งคำว่า “ศรีอาริยะ” นั้น เป็นจินตนาการสังคมในอุดมคติ ของพุทธศาสนาถูกนำมาอ้างอิงในเชิงสนับสนุนภาวะสังคมที่พึงประสงค์ในระบอบประชาธิปไตย ที่ราษฎรมีงานทำ มีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพ พ้นจากความเป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาสของพวกเจ้านอกจากนี้คณะราษฎรโดยนายปรีดี พนมยงค์ ยังเขียนว่า “...แม้ในการทำบุญ ก็ปรารถนาจะประสบศาสนาพระศรีอาริย์ แม้การสาบานในโรงศาลก็ดี ในการพิธิใดๆ ก็ดี ก็อ้างกัน แต่เมื่อซื้อสัตย์หรือให้การ ไปตามความเป็นจริงแล้ว ก็ให้ประสบพบศาสนาพระศรีอาริย์..” จะเห็นว่านายปรีดี อ้างถึง “ศาสนาพระศรีอาริย์” ที่ไม่ได้หมายถึงโลกพระศรีอาริย์ในอนาคต แต่เป็นโลกพระศรีอาริย์ที่

สามารถสร้างขึ้นได้ในปัจจุบัน ด้วยการสร้างระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์และระบบเศรษฐกิจที่เป็นประชาธิปไตย และมีความเป็นธรรม

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าหลังจากที่ ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. 2475 พุทธศาสนาถูกปรับใช้ภายใต้บริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ แม้สาระสำคัญ อาจเชื่อถือเหมือนกัน แต่มีจุดเน้นและรายละเอียดปลีกย่อยต่างกันไปตามบริบท เช่น ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พุทธศาสนาก็เน้นมิติทางสังคมที่ส่งเสริมอำนาจของกษัตริย์ ขณะที่ในยุคประชาธิปไตย พุทธศาสนาก็ถูกปรับใช้ในลักษณะเชิงสนับสนุนอำนาจของผู้นำทางการเมือง ซึ่ง นายปรีดี พนมยงค์ ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ตระหนักถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่สนับสนุนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาอย่างยาวนาน เมื่อเปลี่ยนสังคมเป็นระบอบประชาธิปไตย จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนวิถีคิดและอุดมการณ์ทางพุทธศาสนาที่เคยถูกใช้สนับสนุนสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสนับสนุนประชาธิปไตยด้วย แม้แต่ระบบการปกครองคณะสงฆ์เองก็ต้องจัดให้สอดคล้องกับประชาธิปไตยดัง พ.ร.บ.การปกครองคณะสงฆ์ 2484 ขณะเดียวกัน พุทธศาสนาก็เริ่มตกต่ำลงเรื่อยๆ อันเนื่องมาจากมีศาสนาอื่นๆ เข้ามาในประเทศไทยในยุคที่มีการล่าอาณานิคมของชนชาติตะวันตก

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ก็ถูกจำกัดลง ด้วยกฎหมายที่นักการเมืองร่างขึ้นมา ซึ่ง (ทวิวัฒน์ ปุ่มพริกวิวัฒน์, สืบค้นจาก www.bloggang.com/viewblog.php?id=khunz&date) ได้วิเคราะห์ว่า ในยุคการเมืองการปกครองของไทยที่ใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 พระสงฆ์ได้ถูกลิดรอนสิทธิ์ทางการเมืองหลายด้านด้วยกัน เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการถือบัตรประจำตัวประชาชน และสิทธิในการได้รับหนังสือเดินทางตามขั้นตอนปกติ รวมทั้งเรื่องราวของภิกษุณี สามเณรี และแม่ชีกับสิทธิทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยการตีความทั้งในเชิงกฎหมาย (ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ (ฉบับประชาชน) พ.ศ.2540) และพระธรรมวินัยเป็นที่ตั้งโดยได้ชี้ให้เห็นถึงความล้าสมัยของการตีความสิทธิและหน้าที่แห่งคณะสงฆ์ไทยที่ขัดแย้งกันเอง ระหว่างหน่วยงานรับผิดชอบต่างๆ เช่น กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงกลาโหม, กระทรวงคมนาคม, และกระทรวงสาธารณสุข

สำหรับสิทธิในการเลือกตั้งนั้น กฎหมายรัฐธรรมนูญไทยทุกฉบับ มักจะจำกัดสิทธิของพระสงฆ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งว่าไม่ควรจะออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกทางการเมือง โดยให้เหตุผลว่าพระสงฆ์เป็นนักบวช ซึ่งได้ตัดทางโลกไปอยู่ในโลกของพระธรรมแล้ว จึงไม่ควรออกมายุ่งเกี่ยวกับการเมืองเนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ที่บริสุทธิ์ ส่วนการเมืองเป็นเรื่องสกปรกพระสงฆ์จึงไม่ควรเข้าไปแปดเปื้อนกับความสกปรกของการเมือง แต่ขณะเดียวกัน

ชายไทย เมื่ออายุครบเกณฑ์ทหาร หากบวชเป็นพระอยู่ก็ต้องสึกออกมา เพื่อมารับการเกณฑ์ทหาร เพราะกฎหมายกำหนดไว้ว่าเป็นหน้าที่ของชายไทยที่จะต้องเกณฑ์ทหารและพระสงฆ์คือประชาชน ที่ไปบวชตามประเพณี ดังนั้นเมื่ออายุครบถึงคราวเกณฑ์ทหารต้องสึกออกมา ในเมื่อพระสงฆ์เป็นทั้งนักบวชในพระพุทธศาสนาและประชาชนในเวลาเดียวกัน เหตุใด ต้องห้ามมิให้พระสงฆ์ไปใช้สิทธิออกเสียงในการเลือกตั้ง และหากข้อสมมติฐานที่ว่า การเมืองคือ ลิงสกปรก (ไร้จริยธรรม) เป็นจริงแล้ว พระสงฆ์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจริยธรรม ก็ยังจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับให้มาก เพื่อที่จะชำระล้างการเมืองที่สกปรกให้เป็นการเมืองที่สะอาดให้ได้ อาจถือเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ด้วยซ้ำไป (ค้นจาก<http://www.bloggang.com/viewblog.php?id= khunz&date=15-11-2009& group=10&gblog=10>)

ในฐานะผู้นำชุมชน พระสงฆ์อาจใช้ความรู้ทางจริยธรรมของตน ช่วยแก้ปัญหาการซื้อเสียง หรือการทุจริตเลือกตั้งในรูปแบบอื่นๆ เมื่อพระสงฆ์และชุมชนรวมตัวกันและมีพลังในเชิงจริยธรรม นักการเมืองก็จะนึกถึงจริยธรรมมากขึ้น และการเมืองก็จะพลอยมีจริยธรรมเพิ่มขึ้นด้วย ในสังคมไทยนั้นศาสนากับการเมืองสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกมาโดยตลอด ในอดีตรัฐเข้าไปจัดการปัญหาของคณะสงฆ์ เช่น รัฐเป็นผู้แต่งตั้งผู้นำคณะสงฆ์ ตรวจสอบพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ และจับผู้ปลอมปนมาบวชให้สึกออกไป เป็นต้น ปัจจุบันนักการเมืองเป็นฝ่ายเข้าไปควบคุมกิจการของคณะสงฆ์ เช่น นายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรี เป็นผู้ดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยตรง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้ดูแลกรมการศาสนา เป็นต้น เมื่อนักการเมืองเป็นผู้ควบคุมดูแลกิจการของคณะสงฆ์แล้ว คณะสงฆ์ก็ควรจะมีสิทธิเลือกนักการเมืองเหล่านั้นด้วยโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง

อีกประการหนึ่งนักบวชหรือเจ้าหน้าที่ในศาสนาอื่น แม้จะทำหน้าที่นักบวช เช่น บาทหลวงในศาสนาคริสต์ หรือ โต๊ะอิหม่ามในศาสนาอิสลาม เป็นต้น ก็ล้วนแล้วแต่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้งสิ้น ทำให้นักการเมืองมีความเกรงใจนักบวชหรือเจ้าหน้าที่ทางศาสนาเหล่านั้น ตรงกันข้ามพระสงฆ์ซึ่งเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาของคนไทยส่วนใหญ่ กลับถูกละเลยสิทธิอันชอบธรรมนี้ไป ทำให้นักการเมืองไม่เกรงใจหรือไม่ฟังเสียงของทางฝ่ายพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์ไม่มีอำนาจในการควบคุมตรวจสอบนักการเมืองโดยผ่านการเลือกตั้ง

การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นคนละสิ่งกับ “การเล่นการเมือง” การที่พระสงฆ์มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (ดังเช่นในประเทศพม่า) มิได้หมายความว่าพระสงฆ์จะสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แม้ว่าประเทศพระพุทธศาสนาอย่างศรีลังกา พระสงฆ์มีสิทธิทั้งลงคะแนนเลือกตั้งและสมัครผู้แทนราษฎร และเวลานี้ก็มีพระสงฆ์ศรีลังกานั่งอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร ทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติอยู่ด้วยก็ตาม) ถ้าหากพระสงฆ์จะลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก็อาจ

กระทำได้โดยการสีกหาลาเพศก่อน แล้วจึงลงสมัครเลือกตั้ง ดังเช่นที่ข้าราชการมีสิทธิออกเสียงลงคะแนน แต่ไม่มีสิทธิสมัครผู้แทนราษฎร ข้าราชการจะสมัครเป็นผู้แทนราษฎรได้ก็ต่อเมื่อลาออกจากราชการแล้วเท่านั้น เช่นเดียวกับการมีบัตรประจำตัวประชาชนของพระสงฆ์ ถ้าพระสงฆ์คือ ประชาชนที่เข้าไปบรรพชาตามประเพณี หากบวชนานไม่สึก พระสงฆ์ควรมีสิทธิได้บัตรประจำตัวประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมืองไทยที่อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ แต่กระทรวงมหาดไทยกลับมองว่า พระสงฆ์มิได้อยู่ในสถานะประชาชนไทยทั่วไปคนหนึ่ง ดังนั้นสิทธิอันพึงมีพึงได้ของพระสงฆ์ในฐานะประชาชนก็มิควรได้รับ กล่าวคือ พระสงฆ์ไม่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือรับสมัครเลือกตั้ง พระสงฆ์ไม่มีสิทธิได้รับบัตรประจำตัวประชาชน และสิทธิอื่นๆ อันเกิดขึ้นจากการถือบัตรประชาชน เช่น การได้รับหนังสือเดินทางขึ้นตอนปรกติของประชาชนทั่วไป

ในขณะที่นักบวชในศาสนาอื่นๆ ที่เป็นพลเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นบาทหลวงในศาสนาคริสต์ หรือเจ้าหน้าที่ในศาสนาอิสลาม (เช่น อิหม่าม โต๊ะครู ฯลฯ) หรือผู้ประกาศศาสนาฮินดูหรือศาสนาสิกข์ อันเป็นศาสนาที่เป็นทางการของไทย ล้วนแล้วแต่ได้รับสิทธิในฐานะพลเมืองไทยทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการมีสิทธิในการเลือกตั้ง หรือสมัครรับเลือกตั้ง สิทธิในการถือบัตรประชาชน และสิทธิอื่นๆ ที่ตามมาจากการถือบัตรประชาชน แต่พระสงฆ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองไทยจึงมิได้รับสิทธิเทียบเท่ากับนักบวชในศาสนาอื่นของไทยทั้งที่เป็นศาสนาที่เป็นทางการเช่นเดียวกัน

แต่ในขณะเดียวกันเมื่อยามที่ประเทศเกิดปัญหาวิกฤติต่างๆ พระสงฆ์จะเป็นผู้ออกมาช่วยเหลือให้รอดพ้นจากปัญหา เช่น หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน หรือ พระธรรมวิสุทธิมงคล แห่งวัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ได้ออกช่วยประเทศชาติโดยการทอดผ้าป่าช่วยชาติ นำเงินมาช่วยประเทศชาติให้พ้นวิกฤติ ในขณะที่นักการเมืองมีความคิดเพียงที่จะกู้เงินต่างชาติ และส่งเสริมให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศไทยให้มาก จึงทำให้สังคมไทยต้องตกเป็นเมืองขึ้นทางวัตถุนิยมไป สิ่งดีงามในสังคมไทยจึงค่อยๆ เสื่อมโทรมลง เพราะรัฐบาลไม่ได้คิดที่จะแก้ไขปัญหาโดยใช้หลักธรรมมาเป็นแนวทาง หรือ การที่พระสงฆ์หลายรูปเดินทางไปจำพรรษาที่วัดใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับพระสงฆ์และประชาชน ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่กำลังประสบปัญหาการสู้รบฆ่าฟันกัน

แม้พระสงฆ์ในปัจจุบันจะถูกจำกัดสิทธิและบทบาททางการเมืองด้วยข้อกำหนดและการเมืองแต่ทางจริยธรรมแห่งพุทธศาสนา พระสงฆ์ก็ยังได้ใช้ธรรมในการที่จะออกช่วยเหลือประเทศชาติ โดยใช้ความรู้ ใช้คุณธรรมจริยธรรมและจิตสำนึกของการเป็นพระในร่มเงาของพระพุทธศาสนาออกช่วย เหลือประชาชนในด้านต่างๆ ทั้งนี้เป็นเพราะวัฒนธรรมของสังคมไทยที่

บ่มเพาะกันมาว่า พระสงฆ์คือ ที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ซึ่งเน้นแนวทางสายกลางเพื่อให้พ้นจากความทุกข์

ในการศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย : กรณีศึกษาจังหวัดกระบี่” จึงเป็นการศึกษาถึงความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็นและทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตยและในฐานะที่เป็นพระสงฆ์เป็นต้นแบบของวัฒนธรรมไทยจะมีบทบาทอย่างไรต่อการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย

เหตุที่ผู้วิจัยสนใจทำวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย : กรณีศึกษาจังหวัดกระบี่” เพราะในช่วงเวลาหลังรัฐธรรมนูญฯ 2540 เพราะเป็นช่วงที่สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเมืองไทยก็มีความขัดแย้ง ประชาชนมีความแตกแยกทางความคิด จนนำไปสู่การปฏิวัติ เมื่อ พ.ศ. 2549 สถาบันทางศาสนาก็เริ่มเสื่อมลงด้วยมีพระสงฆ์ที่ประพฤติตนไม่เหมาะสมต่อการครองเพศสมณะ และมีพระสงฆ์หลายรูปที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองมีทั้งต่อต้านและสนับสนุนนักการเมือง มีการประท้วงอดอาหารเพื่อเรียกร้องให้บรรจพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติลงในรัฐธรรมนูญ ทำให้ผู้วิจัยอดคิดไม่ได้ว่าพระสงฆ์ในปัจจุบัน ควรจะมีบทบาทที่แท้จริงอย่างไร ต่อวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย เพื่อให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ในจังหวัดกระบี่ว่า ทำอะไรบ้าง ที่เกี่ยวกับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

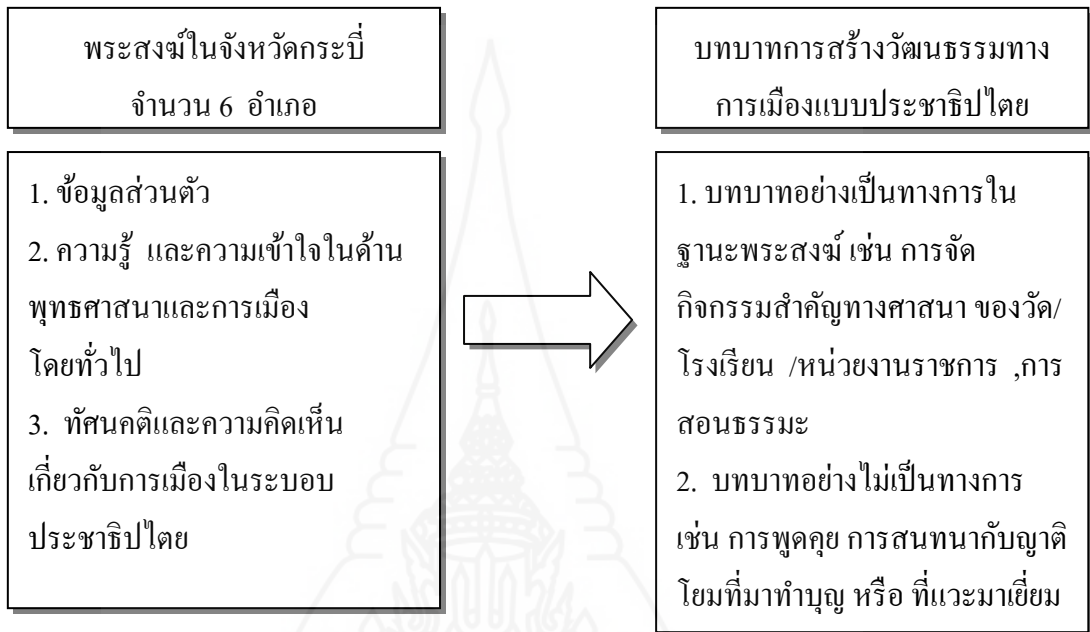
2.2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยของพระสงฆ์

2.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไข ปัญหาและอุปสรรค

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย : กรณีศึกษาจังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับ ความรู้ ความ

เข้าใจ ความคิดหรืออุดมการณ์ และบุคลิกลักษณะของพระสงฆ์ ในจังหวัดกระบี่เป็นกรอบในการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ดังรูปภาพที่ 1.1



ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษา “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย : กรณีศึกษาจังหวัดกระบี่” โดยศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็นและทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่ ที่มีต่อการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนการมีบทบาทในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในฐานะของพระสงฆ์อย่างเป็นทางการ เช่น การเทศนา อบรมสั่งสอน ในกิจกรรมที่สำคัญๆ เกี่ยวกับทางศาสนา ที่วัด และหน่วยงานราชการ จัดขึ้น การเข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน/ตำบล และบทบาทของพระสงฆ์อย่างไม่เป็นทางการ ในการสร้างวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย เช่น การสนทนา และพูดคุยกับญาติโยมที่มาทำบุญ ถึงเหตุบ้านบ้านการเมือง ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษา ไว้ดังนี้

4.1 พื้นที่ภาคสนาม (Filed studies) ผู้วิจัยใช้การวิจัยลงพื้นที่ภาคสนามวัดในจังหวัด 6 อำเภอ จำนวนวัด 15 แห่ง ได้แก่

- 1) วัดแก้วโกรวาราม ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
- 2) วัดโกคากุฑามาศย์ ตำบลกระบี่ใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
- 3) วัดปานุราชประชาสรรค์ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
- 4) วัดกระบี่น้อย ตำบลกระบี่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
- 5) วัดสไไทย ตำบลสไไทย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
- 6) วัดควนสบาย ตำบลกระบี่ใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
- 7) วัดเฉลิมพนมเขต ตำบลเขาหิน อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่
- 8) วัดเขาพนม ตำบลเขาพนม อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่
- 9) วัดคลองท่อมใต้ ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่
10. วัดคลองแรด ตำบลคลองพน อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่
11. วัดคลองขนาน ตำบลคลองขนาน อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่
12. วัดบางโทอง ตำบลนาเหนือ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่
13. วัดบางเหียน ตำบลปลายระยา อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่
14. วัดนาเหนือ ตำบลนาเหนือ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่
15. วัดธรรมาวุชรธรรมามตำบลปกาสัย อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่

4.2 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ วัดในเขตจังหวัดกระบี่ จำนวน 6 อำเภอ จำนวนวัด 15 แห่ง

4.3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส รวมทั้งสิ้น 15 รูป

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Purposive sampling) โดยในการศึกษานี้ให้ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเท่ากับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพราะถือว่า ข้อมูลทั้งสองเป็นข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลที่ได้อาจมาจากข้อมูลดิบ ที่นำมาวิเคราะห์และสรุปหาข้อเท็จจริง ส่วนบทสัมภาษณ์เป็นข้อมูลจริงหรือข้อมูลดิบ ที่ได้จากการลงเก็บข้อมูลจริง

4.5 การศึกษานี้แบ่งเป็น 5 บท ดังนี้

บทแรก บทนำ กล่าวถึงความเป็นมาของและความสำคัญของปัญหา และกระบวนการศึกษา

บทที่ 2 เป็นภาคทฤษฎีที่กล่าวถึงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลพื้นฐานของหน่วยงานที่ทำการวิจัย

บทที่ 3 เป็นการกล่าวถึงผลการวิจัยสนาม หรือระเบียบวิธีวิจัย

บทที่ 4 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสารและบทสัมภาษณ์

บทที่ 5 เป็นบทสรุปการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

จากการศึกษาวิจัย บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย : กรณีศึกษาในจังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยได้ให้คำนิยามศัพท์เฉพาะ ดังนี้

5.1 บทบาท หมายถึง การแสดง หรือการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ในฐานะที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

5.2 วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หมายถึง แบบแผนในการคิดเรื่องทางการเมือง ร่วมกับกลุ่มบุคคลซึ่งมีผลกระทบทางค่านิยม ความเชื่อ ปทัสถานและพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มบุคคลที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่แสดงออกทางการเมือง

5.3 การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หมายถึง แนวทาง กระบวนการ ขั้นตอน ของการให้ความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแก่ประชาชน

5.4 พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่จำวัดอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดกระบี่

5.5 ความเสมอภาค หมายถึง ความเสมอภาคในโอกาสอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าคนจนหรือคนรวย เช่น ความเสมอภาคด้านกฎหมายจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้น

5.6 หลักนิติธรรมหรือหลักนิติรัฐ หมายถึง ประชาชนจะต้องได้รับการปฏิบัติและการคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

5.7 สิทธิและเสรีภาพ หมายถึง สิทธิของประชาชนในการที่จะทำอะไรก็ได้ตามที่กฎหมายกำหนดและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

5.8 หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างแท้จริงในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย

5.9 **หลักการภาพ** หมายถึง ประชาชนทุกคนจะต้องมีความเท่าเทียมกันและปฏิบัติต่อกันคุดพี่น้อง

5.10 **วัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์** หมายถึง วัฒนธรรมที่คนจนและคนรวยต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยมีค่าตอบแทนที่แตกต่างกันเป็นเครื่องแลกเปลี่ยน

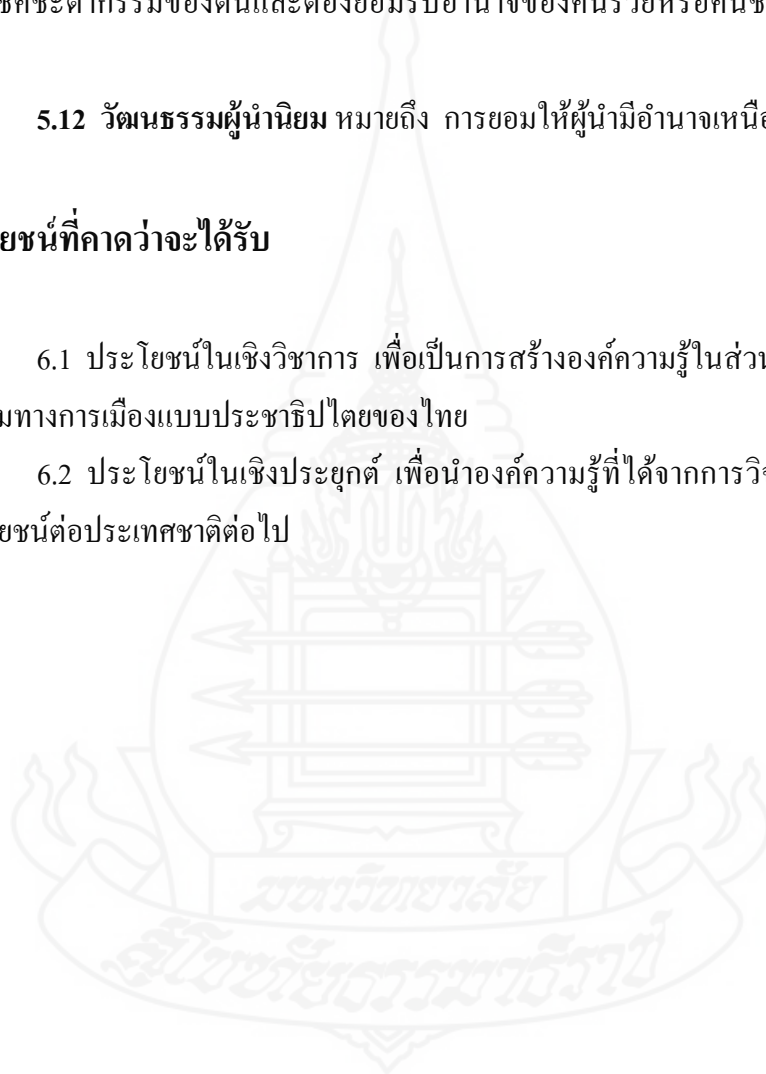
5.11 **วัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้า** หมายถึง วัฒนธรรมที่คนจนหรือคนด้อยโอกาสต้องยอมรับโชคชะตากรรมของตนและต้องยอมรับอำนาจของคนรวยหรือคนชั้นสูงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

5.12 **วัฒนธรรมผู้นำนิยม** หมายถึง การยอมให้ผู้นำมีอำนาจเหนือตนเองทุกอย่าง

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ประโยชน์ในเชิงวิชาการ เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ในส่วนที่เกี่ยวกับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย

6.2 ประโยชน์ในเชิงประยุกต์ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติต่อไป



บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย : กรณีศึกษาจังหวัดกระบี่” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย
2. แนวคิดเรื่องรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมือง
3. แนวคิดเรื่องระบอบประชาธิปไตย
4. แนวคิดเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง
5. แนวคิดเรื่องพุทธศาสนาและบทบาทของพระสงฆ์
6. ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดกระบี่
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

การศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของคนในสังคมใด ก็ตาม จะต้องอาศัยรากฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนในสังคมนั้นเป็นเกณฑ์ ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมทางการเมืองของคนในทุกสังคมล้วนขึ้นอยู่กับกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมและทางการเมือง (Political socialization) ของคนในสังคมนั้น กระบวนการหล่อหลอมทางสังคมและทางการเมืองจะเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนบ่มเพาะและปลูกฝังให้คนในสังคมมีความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติเกี่ยวกับระบบการเมือง ซึ่งหากทุกคนในสังคมได้รับการปลูกฝังสืบทอดต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนาน จะมีผลต่อความคิดและพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคม

แต่อย่างไรก็ตาม ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมืองสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองมีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) จึงสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงได้เสมอ กลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมือง คือ ข้อมูลหรือความรู้ใหม่ ที่ก่อตัวขึ้นเป็นกระแสที่มีศักยภาพของพลังที่จะ

ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เมื่อเกิดกระแสของการเปลี่ยนแปลง ความเชื่อทางการเมืองใหม่ ก็ จะนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองในที่สุด กระบวนการนี้ เป็นกระบวนการที่ ต้องใช้เวลาในการปรับตัว เพื่อลบล้างระบบความเชื่อดั้งเดิม และปลูกฝังความเชื่อใหม่ อันจะส่งผล ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลให้แตกต่างไปจากเดิม

ด้วยเหตุนี้ วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทางการเมือง และกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเมืองทั้งปวง การพัฒนาทางการเมืองของสังคมใด จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมืองที่พึงประสงค์เป็นสำคัญ (สมบัติ ชำรงชัยวงศ์ ,2551: 295-296)

1.1 วัฒนธรรมทางสังคม (Social culture)

1.1.1 ความหมายของวัฒนธรรมทางสังคม

ในทางสังคมศาสตร์ วัฒนธรรมทางการเมือง (Political culture) เป็นส่วน หนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคม (Social culture) ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาวัฒนธรรม ทางการเมือง จึงควรทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมทางสังคมเพื่อเป็นพื้นฐาน ดังนี้

คำว่า “วัฒนธรรม” ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2511 อธิบายว่า วัฒนธรรม จากรากศัพท์ “วัฒนธรรม” มาจากภาษาบาลี หมายถึง ความเจริญ ความ งอกงาม และ “ธรรม” หมายถึง คุณความดี สภาพที่ทรงไว้ ดังนั้นวัฒนธรรมตามความหมายนี้จึง หมายถึง “สิ่งที่ดีงามเท่านั้น” (พิทยา สายหู, 2514: 1)

แต่ในทางสังคมศาสตร์ “วัฒนธรรม” หมายถึง แบบแผนพฤติกรรม การ ดำรงชีวิตของกลุ่มคน ที่เกิดจากการเรียนรู้และถ่ายทอดสืบต่อกัน ไปด้วยการอบรมสั่งสอนทั้ง ทางตรงและทางอ้อม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แบบแผนพฤติกรรมของกลุ่มคนดังกล่าวเป็นผลมาจาก ระบบความเชื่อ (belief) ค่านิยม (value) และทัศนคติ (Attitude) ซึ่งถ่ายทอดกันมาด้วยกระบวนการ เรียนรู้ทางสังคม (Socialization) หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผลของการกระทำที่ผ่านมา และเป็น เงื่อนไขของการกระทำต่อไปในอนาคตของชนกลุ่มหนึ่ง (De Vos and Hippler : 1969: 323 – 324 อ้างโดย สมบัติ ชำรงชัยวงศ์ 2551: 298)

สรุป วัฒนธรรมในความหมายสากล หมายถึง แบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ ของกลุ่มชนหนึ่งในขณะใดขณะหนึ่ง ไม่ว่าในทัศนะของผู้อื่นจะเห็นเป็นความเจริญงอกงามหรือ ความเลวทรามต่ำช้า ไม่ว่าแบบวิถีของการดำรงชีวิตนั้นจะยืนยงคงอยู่ช้านานหรือเพิ่งเกิดมีขึ้นก็ตาม ถ้าทราบใด คนที่อยู่ร่วมกันในกลุ่มนั้น เห็นชอบที่จะดำรงชีวิตในแบบเช่นนี้แล้ว นั่นก็คือ “วัฒนธรรม” ของคนกลุ่มนั้น เช่น วัฒนธรรมของคนชาวเขาย่อมแตกต่างจากวัฒนธรรมของคน

เมือง ส่วนวัฒนธรรมของกลุ่มใดจะดีหรือไม่ดี อย่างไร ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของแต่ละคน

1.1.2 คุณสมบัติของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมประกอบด้วยคุณสมบัติที่สำคัญ 3 ประการคือ (Foster,1962: ch1)

ประการแรก วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ ถ้าเราต้องการที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมของชนชาติใดเผ่าใด เราก็สามารถศึกษาทำความเข้าใจได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงก็คือ การเข้าไปคลุกคลีอยู่ร่วมกิจกรรมโดยตรง ก็จะทำให้เรามีความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมของชนชาตินั้นได้อย่างชัดเจน สำหรับการเรียนโดยทางอ้อมก็คือ การศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่มีผู้ทำการศึกษารวบรวมไว้

ประการที่สอง วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากระบวนการเรียนรู้ทางสังคมมากกว่าเกิดจากการถ่ายทอดทางสายเลือด แม้ว่าพันธุกรรมจะมีผลต่อคุณสมบัติหลายประการของมนุษย์ แต่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนั้น พันธุกรรมจะมีอิทธิพลน้อยมาก เพราะแบบแผนการดำรงชีวิตของมนุษย์ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมเป็นลำดับ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ คนเอเชียที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานในประเทศตะวันตก แม้ลูกที่เกิดมาจะมีหน้าตา ผิวพรรณเป็นคนเอเชียเหมือนพ่อแม่ แต่แบบแผนพฤติกรรมของเด็กที่เกิดมาไม่ว่าจะเป็นวิถีคิด ความเชื่อ ค่านิยม ทักษะและการแสดงออกต่างๆ จะเป็นคนตะวันตกอย่างสิ้นเชิง ลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นการยืนยันที่ชัดเจนที่สุด

ประการที่สาม วัฒนธรรมต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงได้ (Dynamic) และมักจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอไม่มีวัฒนธรรมใดที่จะคงอยู่อย่างสมบูรณ์โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงแม้แต่น้อย

1.1.3 คุณสมบัติของระบบความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติ

ระบบความเชื่อ (Belief) ค่านิยม (Value) และทัศนคติ (Attitude) ซึ่งมีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดของคนในสังคมสืบต่อกันจนกระทั่งก่อให้เกิดเป็นแบบแผนของพฤติกรรมนั้น มีลักษณะสำคัญโดยสรุปดังนี้

1) ระบบความเชื่อ โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ (Rokeach,1968 : 6-7 อ้างโดยสมบัติ ชำรงชัยวงศ์ 2551: 299)

(1) เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการประเมินคุณค่าของสิ่งๆ ที่ดำรงอยู่ว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือเลว เช่น ความเมตตาปราณีเป็นสิ่งที่ดี ส่วนความโหดร้ายทารุณ เป็นสิ่งเลว หรือความเชื่อที่ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองที่ดี เพราะเป็นการปกครองที่คำนึงถึง

ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่เป็นหลัก ส่วนการปกครองแบบทรราชย์เป็นการปกครองที่เลว เราจะเป็นการปกครองที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนของผู้ปกครองเท่านั้น

(2) เป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ดำรงอยู่ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือผิด เช่น ความเชื่อว่าการถือโงงเป็นสิ่งที่ดี การทำงานด้วยความสุจริตเป็นสิ่งที่ถูก หรือความเชื่อที่ว่าความกตัญญูเป็นสิ่งที่ถูก และความอกตัญญู เป็นสิ่งที่ผิด เป็นต้น

(3) เป็นความเชื่อเกี่ยวกับวิธีการหรือเป้าหมายของการกระทำว่าเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาหรือเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เช่นความเชื่อว่าการอุทิศเสียสละต่อสังคม จะทำให้สังคมเจริญก้าวหน้า ส่วนความเห็นแก่ตัวไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมจะทำให้สังคมเสียหาย เป็นสิ่งที่สังคมไม่พึงปรารถนา หรือความเชื่อว่าการความเสมอภาค ความมีเสรีภาพ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา เพราะจะทำให้สังคมมีความสุข ส่วนการแบ่งชั้นวรรณะ การกดขี่เอารัดเอาเปรียบจะทำให้สังคมแตกแยก ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาของสังคม เป็นต้น

ความเชื่อเหล่านี้ จะมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมของคนในสังคมให้ละเว้นการกระทำที่สังคมเชื่อว่าผิด ไม่ดี และไม่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของสังคม ในขณะที่เดียวกันก็จะมีผลต่อการส่งเสริมให้สมาชิกของสังคม กระทำสิ่งที่สังคมเชื่อว่าถูกต้องดีงาม และเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของสังคม ถ้าผู้ใดละเมิดความเชื่อดังกล่าวจะถูกสังคมประณาม แต่จะได้รับการยกย่องจากสังคม ถ้าบุคคลประพฤติปฏิบัติตามในสิ่งที่สังคมเชื่อว่าถูกต้องดีงาม และเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา อิทธิพลของความเชื่อดังกล่าว จะมีผลต่อการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ดังนั้นผู้ละเมิดจึงพยายามปกปิด เพื่อไม่ให้ตนถูกรังเกียจจากสังคม

2) ค่านิยม (Value) หมายถึง ความเชื่ออย่างหนึ่ง มีลักษณะยั่งยืนถาวร โดยเชื่อวิธีปฏิบัติหรือเป้าหมายของชีวิตบางอย่างนั้นเป็นสิ่งที่ตนเองหรือสังคมเห็นชอบสมควรที่จะยึดถือปฏิบัติมากกว่าวิธีปฏิบัติหรือเป้าหมายชีวิตอย่างอื่น ความเชื่อดังกล่าวใช้เป็นฐานสำหรับการเลือกปฏิบัติตามที่ตนชอบ (Rokech,1968: 5; Allport, 1961 อ้างโดยสมบัติ ชำรงชัยวงศ์ 2551: 301)

จากความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่าค่านิยมประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ (สุนทร โคมินและสนิท สมักรการ,2522: 6)

ประการแรก ค่านิยมมีลักษณะเป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง กล่าวคือ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับวิถีการกระทำ หรือเป้าหมายของการกระทำ อันเป็นสิ่งที่ตนเองปรารถนา เช่น บุคคลอาจจะนิยมประพฤติตนอย่างสมณะปฏิบัติตนอย่างเรียบง่าย เพื่อชีวิตที่สุขสงบหรือบุคคลอาจจะนิยมทำงานหนักด้วยความขยันหมั่นเพียร เพื่อความสำเร็จในชีวิต เป็นต้น

ประการที่สอง ค่านิยมมีลักษณะยั่งยืนถาวร ทั้งนี้เพราะค่านิยมเกิดจากกระบวนการ การเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) ซึ่งมีการสั่งสมมาเป็นเวลานาน จึงทำให้เกิดการยึด

มันว่าเป็นสิ่งที่ดีงามและพึงปรารถนาของสังคม เช่น ค่านิยมความกตัญญู สังคมจะถ่ายทอดปลูกฝัง สืบต่อกันมาว่าความกตัญญูเป็นสิ่งที่ดี คนที่มีความกตัญญูจะมีชีวิตที่เจริญก้าวหน้า ได้รับการยกย่องสรรเสริญ ส่วนคน ออกตัญญูจะถูกประณามจากสังคม เป็นต้น

ค่านิยมแม้จะมีลักษณะยั่งยืนถาวร แต่ก็มิได้หมายความว่าเปลี่ยนแปลงมิได้ การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้น เมื่อคนเราได้รับประสบการณ์ต่างๆ จนทำให้เกิดความเชื่อมั่นใหม่ขึ้น เช่น ในอดีตคนอาจจะนิยมยกย่องคนกตัญญูรู้คุณคน โดยไม่จำแนกว่า กตัญญูในสิ่งที่ถูกหรือผิด ถ้าใครเคยมีบุญคุณจะต้องตอบแทน แม้จะเป็นการตอบแทนในสิ่งที่ผิดก็ตาม แต่ในปัจจุบันค่านิยมในเรื่องความกตัญญูอาจจะแตกต่างกันไป เช่น ต้องกตัญญูเฉพาะในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมเท่านั้น มิฉะนั้น อาจจะถูกสังคมประณามว่าไม่รู้จักจำแนกชั่วดี

ประการที่สาม ค่านิยมมีลักษณะของการเปรียบเทียบความสำคัญ กล่าวคือ บุคคลทั่วไปจะเลือกสิ่งที่มีความสำคัญกว่าไว้ก่อน สิ่งที่มีความสำคัญน้อยกว่าจะถูกเลือกไว้ในอันดับหลังหรืออาจจะทิ้งไปเลยก็ได้ เช่น ค่านิยมการทำงานหนักกับการเที่ยวเตร่ บางคนอาจเลือกการทำงานไว้ก่อนเป็นหลัก ส่วนการเที่ยวเตร่เอาไว้ทีหลัง อย่างนี้เป็นต้น

จากความหมายของค่านิยมและระบบความเชื่อดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ค่านิยมของบุคคลเป็นผลมาจากความเชื่อที่ถูกหล่อหลอมถ่ายทอด สืบต่อกันมา ดังนั้น ค่านิยมจึงเป็น "การแสดงออกที่เป็นรูปธรรมของความเชื่อของบุคคล" การแสดงออกของบุคคลตามความเชื่อของตนเองเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลนั้นมีค่านิยมอย่างไร

3) ทักษะคติ (attitude) หมายถึงความพร้อมทางจิตใจและความรู้สึกของ คนเราที่สั่งสมมาจากประสบการณ์อันยาวนาน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางที่จะตอบสนอง ต่อบุคคลอื่น หรือสถานการณ์ต่างๆ ที่บุคคลเกี่ยวข้องอยู่ด้วย (Alport, 1961: 810 อ้างโดยสมบัติ ชำรงธัญวงศ์ 2551: 302) หรืออาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ทักษะคติหมายถึง ระบบของความเชื่อของ คนเราที่สั่งสมมาเป็นเวลาอันยาวนาน และจะมีผลต่อการตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ ด้วยลักษณะของ ความรู้สึก และความพอใจของบุคคล (Rokeach, 1968: 112 อ้าง โดยสมบัติ ชำรงธัญวงศ์ 2551: 302) เช่น รู้สึกชอบ ไม่ชอบ เห็นด้วยหรือเห็นด้วย เป็นต้น

จากความหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ทั้งค่านิยมและทักษะคติต่างก็เป็นส่วน หนึ่งของความเชื่อ ที่เป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ และถ่ายทอดทางสังคมของคนเรานั้นเอง

กล่าวโดยสรุป การดำรงอยู่ของสังคมทุกสังคม จะอยู่ภายใต้กระบวนการ เรียนรู้และอบรมหล่อหลอมทางสังคม (Socialization process) กระบวนการนี้ จะเป็นกลไกสำคัญ ของสังคมในการถ่ายทอด และปลูกฝังความเชื่อแก่บุคคลในสังคม และบุคคลจะแสดงรูปธรรมของ ความเชื่อในรูปของค่านิยมและแสดงออกเกี่ยวกับความรู้สึกและความพอใจเกี่ยวกับความเชื่อในรูป

ของทัศนคติ การแสดงออกของบุคคลอย่างต่อเนื่องจนเป็นแบบแผนการดำรงชีวิตของกลุ่มคน ไม่ว่าจะเป็นแบบแผนความสัมพันธ์ในครอบครัว แบบแผนความสัมพันธ์ในการผลิต แบบแผนความสัมพันธ์ในชุมชนเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนแบบแผนทางการเมืองการปกครอง เหล่านี้เรียกว่า “วัฒนธรรม”

1.2 วัฒนธรรมทางการเมือง (Political culture)

1.2.1 ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง

Almond (1956: 398) เป็นผู้ริเริ่มใช้คำว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” (Political culture) เพื่ออธิบายแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคมต่างๆ

Almond อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง แบบแผนของความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติส่วนบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและต่อส่วนต่างๆ ของระบบการเมือง

นอกจากนี้ Almond ได้ชี้ให้เห็นว่า แบบแผนของทัศนคติของบุคคลที่มีต่อระบบการเมือง พิจารณาได้จากความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อการเมืองในฐานะที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก ของระบบการเมือง

ความโน้มเอียงในที่นี้ Almond อธิบายว่ามี 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. ความโน้มเอียงด้านความรู้หรือการรับรู้ (Cognitive orientations) คือ ความรู้ความเข้าใจและความเชื่อของประชาชนที่มีต่อระบบการเมือง

2. ความโน้มเอียงด้านความรู้สึก (Affective orientations) คือ ความรู้สึกทางอารมณ์ที่ประชาชนมีต่อระบบการเมือง เช่น ชอบ – ไม่ชอบ พอใจ – ไม่พอใจ

3. ความโน้มเอียงด้านการประเมินค่า (Evaluative orientations) คือ การใช้ดุลพินิจตัดสินใจให้ความเห็นต่างๆ เกี่ยวกับกิจกรรมและปรากฏการณ์ทางการเมือง เช่น ตัดสินว่า ดี – ไม่ดี เป็นประโยชน์ – ไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งการตัดสินใจจะใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริง อารมณ์ความรู้สึกเข้ามาประกอบด้วย

Pye, Lucien W. (อ้างโดย สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ 2551: 307) กล่าวถึงวัฒนธรรมทางการเมืองใน 4 ความหมาย ได้แก่

1. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความไว้วางใจหรือความไม่ไว้วางใจของบุคคลต่อบุคคลอื่นหรือต่อสถาบันทางการเมือง เช่น การมีความศรัทธาหรือความเชื่อมั่นต่อสถาบันหรือผู้นำทางการเมือง

2. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับทัศนคติต่ออำนาจทางการเมือง ซึ่งจะสะท้อนถึงการยอมรับและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง หรือผู้นำกับ

ประชาชนทั่วไปซึ่งทัศนคตินี้ส่งผลโดยตรงต่อการที่ประชาชนให้ความร่วมมือหรือต่อต้านอำนาจทางการเมืองของผู้ปกครอง

3. **วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับเสรีภาพ และการควบคุมบังคับทางการเมือง** กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมนั้น ให้ความสำคัญหรือเคารพต่อเสรีภาพของประชาชนมากน้อยเพียงใด หรือมุ่งเน้นการใช้อำนาจบังคับเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

4. **วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความรักภักดี และยึดมั่นในสังคมการเมืองของบุคคล** กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมืองช่วยสร้างเอกลักษณ์ทางการเมืองให้แก่บุคคลในสังคมที่จะยึดมั่นร่วมกันและพร้อมที่จะต่อสู้ ปกป้องรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์นั้นให้คงอยู่ต่อไป อาจจะโดยการยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวมหรือสละผลประโยชน์ระยะสั้นเพื่อผลประโยชน์ระยะยาว เป็นต้น

สรุป จากความหมายข้างต้นช่วยให้เห็นภาพความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองได้พอสมควรว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ในจิตใจของบุคคล และความรู้สึกนึกคิดนี้เป็นแนวทางหรือรูปแบบหรือมาตรฐานของแต่ละบุคคลที่จะใช้ในการประเมินเหตุการณ์หรือการรับรู้ทางการเมืองของบุคคลนั้น ผลของการประเมินการเมืองนี้จะแสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น การแสดงความคิดเห็น การออกเสียงเลือกตั้ง การประท้วง การยอมรับ หรือการปฏิบัติตาม เป็นต้น

1.2.2 ประเภทหรือลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมือง

Almond และ Verba ได้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของกลุ่มคนในสังคมต่างๆ และพบว่ามีลักษณะที่แตกต่างกัน 3 ลักษณะ คือ (Almond and Verba, 1965: 17 – 20)

1) **วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (The parochial political culture)** เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเลย ไม่มีการรับรู้ ไม่มีความเห็น และไม่ใส่ใจต่อระบบการเมือง ไม่คิดว่าตนเองมีความจำเป็นต้องมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะไม่คิดว่าการเมืองระดับชาติจะกระทบเขาได้ และไม่หวังว่าระบบการเมืองระดับชาติจะตอบสนองความต้องการของเขาได้

สังคมที่อาจพบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ ก็คือบรรดาสังคมเผ่าทั้งหลายในทวีปแอฟริกาหรือชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ซึ่งในแต่ละเผ่า ขาดความเชื่อมโยงกับการเมืองระดับชาติ ขาดโอกาสในการรับรู้และเข้าใจบทบาทของตนต่อระบบการเมือง แต่มีการรับรู้ที่ “แคบ” อยู่เฉพาะแต่กิจการในเผ่าของตน หรือในประเทศด้อยพัฒนาที่ประชาชนส่วนใหญ่ยากจน

และไร้การศึกษาจึงถูกปลุกฝังด้วยความเชื่อดั้งเดิมมาแต่โบราณว่าเรื่องการปกครองเป็นเรื่องของผู้ปกครอง ทำให้ผู้ปกครองใช้อำนาจได้โดยไม่ถูกตรวจสอบจากประชาชน

2) *วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (The subject political culture)* เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจต่อระบบการเมืองโดยทั่วไป แต่ไม่สนใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในตลอดทุกกระบวนการ และไม่มีความรู้สึกว่าตนเองมีความหมายหรืออิทธิพลต่อระบบการเมือง บุคคลเหล่านี้มักมีพฤติกรรมยอมรับอำนาจรัฐ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ โดยคุณิ

ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าจะพบได้ในกลุ่มคนชั้นกลางในประเทศกำลังพัฒนา เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้เข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองโดยทั่วไป แต่ยังคงมีความเชื่อที่ฝังรากลึกมาแต่เดิม อันเป็นอิทธิพลของสังคมนิยมที่มองว่าอำนาจรัฐเป็นของผู้ปกครองประชาชนทั่วไปควรมีหน้าที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น

3) *วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (The participant political culture)* เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเป็นอย่างดี เห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งนี้เพื่อควบคุมกำกับและตรวจสอบให้ผู้ปกครองใช้อำนาจปกครองเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมจะพบเห็นได้ในชนชั้นกลางส่วนใหญ่ของประเทศอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed Country) ทั้งนี้เพราะประชาชนส่วนใหญ่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง

จากแนวคิดของ Almond และ Verba สามารถนำมาอธิบายลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองในประเทศต่างๆ ได้ดังนี้

ในประเทศด้อยพัฒนาที่ประชาชนส่วนใหญ่ยากจนและไร้การศึกษา ประชาชนมักจะขาดโอกาสที่จะรับรู้และเข้าใจต่อระบบการเมืองและบทบาทของตนเองต่อระบบการเมือง และมักจะถูกปลุกฝังด้วยความเชื่อดั้งเดิมว่าเรื่องการปกครองเป็นเรื่องของเจ้านาย ทำให้ผู้ปกครองสามารถครองอำนาจโดยไม่ถูกตรวจสอบจากประชาชน ลักษณะเช่นนี้เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบ

ในประเทศกำลังพัฒนาแม้ประชาชนส่วนใหญ่จะยากจนและไร้การศึกษาละมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบ แต่ชนชั้นกลางที่มีโอกาสได้รับการศึกษาและมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมเหนือกว่า จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองโดยทั่วไป แต่จะถูกปลุกฝังให้ยอมรับอำนาจของรัฐ เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย โดยไม่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

เมือง เพราะถือว่าอำนาจทางการเมืองเป็นอำนาจของผู้ปกครองลักษณะเช่นนี้เรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง เมืองแบบไฟร์ฟ้า”

ส่วนประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือประเทศกำลังพัฒนา กลุ่มคนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองและตระหนักถึงคุณค่าและบทบาทของตนที่มีต่อระบบการเมือง ต้อง การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อควบคุมกำกับ และตรวจสอบการบริหารของผู้ปกครองให้ เป็นไป ตามความต้องการของประชาชน ลักษณะเช่นนี้ เรียกว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม

แต่อย่างไรก็ตาม Almond และ Verba อธิบายต่อไปว่า เป็นการยากที่จะชี้ให้เห็นว่าในสังคมต่างๆ ประชาชนทั้งประเทศมีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบใดแบบหนึ่ง โดยเฉพาะ ทั้งนี้เพราะประชาชนในสังคมต่างๆ ยังคงมีความแตกต่างด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะมีผลต่อความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของบุคคลเหล่านั้นด้วย Almond และ Verba จึงสรุปว่า ในสังคมต่างๆ ประชาชนจะมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม (**Mixed political culture**) ได้แก่ (Almond and Verba, 1965: 23-29)

1) *วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบผสมไฟร์ฟ้า (The parochial subject culture)* เป็นแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงยอมรับอำนาจของผู้นำเผ่า หัวหน้าหมู่บ้านหรือเจ้าของที่ดิน แต่ประชาชนกำลังมีความผูกพันกับวัฒนธรรมการเมืองแบบคับแคบของท้องถิ่นน้อยลง และเริ่มมีความจงรักภักดีต่อระบบและสถาบันการเมืองส่วนกลางมากขึ้น แต่ความสำนึกว่าตนเองเป็นพลังทางการเมืองอย่างหนึ่งยังคงมีน้อย จึงยังไม่สนใจเรียกร้องสิทธิทางการเมือง ยังมีความเป็น อยู่แบบดั้งเดิมแต่ไม่ยอมรับอำนาจเด็ดขาดของหัวหน้าเผ่าอย่างเคร่งครัดแต่หันมายอมรับ กฎระเบียบของส่วนกลาง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้คือ แบบที่ปรากฏมากในช่วงแรกๆ ของการรวมท้องถิ่นต่างๆ เป็นอาณาจักร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยโบราณ

2) *วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไฟร์ฟ้าผสมมีส่วนร่วม (The subject – participant culture)* ในวัฒนธรรมการเมืองแบบนี้ ประชาชนพลเมืองจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พวกที่มีความเข้าใจถึงบทบาททางด้านการนำเข้า (inputs) มาก คิดว่าตนมีบทบาทและมีอิทธิพลที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ มีความรู้สึกไวต่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองทุกชนิด และมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมทางการเมือง กับพวกที่ยังคงยอมรับในอำนาจของอภิสิทธิ์ชนทางการเมือง และมีความเฉื่อยชาทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ปรากฏในยุโรปตะวันตก เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี และอิตาลี ในศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 และประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศในปัจจุบัน ลักษณะสำคัญที่เป็นผลของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้คือ การสลับเปลี่ยนระหว่างรัฐบาลอำนาจนิยมกับรัฐบาลประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะคนในสังคมเพียงส่วน

หนึ่งเท่านั้นที่มีวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม แม้เขาจะต้องการการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ในเมื่อคนส่วนใหญ่ยังคงมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า ยังคงนิยมการปกครองแบบอำนาจนิยมอยู่ บรรดาผู้มีวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมจึงขาดความมั่นใจในความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตยวัฒนธรรมแบบนี้มีผลทำให้เกิดความไม่มั่นคงในโครงสร้างทางการเมือง

3) *วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบผสมมีส่วนร่วม (The parochial participant culture)* เป็นรูปแบบที่เกิดอยู่ในประเทศเกิดใหม่และเป็นปัญหาในการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมือง กล่าวคือ ประชาชนในประเทศเหล่านี้ส่วนมากจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ แต่จะถูกปลุกเร้าในเรื่องผลประโยชน์ทางเชื้อชาติ ศาสนา ทำให้เกิดความสนใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อคุ้มครองประโยชน์เฉพาะกลุ่มของตน การพยายามเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมือง โดยกลุ่มชนหนึ่งอาจมีแนวคิดเอนเอียงไปทางอำนาจนิยม ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งอาจเอนเอียงไปทางประชาธิปไตย ลักษณะความขัดแย้งนี้ทำให้โครงสร้างทางการเมืองไม่อิงอยู่กับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

2. แนวคิดเรื่องรูปแบบของวัฒนธรรมทางการเมือง

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2550: 315-318) ได้จำแนกรูปแบบของวัฒนธรรมทางการเมืองตามกระบวนการทางการเมือง เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม (Authoritative political culture) เป็นลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้สังคมที่มีการปกครองแบบอำนาจนิยมหรือแบบเผด็จการ เช่นการปกครองของสังคมนิยมมิวนิสต์ รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และรัฐเผด็จการทั้งหลายและพลเรือน เป็นต้น ลักษณะการปกครองของรัฐเหล่านี้ อำนาจการปกครองทั้งหมดเป็นของผู้ปกครอง หรืออาจจะเรียกว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของผู้ปกครอง การบริหารประเทศล้วนเป็นไปตามอารมณ์และความต้องการของผู้ปกครองเป็นหลัก ประชาชนจะถูกตัดขาดออกจากการมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ เฉพาะในกรณีที่เป็นคำสั่งของผู้ปกครอง เพื่อแสดงการสนับสนุนเจตนารมณ์ของผู้ปกครองเท่านั้น

นอกจากนี้ ประชาชนจะถูกปลุกฝังให้เชื่อว่า ประชาชนที่ดีหรือพลเมืองที่ดีจะต้องเชื่อฟัง ยอมรับ และปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ผู้ปกครองกำหนด หน้าที่ในการบริหารประเทศเป็นของผู้ปกครอง ประชาชนไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ประชาชนที่ดีต้องมีวินัยไม่กระทำการเรียกร้อง อันจะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายต่อประเทศ นอกจากนี้ผู้ปกครองมักจะกำหนดโทษต่อผู้ที่ฝ่าฝืนพยายามจะแสดงบทบาททางการเมืองอีกด้วย ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เกรงกลัวต่อการแสดงออก

ทางการเมือง โดยเฉพาะการคัดค้านผู้ปกครอง จะเป็นเรื่องที่อันตรายและน่าสะพรึงกลัวมาก ผู้ใดละเมิดอาจมีโทษร้ายแรงถึงชีวิต

ระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยมหรือแบบเผด็จการนี้ จะปลูกฝังและอบรมกล่อมเกลามาให้ประชาชนมีลักษณะนิยมชมชอบอำนาจเด็ดขาด ในขณะที่เดียวกันจะอ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจมากกว่า เพราะเป็นผู้ที่ให้คุณให้โทษได้ ผู้ปกครองมักกระตุ้นให้ประชาชนนิยมยึดถือในตัวบุคคลมากกว่าหลักการของเหตุผล นับถือระบบอาวุโสมากกว่าความรู้ ความสามารถของบุคคล นิยมระบบเจ้าขุนมูลนาย ถือว่าการเป็นเจ้านายเป็นเรื่องของบุญวาสนาจะแข่งขันไม่ได้ ไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล เชื่อว่าบุคคลมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะผลบุญจากกรรมเก่า ไม่ยอมรับว่าบุคคลอื่นมีสิทธิเสรีภาพเสมอภาคกับตน และถือว่าการกีดกันของบ้านเมืองเป็นเรื่องของรัฐบาล ประชาชนไม่เกี่ยว (Adomo, et al, 1950: 228)

ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมหรือแบบเผด็จการนี้ นอกจากจะพบเห็นโดยทั่วไปในประเทศที่ปกครองแบบอำนาจนิยมหรือเผด็จการแล้ว ยังอาจจะเห็นได้ในประเทศที่เพิ่งเปลี่ยนแปลงระบอบอำนาจนิยมไปเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่ยากจนและความรู้ต่ำ แม้โครงสร้างการปกครองจะมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย ประชาชนส่วนใหญ่ที่ไม่ได้รับโอกาสในการเรียนรู้และเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ก็ยังคงยึดถือค่านิยมหรือทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมอยู่ดั้งเดิม และจะเป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งเป็นสาเหตุให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยขาดความมั่นคง โดยอาจเกิดการปฏิวัติรัฐประหารอยู่เสมอ

2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (Democratic political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือว่าการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ประกอบด้วย

ประการแรก บุคคลต้องมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ จะต้องได้รับการปลูกฝังให้มีความรู้และความเข้าใจในคุณค่าของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่ประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ 5 ประการ คือหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาค หลักกฎหมายและหลักเสียงข้างมาก หลักการสำคัญดังกล่าวจะส่งเสริมให้ประชาชนมีชีวิตที่ดีและมีความสุข เป็นหลักการที่สะท้อนถึงการปกครองเพื่อตอบสนองเจตจำนงทั่วไปของประชาชนอย่างแท้จริง

ประการที่สอง บุคคลจะต้องมีความไว้วางใจและยอมรับความสามารถของบุคคลอื่น ด้วยเหตุนี้ระบอบประชาธิปไตย จึงเปิดโอกาสให้ประชาชนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันใน

การพัฒนาตนเอง ดังนั้น แม้บุคคลจะมีความสามารถแตกต่างกัน แต่โอกาสที่เท่าเทียมกันจะทำให้บุคคลสามารถพัฒนาทักษะ เพื่อบรรลุความสำเร็จในการมีชีวิตที่ดี ได้อย่างเสมอภาคกัน จึงไม่มีใครด้อยกว่ากันจนไม่อาจไว้วางใจได้

ประการที่สาม บุคคลจะต้องมีใจกว้าง ยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น ไม่ยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ จนไม่รับฟังความคิดเห็นหรือเหตุผลของคนอื่น เพราะบุคคลโดยธรรมชาติแล้วมีความคิดเห็นหลากหลายแตกต่างกัน การยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์ความคิดใหม่ที่มีความรอบคอบรัดกุม และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

ประการที่สี่ บุคคลจะต้องเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือ เพื่อแสดงว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนจะต้องแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การแสดงอำนาจของประชาชนในการกำหนดผู้ปกครอง ตลอดจนการควบคุม กำกับ และตรวจสอบผู้ปกครองให้มุ่งมั่นในการบริหารเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน อย่างมั่นคง

ประการที่ห้า บุคคลจะต้องเคารพในกติกาและกฎระเบียบที่เป็นประชาธิปไตย การมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่แท้จริงบุคคลจะต้องเคารพกติกาของสังคมอย่างเคร่งครัด และเป็นการแสดงออกถึงการไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และกติกาของสังคมจะส่งเสริมให้สังคมดำรงอยู่อย่างมีระเบียบวินัย เป็นระเบียบวินัยที่เกิดจากการสำนึกของบุคคลในสังคมมิใช่เกิดจากการบังคับด้วยอำนาจเผด็จการ

ประการที่หก บุคคลจะต้องให้ความสนใจและติดตามกิจกรรมทางการเมือง การปกครองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เพื่อมิให้นักการเมืองฉวยโอกาสใช้อำนาจไปในทางมิชอบ และจะต้องมีความพร้อมในการแสดงออก ซึ่งความต้องการและการสนับสนุนหรือการคัดค้านของตนต่อรัฐบาลเพื่อกับประเด็นทางการเมืองต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ

ประการที่เจ็ด บุคคลจะต้องมีความกล้าหาญในการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง ด้วยความคิดที่สร้างสรรค์ เพื่อแสดงให้ผู้ปกครองตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และผู้ปกครองมีเพียง “หน้าที่” ที่จะต้องกระทำเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ผู้ปกครองไม่มี “สิทธิ” ที่จะละเมิดอำนาจอธิปไตยของปวงชน

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เป็นแนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติและความเชื่อแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีผลต่อ “ความมั่นคง” ของระบอบประชาธิปไตยในแต่ละประเทศ นักทฤษฎีการเมืองเลื่องชื่อชาวอังกฤษผู้หนึ่งคือ John Stuart Mill ได้เขียนไว้ว่า “ก่อนที่ประชาธิปไตย

จะมีขึ้นได้ พลเมืองในประเทศจะต้องมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า ที่จะปกครองตนเองเสียก่อน” ความปรารถนาสะท้อนทัศนคติที่ว่า ประชาธิปไตยเป็นของดีและสมควรจะทำให้เกิดมีขึ้น ความหมายก็คือ การเป็นประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับ ศรัทธาของคนในชาติที่ประสงค์จะมีการปกครอง และมีชีวิตแบบประชาธิปไตย⁷

นักรัฐศาสตร์คนอื่นๆ เช่น Lasswell และ Kaplan กล่าวว่าประชาธิปไตยจะงอกงามก็ต่อเมื่อราษฎรมีลักษณะที่ภาษาเทคนิคเรียกว่า การเข้าสู่สภาพการเมือง (Politicized) ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การสนใจในเหตุการณ์ทางการเมือง
2. การมีทัศนคติที่ว่า อย่างน้อยที่สุด ราษฎรจะต้องเกี่ยวข้องกับการเมืองไม่โดยตรงก็โดยอ้อมบ้าง เพราะถึงอย่างไรก็ตามการเมืองจะมาเกี่ยวข้องกับเขาจนได้
3. การมีความเชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องสำคัญที่สมควรจะอุทิศเวลาให้ตามสมควร

วัฒนธรรมทางการเมืองของคนในสังคมไทย

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (Constitutional Monarchy) ตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน 2475 แล้วก็ตาม แต่นับถึงวันนี้ (พ.ศ. 2555) เป็นเวลากว่า 80 ปี ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในการเมืองการปกครองของไทยคือ ประเทศไทยเป็น “ประชาธิปไตย” อย่างแท้จริงตลอดระยะเวลาทั้ง 77 ปีหรือไม่ เหตุใดการเมืองไทยจึงเต็มไปด้วยการรัฐประหารและยกเลิกรัฐธรรมนูญซ้ำแล้วซ้ำเล่า เหตุใดบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ที่ได้วางโครงสร้างไว้เป็นอย่างดี มีการกำหนดองค์กรและระบบตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐกลับไม่สามารถใช้การได้สมดังเจตนารมณ์ จนต้องเกิดการรัฐประหารขึ้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 เพื่อ “เปิดทางตัน” ไปสู่การปฏิรูปการเมืองอีกครั้ง

ปรากฏการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยยังไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะโครงสร้างทางการเมืองเท่านั้น คือ มีการนำเอาโครงสร้างทางการเมืองแบบประชาธิปไตยตะวันตกมาใช้ ด้วยการกำหนดให้อำนาจการปกครองแบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและ ฝ่ายตุลาการ ซึ่งการใช้อำนาจทั้ง 3 นี้ ตามหลักการประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับฉันทานุมัติจากประชาชน และใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของประชาชน แต่เมื่อมีการปฏิวัติเกิดขึ้นทุกครั้ง อำนาจทั้ง 3 ฝ่าย กลับตกอยู่ในความควบคุมของหัวหน้าคณะปฏิวัติ โดยอ้างเพื่อประโยชน์ของประชาชน แต่มักจะลงเอยด้วยการทุจริตของผู้นำการปฏิวัติ

ความล้มเหลวของการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตย จนทำให้เกิดการล้มลุกคลุกคลาน อาจพิจารณาได้จากส่วนสำคัญนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองการปกครองก็คือส่วนของการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

จนถึงบัดนี้ ประชาชนชาวไทย ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย ไม่รู้คุณค่าของตนเองในการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ดังตัวอย่าง ที่มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงในการเลือกตั้งทั่วไปทุกครั้ง (สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว , 2525) ทั้งนี้ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการเสริมสร้างให้มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

เมื่อมองย้อนดูจากประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประเทศไทยมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กษัตริย์เป็นเสมือนเทวราชา มีอำนาจสิทธิ์ขาดเป็นทั้งเจ้าแผ่นดินและเจ้าชีวิตของประชาชน และจำแนกชนชั้นในสังคมตามระบบศักดินา ระบบศักดินามีความเด่นชัดมาก เพื่อพิจารณาจากกฎหมายตรา 3 ดวง ที่บัญญัติขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในปี พ.ศ. 1993 (ลิขิต ธีรเวคิน, 2543: 197) ระบบศักดินาได้แบ่งชนชั้นในสังคมออกเป็น 2 ชั้น คือ ชนชั้นมูลนาย และชนชั้นสามัญ

ชนชั้นมูลนาย ประกอบด้วย เชื้อพระวงศ์และขุนนาง

ชนชั้นสามัญ ประกอบด้วย ไพร่และทาส

ชนชั้นสามัญ คือ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นไพร่หรือทาสล้วนมีชีวิตเพื่อชนชั้นมูลนายทั้งสิ้น ไพร่มีฐานะเหนือกว่าทาส เพราะยังมีเวลาที่เป็นอิสระหรือเป็นไทแก่ตนเองบ้าง ส่วนทาสถือเป็นทรัพย์สินของมูลนาย

ระบบไพร่ คือ ระบบการเกณฑ์แรงงานจากสามัญชน เพื่อทำงานให้กับชนชั้นมูลนาย โดยแบ่งไพร่เป็น 2 ประเภท ได้แก่ (พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม, 2527: 39)

ไพร่สม คือ ไพร่ที่สังกัดมูลนายคนใดคนหนึ่งโดยตรง และถ้าไม่ถูกเกณฑ์ไปเป็นไพร่หลวงก็จะทำหน้าที่รับใช้มูลนายของตนจนแก่ชรา นอกจากนี้ ไพร่สมอาจหมายถึง ไพร่ที่พระมหากษัตริย์ยกให้เป็นป่าวของเจ้านายหรือขุนนางอีกกรณีหนึ่งก็ได้ ไพร่สมมีหน้าที่รับใช้มูลนายของตน และมีพันธะต้องเข้าเฝ้ารับราชการด้วย แต่เข้าเพียงปีละ 1 เดือนเท่านั้น

ส่วนไพร่หลวง คือ ไพร่ที่ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ แต่แบ่งสังกัดไปตามกรมกองต่างๆ ไม่ได้สังกัดส่วนตัวของเจ้านายหรือขุนนาง ไพร่หลวงต้องเข้าเฝ้ารับราชการครั้งละ 1 เดือนที่เรียกว่า “การเข้าเดือน” ในสมัยกรุงศรีอยุธยาต้องเข้าเฝ้าเดือนเว้นเดือนจึงเรียกว่า “เข้าเดือน ออกเดือน” รวมปีละ 6 เดือน ส่วนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดฯ ให้ไพร่หลวงเข้าเฝ้าเดือนเว้นสองเดือน รวมปีละ 4 เดือน มีหน้าที่สร้างวังหลวง ป้อม กำแพง วัด เจดีย์

เขื่อน คูเมือง ทำสวน ทำนา ติดตามอำนวยความสะดวกเวลาพระมหากษัตริย์ประพาสป่า และทำสงครามเมื่อประเทศมีข้าศึก ไพร่หลวงต้องนำเสบียงอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้ไปเอง ดังนั้นหน้าที่ในการผลิตจึงตกเป็นของลูกๆ และภรรยา ที่จะต้องทำการผลิต เพื่อเลี้ยงครอบครัวและส่งเสียให้ไพร่หลวงเมื่อเข้าเวร

ในตอนปลายสมัยอยุธยา มีไพร่เพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า “ไพร่ช่วย” คือไพร่ที่ทำมาหากินอยู่หัวเมืองไกล ไม่สามารถเดินทางมาทำงานเข้าเวรในเมืองหลวงได้สะดวก จึงกำหนดให้มีการส่งสิ่งของอื่นๆ มาแทนแรงงานได้

ระบบไพร่ ดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างยาวนาน จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 5 ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกาศเลิกทาสและไพร่ โดยสามารถยกเลิกได้อย่างสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2448

ภายใต้การปกครองที่กำหนดให้สามัญชนเป็นไพร่และทาสสืบต่อกันมาอย่างยาวนานนับหลายร้อยปี ได้มีผลต่อการปลูกฝังความคิด ความเชื่อให้ชนชั้นไพร่ยอมรับฐานะอันต่ำต้อยในสังคมของตน ประกอบกับการปลูกฝัง อบรมบ่มเพาะทางศาสนาในเรื่องความเชื่อ เกี่ยวกับกรรมเก่าแต่ชาติปางก่อน ชนชั้นไพร่จึงยอมรับโดยศรัทธาว่าการที่พวกตนต้องเกิดมามีชีวิตที่ลำบากในชาตินี้ เป็นผลมาจากกรรมเก่า ชาตินี้จึงควรหมั่นทำความดี เชื่อฟังและรับใช้เจ้านายด้วยความเรียบร้อย และหมั่นทำบุญทำกุศลเพื่อชาติหน้าจะได้มีชีวิตที่ดีขึ้น

กระบวนการอบรมบ่มเพาะและปลูกฝังความเชื่อดังกล่าว มีผลทำให้บรรดาสามัญชนที่เป็นไพร่และทาสยอมรับอำนาจการปกครองของชนชั้นมูลนาย และถือว่าพวกตนไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง คงมีหน้าที่เพียงปฏิบัติและรับใช้ชนชั้นมูลนายให้ดีที่สุดเท่านั้น

และแม้จะมีการประกาศเลิกทาสเลิกไพร่เรียบร้อยในตอนปลายรัชกาลที่ 5 แล้วก็ตาม แต่ระบบการปกครองของไทยก็ยังเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประชาชนไม่มีอำนาจ หรือมีส่วนร่วมในการปกครองแต่อย่างใด ดังนั้น การเลิกไพร่แม้จะมีผลให้สามัญชนคนไทยมีความอิสระ ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานอีกก็ตาม แต่วิถีการปกครองยังคงเดิมมิได้เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ประชาชนยังมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ทางการกำหนดขึ้น โดยถือประโยชน์ของทางราชการเป็นหลัก

แม้ประเทศไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 แต่วัฒนธรรมการเมืองของไทยก็ยังติดอยู่กับชนชั้นปกครอง คือ คณะราษฎรเพียงกลุ่มเดียว ประชาชนไม่มีโอกาสที่จะได้เป็นเจ้าของอำนาจธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะผู้ปกครองไม่ได้พยายามที่จะเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนได้รู้ และเข้าใจ ไม่ว่าจะโดยวิธีการใดๆ จึงอาจกล่าวได้

ว่า ประเทศไทย เป็นประชาธิปไตยเฉพาะโครงสร้างทางการเมืองการปกครองเท่านั้น แต่ในส่วน
 ของประชาชนยังคงลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบจารีตประเพณีดั้งเดิมอย่างเหนียวแน่น
 จึงอาจกล่าวได้ว่าสาเหตุที่ประชาธิปไตยในประเทศไทยขาดความต่อเนื่องและ
 มั่นคง ได้แก่

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ : เอกลักษณะของ สังคมไทย

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม (*Authoritative political culture*) คือ
 ลักษณะแนวโน้มที่สมาชิกในสังคมเห็นว่า “อำนาจคือธรรม” หรือ “อำนาจคือความถูกต้อง” ความเห็น
 ของผู้มีอำนาจย่อมถูกต้องเสมอ และจำเป็นที่ผู้ถูกปกครองจะต้องปฏิบัติตาม เคารพ เชื่อฟัง ยกย่อง
 และเกรงกลัวผู้มีอำนาจ เพราะการมีอำนาจเป็นผลมาจาก “บารมี” ที่ได้สั่งสมมาแต่กาลอดีตชาติ

ระบบอุปถัมภ์ (*Patronage system*) จะประกอบด้วยผู้อุปถัมภ์และผู้รับการ
 อุปถัมภ์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของคน 2 ฝ่ายที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยฝ่ายหนึ่งยอมรับอิทธิพลและความ
 ค้ำครองของฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่า ระบบอุปถัมภ์ของไทยมีที่มาจาก “ระบบไพร่” และ “ระบบ
 ศักดินา” กล่าวคือ มุลนายอัน ได้แก่ พระมหากษัตริย์ เจ้านาย (พระบรมวงศานุวงศ์) และขุนนางซึ่ง
 เป็นชนชั้นปกครองจะมีไพร่ในสังกัดที่ต้องคอยควบคุมดูแล

ในขณะที่มุลนายควบคุมดูแล ให้ความคุ้มครองและบังคับบัญชาไพร่นั้น ไพร่ก็
 มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อมุลนายด้วยความจงรักภักดี ปฏิบัติตามคำสั่ง มีสัมมาคารวะ สงบเสงี่ยมเจียมตัว
 และหมั่นให้ของกำนัลหรือผลประโยชน์ตอบแทนแก่มุลนาย เพื่อหวังให้มุลนายเมตตา ซึ่งก็มีผลดี
 คือทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมไทยมีลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี
 อันเป็นลักษณะนิสัยพื้นฐานดั้งเดิมของคนไทย

แม้ระบบไพร่และระบบศักดินา จะถูกยกเลิกไปแล้ว แต่ก็มิได้ทำลายความ
 สัมพันธ์ในลักษณะอุปถัมภ์ให้หมดไปจากสังคมไทย ตรงกันข้าม เมื่อบทบาทของ “พ่อค้า” เพิ่ม
 มากขึ้น นับแต่การเปิดเสรีทางการค้ากับชาติตะวันตก ภายหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ยังเป็นการ
 ดึงคนกลุ่มพ่อค้าจากระบบทุนนิยมให้เข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมและความ สัมพันธ์
 ระบบอุปถัมภ์ด้วย กลายเป็นวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมทุนนิยมอภิสิทธิ์”
 (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2536: 14 – 15)

และทุกวันนี้ระบบอุปถัมภ์กลับยิ่งแพร่ขยาย ครอบคลุมทุกภาคส่วนของ
 ประเทศ ในหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และกลายเป็น “ความเคยชิน” เป็นนิสัย หรือเป็น
 ส่วนหนึ่งของทัศนคติแบบปกติของคนไทยไปแล้ว เช่น เมื่อขับรถผิดกฎจราจรถูกตำรวจจราจรยึด
 ใบอนุญาตขับขี่ สิ่งแรกที่คนไทยคิดคือมีคนรู้จักที่เป็นตำรวจแล้วพอจะช่วยให้เราได้หรือไม่ ในทาง

กลับกันผู้ที่ไม่นิยมหรือต่อต้านระบบอุปถัมภ์กลับประสบปัญหาในการทำงานและถูกมองว่า “แปลก” เช่น กรณีการแต่งตั้งพี่น้อง พรรคพวกเพื่อนฝูงให้ได้รับตำแหน่งต่างๆ ในหน่วยงานที่ตนมีอำนาจ หากใครไม่ทำเช่นนี้ ก็จะสร้างความไม่พอใจให้แก่บรรดาพี่น้อง พรรคพวกเพื่อนฝูง และหาว่า “ไม่เอาพี่น้องน้อง” หรือ “ไม่เอาเพื่อนเอาฝูง”

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า : พฤติกรรมขาดการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของสังคมไทย

ในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทยแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะพบว่าการแย่งชิงอำนาจการเมืองการปกครอง ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้ใช้อำนาจปกครองประเทศหรือชนชั้นนำทั้งสิ้น ไม่ปรากฏว่าประชาชนทั่วไปหรือชนชั้นไพร่เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในกิจกรรมทางการเมืองเหล่านั้น เพราะประชาชนเห็นว่าเป็นเรื่อง “บุญญาธิการ” ของแต่ละคนที่จะได้ครองแผ่นดินมิใช่เรื่องของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินอย่างพวกตน

แม้แต่การก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดย “คณะราษฎร” ใน พ.ศ. 2475 ก็ปรากฏว่าเป็นแนวคิดของข้าราชการระดับกลางถึงระดับล่าง (ตั้งแต่พันเอก พระยา ถึงร้อยตรี ชุน) ซึ่งได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตกและต้องการนำระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็น “กระแส” อยู่ในประเทศตะวันตกในเวลานั้นมาใช้กับสยามประเทศ ในขณะที่ประชาชนชาวสยามส่วนใหญ่ยังด้อยการศึกษา ไม่เคยได้ยินคำว่า ปาเลียมেন্ট, คอนสตีติวชัน หรือเดโมกราซี มาก่อนในชีวิต ไม่เคยสนใจกิจการบ้านเมือง แต่จะให้ความสำคัญกับการทำมาหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของตนเองและครอบครัวเท่านั้น พวกเขาไม่คิดว่าจะมีระบบใหม่ที่คณะราษฎรนำมาใช้จะดีกว่าระบบเก่าซึ่งใช้มาเป็นร้อยๆ ปีอย่างไร จึงอาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงเพียง “โครงสร้างส่วนบน” ของประเทศไทยเท่านั้น เพราะประชาชนคนชั้นกลางที่ได้เติบโต ถูกเลี้ยงดูและได้รับการศึกษาอบรมในระบบเก่า ตลอดจนเกษตรกรในชนบท ซึ่งเป็น “โครงสร้างส่วนล่าง” เป็นฐานของพีระมิดและเป็นชนส่วนใหญ่ของประเทศมิได้รับรู้และมีส่วนร่วมในการเรียกร้องประชาธิปไตยร่วมกับคณะราษฎรเลยยังคงเคยชินและยึดมั่นในวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า แบบอำนาจนิยมและคงความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ไว้อย่างเหนียวแน่น ยังไม่ทำตัวเป็น “พลเมือง” แต่ยังทำตัวเป็น “ราษฎร” ที่รอให้ผู้ปกครองหยิบยื่นความเจริญให้ ยังไม่รู้ว่าตนเองมีสิทธิและหน้าที่ในทางการเมืองอย่างไร จนถึงทุกวันนี้ก็ยังไม่รู้ว่า “เลือกผู้แทนเข้าไปเพื่อทำอะไร”

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า “สัมพันธภาพเชิงอำนาจ” ในช่วงก่อน พ.ศ.2475 เป็นเรื่องราวระหว่าง พระมหากษัตริย์ – เจ้านาย – ชุนนาง ส่วนในช่วงหลัง พ.ศ. 2475 เป็นการแย่งชิงอำนาจของ พรรคการเมือง – กองทัพ – กลุ่มทุนทางการเมืองเท่านั้น แต่ประชาชนซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่สุดใน

การขับเคลื่อนระบอบประชาธิปไตยกลับมิได้เข้าร่วมเล่น “เกมการเมือง” เหล่านั้นเลย เพราะประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ยังมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าที่เพิกเฉยต่อการมีส่วนร่วมในการปกครองอยู่มากนั่นเอง ที่เป็นเช่นเพราะสังคมไทย

1. **ไม่มีแนวคิดปัจเจกชนนิยม** ไม่เคารพความเป็นปัจเจกบุคคล ไม่เคารพสิทธิของผู้อื่นแต่พยายามเรียกร้องให้ผู้อื่นเคารพสิทธิของตนเอง ในทางตรงกันข้ามก็ละเมิดสิทธิของผู้อื่นบ่อยครั้ง

2. **ไม่เชื่อในระบบสังคมเปิด** เพราะไม่ยอมให้มีการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง กระตือรือร้นที่จะไปตรวจสอบผู้อื่น แต่กลัว หลีกเลียง ตลอดจนปกป้องพรรคพวกจากการถูกตรวจสอบ

3. **ขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างทั่วถึง** ประชาชนส่วนหนึ่งมีทัศนคติว่าการเมืองเป็นเรื่องของผู้ปกครอง เป็นเรื่องของนักการเมือง เราเป็นประชาชนมีหน้าที่ทำตามที่ผู้ปกครองกำหนด และมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว

จากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม แบบไพร่ฟ้าและความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกอยู่ใน “จิตสำนึก” ของคนไทยและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่คนไทยทั้งประเทศมิได้เป็นผู้เรียกร้องประชาธิปไตยด้วยตนเอง มีส่วนทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาทางการเมืองอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งหรือรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองในอดีตก็นับว่ามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเดียวกัน

3. แนวคิดระบอบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองแบบหนึ่ง ซึ่งบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมือง ผู้เป็นเจ้าของอำนาจคือพลเมือง โดยพลเมืองอาจใช้อำนาจของตนโดยตรงหรือผ่านผู้แทนที่ตนเลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ ประชาธิปไตยยังเป็นอุดมคติที่ว่าพลเมืองทุกคนในชาติร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ และกำหนดให้พลเมืองทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็นและเจตนาของตน

3.1 ความหมายของประชาธิปไตย

คำว่า “ประชาธิปไตย” มาจากรากศัพท์ภาษากรีก คือ “demos” แปลว่า ประชาชน (People) และ Kratia แปลว่า การปกครอง (rule) ดังนั้น โดยนัยทางภาษา “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง การปกครองโดยประชาชน (Watson, 1985.: 3-4)

ในสังคมประชาธิปไตย ประชาชนส่วนใหญ่ จะมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน ดังนั้น การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองที่อยู่ภายใต้อิทธิพลการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

ระบอบประชาธิปไตย นอกจากจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับสาระสำคัญของเรื่องที่จะตัดสินใจอีกด้วย โดยนัยนี้ระบอบประชาธิปไตยจึงมิได้เกี่ยวข้องกับเฉพาะกระบวนการตัดสินใจ นโยบายสาธารณะ แต่เกี่ยวข้องกับผลที่เกิดจากการนำนโยบายไปปฏิบัติด้วย ว่ามีผลกระทบต่อประชาชนอย่างไร เพราะเป้าหมายของการตัดสินใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย จะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง

ดังนั้น การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยนิยามแล้ว จึงหมายถึง การปกครองที่จะต้องส่งเสริมคุณค่าพื้นฐานของประชาธิปไตย อันได้แก่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรม (Watson, 1985 : 4)

ส่วนในภาษาไทย คำว่า ประชาธิปไตย ประกอบด้วยคำว่า "ประชา" ซึ่งหมายถึง "ปวงชน" และ "ธิปไตย" ซึ่งหมายถึง "ความเป็นใหญ่" เมื่อรวมกันจึงหมายถึง "ความเป็นใหญ่ของปวงชน" ส่วนพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า "แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่" อีดิทประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา อับราฮัม ลินคอล์น มีคำกล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็น การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

การที่ประชาธิปไตยมีรากฐานความคิดอยู่ที่การมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครอง โดยที่การตัดสินใจเหล่านั้น จะต้องส่งเสริมเสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรม สำหรับประชาชนส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ รากฐานความคิดที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตยจึงอยู่บนฐานคติของธรรมชาติของมนุษย์ (Human nature) ที่ถือว่ามนุษย์เกิดมามีเหตุมีผลเพียงพอที่จะใช้สิทธิทางการเมืองของตน เพื่อจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมคุณค่าของการดำรงชีวิตที่ดีของมนุษย์ในสังคม

3.2 ประเภทของระบอบประชาธิปไตย

3.2.1 ระบอบประชาธิปไตยโดยตรงของนครรัฐเอเธนส์ (Athenian Direct Democracy)

(สมบัติ ชำรงชัยวงศ์, 2551: 242) นครรัฐเอเธนส์ เป็นนครรัฐที่ได้พัฒนาระบอบ การเมืองที่เชื่อว่าเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย นครรัฐเอเธนส์เป็นผู้ให้กำเนิดการปกครองระบอบประชาธิปไตยซึ่งเราเรียกการปกครองของนครรัฐเอเธนส์ในสมัยนั้นว่า ระบอบประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) ทั้งเพราะว่าพลเมือง (Citizens) ที่บรรลุนิติภาวะได้รับอนุญาตให้มี

บทบาทสำคัญในการปกครองรัฐ ทำให้การปกครองของนครรัฐเอเธนส์จึง อยู่ในอำนาจของพลเมือง ส่วนใหญ่อย่างแท้จริง

สภาประชาชน (The Assembly) ของนครรัฐเอเธนส์ ประกอบด้วย พลเมืองชายของนครรัฐเอเธนส์ สภาประชาชนจะทำการประชุมปีละ 10 ครั้ง เพื่อพิจารณาตัดสินใจเรื่องของรัฐและประชาชน

ในสภาประชาชนกำหนดให้มีสภาบริหาร (Council) ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 500 คน ที่มาจากการจับสลากของที่ประชุมสภาประชาชน และเพื่อให้การทำงานของสภาบริหารมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับภารกิจที่รับผิดชอบ สภาบริหารจึงแบ่งออกเป็นคณะบริหาร 10 ชุด (Committees) มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 1 ปี ดังนั้นบุคคลในฐานะพลเมืองจึงมีโอกาสหมุนเวียนเข้ามาทำหน้าที่บริหารอย่างรวดเร็ว

นอกจากสภาบริหารแล้ว ยังมีสภาตุลาการ (Juries) ประกอบด้วย สมาชิก 200 – 500 คน มาจากการจับสลากของคณะกรรมการประชาชน จำนวน 6,000 คน ที่ได้รับเลือกจากที่ประชุมสภาประชาชนทุกปี สภาตุลาการมีหน้าที่พิจารณารรคดีต่างๆ ของนครรัฐ

อย่างไรก็ตาม ระบอบประชาธิปไตยของนครรัฐเอเธนส์มิใช่ระบบทาง ตรงทั้งหมด กล่าวคือ ประชาชนทุกคนมิได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองโดยทุกกรณีและแม้ว่าสภาบริหารและคณะกรรมการจะเป็นผู้รับผิดชอบดูแลปัญหาต่างๆ ในการปกครองของรัฐเบื้องต้น แต่เรื่องสำคัญก็ต้องถูกนำไปพิจารณาเพื่อการตัดสินใจครั้งสุดท้ายในที่ประชุมสภาประชาชน เช่น การประกาศสงคราม การตกลงสันติภาพ การร่วมมือกับพันธมิตร และการเก็บภาษีทางตรง เป็นต้น

หลักการบริหารและสถาบันทางการเมืองของสังคมเอเธนส์จึงขึ้นอยู่กับคุณค่าในการแสดงออกของพลเมืองเกี่ยวกับความรู้สึกและความต้องการของตนซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต โดยมีความเชื่อที่สำคัญว่า พลเมืองสามารถบรรลุความสุขของชีวิตและการพัฒนาตนเองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในชีวิตแห่งชุมชน

หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งของระบอบประชาธิปไตยของนครรัฐเอเธนส์คือ ความเสมอภาค กล่าวคือ พลเมืองทุกคนโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องฐานะทางสังคมและทางการเงินได้รับโอกาสเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมืองของชุมชนและเพื่อเป็นหลักประกันว่าคนจนสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองได้ การปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ของพลเมืองจะได้รับค่าตอบแทน รวมทั้งการประชุมในสภาประชาชนด้วย นอกจากนี้ ระบบการเมืองของนครรัฐเอเธนส์จะอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาเชื่อมั่นว่ามนุษย์เกิดมามีเหตุผล

ด้วยเหตุนี้ระบอบการปกครองของนครรัฐเอเธนส์จึงเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยตรง ทั้งนี้เพราะประชาชนจำนวนมากมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสภาประชาชน รวมทั้งมีอำนาจในการควบคุมสภาบริหารผ่านสภาประชาชน

3.2.2 ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทน (Representative Democracy)

เป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนมิได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครองด้วยตนเองโดยตรง แต่จะเลือกตัวแทนให้ทำหน้าที่ตัดสินใจแทนตน ทั้งนี้เพราะในสังคมการเมืองยุคใหม่ รัฐต่างๆ ประกอบด้วยประชาชนจำนวนมาก จึงไม่สะดวกต่อการที่ประชาชนจะเข้ามาทำหน้าที่ตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครองด้วยตนเอง ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องใช้ระบบตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ตัดสินใจแทนตน โดยตัวแทนนี้จะมีเพียงจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมด

ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันนี้ พัฒนามาจากประเทศในตะวันตก 3 ประเทศ คือ อังกฤษ สวิตเซอร์แลนด์ และสหรัฐอเมริกา ทั้ง 3 ประเทศ ได้เริ่มต้นระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทน เมื่อปลายศตวรรษที่ 18 และต้นศตวรรษที่ 19 โดยประชาชนจำนวนมากทำการเลือกผู้นำทางการเมืองของตน จากนั้นก็ขยายไปในประเทศต่างๆ ในยุโรปและประเทศในเครือจักรภพอังกฤษ (สมบัติ ชำรงชัยวงศ์ 2551: 244)

ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทน เป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ตัดสินใจในการปกครองแทนตน ลักษณะนี้คล้ายคลึงกับที่อริสโตเติล กล่าวว่า เป็น ระบอบการปกครองโดยคนส่วนน้อย ภายใต้การควบคุมของคนส่วนใหญ่ สาระสำคัญของ การนี้อยู่ที่การปกครองของคนส่วนน้อย แต่อยู่ที่การควบคุมของคนส่วนใหญ่ (Watson, 1985: 8)

กลไกสำคัญของระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนในการรักษาอำนาจการควบคุมของประชาชนต่อผู้นำทางการเมือง เพื่อให้ผู้นำทางการเมืองรับผิดชอบต่อประชาชน คือ การเลือกตั้ง (Elections) โดยกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งเหล่านี้จะต้องผ่านการเลือกตั้งใหม่ เมื่อครบวาระหรือตามกติกาสถาบันของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสำนึกอยู่ตลอดเวลาว่า จะต้องมีความรับผิดชอบต่อความต้องการของประชาชน โดยกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเหล่านั้น จะต้องผ่านการเลือกตั้งใหม่ เมื่อครบวาระหรือตามกติกาสถาบันของรัฐธรรมนูญ จึงกล่าวได้ว่า การเลือกตั้งเป็นมาตรการสำคัญของประชาชนที่ควบคุม กำกับ และตรวจสอบการทำงานของผู้ปกครอง เมื่อใดที่ผู้ปกครองไม่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนได้ ประชาชนก็มีสิทธิถอดถอนผู้ปกครองได้

ด้วยเหตุนี้ สังคมประชาธิปไตยจึงต้องพัฒนาให้ประชาชนมีโอกาสพิจารณาเลือกตั้งผู้นำทางการเมืองของตน และสถาบันทางการเมืองที่สอดคล้องกับการสนองตอบเจตนารมณ์

ของประชาชนต่อเป้าหมายนี้ คือ “ระบบพรรคการเมือง” ซึ่งมีหน้าที่ในการเสนอคู่แข่งชั้นทางการเมืองให้ประชาชนเป็นผู้คัดเลือก

เนื่องจากระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนจะต้องกำหนดให้มีการแข่งขันโดยเสรี ดังนั้น พรรคการเมืองจะต้องยอมรับการดำรงตำแหน่งอยู่ซึ่งกันและกัน มิใช่ทำลายล้างคู่แข่งให้ล้มสลายไป พรรคการเมืองที่อยู่ในอำนาจจะต้องเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองฝ่ายค้านมีสิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของพรรครัฐบาลและนำเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาต่อประชาชน Adlai Stevenson กล่าวว่า นักการเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนจะต้องตระหนักว่าสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าชัยชนะทางการเมืองคือ สิทธิในการแข่งขันทางการเมือง (Watson, 1985: 9) ภายใต้ระบบนี้ ผู้ชนะในการแข่งขันทางการเมืองจะต้องรับผิดชอบในการพัฒนานโยบายในการแก้ไขปัญหาสำคัญของสังคม ส่วนผู้ที่พ่ายแพ้ ก็มีภารกิจที่จะต้องทำหน้าที่ในการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายและการกระทำของผู้ชนะการเลือกตั้ง เพื่อสร้างความสนใจและความเชื่อถือให้กับประชาชน และในการการแข่งขันในระบอบประชาธิปไตย จะต้องเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลมีโอกาสนเสนอตัวเข้าแข่งขัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทั้งในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม นั่นคือประชาชนทุกคนจะต้องมีเสรีภาพในทางการเมืองอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

ในระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทน นอกจากการเลือกตั้งที่จะต้องจัดให้มีการขึ้นตามกฎกติกาที่แน่นอนแล้ว สังคมประชาธิปไตยจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ถึงการตัดสินใจของผู้ปกครองในกรณีสำคัญต่างๆ เป็นประจำ โดยผู้ปกครองจะอ้างเหตุผลบิดเบือนอย่างใดมิได้

3.3 ปรัชญาของระบอบประชาธิปไตย

ปรัชญาเมธีในยุคสมัยต่างๆ จะพบเอกลักษณ์ที่ชัดเจนของปรัชญาการเมือง นั่นคือการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับปรัชญาการเมืองของปรัชญาเมธีต่างๆ จะต้องครอบคลุมตั้งแต่ การอธิบายสภาวะธรรมชาติ (State of nature) กฎแห่งธรรมชาติ (natural laws) และธรรมชาติของมนุษย์ (Human nature) เพื่อชี้ให้เห็นถึงเงื่อนไขที่มนุษย์จะต้องอยู่ร่วมกันในสังคมและนำไปสู่ความจำเป็นในการจัดตั้งรัฐ การกำหนดรูปแบบของรัฐ การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับสมาชิกของรัฐในฐานะผู้ใต้ปกครอง ตลอดจนเป้าหมายของการปกครองอันเป็นเจตจำนงสำคัญของระบบการเมือง ปรัชญาของระบอบประชาธิปไตยพิจารณาว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เพื่อเป้าหมายในการดำรงชีวิตที่ดี และโดยธรรมชาติมนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มีปัญญาสามารถใช้เหตุผลและผลแสวงหาชีวิตที่ดีและมีความสุข ปรัชญาเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาเมธีในสมัยคลาสสิก คือ โสเครตีส เพลโตและอริสโตเติล

ส่วนปรัชญาเกี่ยวกับความเสมอภาคของมนุษย์ ได้รับอิทธิพลมาจากความคิดของ ฮอบส์และล๊อค ที่มองว่ามนุษย์โดยธรรมชาติมีความเสมอภาค ส่วนเสรีภาพได้รับอิทธิพลจาก ล๊อค และรูสโซ โดยมองว่าถ้ามนุษย์ปราศจากเสรีภาพ ก็จะไม่เป็นมนุษย์

ปรัชญาที่เป็นรากฐานที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตยจำแนกได้ดังนี้

1) **ธรรมชาติของมนุษย์ (Human nature)** ส่วนใหญ่เป็นผู้มีเหตุผล ความรู้ ความเข้าใจที่มนุษย์มีต่อโลกภายนอก มาจากการศึกษา ทำให้มนุษย์สามารถตัดสินใจเพื่อเลือกสิ่งที่ดีสำหรับชีวิตของตนเอง นอกจากการมีเหตุผลแล้ว มนุษย์ยังมีหลักมโนธรรม เพื่อใช้ในการวินิจฉัยกฎธรรมชาติอีกด้วย

2) **เสรีภาพของมนุษย์ (Liberty)** ถือว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมเสรีภาพ รัฐมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองเสรีภาพของมนุษย์ไม่ให้ถูกละเมิด แนวคิดเรื่องเสรีภาพของมนุษย์ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของปรัชญาเมธีการเมืองสมัยใหม่ เช่น จอห์น ล๊อค จาง จาก รูสโซ และจอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่เชื่อว่า ภายใต้กฎธรรมชาติเดียวกัน มนุษย์ย่อมมีเสรีภาพในชีวิตและทรัพย์สินเสมอภาคกัน แต่ในสภาวะธรรมชาติไม่มีกฎหมาย ไม่มีการบังคับใช้กฎหมาย มนุษย์จึงได้ทำสัญญาประชาคมจัดตั้งสังคมการเมืองและผู้แทน (Trust) เพื่อทำหน้าที่ในการบัญญัติกฎหมาย บังคับใช้กฎหมาย เพื่อปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน

3) **ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ (Equality)** โดยธรรมชาติมนุษย์เกิดมามีความสามารถแตกต่างกัน อันเป็นผลมาจากความแตกต่างทางพันธุกรรมที่อยู่นอกเหนือความสามารถในการควบคุมของมนุษย์ ดังนั้น แม้มนุษย์จะมีความสามารถแตกต่างกัน แต่โดยธรรมชาติมนุษย์มีความเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะความเท่าเทียมในเรื่องโอกาส (Equality of opportunity) ความเท่าเทียมกันในเรื่อง โอกาสที่สำคัญ ได้แก่ ความเท่าเทียมในเรื่องการศึกษา ที่รัฐจะลดรอนตัดสิทธิของประชาชนไม่ได้

4) **อำนาจอธิปไตยของประชาชน (Popular Sovereignty)** ในระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนนั้น หลักปรัชญาที่สำคัญก็คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน เมื่อประชาชนเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนในสภาแล้ว ประชาชนจะต้องมีอำนาจในการตรวจสอบการทำงานของผู้แทนว่า ได้ดำเนินการใดๆ เพื่อประโยชน์ของประชาชน หากผู้แทนไม่สามารถดำเนินการใดๆ ที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ ประชาชนย่อมมีสิทธิในการถอดถอนผู้แทนทางการเมืองนั้นๆ ได้

3.4 หลักการของระบอบประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองที่ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ (กระมล ทองธรรมชาติและคณะ, 2531: 120-121)

3.4.1 หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty)

กล่าวคือ ประชาชนเท่านั้นที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยการใช้สิทธิในการกำหนดตัวผู้ปกครอง โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง (Election Process) การแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยสามารถกระทำได้ทั้งการเลือกตั้งผู้แทน ให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และการถอดถอนออกจากตำแหน่งทางการเมือง

ด้วยมาตรการดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกสรรผู้นำที่ดีได้เสมอ แม้จะเกิดความผิดพลาดในการเลือกตั้ง ในบางครั้งทำให้ได้ผู้นำที่ไม่ดี ประชาชนก็มีอำนาจที่จะถอดถอนและเลือกตั้งผู้นำคนใหม่มาแทนที่ได้ตลอดเวลาการเลือกตั้งจึงเป็นกลไกสำคัญในการเลือกสรรผู้นำหรือผู้ปกครองที่มีความสามารถและมีคุณธรรม ดังนั้น ผู้ประสงค์จะเสนอตัวเข้าแข่งขันเลือกตั้งผู้นำทางการเมืองจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของประชาชน

3.4.2 หลักเสรีภาพ (Liberty)

ปรัชญาของระบอบประชาธิปไตยยึดมั่นว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับเสรีภาพ คุณค่าของมนุษย์อยู่ที่เสรีภาพ ดังที่รุสโซกล่าววว่า มนุษย์ถ้าปราศจากเสรีภาพก็ปราศจากความเป็นมนุษย์

เสรีภาพของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอาจจำแนกพิจารณาได้ดังนี้

1) **เสรีภาพทางการเมือง** ในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนจะต้องมีเสรีภาพทางการเมืองอย่างเสมอภาคทั่วหน้ากัน การใช้เสรีภาพทางการเมืองเป็นการแสดงออกถึงการ เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชน เสรีภาพทางการเมืองที่สำคัญมีหลายประการ ได้แก่

ประการแรก เสรีภาพในการใช้สิทธิเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้ปกครองหรือผู้นำทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนที่บรรลุนิติภาวะแล้วจะต้องมีเสรีภาพอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันทั้งในการเลือกตั้งและถอดถอนผู้ปกครองหรือผู้นำทางการเมือง

ประการที่สอง เสรีภาพในการเป็นสมาชิกขององค์การทางการเมือง ซึ่งนอกจากเสรีภาพในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกแล้ว ประชาชนยังมีเสรีภาพที่จะเข้าร่วมกิจกรรมขององค์การเมือง เพื่อเผยแพร่ความนิยมในหมู่ประชาชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองหรือชมรมทางการเมือง ตลอดจนกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เป็นต้น

ประการที่สาม เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง ทั้งด้านการพูด การเขียน และการเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ จึงกล่าวได้ว่า เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์เป็นกลไกสำคัญของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่จะทำการควบคุมกำกับและตรวจสอบผู้ปกครอง

ประการที่สี่ เสรีภาพในการชุมนุมและเคลื่อนไหวทางการเมืองใน การสนับสนุนหรือคัดค้านนโยบายและการกระทำของรัฐบาล เสรีภาพเหล่านี้ ถือเป็น การแสดงออกทางการเมืองที่จะต้องได้รับการเคารพและยอมรับ ตราบเท่าที่การชุมนุมและการเคลื่อนไหวเป็นไปตามครรลองแห่งกฎหมายที่เป็นประชาธิปไตย ผู้ใดจะปิดกั้นหรือยับยั้งไม่ได้

2) เสรีภาพในทรัพย์สิน ระบบประชาธิปไตยถือว่าประชาชนมีเสรีภาพในการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ได้มา โดยชอบด้วยกฎหมาย เสรีภาพในทรัพย์สินเป็นปัจจัยส่งเสริมก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้เสรีภาพในทรัพย์สินยังเป็นพลังในการก่อให้เกิดการสร้างสรรค่นวัตกรรมแก่สังคมมนุษย์ มนุษย์นั้นเกิดมาพร้อมกับธรรมชาติของความรู้สึกเป็นเจ้าของ การให้มนุษย์มีเสรีภาพในการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน จึงส่งเสริมให้มนุษย์แสดงออก ซึ่งพลังของการสร้างสรรค์อย่างไม่มีขีดจำกัด ปัญหาต่างๆ ของสังคมมนุษย์สามารถเอาชนะได้ด้วยเทคโนโลยีที่เกิดจากพลังสร้างสรรค์ในตัวมนุษย์นั่นเอง

3) เสรีภาพในการนับถือศาสนา เป็นการสอดคล้องกับเป้าหมายของระบอบประชาธิปไตย คือ การส่งเสริมการมีชีวิตที่ดีและมีความสุขของประชาชน สิทธิเสรีภาพดังกล่าวผู้ใดจะละเมิดมิได้

4) เสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย กล่าวคือ บุคคลสามารถที่จะย้ายถิ่นฐานไปอยู่ ณ ที่ใดๆ โดยไม่ขัดกฎหมาย เช่น ไม่บุกรุกเขตป่าสงวนแห่งชาติหรือบุกรุกที่อยู่อาศัยของคนอื่น ผู้ปกครองจะอ้างกฎหมายที่มีขอบ ปิดกั้นไม่ให้ประชาชนใช้เสรีภาพในการเลือก ตั้งที่อยู่อาศัยไม่ได้

5) เสรีภาพในการประกอบอาชีพ ตามความถนัด หรือ ความตามสามารถ หรือตามความพอใจ โดยไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมอันดีของประชาชน

3.4.3 หลักความเสมอภาค (Equality)

หลักความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย เป็นหลักการที่ควบคู่กับหลักเสรีภาพ กล่าวคือ มนุษย์จะต้องมีทั้งเสรีภาพและความเสมอภาค ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย เป็นความเสมอภาคในโอกาส ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

ความเสมอภาคในทางการเมือง ได้แก่ ความเสมอภาคในการใช้สิทธิและเสรีภาพในการเลือกตั้ง ประชาชนที่บรรลุนิติภาวะโดยไม่จำกัดเพศ ศาสนา และฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม จะต้องได้รับโอกาสเท่าเทียมกันในการกำหนดตัวผู้ปกครองและการเป็นสมาชิกองค์การการเมือง และประชาชนทั่วไปมีสิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง ตลอดจนการชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งปวงอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

ความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ความเสมอภาคในการเลือกประกอบอาชีพที่สุจริตและไม่ขัดต่อ กฎหมายที่กำหนดไว้อย่างเท่าเทียมกัน ระบบเศรษฐกิจในระบบประชาธิปไตยจึงเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันโดยเสรี ไม่มีการผูกขาดหรือการให้อภิสิทธิ์แก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นการเฉพาะ

ความเสมอภาคในทางสังคม นั่นคือ ประชาชนจะต้องได้รับ โอกาสที่จะได้รับบริการจากภาครัฐทั้งในด้านการศึกษา การรักษาพยาบาล การพัฒนาทักษะ การฝึกฝนอาชีพ ตลอดจนความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากรัฐบาลอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

3.4.4 หลักกฎหมายหรือหลักนิติธรรม (Rule of Law)

กฎหมายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม การใช้หลักกฎหมายทำให้มนุษย์สามารถเอาชนะข้อบกพร่องตามกฎแห่งธรรมชาติ ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาไปสู่ความศิวิไลซ์ กฎหมายในระบบประชาธิปไตย จึงประกอบด้วย

1) **กฎหมายต้องมีที่มาที่ชอบธรรม** กฎหมายที่ชอบธรรมในระบบประชาธิปไตย จะต้องเป็นกฎหมายที่มาจากฝ่ายนิติบัญญัติที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนเท่านั้น

2) **การบังคับใช้กฎหมายจะต้องเสมอภาคเท่าเทียมกัน** โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติแต่อย่างใด

3) **ประชาชนจะต้องได้รับการคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน** ทั้งในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา

3.4.5 หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule)

การปกครองในระบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองเพื่อผล ประโยชน์ของประชาชนโดยรวม ดังนั้น ในการตัดสินใจใดๆ จะต้องคำนึงเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ เพื่อให้แน่ใจว่าการตัดสินใจเหล่านั้นสะท้อนความต้องการของคนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตาม แม้ระบบประชาธิปไตยจะยึดหลักเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ แต่จะต้องให้ความเคารพต่อเสียงข้างน้อยด้วย เพื่อเป็นหลักประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้มติแบบพวกลากมากไป

3.5 รูปแบบการเมืองในระบบประชาธิปไตย

รูปแบบการเมืองในระบบประชาธิปไตยที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน จำแนกได้เป็น 3 รูปแบบใหญ่ๆ คือ รูปแบบควบอำนาจ (Fusion of power) รูปแบบแบ่งแยกอำนาจ (Separation of power) และรูปแบบผสม (Mixed system) ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

3.5.1 รูปแบบควบอำนาจ (Fusion of power) หรือโดยทั่วไปเรียกว่า ระบบรัฐสภา (Parliamentary system)

ระบอบประชาธิปไตยภายใต้รูปแบบควบอำนาจหรือระบบรัฐสภา มีต้นแบบมาจากประเทศอังกฤษ ประกอบด้วยลักษณะสำคัญดังนี้

1) ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งฝ่ายนิติบัญญัติโดยตรง ระบบนี้พรรคการเมืองที่ส่งคู่แข่งเข้ารับเลือกตั้งต้องมีความเข้มแข็ง มีเอกภาพ มีวินัย ทั้งนี้เพราะพรรคการเมืองมีหน้าที่ในการคัดเลือกและควบคุมการทำงานของผู้แทนเพื่อรักษาการสนับสนุนจากประชาชนให้มีความมั่นคงมากที่สุด โดยทั่วไปการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติจะแบ่งเป็นฝ่ายอย่างชัดเจน คือ ฝ่ายเสียงข้างมาก และฝ่ายเสียงข้างน้อย

2) ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้จัดตั้งฝ่ายบริหาร เมื่อประชาชนเลือกตั้งผู้แทนเข้าสู่สภานิติบัญญัติแล้ว พรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากหรือกลุ่มของพรรคที่สามารถรวมตัวกันได้เป็นเสียงข้างมากในฝ่ายนิติบัญญัติ จะได้รับอำนาจในการจัดตั้งรัฐบาล และผู้นำรัฐบาลโดยส่วนใหญ่คือหัวหน้าพรรคการเมืองที่ได้รับเสียงข้างมากในฝ่ายนิติบัญญัติ หรือในกรณีที่ไม่มีพรรคใดได้เสียงข้างมาก พรรคที่มาร่วมกันเพื่อจัดตั้งรัฐบาลผสมจะตกลงกันว่าจะให้ผู้นำพรรคใดเป็นผู้นำรัฐบาลผสม เช่น กรณีของประเทศไทย

3) ฝ่ายนิติบัญญัติ มีอำนาจในการยื่นกระทู้ ญัตติและการขออภิปรายไม่ไว้วางใจฝ่ายบริหาร ภายใต้รูปแบบนี้ ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจสูงสุดเหนือฝ่ายบริหาร นั่นคือ การทำงานของฝ่ายบริหารจะต้องได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจในการควบคุม กำกับ และตรวจสอบฝ่ายบริหาร ด้วยเหตุนี้ ฝ่ายนิติบัญญัตินอกจากจะทำหน้าที่ในการบัญญัติกฎหมายแล้ว ยังมีอำนาจในการยื่นกระทู้หรือญัตติ เพื่อให้ฝ่ายบริหารชี้แจงเกี่ยวกับข้อสงสัยในการทำงานของฝ่ายบริหาร และถ้าฝ่ายนิติบัญญัติเห็นว่า ฝ่ายบริหารปฏิบัติงานไม่เป็นที่น่าไว้วางใจและอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศ ฝ่ายนิติบัญญัติมีหลักฐานข้อมูลชัดเจนถึงการบริหารงานไม่เหมาะสม สามารถลงมติไม่ไว้วางใจได้

4) ฝ่ายบริหารมีอำนาจในการยุบสภานิติบัญญัติ เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน และเพื่อไม่ให้ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจมากเกินไป

5) ในรูปแบบควบอำนาจ ประมุขของประเทศและหัวหน้าฝ่ายบริหารจะแยกออกจากกัน ส่วนใหญ่ประมุขของประเทศอาจเป็นพระมหากษัตริย์เช่น อังกฤษ ไทย เดนมาร์ก เบลเยียม ญี่ปุ่น สวีเดน เนเธอร์แลนด์ ส่วนประเทศที่มีประธานาธิบดีเป็นประมุข เช่น อินเดีย สิงคโปร์ อิตาลี บังกลาเทศ และปากีสถาน เป็นต้น ประมุขของประเทศจะไม่มีอำนาจในการบริหารประเทศ เป็นเพียงสัญลักษณ์ของประเทศ ส่วนผู้นำฝ่ายบริหาร หรือ นายกรัฐมนตรี มีอำนาจในการบริหารประเทศตามที่ได้รับมอบหมายจากฝ่ายนิติบัญญัติ

รูปแบบควบคุมอำนาจหรือระบบรัฐสภามีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน คือ ฝ่ายบริหารทำหน้าที่ทั้งในการบริหารประเทศและหน้าที่ในการนิติบัญญัติไปพร้อมๆ กัน จึงทำให้ฝ่ายบริหารมีอิทธิพลต่อฝ่ายนิติบัญญัติเป็นอย่างมาก

สำหรับระบบรัฐสภาภายใต้รูปแบบควบคุมอำนาจ อาจเป็นระบบสภาเดียวหรือสภาคู่ก็ได้ มีทั้งสภาผู้แทนราษฎรที่ประชาชนเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และวุฒิสภาซึ่งเป็นสภาของผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนใหญ่มาจากการแต่งตั้ง แต่สมาชิกวุฒิสภาในบางประเทศก็มาจากการเลือกตั้ง ชื่อสภาอาจเรียกต่างกันได้ เช่น ในอังกฤษเรียกสภาผู้แทนราษฎรว่า สภาล่างและวุฒิสภาว่า สภาสูงหรือสภาขุนนาง แต่โดยหลักการสภาทั้งสองต้องประชุมร่วมกันรวมกันเป็นรัฐสภา ผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจฝ่ายบริหาร คือ มีอำนาจในการออกกฎหมายเพื่อใช้ปกครองประเทศ และมีอำนาจบริหารในการให้ความเห็นชอบหรือจัดตั้งรัฐบาล และควบคุมการบริหารของรัฐบาลด้วย คือ รัฐบาลบริหารด้วยความไว้วางใจของรัฐสภา ในทางปฏิบัติถือกันเป็นหลักเกณฑ์ว่า สมาชิกสภากลุ่มหรือพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากสนับสนุนจะได้สิทธิในการจัดตั้งรัฐบาล เพื่อทำหน้าที่บริหารบ้านเมือง แต่รัฐบาลจะต้องอยู่ในความควบคุมของสมาชิกรัฐสภา ลักษณะดังกล่าวนี้ รัฐสภาและรัฐบาลต่างทำหน้าที่ของตน แต่รัฐสภาควบคุมรัฐบาลด้วยกระบวนการตามรัฐธรรมนูญ และอาจลงมติไม่ไว้วางใจเพื่อให้รัฐบาลลาออกได้ ส่วนรัฐบาลก็อาจยุบสภาได้ ทำให้เกิดความสมดุลแห่งอำนาจ

ข้อดีของระบบการเมืองในระบบประชาธิปไตยในรูปแบบควบคุมอำนาจ

1. ใช้งบประมาณในการเลือกตั้งน้อย เพราะประชาชนเลือกเพียงฝ่ายนิติบัญญัติแล้วฝ่ายนิติบัญญัติที่มีเสียงข้างมากไปเลือกฝ่ายบริหารกันเอง
2. รูปแบบรัฐสภานี้ สามารถเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้ตลอดเวลา
3. ฝ่ายนิติบัญญัติ สามารถควบคุมการทำงานของฝ่ายบริหารได้อย่างใกล้ชิด โดยการยื่นกระทู้ ถูตติและอภิปรายไม่ไว้วางใจ
4. ฝ่ายบริหารซึ่งมาจากผู้แทนราษฎร หรือจากการเลือกตั้งของประชาชน สามารถสนองตอบปัญหา ความต้องการของประชาชนได้อย่างดี

ข้อเสียของระบบการเมืองในระบบประชาธิปไตยในรูปแบบควบคุมอำนาจ

1. ฝ่ายบริหารไม่ค่อยมีเสถียรภาพ เพราะฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจมากเกินไป
2. การเปลี่ยนฝ่ายบริหารที่มาจาก การเลือกตั้งจากประชาชนบ่อยๆ ทำให้ได้ผู้แทนราษฎรที่ไม่มีคุณภาพ โดยเฉพาะถ้าเป็นรัฐบาลที่มาจากรัฐบาลผสม
3. การที่ผู้แทนราษฎรสามารถเป็นรัฐมนตรีได้ อาจนำไปสู่การซื้อสิทธิขายเสียง เพื่อให้ได้เป็นผู้แทนราษฎร เพื่อจะได้ไต่เต้าไปสู่การเป็นรัฐมนตรี โดยเฉพาะนักธุรกิจการเมืองที่

ต้องการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน จะเป็นสาเหตุสำคัญในการใช้เงินเพื่อซื้อสิทธิขายเสียงจากประชาชน จะส่งผลให้ระบบการเมืองขาดคุณธรรม

4. เมื่อมีใช้เงินซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง จะเป็นมูลเหตุที่นำไปสู่การคอร์ปชั่นเพื่อเพื่อถอนทุนคืน

3.5.2. รูปแบบแบ่งแยกอำนาจ (Separation of power) หรือ ระบบประธานาธิบดี (Presidential system)

มีต้นกำเนิดมาจาก ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นรูปแบบที่ใช้หลักการแบ่งแยกอำนาจระหว่างสภานิติบัญญัติและฝ่ายบริหารอย่างชัดเจน โดยให้แต่ละสถาบันมีอิสระต่อกันและมีอำนาจเท่าเทียมกัน ประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1) ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งฝ่ายนิติบัญญัติโดยตรง

อำนาจที่สำคัญของฝ่ายนิติบัญญัติ ประกอบด้วย (Redford, et al., 1965: 357 – 368)

ประการแรก อำนาจในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยที่ฝ่ายบริหารไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง เพราะการประกาศใช้ข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญ ไม่ต้องให้หัวหน้าฝ่ายบริหารลงนาม

ประการที่สอง อำนาจในการเลือกตั้งประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีสำหรับการเมืองของสหรัฐอเมริกา กำหนดไว้ว่า ในกรณีที่ไม่มีผู้สมัครคนใดได้รับเสียงข้างมากของคณะผู้เลือกตั้ง (Electoral Vote) สภาล่างจะทำหน้าที่เลือกประธานาธิบดี และสภาสูงจะทำหน้าที่เลือกรองประธานาธิบดี

ประการที่สาม ฝ่ายนิติบัญญัติ มีอำนาจในการถอดถอนประธานาธิบดี (Impeachment) ในกรณีที่เห็นว่าประธานาธิบดีกระทำความผิดอาญาอย่างร้ายแรงหรือทรยศต่อชาติ แต่ฝ่ายนิติบัญญัติของสหรัฐอเมริกายังไม่เคยประสบความสำเร็จในการใช้อำนาจกับประธานาธิบดีคนใดเลย เพียงแต่เคยมีความพยายามจะใช้อำนาจนี้กับประธานาธิบดีแอนดรู จอห์นสัน และ บิล คลินตัน จนกระทั่งถึงการพิจารณาของสภาสูง แต่ยุติการถอดถอนออกไป

ประการที่สี่ สภานิติบัญญัติ มีอำนาจในการให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ที่เสนอโดยประธานาธิบดี อำนาจนี้เป็นของสภาสูง เพื่อป้องกันมิให้ประธานาธิบดีใช้ระบบอุปถัมภ์

ประการที่ห้า ฝ่ายนิติบัญญัติภายใต้การทำงานของคณะกรรมการต่าง ๆ มีอำนาจเรียกรัฐมนตรีหรือข้าราชการที่เกี่ยวข้องมาสอบสวนได้ ในกรณีที่เห็นว่า การดำเนินงานของฝ่ายบริหารมีผลกระทบต่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน

ประการที่หก ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจในการควบคุมนโยบายต่างประเทศ มีอำนาจในการให้สัตยาบันสนธิสัญญาในการประกาศสงคราม ในสหรัฐอเมริกาอำนาจนี้เป็นของสภาสูง

ประการที่เจ็ด ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจในการอนุมัติเงินงบประมาณ การประกาศข้อบัญญัติเกี่ยวกับภาษีอากร และการช่วยทางการเงินแต่ต่างประเทศ หากฝ่ายนิติบัญญัติไม่เห็นด้วยกับนโยบายของฝ่ายบริหารก็จะไม่อนุมัติงบประมาณสนับสนุน

กล่าวได้ว่าระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดีมีลักษณะคล้ายคลึงกับแบบรัฐสภา การมีรัฐสภาเหมือนกัน แต่มีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ การมีประธานาธิบดีเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร โดยประธานาธิบดี มีสิทธิและหน้าที่ ในการจะแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อบริหารประเทศและรับผิดชอบร่วมกัน ส่วนอำนาจนิติบัญญัตินั้นก็ยังคงตกอยู่ที่รัฐสภา การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดีนี้ ทั้งประธานาธิบดีและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่างก็ได้รับเลือกจากประชาชน ทั้งสองฝ่าย จึงต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ส่วนอำนาจตุลาการยังคงเป็นอิสระ ฉะนั้นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ ต่างก็เป็นอิสระและแยกกัน สถาบันผู้ใช้อำนาจทั้งสาม จะเป็นตัวที่คอยยับยั้ง และถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดใช้อำนาจเกินขอบเขต เช่น การปกครองของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

2) ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งฝ่ายบริหารโดยตรง

ฝ่ายบริหารมีฐานะเท่าเทียมกับฝ่ายนิติบัญญัติ การเลือกตั้ง ประชาชนจะเลือกตั้งเฉพาะหัวหน้าฝ่ายบริหารเท่านั้น ส่วนคณะรัฐมนตรี หัวหน้าฝ่ายบริหารจะเป็นผู้เลือกตั้งเอง โดยผ่านความเห็นชอบของสภาสูง ภายใต้รูปแบบแบ่งแยกอำนาจนี้ หัวหน้าฝ่ายบริหารรัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารอื่นๆ จะเป็นสมาชิกรัฐสภาไม่ได้ หัวหน้าฝ่ายบริหารในฐานะที่ได้รับเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนสามารถบริหารประเทศโดยไม่ต้องขอความไว้วางใจจากรัฐสภา และมีอำนาจที่จะถอดถอนรัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารได้ตามที่ตนเห็นสมควร

หัวหน้าฝ่ายบริหารภายใต้รูปแบบแบ่งแยกอำนาจไม่มีอำนาจในการยุบสภา ทั้งนี้เพราะฝ่ายนิติบัญญัติเองก็ไม่มีอำนาจในการลงมติไม่ไว้วางใจฝ่ายบริหาร จึงถือว่าเป็นการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน ดังนั้นหัวหน้าฝ่ายบริหารจึงมีอำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศแต่เพียงผู้เดียว และขณะเดียวกันหัวหน้าฝ่ายบริหารก็ยังมีอำนาจในการยับยั้งร่างกฎหมายที่เสนอโดยรัฐสภา (Veto) ถ้าหัวหน้าฝ่ายบริหารไม่เห็นด้วยกับร่างกฎหมายนั้น

จึงสรุปได้ว่าระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดี มีลักษณะคล้ายคลึงกับแบบรัฐสภา การมีรัฐสภาเหมือนกัน แต่มีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ การมีประธานาธิบดีเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร โดยประธานาธิบดีมีสิทธิและหน้าที่ในการจะแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นมาชุดหนึ่ง

เพื่อบริหารประเทศและรับผิดชอบร่วมกัน ส่วนอำนาจนิติบัญญัตินั้นก็ยังคงตกอยู่ที่รัฐสภา การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดีนี้ ทั้งประธานาธิบดีและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต่างก็ได้รับเลือกจากประชาชน ทั้งสองฝ่าย จึงต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อประชาชน ส่วนอำนาจตุลาการยังคงเป็นอิสระ ฉะนั้นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ต่างก็เป็นอิสระและแยกกัน สถาบันผู้ใช้อำนาจทั้งสามจะเป็นตัวที่คอยยับยั้งและถ่วงดุลกันและกัน ไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดใช้อำนาจเกินขอบเขต เช่น การปกครองของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

3) หัวหน้าฝ่ายบริหารและประมุขของประเทศ

อาจจะเป็นคนเดียวกันหรือแยกกันก็ได้ ในกรณีของสหรัฐอเมริกา กำหนดให้หัวหน้าฝ่ายบริหารประเทศทำหน้าที่ประมุขของประเทศด้วย เรียกว่า “ประธานาธิบดี” แต่ถ้าแยกกันระหว่างประมุขของประเทศและหัวหน้าฝ่ายบริหาร ประมุขของประเทศอาจเป็นกษัตริย์ก็ได้ ส่วนหัวหน้าฝ่ายบริหารก็เรียกว่า “นายกรัฐมนตรี” แต่เป็นนายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน

ข้อดีของระบบการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบแบ่งแยกอำนาจ

1. รัฐบาลมีเสถียรภาพ เมื่อรัฐบาลมีเสถียรภาพ การเมืองก็มีเสถียรภาพตามไปด้วย ทำให้ประชาชนไม่ต้องวิตกกังวลกับเสถียรภาพของรัฐบาล
2. หัวหน้าฝ่ายบริหารสามารถเลือกสรรผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เข้ามาร่วมทีมบริหารได้อย่างเต็มที่
3. ฝ่ายบริหารไม่ต้องเข้าร่วมประชุมกับฝ่ายนิติบัญญัติ จึงทำให้มีโอกาสทำงานเพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชนได้อย่างเต็มที่
4. ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจในการไต่สวนการทำงานของฝ่ายบริหาร โดยเรียกตัวฝ่ายบริหารมาให้การ ตามข้อเท็จจริงที่สงสัย
5. ฝ่ายนิติบัญญัติโดยสภาสูงมีอำนาจในการพิจารณาเห็นชอบต่อการแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญทั้งฝ่ายตุลาการและฝ่ายบริหาร ทำให้หัวหน้าฝ่ายบริหารต้องพิถีพิถันในการคัดเลือกคนเข้าดำรงตำแหน่ง

ข้อเสียของระบบการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบแบ่งแยกอำนาจ

1. กระบวนการเลือกตั้งหัวหน้าฝ่ายบริหารใช้เวลานานและสิ้นเปลืองงบประมาณ
2. เกิดความขัดแย้งได้ตลอดเวลา เนื่องจากฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติเป็นอิสระจากกัน

3. ถ้าฝ่ายบริหารมีอำนาจมากอาจเป็นช่องทางให้เกิดการเสริมสร้าง
อิทธิพลจน

ฝ่ายนิติบัญญัติทำอะไรไม่ได้ เพราะหัวหน้าฝ่ายบริหารมีหน้าที่เป็นผู้
บัญชาการสูงสุดของกองทัพด้วย

3.5.3 รูปแบบผสม (Mixed system or Powerful executive)

เป็นรูปแบบผสมระหว่างรูปแบบควบอำนาจและรูปแบบแบ่งแยกอำนาจ
บางครั้งเรียกว่า “รูปแบบกึ่งรัฐสภา” มีประเทศฝรั่งเศสเป็นต้นกำเนิด มีลักษณะดังนี้ (พงศ์เพ็ญ
ศกุนตาทัย และมณีนัย รัตนมณี, 2510: 412 -420)

1) ประชาชนเป็นผู้เลือกประธานาธิบดีโดยตรง ประธานาธิบดีจะทำหน้าที่
เป็นทั้งประมุขของประเทศและประมุขของฝ่ายบริหาร และแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี มาเป็นผู้ช่วย
บริหารของประธานาธิบดี

2) ประธานาธิบดีมีอำนาจยุบสภาแห่งชาติได้ทุกกรณี

3) ประธานาธิบดีมีอำนาจในการนำประเด็นทางการเมืองไปให้ประชาชน
ลงมติ เพื่อให้การใช้อำนาจทางการเมืองของประธานาธิบดีมีความชอบธรรมยิ่งขึ้น

4) ประชาชนเป็นผู้เลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สภาล่าง) โดยตรง

หากพิจารณาจากรูปแบบผสมที่ใช้อยู่ในประเทศฝรั่งเศส จะเห็นว่าเป็น
รูปแบบที่ประธานาธิบดีมีอำนาจเข้มแข็งมาก อาจกล่าวได้ว่า มีอำนาจเหนือฝ่ายนิติบัญญัติ เพราะ
สามารถยุบสภาแห่งชาติได้ ในขณะที่ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจเพียงการลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล แต่
ไม่มีสิทธิลงมติไม่ไว้วางใจประธานาธิบดี ขณะเดียวกันนายกรัฐมนตรีก็ต้องบริหารประเทศ
ภายใต้ความเห็นชอบของประธานาธิบดีเท่านั้น

3.6 หัวใจและกระบวนการของระบอบประชาธิปไตย

เนื่องจากในระบอบประชาธิปไตยนั้น ถือว่าเป็นการปกครองของประชาชน บทบาท
ทางการเมืองของประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย จึงเป็นหัวใจของระบบนี้ ดังนั้น
การเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของประชาชน จึงถือเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งการเข้ามี
ส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้นอาจเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ เช่น การไปลงคะแนนเสียง
เลือกตั้ง การพูดคุยเรื่องการเมือง การช่วยพรรคการเมืองในการรณรงค์หาเสียง การเข้าร่วมประชุม
ทางการเมืองการเป็นผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง หรือแม้แต่การเดินทางประท้วงหรือสนับสนุนการ
ดำเนินการของรัฐที่ยังผลให้ตนเองได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์

ลักษณะหรือรูปแบบของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญยิ่งในประเทศประชาธิปไตย อาจแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ (สืบค้นจาก http://bp-smakom.org/BP_School/Social/Democracy-System.htm เข้าถึงได้เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2555)

1. การเข้ามีส่วนร่วมในกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลประโยชน์ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความต้องการ มีผลประโยชน์ในลักษณะใดๆ เหมือนๆ กันรวมตัวกัน โดยมีการจัดองค์การอย่างเป็นระบบ กลุ่มผลประโยชน์นี้ จะทำหน้าที่ในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม โดยการเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการสนองตอบ ต่อความต้องการของกลุ่ม เช่น กรรมการรวมตัวกันจัดตั้งสหภาพแรงงานขึ้น และใช้สหภาพแรงงานเป็นฐานในการเรียกร้องให้รัฐบาลประกันค่าจ้างขั้นต่ำในอัตราที่กำหนด

ตัวอย่างของกลุ่มผลประโยชน์ โดยทั่วไปมักรวมตัวกันเป็นองค์กรต่างๆ เช่น สโมสร สมาคม ชมรม กลุ่มอาชีพ ฯลฯ ทั้งนี้ ย่อมแตกต่างกันในแต่ละประเทศ ซึ่งขึ้นอยู่กับระบบการเมือง การปกครอง สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ แต่ละกลุ่มผลประโยชน์ของทุกสังคมก็มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องต่อไปนี้

1. ความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ
2. ความมุ่งหมายที่จะเข้าถึงหน่วยงานที่กำหนดนโยบายของรัฐ
3. การใช้โอกาส และวิธีการเท่าที่จะดำเนินการได้เพื่อทำให้บรรลุวัตถุประสงค์

เช่น การเรียกร้อง

การบริการและสวัสดิการ การคัดค้านนโยบายบางอย่าง การเข้าไปแทรกแซงในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ที่มีความสำคัญทางการเมือง คือ ความสามารถในการรวบรวมประชาชนให้เป็นปึกแผ่นได้ และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลได้คำนึงถึงประโยชน์อันเป็นพลังที่ทำให้เกิดความสำนึกทางการเมือง และเสริมสร้างพัฒนาการทางการเมืองให้มีความก้าวหน้ามั่นคงในประเทศประชาธิปไตยนั้น รัฐจะให้เสรีภาพกับประชาชนในการจัดตั้งกลุ่ม สมาคม ประเทศประชาธิปไตยที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมยิ่งเจริญก้าวหน้ามาก กลุ่มองค์กรหรือสมาคมที่เกิดจากการรวมตัวกันของประชาชน ก็จะมากตามไปด้วย แต่ละกลุ่มต่างก็มีผลประโยชน์ที่เป็นตัวของตนเอง และต่างก็จะพยายามเรียกร้องให้รัฐบาลสนองตอบต่อความต้องการของกลุ่ม รัฐบาลในฐานะผู้ใช้อำนาจบริหารจึงจำเป็นต้องรับฟังข้อเรียกร้องของประชาชน และจำเป็นต้องปรับปรุงกลไกทางการบริหารให้มีประสิทธิภาพพร้อมที่จะสนองตอบต่อข้อเรียกร้องได้อย่างเหมาะสม

2. การเข้ามีส่วนร่วมในพรรคการเมือง พรรคการเมือง คือ กลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์และนโยบายทางการเมืองสอดคล้องกัน รวมตัวกัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเข้าไปมีบทบาททาง

การเมือง นำเอานโยบายไปปฏิบัติหรือเพื่อที่จะจัดตั้งรัฐบาล การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยการสมัครเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองใดๆ ที่เชื่อว่ามีแนวนโยบายตรงกับความต้องการของตนมากที่สุด การช่วยพรรคการเมืองในการรณรงค์หาเสียงหรือการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง โดยสังกัดพรรคการเมืองใดๆ นั้น ถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่จำเป็นยิ่งของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบบ การปกครองของประชาชนและโดยประชาชน ถ้าพรรคการเมืองที่สังกัดไม่ทำตามนโยบายที่ประกาศไว้ สมาชิกก็อาจถอนตัวไปให้การสนับสนุนพรรคการเมืองอื่น ที่ประชาชนไม่ศรัทธา พรรคการเมืองนั้นก็จะไม่อาจดำรงอยู่ได้

3. การเข้ามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง การเลือกตั้ง หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนเลือกบุคคล หรือกลุ่มบุคคลเพื่อเข้าไปเป็นตัวแทนรักษาผลประโยชน์ของประชาชน เมื่อยอมรับกันว่าประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน รูปธรรมของแนวคิดนี้อาจเห็นได้จาก การที่ประชาชนใช้สิทธิของตนเลือกตัวแทนหรือการผ่านทางกระบวนการเลือกตั้ง สิทธิในการเลือกตั้งจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลแต่ละคน จะพึงได้รับในระบอบประชาธิปไตย แต่ประเทศที่เปิดโอกาสให้ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ก็มิได้หมายความว่า ประเทศนั้นจะเป็นประชาธิปไตย การเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยนั้น จะต้องตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญ 6 ประการ คือ

1) หลักการเลือกตั้งโดยอิสระ จะต้องให้บุคคลผู้ใช้สิทธิมีโอกาสใช้ดุลยพินิจเลือกผู้สมัครใดๆ อย่างเต็มที่ ไม่มีการกระทำในลักษณะของการข่มขู่บังคับ จ้างวานหรือใช้อิทธิพลบีบบังคับให้บุคคลไปใช้สิทธิเลือกผู้สมัครคนใดคนหนึ่ง

2) หลักการเลือกตั้งโดยลับ หมายความว่า ผู้ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเท่านั้นที่จะรู้ว่าลงคะแนนให้ผู้สมัครคนใด หลักการนี้จะช่วยสนับสนุนหลักการแรก เป็นการเปิดโอกาสไม่ให้มีการข่มขู่บังคับในการเลือกตั้ง เพราะจะไม่มีใครทราบนอกจากผู้ไปใช้สิทธิเอง แม้จะมีการข่มขู่บังคับเกิดขึ้นบ้าง แต่ก็ไร้ผลทางการเมือง เพราะจะไม่อาจหาหลักฐานใดๆ มาพิสูจน์ได้ว่าผู้ที่ถูกข่มขู่ได้ลงคะแนนเสียงไปตามนั้นหรือไม่

3) หลักการเลือกตั้งอย่างแท้จริง การเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยนั้น จะต้องเปิดโอกาสให้มีผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งอย่างกว้างขวาง เมื่อมีผู้สมัครมากก็เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีตัวเลือกที่หลากหลาย ผู้สมัครต่างก็มีแนวคิด มีนโยบาย ตลอดจนแนวทางในการบริหารราชการแผ่นดินที่เป็นของตนเอง ประชาชนก็จะมีโอกาสเลือกผู้แทนที่ตรงกับเจตนารมณ์ของตนมากที่สุดเข้าไปเป็นปากเสียงแทนตนเองได้ นอกจากนี้การเลือกตั้งที่แท้จริงยังต้องคำนึง ถึงความบริสุทธิ์ยุติธรรม จะต้องไม่มีการโกงการเลือกตั้งเกิดขึ้น ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใดๆ ด้วย

4) **หลักการเลือกตั้งในระยะเวลาที่กำหนด** หมายถึง วาระการดำรงตำแหน่งของผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งไปทำหน้าที่เป็นผู้แทนปวงชนนั้นจะต้องแน่นอน เช่น 4 ปี ทั้งนี้ก็เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจได้ตรวจสอบและประเมินการทำงานของผู้แทนของตนว่ามีผลงานมากน้อยเพียงไร สนองตอบต่อเจตนารมณ์ของพวกเขาได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้จะช่วยกระตุ้นให้ผู้แทนกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติหน้าที่ โดยรับผิดชอบต่อประชาชนเจ้าของประเทศอย่างเต็มความสามารถ

5) **หลักความเสมอภาค** หมายความว่า คะแนนเสียงของประชาชนที่ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งนั้นทุกคนจะมีค่าเท่ากับหนึ่งหรือ หนึ่งคนหนึ่งเสียง เท่ากันหมดไม่ว่าจะยากดีมีจน หรือมีตำแหน่งระดับใด จะไม่มีใครที่มีอภิสิทธิ์เหนือบุคคลอื่นๆ

6) **หลักการให้สิทธิทั่วถ้วน** หมายความว่า การเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตยนั้นจะต้องไม่มีการจำกัดเพศ ไม่ว่าเพศชายหรือหญิงต่างมีความเท่าเทียมกันในสิทธิทางการเมือง และรัฐประชาธิปไตยจะต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มีสิทธิสามารถไปใช้สิทธิของตนเองได้ เช่น จัดให้มีหน่วยเลือกตั้งอย่างทั่วถึงทุกเขต มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้และเข้าใจถึงวันเวลา หลักเกณฑ์ และวิธีการในการเลือกตั้ง ในประเทศประชาธิปไตยบางประเทศยินยอมให้มีการลงคะแนนเสียงทางไปรษณีย์ได้ด้วย

4. การเข้ามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นปะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ในประเทศประชาธิปไตย รัฐบาลจะต้องรับฟังความคิดเห็น ซึ่งเป็นความต้องการของประชาชน รัฐบาลถือเป็นตัวแทนของประชาชนที่เข้าไปใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับประชาชน การบริหารงานของรัฐบาล จึงส่งผลโดยตรงต่อประชาชน การกระทำการบางอย่างของข้าราชการในฐานะที่เป็นผู้นำเอานโยบายของรัฐบาล ไปปฏิบัติอาจไม่เป็นไปตามเป้าหมาย หรือแม้แต่นโยบายเองอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อการดำรงชีวิตตามปกติของบุคคลบางคนบางกลุ่มคนเหล่านี้ในฐานะเจ้าของประเทศต่างมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้

3.7 ปัจจัยที่เอื้อต่อระบอบประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตยไม่อาจดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง จึงจำเป็นต้องมีปัจจัยอื่นๆ ที่จะเป็นตัวคอยให้การสนับสนุนหรือช่วยให้ระบอบนี้ดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.7.1 **ระดับการศึกษาของประชาชน** เป็นปัจจัยหนึ่งที่เอื้อต่อระบอบประชาธิปไตย คือ ในเมื่อคนในสังคมได้รับการศึกษาดี มีเหตุผล มักจะติดตามข่าวสารทางการเมือง มีความสนใจทางการเมืองและมีความรู้ความเข้าใจว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม นโยบายใดๆ ที่สังคมออกมา ก็ย่อมที่จะมีผลกระทบต่อเขาโดยตรง จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาก็มักจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง

3.7.2 การพัฒนาเศรษฐกิจ จะพบว่าประเทศพัฒนานั้นจะมีระดับของความเสมอภาคทางเศรษฐกิจสูงกว่าประเทศด้อยพัฒนาทั่วไป นอกจากนี้ยังเป็นผลให้สังคมมีสวัสดิการต่างๆ ที่ดี เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล ฯลฯ นอกจากนี้เศรษฐกิจที่มั่นคงจะช่วยให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสมัครใจ ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลหรือการถูก ชักจูง ขู่เข็ญใดๆ และยังมีผลให้ระบอบประชาธิปไตย ดำเนินไปด้วยดี และมีเสถียรภาพด้วย

3.7.3 บุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะส่งผลให้ระบอบประชาธิปไตย ยั่งยืนอยู่ได้ ลักษณะของบุคลิกภาพเหล่านี้คือ ความสนใจที่จะมีต่อกิจการบ้านเมือง เมื่อสนใจแล้วก็มี ความกระตือรือร้น ที่จะติดตามความเป็นไป มีการถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล ไร้อคติ และที่สำคัญได้แก่ การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยถือเสมือนว่าเป็นหน้าที่ที่ตนจะต้องทำ หรือที่ตนจะต้องรับผิดชอบในฐานะสมาชิกผู้หนึ่งของสังคม

3.7.4 เสถียรภาพของสถาบันทางการเมือง มีส่วนช่วยให้ระบอบประชาธิปไตย ก้าวหน้ามั่นคงด้วย นั่นคือ เมื่อสถาบันหรือองค์กรทางการเมือง เป็นที่ยอมรับของประชาชน ประชาชนก็จะมีความศรัทธา และจะเข้าไปเป็นสมาชิก หรือเข้าไปมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น เมื่อพรรคการเมืองมั่นคงสามารถแสดงออกซึ่งเจตนาของสมาชิกได้อย่างแจ่มชัด นโยบายที่ออกมา ก็ได้รับการเชื่อถือและนำมาปฏิบัติ ประชาชนจะมีความศรัทธาพรรคการเมืองนั้น และเข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น ซึ่งก็เท่ากับเป็นการเกื้อกูลให้ระบอบประชาธิปไตยมีเสถียรภาพยิ่งขึ้นด้วย

3.7.5 พัฒนาการทางการปกครองและการบริหาร ปัจจัยหนึ่งที่เอื้อต่อระบอบประชาธิปไตย คือการปกครองและการบริหารต้องมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน นโยบายของรัฐบาลตรงตามเจตนารมณ์และมีผลดีต่อประชาชน คือ ประชาชนได้มีโอกาส ได้มีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานอย่างทั่วถึง ส่งผลให้ประชาชนเข้าใจศรัทธาและยึดมั่นการเมืองระบอบประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น เข้าของมีส่วนร่วมสนับสนุนให้เกิดความมั่นคงทางการเมืองมากขึ้นไปด้วย

3.8 คุณค่าของประชาธิปไตย

3.8.1 คุณค่าต่อบุคคล ระบอบนี้ให้คุณค่าแก่บุคคล โดยมองว่าบุคคลมีเสรีภาพ และเท่าเทียมในศักดิ์ศรีและความเป็นคน การที่คนจะมีเสรีภาพได้อย่างแท้จริง หมายความว่า คนจะต้องไม่ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้อื่น เพราะประชาธิปไตยเป็นรูปแบบของการปกครองที่ยึดถือว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน และประชาชนเป็นผู้ปกครองเอง การที่ประชาชนจะปกครองตนเองได้จะต้องมีเสรีภาพอย่างแท้จริง ประชาธิปไตยยอมรับในคุณค่าของบุคคลโดยให้เสรีภาพทางการเมือง และเสรีภาพในการพูด เขียนและวิพากษ์วิจารณ์ด้วย เสรีภาพในทางการเมือง ได้แก่ เสรีภาพในการเลือกผู้แทน เพื่อที่จะไปทำหน้าที่หรือแสดงเจตนารมณ์แทนปวงชน และมีความเท่า

เทียมกัน คือ ประชาชนแต่ละคนต่างมีคะแนนเสียง 1 เสียงไม่ว่าจะเป็นเศรษฐีหรือยาก ส่วนเสรีภาพในการพูด เช่น วิพากษ์วิจารณ์นั้นเป็นสิ่งควบคู่กับเสรีภาพทางการเมือง คือ ถ้ารัฐบาลให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการเลือกตั้ง แต่ไม่ให้ประชาชนพูด เขียนหรือวิพากษ์วิจารณ์โดยเสรีแล้ว ประชาชนก็จะไม่มีโอกาสได้แสดงออก ให้รัฐบาลหรือรัฐสภาได้ทราบ ความต้องการของประชาชน เมื่อเป็นเช่นนี้ ประชาธิปไตยจะไร้ความหมาย เสรีภาพในการพูด การเขียน และการวิพากษ์วิจารณ์นี้หมายรวมถึง การที่รัฐเปิดช่องทางให้ประชาชนได้แสดงออกซึ่งความคิดเห็นในด้านต่างๆ ต่อ นโยบาย ตลอดจนการดำเนินงานของรัฐอีกด้วยเป็นตัวควบคุมหรือตัวกระตุ้นอย่างหนึ่งที่จะทำให้การดำเนินงาน ได้ทำไปเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมจริงๆ มากกว่าที่จะกระทำเพื่อผลประโยชน์คนบางคนบางกลุ่ม

3.8.2 คุณค่าต่อสังคม สังคมประชาธิปไตยนั้น เป็นสังคมที่เชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ประชาชนเป็นผู้มีเหตุผล รู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความเต็มใจที่จะประนีประนอมผ่อนปรนให้กันและกัน มีน้ำเป็นนักกีฬา และพร้อมที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงเสมอ สังคมที่ประกอบไปด้วยบุคคล ที่มีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย จึงได้ชื่อว่า เป็นสังคมที่มีคุณค่า เป็นสังคมที่มีน่าอยู่อาศัย

3.9 ข้อดีของประชาธิปไตย

3.9.1 ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพและเสมอภาค ประชาชนทุกคนมีสิทธิแห่งความเป็นคนเหมือนกันไม่ว่ายากดีมีจน เช่น สิทธิในร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน ทุกคนมีเสรีภาพในการกระทำใดๆ ได้หากเสรีภาพนั้นไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการพูด การเขียน การวิพากษ์วิจารณ์ และทุกคนมีความเสมอภาค หรือเท่าเทียมกันที่จะได้รับการคุ้มครอง โดยกฎหมาย มีความเสมอภาคในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

3.9.2 ประชาชนปกครองตนเอง ประชาชนสามารถเลือกตัวแทนไปใช้อำนาจนิติบัญญัติในการออกกฎหมายมาใช้ปกครองตนเอง และเป็นรัฐบาลเพื่อใช้อำนาจบริหาร ซึ่งสามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนส่วนรวมได้ดี เพราะผู้บริหารที่เป็นตัวแทนของปวงชนย่อมรู้ความต้องการของประชาชนได้ดี

3.9.3 ประเทศมีความเจริญมั่นคง การมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองทำให้ประชาชนมีความพร้อมเพียงในการปฏิบัติตามกฎและระเบียบที่ตนกำหนดขึ้นมายอมรับในคณะผู้บริหารที่ตนเลือกขึ้นมาและประชาชนไม่มีความรู้ต่อต้านทำให้ประเทศมีความสงบสุขเจริญก้าวหน้าและมั่นคง

3.10 ข้อเสียของประชาธิปไตย

3.10.1 ดำเนินการยาก ระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักการปกครองที่ดี แต่การที่จัดสรรผลประโยชน์ตรงกับความต้องการประชาชนทุกคนย่อมทำไม่ได้ นอกจากนั้นยังเป็นการยากที่จะให้ประชาชนทุกคนมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตามสิทธิ เสรีภาพทุกประการ ทั้งนี้เพราะวิสัยของมนุษย์ย่อมมีความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมจึงมีการกระทบกระทั่งและละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นได้

3.10.2 เสียค่าใช้จ่ายสูง การปกครองระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทน เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่แทนตน การเลือกตั้งในแต่ละระดับต่างต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ทั้งงบประมาณดำเนินงานของทางราชการ และค่าใช้จ่ายของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

3.10.3 มีความล่าช้าในการตัดสินใจ การตัดสินใจในระบอบประชาธิปไตยต้องใช้เสียงส่วนใหญ่ โดยผ่านขั้นตอนการอภิปราย แสดงเหตุผลและมติที่มีเหตุผลเป็นที่ยอมรับของสมาชิกส่วนใหญ่ จึงต้องดำเนินตามขั้นตอนทำให้เกิดความล่าช้า เช่น การตรากฎหมาย ต้องดำเนินการตามลำดับขั้นตอนของวาระ อาจใช้เวลาเป็นสัปดาห์เป็นเดือน หรือบางฉบับต้องใช้เวลาเป็นปี จึงจะตราออกมาเป็นกฎหมายได้

4. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

สาระสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) สามารถแยกได้เป็น 5 ประการ คือ

- 4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 - 4.2 รูปแบบและกิจกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 - 4.3 ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 - 4.4 หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 4.5 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1) วิสุทธิ์ โพธิ์แทน (2519: 36) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่าเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นการแสดงออกถึงสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของประชาชนโดยมิได้หมายความว่าเฉพาะการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหรือเพียงแต่การสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง เพื่อดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือเพียงแต่จะสมัครเข้า

ช่วยงานของพรรคการเมืองที่ตนนิยมชมชอบเท่านั้น แต่หมายความว่ารวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการกระทำซึ่งแสดงถึงความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง เพื่อประสงค์ที่จะทำให้เกิดผลต่อกระบวนการตัดสินใจในทางการเมือง

2) ทิพาพร พิมพิสุทธิ์ (2524: 204) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำ (Acting) ของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ นโยบาย การมีส่วนร่วมจะมาจากแต่ละบุคคลโดยตรงต่อการตัดสินใจนโยบายรัฐบาล เรียกว่า “การมีส่วนร่วมโดยตรง” (Autonomous Participaion) และการมีส่วนร่วมซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายทางอ้อม นอกเหนือจากแต่ละบุคคลโดยตรงแล้ว เรียกว่า “การมีส่วนร่วมโดยการถูกระดม” (Mobilized Participaion)

3) จรูญ สุภาพ (2527: 310) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ประชาชนจะพึงมีในการกำหนดนโยบาย ในการตัดสินใจ และในกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาลและในทางการเมือง หรือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐบาล เช่น การเข้าเป็นรัฐบาล การมีอิทธิพลต่อรัฐบาล การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

4) ธัชชนก ศรีประกัสสร (2541: 13) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า หมายถึง การที่สมาชิกของสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางการเมืองตามความสมัครใจ ถูกต้องตามกฎหมาย และมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการดำเนินงานของรัฐบาลไม่ว่า ระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น

5) อสิตรา รัตตะมณี (2542: 34) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า การที่บุคคลได้กระทำกิจกรรมที่มีต่อบ้านเมือง ซึ่งมีผลกระทบต่อข้อกำหนดนโยบายหรือการตัดสินใจของรัฐบาล และกระบวนการเลือกผู้บริหารประเทศ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และการกระทำอาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำที่มีการรวมกลุ่มหรือไม่รวมกลุ่ม เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวก็ตาม ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวอาจเป็นกิจกรรมในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่นก็ได้ แต่จะต้องเป็นไปตามความสมัครใจของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

6) ประสิทธิ์ ต่างแดน (2544: 40) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่าเป็นกิจกรรมของประชาชนที่มุ่งเข้ามามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล ในระดับต่างๆ ซึ่งรูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองในแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไปด้วย

7) สุรัชย์ สุกใส (2545: 25) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า หมายถึงการที่บุคคลได้กระทำกิจกรรมที่มีอิทธิพลต่อการเมือง ซึ่งมีผลกระทบต่อข้อกำหนดนโยบายหรือการตัดสินใจของรัฐบาล และต่อกระบวนการเลือกผู้บริหารประเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อม การกระทำอาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำที่เป็นการรวมกลุ่มและไม่รวมกลุ่ม เป็นทางการ

หรือไม่เป็นทางการ ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวก็ตาม ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวอาจเป็นกิจกรรมระดับชาติหรือท้องถิ่นก็ได้ ซึ่งต้องเป็นไปตามความสมัครใจของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

8) เฮอร์เบิร์ต แม็คคอสกี (Herbert McClosky, 1968: 252-253) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า เป็นกิจกรรมต่างๆ ในการกระทำโดยสมัครใจของสมาชิกทั้งหลายที่อยู่ในสังคมมีส่วนร่วมในการเลือกผู้ปกครองและกำหนดนโยบายรัฐ การกระทำนั้นอาจกระทำร่วมกันโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมก็ได้ ซึ่งบุคคลที่มีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น ได้แก่ บุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ เช่น การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารทางการเมือง การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง การช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรค และการติดต่อสัมพันธ์กับผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ลักษณะความกระตือรือร้นในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองยังพิจารณาได้จากการสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ การช่วยเขียนสุนทรพจน์ในการหาเสียง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การแข่งขันเป็นเจ้าหน้าที่พรรคหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

9) ฮันติงตัน และ โดมิงกูซ (Huntington and Dominguez, 1975: 49) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้นไปได้ทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจและไม่สมัครใจ รวมทั้งการเลือกตั้ง การร่วมในการรณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อโน้มน้าวหรือกดดันรัฐบาล การประท้วง และการใช้กำลังรุนแรง

10) เลสเตอร์ ดับเบิลยู มิลเบรท และเอ็ม .แอล. กอร์ (Lester W. Milbrath and M.L. Goal., 1977: 28) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายของประชาชนแต่ละคน ซึ่งต้องการมีอิทธิพลผลักดันหรือยอมรับหรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและการเมือง ซึ่งไม่เพียงแต่รวมบทบาทอันแข็งขันในการสร้างอิทธิพลผลักดันให้เกิดผลทางการเมืองตามต้องการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิจกรรมที่เป็นที่ยอมรับสนับสนุนในเชิงพิธีการด้วย ผู้ที่ยอมรับรัฐบาลก็จะแสดงออกโดยการประพฤติกรรมของตนเองตามคำสั่งหรือข้อเรียกร้องของรัฐบาล แต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็พยายามก่ออิทธิพลผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขให้มีส่วนร่วมทางการเมือง จึงมีทั้งเป็นการต่อต้าน เช่น การเดินขบวนประท้วง ก่อการจลาจล และทั้งที่เป็นการสนับสนุน เช่น การให้ความร่วมมือกับทางการในการเสียดาย การเกณฑ์ทหาร เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลได้เข้าร่วมกระทำในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ซึ่งมีผลต่อการกำหนดนโยบายหรือการตัดสินใจของรัฐบาลทั้ง

ทางตรงและทางอ้อม ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว อาจเป็นกิจกรรมระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติก็ได้ ในที่นี้ การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การเข้าร่วมกิจกรรม 5 ประการ คือ

- (1) การใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
- (2) การสนับสนุนการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง
- (3) การเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง
- (4) การมีบทบาทในชุมชน
- (5) การเข้าร่วมประท้วง

4.2 รูปแบบและกิจกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

มีนักรัฐศาสตร์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลายท่านได้จำแนกลักษณะรูปแบบและกิจกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ในหลายลักษณะทั้งที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน และที่มีความหมายแตกต่างกันตามแนวคิดของแต่ละท่านดังนี้

1. จรูญ สุภาพ (2527: 403-407) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอดีตไว้ดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบกรีก (The Greek System) วัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ต้องการให้ประชาชนซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศ (Citizen) ได้มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ซึ่งกำหนดให้ประชาชนทั้งนครรัฐประชุมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นความต้องการและกำหนดนโยบายรวมทั้งกำหนดตัวผู้ปกครองด้วย

(2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบโรมัน (Roman System) เป็นการมีส่วนร่วมแบบกำหนดให้มีสภาขึ้นแทนการประชุมประชาชนทั้งหมดส่วนอำนาจหน้าที่ของสภานั้นครอบคลุมเสมือนการปกครองโดยประชาชนโดยตรง

(3) การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบศักดินา (Feudal System) เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านาย (Lord) กับไพร่ (Vassal) ที่แต่ละฝ่ายมีหน้าที่ต่อกัน เจ้านายมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองและปกครองแก่ไพร่ ส่วนไพร่มีหน้าที่บริการด้านต่างๆ และมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ประชาชนทั่วไปก็มีสิทธิเช่นนี้เหมือนกัน จึงถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบปราศจากความเสมอภาค

(4) การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบสวิส (Swiss System) มีลักษณะสำคัญคือ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงเช่นเดียวกับระบบกรีก

(5) การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนิวอิงแลนด์ (New England System) มีการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงเช่นเดียวกับระบบสวิส สำหรับประเทศแรกที่ยกขานปฏิบัติการปกครองให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ คือ ประเทศอังกฤษ

เมื่อ ปี ค.ศ. 1215 ได้มีการตกลงต่อรองกันระหว่างฝ่ายกษัตริย์กับประชาชน เพื่อให้ฝ่ายกษัตริย์ทรงยินยอมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการบ้านเมือง จนเกิดเอกสารสิทธิแมกนาคาต้าร์ (Magna-cata) ขึ้น ซึ่งเป็นเอกสารที่ยินยอมให้ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมรัฐบาล ซึ่งต่อมาฝรั่งเศสและอเมริกาก็หันมาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเรื่อยมาจนกลายเป็นการปกครองท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง

2. ชวงส์ ฉายะบุตร (2539: 34-35) ได้จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในท้องถิ่นไว้ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ซึ่งครอบคลุมตลอดกระบวนการเลือกตั้ง ได้แก่ การใช้สิทธิออกเลือกเลือกตั้ง การเสนอตัวเข้ารับสมัครเลือกตั้ง การไปฟังการหาเสียง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้สมัครและนโยบายของพรรค การชักชวนผู้อื่นไปลงคะแนนเสียง การดูแลไม่ให้เกิดการทุจริตในการลงคะแนนเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมมีหลายรูปแบบ แต่ควรให้ความสำคัญกับการออกเสียงเลือกตั้ง เพราะสามารถวัดค่าออกมาได้อย่างเป็นรูปธรรม

2) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของพรรคการเมือง พรรคการเมืองเป็นสิ่งชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาสถาบันหลักในทางการเมือง การร่วมกิจกรรมพรรคการเมืองโดยตรง คือ การเป็นสมาชิกพรรค สนับสนุนพรรคในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ยึดมั่นในนโยบายของพรรค ร่วมทำงานให้กับพรรค

3) การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ได้แก่ การวิพากษ์วิจารณ์ การกระทำของฝ่ายบริหารท้องถิ่นตามความเหมาะสม การอภิปราย การเข้าร่วมรับฟังการประชุมสภาท้องถิ่น และท้องถิ่นสามารถขอความคิดเห็นจากประชาชนได้โดยการให้ประชาชนลงประชามติ

4) การมีส่วนร่วมโดยการจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งเป็นการจำลองการเมืองในระดับชาติ แม้ว่าจะเกิดขึ้นได้ยากในระดับท้องถิ่น แต่ก็นับว่าเป็นการมีส่วนร่วมอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การที่กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มที่มีความเห็นคล้ายกัน รวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ต่อรองทางการเมือง เกิดการถ่วงดุลอำนาจทางการเมืองในท้องถิ่น

5) การมีส่วนร่วมโดยการแสดงออกของประชาชน ซึ่งมีวิธีการต่างๆ ซึ่งเป็นการแสดงถึงปัจจัยนำเข้าสู่ระบบการเมืองท้องถิ่น เช่น การเดินประท้วง การนั่งประท้วง การอดอาหาร เป็นต้น การกระทำดังกล่าวถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

3. พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (อ้างถึงในศิริกุล ลือภิติไกร, 2541: 14) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่พบเห็นอยู่ในระบบการเมืองส่วนใหญ่ ดังนี้

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
2. กิจกรรมเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการรณรงค์หาเสียง

3. การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มชุมชนหรือกิจกรรมขององค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาทางการเมืองและสังคมที่เป็นปัญหาสาธารณะ แต่ไม่ใช่องค์กรของรัฐบาล
4. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐบาล
5. การชกแจง
6. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะการประท้วงหรือใช้ความรุนแรง
7. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในบทบาทผู้สื่อข่าว

สรุป ได้ว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน มีมาตั้งแต่ในอดีต รูปแบบส่วนใหญ่ที่ประชาชนมีส่วนร่วมนั้น ได้แก่ การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การประท้วงในรูปแบบต่างๆ การเป็นเจ้าหน้าที่ของพรรค หรือเจ้าหน้าที่ของพรรค การรณรงค์หาเสียง เป็นต้น

4.3 ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

(สมบัติ ชำรงชัยวงศ์, 2551: 373-382) กล่าวว่า จากการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้น จะพบว่าพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีความหลากหลายแตกต่างกันไป ทั้งภายในสังคมเดียวกันและระหว่างสังคมที่แตกต่างกัน เพราะมนุษย์โดยธรรมชาติจะไม่มี ความแน่นอนเกี่ยวกับทัศนคติและการกระทำทางการเมืองของตน กล่าวคือ การแสดงออกของบุคคลในทางการเมืองจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับเวลาและสถานการณ์ ทั้งนี้ เพราะสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยกระตุ้นที่สำคัญทางการเมืองมีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลทั้งสิ้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับระดับความสนใจทางการเมืองของบุคคล

การมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยความหมายที่เป็นรูปธรรม หมายถึง การแสดงออกซึ่งการกระทำทางการเมือง ซึ่งมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่สำคัญได้แก่

1. การกำหนดตัวผู้ปกครอง
2. การผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล
3. การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล
4. การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง

1. การกำหนดตัวผู้ปกครอง ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยจะแสดงออก ซึ่งการกำหนดตัวผู้ปกครอง โดยผ่านการกระบวนการเลือกตั้ง ดังนั้นการจัดการเลือกตั้งผู้ปกครอง หรือผู้นำทางการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร จึงเป็นการกระทำทางการเมืองเพื่อยืนยันสิทธิในการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชน การที่ผู้นำทางการเมืองจะมีโอกาสได้ปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองหรือไม่ ขึ้นอยู่กับ การยอมรับหรือฉันทานุมัติจากประชาชน ซึ่งเป็นการ

ยืนยันว่ารัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยต้องเป็นรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชน หรือต้องเป็นรัฐบาลของประชาชนและโดยประชาชนเท่านั้น และรัฐบาลจะดำรงอยู่ได้นานแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับผลงานของรัฐบาลว่าได้กระทำเพื่อประโยชน์ของประชาชนสมดังเจตจำนงทั่วไปของประชาชนหรือไม่ ดังนั้น กระบวนการเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่สะท้อนถึงการเป็นเจ้าของอำนาจธิปไตยของปวงชนและสะท้อนเจตจำนงทั่วไปของประชาชน

ด้วยเหตุนี้ การเสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง เพื่อกำหนดผู้นำทางการเมืองของตน จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในสังคมใดก็ตามถ้าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการเลือกตั้งผู้นำทางการเมือง จะทำให้ประชาชนมีโอกาสได้ผู้นำทางการเมืองที่ดี กล่าวคือ จะทำให้ได้ผู้นำทางการเมืองที่มีทั้งความรู้ ความสามารถและคุณธรรมทางการเมือง ผู้นำประเภทนี้จะส่งเสริมให้ประชาชนมีชีวิตที่ดี ปัญหาของประชาชนจะได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีชีวิตที่มีความสุข ในทางตรงกันข้าม ถ้าสังคมใดประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการใช้สิทธิเลือกตั้งผู้นำทางการเมือง จะเท่ากับการเปิดโอกาสให้บุคคลที่ด้อยประสิทธิภาพและฉ้อฉลเข้ามาใช้อำนาจทางการเมือง ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การใช้อำนาจของประชาชนในการกำหนดผู้ปกครองจึงเป็นการแสดง ออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญยิ่ง และเป็นกลไกสำคัญที่จะชี้ให้เห็นว่าประชาชนมีอำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเพียงใด ด้วยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน นอกจากจะสะท้อนระดับของการพัฒนาทางการเมืองแล้ว ยังสะท้อนถึงแนวโน้มในการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศอีกด้วย

2. การผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล ในสังคมประชาธิปไตยโดยทั่วไป จะมีลักษณะเป็นพหุสังคม (Pluralist society) คือ เป็นสังคมที่ประกอบไปด้วยกลุ่มที่หลากหลายทางสังคม เช่น ชุมชน สมาคม กลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ กลุ่มเหล่านี้มักมีวัตถุประสงค์เฉพาะของกลุ่ม การเคลื่อนไหวต่างๆ ของกลุ่มอาจเป็นไปเพื่อการรักษาผลประโยชน์ของตน หรืออาจเป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม เช่น กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น และจะมีผลเกี่ยวข้องกับการผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล เพื่อตอบสนองเป้าหมายของกลุ่ม

ในสังคมที่มีระดับการพัฒนาสูงกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ จะเข้มข้น การต่อสู้หรือการต่อรองระหว่างกลุ่มจะเป็นไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะความพยายามในการผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาลเพื่อให้สนองตอบต่อเป้าหมายของกลุ่มตน ในหลายกรณีกลุ่มต่างๆ อาจเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องการสนับสนุนจากประชาชน เพื่อแสดงให้รัฐบาลเห็นว่า การเรียกร้องของกลุ่มตนสอดคล้อง

คล้องกับความต้องการของประชาชน เพื่อเพิ่มอิทธิพลต่อการผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาลให้มีความเป็นไปได้มากขึ้น การเรียกร้องของกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ อาจกระทำโดยตรงต่อรัฐบาล หรืออาจกระทำผ่านพรรคการเมืองที่กลุ่มตนสนับสนุนก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้ข้อเรียกร้องมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น โดยมีเงื่อนไขการให้สนับสนุนแก่พรรคการเมืองในการเลือกตั้งครั้งต่อไปเป็นเครื่องตอรอง

ในกรณีของกลุ่มต่างๆ กระทำการผลักดันโดยตรงต่อรัฐบาล อาจพิจารณาได้จากการเรียกร้องของสมาคมผลประโยชน์ต่างๆ เช่น สมาคมธนาคาร ผลักดันรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายการเงินการธนาคาร หรือสภาอุตสาหกรรมผลักดันรัฐบาลเกี่ยวกับโครงสร้างภาษีอากรส่งเสริมอุตสาหกรรม เป็นต้น ปรากฏการณ์เหล่านี้จะปรากฏในประเทศที่พัฒนาแล้ว

ส่วนสังคมที่มีระดับการพัฒนาดำ การจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์มักอยู่ในมือของคนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ในกรณีเช่นนี้ประชาชนส่วนใหญ่ที่ไม่มีพลังและไม่มีศักยภาพในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลจะอยู่ในฐานะเสียเปรียบ ทำให้การตัดสินใจของรัฐบาลถูกรอบงำด้วยอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้มแข็งได้ง่าย ยังมีอิทธิพลทางการเมืองสูงอีกด้วยปรากฏการณ์เช่นนี้จะปรากฏในสังคมด้อยพัฒนาและสังคมกำลังพัฒนาโดยทั่วไป

การผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล โดยกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ จะมีผลต่อการกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม

การแข่งขันของกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ยังมีมากขึ้นและมืออย่างกว้างขวาง ยิ่งจะทำให้การแข่งขันนำไปสู่ความยุติธรรมมากขึ้น ทั้งนี้เพราะ ประชาชนจะมีกลุ่มเป็นตัวแทนในการต่อรองอย่างเสมอภาค ในทางตรงกันข้าม ถ้าสังคมใดมีกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์น้อย จะนำไปสู่การสร้างอำนาจผูกขาดในการผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล ด้วยเหตุนี้ การส่งเสริมให้ประชาชนจัดตั้งกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์อย่างกว้างขวางและทั่วถึง จึงเป็นกลไกสำคัญอีกประการหนึ่งในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างเสมอภาค ซึ่งจะส่งเสริมให้การตัดสินใจของรัฐบาลสนองตอบความต้องการของประชาชนอย่างยุติธรรม

ดังนั้น บทบาทของกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ต่อการตัดสินใจของรัฐบาล จึงมีความสำคัญต่อการยกระดับสมรรถนะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจากระดับบุคคลไปสู่ระดับองค์การ ซึ่งต้องอาศัยกลยุทธ์การรวมกลุ่มเป็นกลไกสำคัญ

3. การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล การแสดงออกของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ด้วยการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาลทั้งในเรื่องนโยบายและการบริหารงาน ถือเป็น การแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่มีความ สำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น โดยการเขียนบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ หรือด้วยการพูด การอภิปรายและการให้สัมภาษณ์ เพื่อวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาลได้อย่างเสรี แต่จะต้องกระทำด้วยความสร้างสรรค์และมีเหตุมีผล ในระบอบประชาธิปไตยถือเป็นเรื่องที่ของรัฐบาลที่จะต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมาและด้วยเหตุด้วยผล การวิพากษ์วิจารณ์ของประชาชนจะเป็นเสมือนกลไกที่คอยควบคุม กำกับ และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล เป็นกลไกที่จะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารของระบบราชการให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างเสมอภาค

4. การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง ในสังคมประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพที่จะชุมนุม และเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ทั้งในทางสนับสนุนและคัดค้านการกระทำของรัฐบาล

การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองถือว่าการแสดงออก ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพื่อแสดงให้รัฐบาลรู้ว่าประชาชนเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับนโยบายและการกระทำของรัฐบาลและเพื่อแสดงการเรียกร้องให้รัฐบาลสนองตอบความต้องการของประชาชนอย่างรวดเร็ว

โดยปกติ การชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองจะเกิดขึ้นเมื่อการต่อรองกับรัฐบาลด้วยการเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จ กลุ่มผู้ชุมนุมก็อาจจะจัดให้มีการเคลื่อนไหวเพื่อเพิ่มพลังการต่อรองให้สูงขึ้น และถ้ากลุ่มเคลื่อนไหวได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชน โดยการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ชุมนุม จะมีผลทำให้ประชาชนให้ความสนใจ และอาจเข้ามีส่วนร่วมในการชุมนุมมากขึ้น และจะเป็นการบีบบังคับให้รัฐบาลต้องทำตามข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุม

การชุมนุมเคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนรัฐบาลส่วนใหญ่จะกระทำกันอย่างสงบและเป็นระเบียบ เรียบร้อย เป็นการให้กำลังใจ มีการเขียนคำขวัญกล่าวขย่ง ชื่นชม ประกอบการชุมนุม การชุมนุมแบบนี้จะไม่ยืดเยื้อ ส่วนใหญ่จะเริ่มต้นและสิ้นสุดตามกำหนดการที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่การชุมนุมเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านรัฐบาลจะมีลักษณะตรงกันข้าม กล่าวคือ การชุมนุมประเภทนี้จะเริ่มต้นจากความไม่พอใจต่อนโยบายหรือการกระทำของรัฐบาล ซึ่งอาจเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับประโยชน์ของกลุ่มหรือประโยชน์ของสังคมก็ได้ การชุมนุมจะเพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้นหากข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุมไม่ได้รับการสนองตอบจากรัฐบาล การชุมนุมอาจจะตั้งมั่นอยู่กับที่หรือมีการเคลื่อนไหวเพื่อเพิ่มพลังความกดดันต่อรัฐบาลก็ได้ ถ้าประเด็นที่เคลื่อนไหวเป็นเรื่องประโยชน์ของสังคมและประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วย ประชาชนอาจเข้าร่วมมากขึ้น จนในที่สุดหากรัฐบาลไม่ยอมตกลงตามข้อเสนออาจเกิดการประท้วงหน้าและนำไปสู่การปะทะกัน กลายเป็นจลาจลได้ใน

ที่สุด เช่น เหตุการณ์การชุมนุมเคลื่อนไหวกองการเมืองของไทย เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เป็นต้น

การชุมนุมเคลื่อนไหวกองการเมือง แม้จะเป็นสิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย แต่จะต้องกระทำภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายที่เป็นประชาธิปไตย กล่าวคือ การชุมนุมเคลื่อนไหวกองการเมืองจะต้องไม่ละเมิดกฎหมายที่เป็นประชาธิปไตย จะต้องไม่ละเมิดกฎหมายที่เป็นประชาธิปไตย จะต้องไม่ละเมิดเสรีภาพของผู้อื่น และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่น ดังนั้น นักเคลื่อนไหวกองการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาหลักการของระบอบประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงสืบไป

4.4 หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

1) กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง และ วุฒิสาร ตันไชย (2544: 10-11) กล่าวว่า หลักการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนประกอบด้วย

1. หลักความเป็นอิสระ (Freedom)
2. หลักความสามารถ (Ability)
3. หลักความเต็มใจ (Willingness)

กล่าวคือในการมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องถือหลักที่ให้อิสระแก่ประชาชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมกระทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นการบังคับหรือเกณฑ์เข้ามา และต้องเป็นไปโดยสมัครใจและใช้ความสามารถของตนเองในการแสดงออกซึ่งการมีจิตสำนึก ความรู้สึกที่ต้องการเข้าร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง โดยภาครัฐเป็นเพียงผู้ส่งเสริม สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ให้ประชาชนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มใจ เพื่อเป็นการ เกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การมีอำนาจในการตัดสินใจ เลือกลงดำเนินชีวิตและกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งจะสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง ตามหลักการปกครองตนเอง (Self-government)

2) สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2529: 39) กล่าวว่า หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้เป็นเป้าหมายของการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการประเมินโครงการ จนเสร็จสิ้นโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ประชาชน ได้เรียนรู้ ทั้งเรื่องที่ทำและการทำงานร่วมกัน ซึ่งหากบรรลุเป้าหมาย ก็จะทำให้คนเกิดการพัฒนา

4.5 ขั้นตอนและวิธีการของการมีส่วนร่วม

1) เจริญศักดิ์ ปิ่นทอง (2527: 10) ได้อธิบายขั้นตอนของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหา
 2. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
 3. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน
 4. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผลงาน
- 2) ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527: 6-7) ได้กำหนดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไว้ ดังนี้
1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงตลอดจนความต้องการของชุมชน
 2. ร่วมคิดหา สร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
 3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน โครงการ กิจกรรมเพื่อจัดและแก้ปัญหา เพื่อสนองความต้องการของชุมชน
 4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม
 5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ
- สรุป ได้ว่า ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ก็คือ การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของชุมชน โดยผ่านเวทีกระชาคมของชุมชน เพื่อร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมไปถึงการเข้าไปติดตามประเมินผลงานการดำเนินงานของชุมชนกันเอง

5. แนวคิดพระพุทธศาสนาและบทบาทของพระสงฆ์

5.1 แนวคิดพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา หรือ ศาสนาพุทธ (Buddhism) เป็นศาสนาที่มีพระพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดา มีพระธรรมที่พระบรมศาสดา ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ตรัสสอนไว้เป็นหลักคำสอนสำคัญ มี พระสงฆ์ หรือสังฆะแห่งพุทธบริษัท 4 เป็นชุมชนของผู้นับถือศาสนาและศึกษาปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของพระบรมศาสดา เพื่อสืบทอดไว้ซึ่งคำสอนของพระบรมศาสดา รวมเรียกว่า พระรัตนตรัย

ศาสนาพุทธเป็น ศาสนาอเทวนิยม และเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ว่าทุกคนสามารถพัฒนาจิตใจ ไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ด้วยความเพียรของตนเอง กล่าวคือ ศาสนาพุทธสอนให้มนุษย์ บันดาลชีวิตของตนเองด้วยผลแห่งการกระทำของตน ตาม *กฎแห่งกรรม* มิได้มาจาก

การอ่อนน้อม ขอจากพระเป็นเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกร่าง คือ ให้พึ่งตนเอง เพื่อพาตัวเองออกจากกองทุกข์ มีจุดมุ่งหมายคือการสอนให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงในโลกด้วยวิธีการสร้างปัญญา ในการอยู่กับความทุกข์อย่างรู้เท่าทันตามความเป็นจริง

วัตถุประสงค์สูงสุดของศาสนา คือ การหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงและวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิด เช่นเดียวกับ ที่พระศาสดาทรงหลุดพ้นได้ด้วยกำลังสติปัญญาและความเพียรของพระองค์เอง ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นมนุษย์ มิใช่เทพเจ้าหรือทูตของพระเจ้าองค์ใด

พระศาสดาของศาสนาพุทธ คือพระโคตมพุทธเจ้า พระนามเดิมว่า เจ้าชายสิทธัตถะ ได้ทรงเริ่มออกเผยแผ่คำสอนในชมพูทวีป ตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่หลังปรินิพพานของพระพุทธเจ้า พระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงสั่งสอน ได้ถูกรวบรวมเป็นหมวดหมู่ด้วยการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก จนมีการรวบรวมขึ้นเป็นพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาตลอดของ นิกายเถรวาท ที่ยึดหลักไม่ยอมเปลี่ยนแปลงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

แต่ในการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่สอง ได้เกิดแนวคิด ที่เห็นต่างออกไปว่า ธรรมวินัยสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลาและสถานการณ์ เพื่อความอยู่รอดแห่งศาสนาพุทธ แนวคิดดังกล่าว จึงได้เริ่มก่อตัวและแตกสายออกเป็นนิกายใหม่ ในชื่อของ นิกายมหายาน ทั้งสองนิกายได้แตกนิกายย่อยไปอีกและเผยแพร่ออกไปทั่วดินแดนเอเชียและใกล้เคียง บ้างก็จัดว่า วัชรยาน เป็นอีกนิกายหนึ่ง แต่บ้างว่าเป็นส่วนหนึ่งของนิกายมหายาน

หลักพื้นฐานสำคัญของปฏิจัมมูปบาท เป็นเพียงหลักเดียวที่เป็นคำสอนร่วมกันของคฤศนปัจจุบันศาสนาพุทธได้เผยแผ่ไปทั่วโลก โดยมีจำนวนผู้นับถือส่วนใหญ่อยู่ในทวีปเอเชีย ทั้งในเอเชียกลาง เอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันศาสนาพุทธได้มีผู้นับถือกระจายไปทั่วโลก ประเมินขั้นต่ำระหว่าง 350-500 ล้านคน ด้วยมีผู้นับถือในหลายประเทศ ศาสนาพุทธจึงเป็นศาสนาสากล

5.1.1 องค์ประกอบของพุทธศาสนา

ศาสนาพุทธมีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่

1) สิ่งเคารพสูงสุด

พระรัตนตรัย คือสรณะที่พึ่งอันประเสริฐในศาสนาพุทธสรณะ หมายถึงสิ่งที่ให้ศาสนิกชนถือเอาเป็นแบบอย่าง หรือให้เอาเป็นตัวอย่าง แต่มิได้หมายความว่า เมื่อเคารพแล้วจะคลั่งคลั่งสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการได้

พระรัตนตรัยนั้นประกอบด้วยองค์สาม ได้แก่

(1) พระพุทธเจ้า เป็นผู้ที่บำเพ็ญสั่งสมบารมีมาหลายภพชาติ จนชาติสุดท้าย เกิดเป็นมนุษย์แล้วอาศัยความเพียรพยายาม และสติปัญญาปฏิบัติจนได้บรรลุสิ่งที่ต้องการ

คือธรรมเนียมเป็นเครื่องออกจากทุกข์ มิใช่บรรลุได้ด้วยการคลบ้นคาลของเทพเจ้าหรือพระเจ้าองค์ใด ๆ แล้วชี้แนะหรือชี้ทางให้คนอื่นทำตาม

(2) *พระธรรม* คือ คำสอนว่าด้วยธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ แล้วทำให้พ้นทุกข์ และเป็นเครื่องมือนำออกจากทุกข์

(3) *พระสงฆ์* คือ หมู่ชนหรือชุมชนของพระสาวกไม่ว่ามนุษย์หรือ เทวดา ที่ทำตามคำแนะนำของพระพุทธเจ้าแล้ว ประสบผลสำเร็จพ้นทุกข์ตามพระพุทธเจ้า

2) ศาสดา

การปฐมเทศนาของพระ โคตมพุทธเจ้าศาสดาของศาสนาพุทธ คือ พระ โคตมพุทธเจ้า ทรงมีพระนามเดิมว่า เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงประสูติในดินแดนชมพูทวีป ตรงกับวัน ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 80 ปีก่อนพุทธศักราช ณ สวนลุมพินีวัน เจ้าชายสิทธัตถะ ผู้เป็นพระราชโอรส ของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายา ทรงดำรงตำแหน่งรัชทายาท ผู้สืบทอดราชบัลลังก์ กรุงกบิลพัสดุ์ แห่งแคว้นสาकยะ และเมื่อพระชนมายุ 16 ชันษา ทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโส ธรานแห่งเมืองเทวทหะ ต่อมาเมื่อพระชนมายุ 29 ชันษา ทรงมีพระโอรส 1 พระองค์พระนามว่า ราหุล

ในปีเดียวกัน พระองค์ทอดพระเนตรเทวทูตทั้งสี่ จึงทรงตัดสินใจออกผนวชเป็นสมณะ เพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นอันนำไปสู่การบรรลุมรรคผลพ้นจากทุกข์ คือ ความแก่ เจ็บ และตาย ในปีเดียวกันนั้น ณ ริมฝั่งแม่น้ำอโนมาณี และหลังจากออกผนวชมา 6 พรรษา ทรงประกาศการค้นพบว่าการหลุดพ้นจากทุกข์ทำได้ด้วยการฝึกจิตด้วยการเจริญสติ ประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา จนสามารถรู้ทุกสิ่งตามความเป็นจริงว่า เป็นทุกข์ เพราะสรรพ สิ่งไม่สมบูรณ์ ไม่แน่นอน และบังคับให้เป็นตั้งใจไม่ได้ จนไม่เห็นสิ่งใดควรยึดมั่นถือมั่นหลุดพ้น จากกิเลสทั้งปวง จวบจนได้ทรงบรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ คือ การตรัสรู้ อริยสัจ 4 ขณะ มีพระชนมายุได้ 35 ชันษา ที่ได้ตั้งสรีรมหาโพธิ์ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม จากนั้นพระองค์ได้ออก ประกาศสิ่งที่พระองค์ตรัสรู้ตลอดพระชนม์ชีพ เป็นเวลากว่า 45 พรรษา ทำให้ศาสนาพุทธดำรง มั่นคงในฐานะศาสนาอันดับหนึ่งอยู่ในชมพูทวีปตอนเหนือ จวบจนพระองค์ได้เสด็จปรินิพพาน เมื่อพระชนมายุได้ 80 พระชันษา ณ สาลวโนทยาน (ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6)

3) คัมภีร์

หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ในยุคก่อนจะบันทึกเป็นลายลักษณ์ อักษร ใช้วิธีท่องจำ (มุขปาฐะ) โดยใช้วิธีการแบ่งให้สงฆ์หลายๆ กลุ่มรับผิดชอบท่องจำในแต่ละเล่ม เป็นเครื่องมือช่วยในการรักษาความถูกต้องของหลักคำสอน จนได้มีการบันทึกพระธรรมและพระ วินัยเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นภาษาบาลี รักษาไว้ในคัมภีร์เรียกว่า "พระไตรปิฎก" ซึ่งสามารถแยก ออกได้เป็น 3 หมวดหลัก ได้แก่

- (1) วินัยปิฎก ว่าด้วยวินัยหรือศีลของภิกษุ ภิกษุณี
- (2) สุตตันตปิฎก ว่าด้วยพระธรรมทั่วไป และเรื่องราวต่าง ๆ
- (3) อภิธรรมปิฎก ว่าด้วยธรรมะที่เป็นปรมาัตถ์ธรรม หรือธรรมะที่แสดงถึงสภาวะล้วน ๆ ไม่มีการสมมุติ

4) ผู้สืบทอด

ผู้สืบทอดในทางศาสนาพุทธ ได้แก่ พุทธบริษัท 4 อันหมายถึง พุทธศาสนิกชน พุทธฆราวาส พุทธสาวก อันเป็นกลุ่มผู้ร่วมกันนับถือ ร่วมกันศึกษา และร่วมกันรักษาพุทธศาสนาไว้ผู้นับถือศาสนาพุทธที่ได้บวชเพื่อศึกษา ปฏิบัติตามคำสอน (ธรรม) และคำสั่ง (วินัย) และมีหน้าที่เผยแผ่พระธรรมของพระพุทธเจ้า เรียกว่า พระภิกษุสงฆ์ ในกรณีที่เป็นเพศชาย และ พระภิกษุณีสงฆ์ ในกรณีที่เป็นเพศหญิง

สำหรับผู้บวชที่ตั้งแต่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์ 20 ปี จะเรียกว่าเป็น สามเณร สำหรับเด็กชาย และ สามเณรีและสิกขมานา (สามเณรีที่ต้องไม่ผิดศีล 6 ข้อตลอด 2 ปี) สำหรับเด็กหญิง ลักษณะการบวชสำหรับภิกษุหรือภิกษุณี จะเรียกเป็นการอุปสมบท สำหรับสามเณรหรือสามเณรีและสิกขมานา จะเรียกเป็นการ บรรพชา

ส่วนผู้นับถือที่ไม่ได้บวชจะเรียกว่า "ฆราวาส" หรืออุบาสก ในกรณีที่เป็นเพศชาย และอุบาสิกา ในกรณีที่เป็นเพศหญิง

5.1.2 ประวัติ

หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ได้เสด็จไปโปรดพระปัญจวัคคีย์ ณ อิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี พระองค์ได้ทรงแสดงปฐมเทศนา ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่พระปัญจวัคคีย์ พระโกณฑัญญะบรรลุนิพพานเป็นพระโสดาบัน และกราบทูลขอบวช นับเป็นพระสงฆ์องค์แรกในโลก ในสมัยพุทธกาล พระองค์ได้เสด็จไปเผยแผ่พุทธศาสนาตามที่ต่างๆ ในชมพูทวีป เป็นเวลานานกว่า 45 พรรษา จนกระทั่งปรินิพพาน

ภายหลังการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ได้เกิดความขัดแย้งอันเกิดจากการตีความพระธรรมคำสอนและพระวินัย ไม่ตรงกัน จึงมีการแก้ไขโดยมีการจัดทำสังคายนาร้อยกรองพระธรรมวินัยที่ถูกต้องไว้เป็นหลักฐานสำหรับยึดถือเป็นแบบแผนต่อไป จึงนำไปสู่การทำสังคายนาพระไตรปิฎก ในการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 2 นี้เองที่พระพุทธศาสนาแตกออกเป็นหลายนิกายกว่า 20 นิกาย และในการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 ในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ได้ทรงแต่งสมณทูต 9 สายออกไปเผยแผ่พุทธศาสนา จนกระทั่งพุทธศาสนาแผ่ขยายไปอย่างกว้างขวาง

ศาสนาพุทธมีความเจริญรุ่งเรืองและความเสื่อมถอยสลับกัน เนื่องจากการส่งเสริมของผู้มีอำนาจปกครองในแต่ละท้องถิ่น แต่ในภาพรวมแล้ว พุทธศาสนาในอินเดียเริ่มอ่อนแอ ลงหลังพุทธศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา โดยศาสนาฮินดูได้เข้ามาแทนที่ เช่นเดียวกับการเสื่อมถอยของพุทธศาสนาในเอเชียกลาง จีน เกาหลี ในขณะที่ศาสนาพุทธได้เข้าไปตั้งมั่นอยู่ในญี่ปุ่น และประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 25 ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ศาสนาพุทธเริ่มเป็นที่ดึงดูดใจของชาวตะวันตกมากขึ้น และได้มีการตั้งองค์กรทางพุทธศาสนา ระดับโลกโดยชาวพุทธจากเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือรวม 27 ประเทศที่ศรีลังกาเมื่อ พ.ศ. 2493 ในชื่อ "องค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก"

5.1.3 หลักธรรมสำคัญของพุทธศาสนา

หลักธรรมของพุทธศาสนาที่สำคัญ ประกอบด้วย

1) ศาสนาพุทธสอนว่า การเกิด แก่ เจ็บ และตาย ล้วนเป็นทุกข์ ปฏิเสศการมีอยู่จริงของพระเจ้า และเชื่อว่าโลกนี้เกิดขึ้นเองจากกฎแห่งธรรมชาติ 5 ประการ ได้แก่

(1) กฎแห่งสภาวะ (อุนิยาม) มีธาตุทั้ง 5 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศ ที่เปลี่ยนแปลงสถานะเป็นธาตุต่างๆ กลับไปกลับมา

(2) กฎแห่งชีวิต (พีชนิยาม) คือ กฎสมตฺตา (ปรับสมดุล) กฎวิภูฏตา (หมุนวนเวียน) และกฎชีวิตา (มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน) ที่ทำให้เกิดชีวิตดิ้นทรีย์

(3) กฎแห่งวิญญาน (จิตนิยาม) คือนามธาตุที่กลายเป็น ธรรมชาติ 7 ที่เข้าไปตามกฎแห่งเหตุผล

(4) กฎแห่งเหตุผล (กรรมนิยาม)

(5) กฎไตรลักษณ์ (ธรรมนิยาม) เป็นสิ่งที่ทำให้มีการสร้างดำรงรักษาอยู่ และทำลายไปของทุกสรรพสิ่ง และเมื่อข้อมกฎทั้ง 3 แล้ว จะเหลือเพียง ทุกข์เท่านั้นที่เกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นที่ดับไป

2) วัฏสงสาร หรือ สังสารวัฏ หรือ สงสารวัฏ คือ ภพภูมิที่มนุษย์ทุกคนต้องเวียนว่ายตายเกิดขึ้นมาในตามหลักของพุทธศาสนาซึ่งบัญญัติไว้ว่ามีทั้งสิ้น 31 ภูมิ

3) กฎแห่งกรรม คือ กฎธรรมชาติข้อหนึ่ง ที่ว่าด้วยการกระทำ และผลแห่งการกระทำ ซึ่ง การกระทำและ ผลแห่งการกระทำนั้น ย่อมสมเหตุ สมผลกัน เช่น ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว เป็นต้น

4) **อริยสัจ หรือจตุราริยสัจ หรืออริยสัจ ๔** เป็นหลักคำสอนหนึ่งของพระโคตมพุทธเจ้า แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ มีอยู่ที่ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

ทุกข์ ในทางศาสนาพุทธคือ ไตรลักษณ์ เป็นลักษณะสภาพพื้นฐานธรรมชาติอย่างหนึ่ง จากทั้งหมด 3 ลักษณะ ที่พุทธศาสนาได้สอนให้เข้าใจถึงเหตุลักษณะแห่งสรรพสิ่งที่เข้าไปภายใต้กฎไตรลักษณ์ อันได้แก่

- 1 อนิจจัง (ความไม่เที่ยงแท้)
- 2 ทุกขัง (ความทนอยู่อย่างเดิมได้ยาก)
- 3 อนัตตา (ความไม่มีแก่นสาระ)

สมุทัย หรือ เหตุแห่งทุกข์ เป็นหลักศรัทธาของพุทธศาสนา สอนว่า ความทุกข์ไม่ได้เกิดจากสิ่งใดดลบันดาล หากเกิดแต่เหตุและปัจจัยต่างๆ มาประชุมพร้อมกัน โดยมีรากเหง้ามาจากความไม่รู้ หรือ อวิชชา ทำให้กระบวนการต่างๆ ไม่ขาดตอน เพราะนามธาตุที่เป็นไปตามกฏนิยาม ตามกระบวนการที่เรียกว่ามหาปัญญา ทำให้เกิดสังขารเจตสิก

กฎเกณฑ์การปรุงแต่งซึ่งเป็นข้อมูลอันเป็นจุดพันธุกรรมของจิต วิวัฒนาการเป็นธรรมชาติอันเป็นระบบการทำงานของนามจันทร์ที่ประกอบกันเป็นจิต (อันเป็นสภาวะที่รับรู้และเป็นไปตามเจตสิกของนามธาตุ) และเป็นวิญญูณจันทร์ ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นธาตุแสง (รังสีโยธาตุ) อันเกิดจากการทำงานของนามธาตุอย่างเป็นระบบ จนสามารถประสานหรือกำหนดกฎเกณฑ์รูปจันทร์ ของชีวิตินทรีย์ (เช่น ไวรัส แบคทีเรีย ต้นไม้ เซลล์ ที่มีชีวิตขึ้นมาเพราะกฏพีชนิยาม) ทำให้เหตุผลของรูปจันทร์เป็นไปตามเหตุผลของนามจันทร์ด้วย (จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว) ทำให้รูปจันทร์ที่เป็นชีวิตินทรีย์พัฒนามีร่างกายที่สลับซับซ้อนมีระบบการทำงานจนเกิดมีปสาทรูป 5 รวมการรับรู้ทางมโนทวารอีก 1 เป็นอายตนะทั้ง 6 และเกิดเป็นปัจจุอาการ 9 คือ

1. เมื่ออายตนะกระทบกับสรรพสิ่งที่มากระทบจนเกิดผัสสะ
2. จนเกิดเวทนา คือ ความสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง
3. เมื่อได้สุขมาเสพก็ติดใจ
4. อยากเสพอีก ทำให้เกิดความทะยานอยาก (ตัณหา)
5. จึงเกิดการแสวงหาความสุขมาเสพ
6. จนเกิดการสะสม
7. นำมาซึ่งความตระหนี่
8. หวงแหน

9. จนนที่สุคก็ออกมา ปกป้องแย้งจึงจนเกิดการสร้างกรรมและยึดว่าสิ่งนั้นๆเป็นตัวกู (อหังการ) ของกู (มมังการ)

ทำให้มีอุปาทาน (ความยึดมั่นถือมั่น) และจิตเมื่อประสบทุกข์ ก็สร้างสัญญาอันเป็นภูมิคุ้มกันทางจิตขึ้นมาเพื่อให้พ้นทุกข์ (สมตา) เพราะมีสัญญาการสมมุติว่าเป็นสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่จึงมี เช่น คนตาบอดแต่เกิด เมื่อมองเห็นภาพตอนโตย่อมต้องอาศัยสมมุติว่าภาพที่เห็นเป็นสิ่งที่นั่นสิ่งนี้ แต่เกิดการสำคัญผิดในมายาการของสัญญา เพราะจิตมีอวิชชา จึงมีความคิดเห็นเปรียบเทียบแบ่งสรรพสิ่งออกเป็นคู่ว่าเป็นโลกและบัญญัติว่าตนเองเป็นนั่นเป็นนี่ จึงเกิดจิตได้ตำนิก (ภพ) และสร้างกรรมขึ้นมา เพราะจิตต้องการพ้นทุกข์พบสุข ตามสติปัญญาที่มีของตน ผู้การเวียนว่ายตายเกิดของจิตวิญญาณทั้งหลายนับชาติไม่ถ้วน ผ่านไประหว่าง ภพภูมิทั้ง 31 ภูมิ (มิติต่างๆ ตั้งแต่เลวร้ายที่สุด (นรก) ไปจนถึงสุขสบายที่สุด (สวรรค์)) ในโลกธาตุที่เหมาะสมในเวลา นั้นที่สมควรแก่กรรม นี้เรียกว่า สังสารวัฏ

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งอิสระเสรีภาพ ด้วยการสร้าง "ปัญญา" ในการอยู่กับความทุกข์อย่างรู้เท่าทัน เพื่อบรรลุ วัตถุประสงค์อันสูงสุดคือ นิพพาน คือการไม่มีความทุกข์อย่างที่สุด หรือ การอยู่ใน โลกอย่างไม่มีทุกข์ คือกล่าวได้ว่า ทุกข์ทั้งปวงล้วนเกิดจากการยึดถือ ต่อเมื่อ "หมดการยึดถือ" จึงไม่มีอะไรจะให้ทุกข์ (แก้ที่ต้นเหตุของทุกข์ทั้งหมด)

นิโรธ หรือ ความดับทุกข์ คือ นิพพาน (เป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา) อันเป็น แก่นของศาสนาพุทธ เป็นความสุขสูงสุด หรือเรียกอีกอย่างว่า

1. วิจารณ์ ปราศจากกิเลส
2. วิโมกข์พ้นไปจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ
3. อนาลโย ไม่มีความอาลัย
4. ปฏินิสสัคคายะการปล่อยวาง
5. วิมุตติ การไม่ปรุงแต่ง
6. อตัมมยตา ไม่หวั่นไหว
7. สุญญตา ความว่าง

เนื่องจากธรรมชาติของสัตว์โลกมีปกติทำความชั่วมากโดย บริสุทธิ์ใจในความเห็นแก่ตัว ทำดีน้อยซึ่งไม่บริสุทธิ์ใจ ชั่วหวังผลตอบแทน จึงมีปกติรับทุกข์มากกว่าสุข ดังนั้น ถ้าเป็นผู้มีปัญญาหรือเป็นพ่อค้าที่ฉลาดย่อมรู้ว่าขาดทุนมากกว่าได้กำไร และ สุขที่ได้เป็นเพียงมายา ย่อมปรารถนาในพระนิพพาน เมื่อ ชันธ์ แดกสลาย เจตสิกที่ประกอบกันให้เกิดเป็นจิตนั้นก็แตกสลายตามเช่นเดียวกัน เพราะไม่มีเหตุปัจจัยจะประกอบกันให้เกิดเป็นจิตนั้น กรรมย่อมไม่อาจให้

ผลได้อีก (อโหสิกรรม) เหลือเพียงแต่พระคุณความดี เมื่อมีผู้บูชาขอมส่งผลกระทบดีให้แก่ผู้บูชา เหมือนคนตีกลอง กลองไม่รับรู้เสียง แต่ผู้ตีได้รับอันสงส์เสียงจากกลอง

มรรค หรือ วิถีทางดับทุกข์ หรือที่เรียกกันว่า มัชฌิมาปฏิปทา คือ หลักการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนา) ทางออกไปจากสังสารวัฏมีทางเดียว โดยยึดหลักทางสายกลาง อันเป็นอริยมรรค คือ การฝึกสติ (การทำหน้าที่ของจิตคือตัวรู้ให้สมบูรณ์) เป็นวิธีฝึกฝนจิตเพื่อให้ถึงซึ่งความดับทุกข์หรือมหาสติปัญฐาน โดยการปฏิบัติหน้าที่ทุกชนิดอย่างมีสติด้วยจิตว่างตามครรลองแห่งธรรมชาติ มีสติอยู่กับตัวเองในเวลาปัจจุบัน สิ่งที่กำลังกระทำอยู่เป็นสิ่งสำคัญกว่าทุกสรรพสิ่ง ทำสติอย่างมีศิลปะคือรู้ว่าเวลาและสถานการณ์เช่นนี้ ควรทำสติกำหนดรู้กิจใดเช่นไรจึงเหมาะสม จนบรรลุญาณตลอดจน มรรคผล เมื่อจำแนกตามลำดับขั้นตอนของการบำเพ็ญเพียรฝึกฝนทางจิต คือ

1. สติ (ฝึกกายและวาจาให้ละเว้นจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมถึงการควบคุมจิตใจไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจฝ่ายต่ำด้วยการเลี้ยงชีวิตอย่างพอเพียง)
2. สมาธิ (ฝึกความตั้งใจมั่นจนเกิดความสงบ (สมณะ) และทำสติให้รับรู้สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง) (วิปัสสนา) ด้วยความพยายาม
3. ปัญญา (ให้จิตพิจารณาธรรมชาติจนรู้ว่าสิ่งทั้งปวงเป็นเช่นนั้นเอง (ตถตา) และตื่นจากมายาที่หลอกลวงจิตเดิมแท้ (ฐิติภูตัง))

5.1.4 หลักปฏิบัติ

ศาสนาพุทธมุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวงคือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง รวมทั้งเน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง เห็นเหตุผลว่าสิ่งนี้ มีสิ่งนี้จึงมี จนเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้อง ด้วยความไม่ประมาทในชีวิตให้มีความสุขในทั้งชาตินี้และชาติต่อไป ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานของผู้มีปัญญา

5.1.5 ศาสนสถานของพุทธศาสนา

ศาสนสถานที่สำคัญของพุทธศาสนา คือ วัด อันเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวพุทธ ซึ่งเป็นสถานที่อยู่อาศัย หรือ ที่จำพรรษา ของ พระภิกษุ สามเณรตลอดจน แม่ชี เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมประจำวันของพระภิกษุสงฆ์ เช่น การทำวัตรเช้าและเย็น และสังฆกรรมในพระอุโบสถ อีกทั้ง ยังใช้ประกอบพิธีกรรมเช่นการเวียนเทียนเป็นต้นในวันสำคัญทางศาสนาพุทธ และ

ยังเป็นศูนย์รวมในการมาร่วมกันทำกิจกรรมในทางช่วยกันส่งเสริมพุทธศาสนาเช่นการมาทำบุญในวันพระของแต่ละท้องถิ่นของพุทธศาสนิกชน อีกด้วย

สำหรับประเทศไทย วัดจะมีองค์ประกอบพื้นฐาน คือ พระอุโบสถ หรือ โบสถ์ ใช้เป็นที่ทำสังฆกรรมต่างๆ กุฏิ ใช้เป็นที่จำวัดของภิกษุ/สามเณร บางวัดอาจมี ศาลาการเปรียญเพิ่มเติม สำหรับใช้เป็นที่ทำบุญในวันพระและโรงเรียนพระปริยัติธรรมไว้ใช้ศึกษาธรรมะของภิกษุ/สามเณร วิหาร สถานที่เก็บพระพุทธรูปสำคัญ มณฑป สถานที่เปิดให้แสดงการสักการะต่อรูปเหมือนพระสงฆ์ที่น่านับถือ หอสวดมนต์ สถานที่ทำวัตรสวดมนต์เช้าเย็น เมรุ ที่กระทำการจาปนกิจศพ (เผาศพ) ศาลาธรรมสังเวช สถานที่ประกอบพิธีกรรมแก่ผู้ล่วงลับ หอไตร ที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกและหนังสือทางพุทธศาสนาและหอระฆัง เป็นต้น

เจดีย์/สถูป เป็น สังฆนียสถาน เพื่อรำลึกถึงพระพุทธเจ้า หรือบรรพบุรุษบรมสารีริกธาตุ ในประเทศไทย มีเจดีย์สำคัญๆ หลายๆ แห่ง อาทิ พระปฐมเจดีย์ ที่จังหวัดนครปฐม

5.1.6 พิธีกรรมของศาสนาพุทธ

พิธีกรรมต่างๆ ในทางศาสนาพุทธรวมเรียกว่า ศาสนพิธี ในทางพุทธศาสนา พิธีกรรมที่มีบัญญัติไว้เป็นอย่างดีไว้เป็นอย่างดีเป็นอย่างเป็นทางการคือสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์ และพิธีกรรมที่มีมาตามวัฒนธรรมคืออัญชลี (การประนมมือ) วันทา (การไหว้) และอภิวัต (การกราบ) รวมถึงการเวียนประทักษิณ (เดินวนขวาสามรอบหรือการเวียนเทียน) และการพรมน้ำมนต์ เนื่องจากศาสนาพุทธถือว่าพิธีกรรมเป็นเพียงอุบายในการช่วยให้เข้าสู่ความดีในผู้ที่ยังไม่เข้าถึงแก่นแท้ทางศาสนา จึงไม่จำกัดหรือเจาะจงแน่ชัดลงไป ดังนั้นพิธีกรรมของชาวพุทธจึงมีความยืดหยุ่นและเป็นไปตามวัฒนธรรมของชนชาตินั้นๆตามความชอบของสังคมนั้น ทำให้ประเพณีชาวพุทธทั่วโลกจึงมีลักษณะที่แตกต่างกัน อันเนื่องจากพุทธไม่ถือว่าวัฒนธรรมตนเป็นวัฒนธรรมเอกและเห็นวัฒนธรรมอื่นเป็นวัฒนธรรมรองจนต้องทำลายหรือคุกคามวัฒนธรรมของชนชาติอื่นๆ พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่จึงเป็นผู้ใจกว้างในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ยินดีในความหลากหลายทางประเพณี ยอมรับในวัฒนธรรมที่แตกต่างของกันและกันได้

5.1.7 ลักษณะเด่นของศาสนาพุทธ

ลักษณะเด่นของพุทธศาสนาที่สำคัญคือ ไม่มีพระผู้เป็นเจ้า และไม่มีการบังคับศรัทธา ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาที่เกิดในยุค ที่สังคมอินเดีย มีสภาพการณ์หลายอย่างที่วนวาย เช่น มีการแบ่งแยกกษัตริย์ทางชนชั้นวรรณะของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ชัดเจน ถือเป็นวรรณะอย่างเข้มงวด มีความแตกต่างกันทางฐานะอย่างมากมาย มีลัทธิ ความเชื่อ ศาสดา อาจารย์เกิดขึ้นมากมาย ที่สอนหลักการยึดถือปฏิบัติอย่างผิดพลาด หรือสุดโต่ง เช่น การใช้สัตว์เป็นจำนวนมากเพื่อบวงสรวงบูชาัญญ การบำเพ็ญทุกรกิริยาของนักบวชบางพวก การปล่อย

ชีวิตให้เป็นไปโดยไม่แก้ไขถือว่าเป็นพระประสงค์ของพระเจ้า รวมถึงการกีดกันไม่ให้คนบางพวก บางกลุ่มเข้าถึงหลักการ หลักคำสอนของตนได้ เนื่องจากข้อจำกัดของชาติกำเนิด ฐานะ เพศ เป็นต้น แต่พุทธศาสนาเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดได้เสมอกัน โดยไม่แบ่งแยกตามชั้นวรรณะ จึงเสมือนน้ำทิพย์ชโลมสังคมอินเดียโบราณให้ขาวสะอาดมากกว่าเดิม คำสอนของพุทธศาสนาทำให้สังคมโดยทั่วไปสงบร่มเย็น (อภิรัช โพรธีประสิทธิ์ศาสตร์ 2539: 41-79)

ลักษณะเด่นของศาสนาพุทธที่สำคัญๆ ได้แก่

1. เป็นศาสนาแห่งเหตุผล

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความรู้ เพราะเป็นศาสนาที่เกิดจากพระอัจฉริยภาพของพระพุทธองค์ จากปัญญาของพระองค์ ให้เสรีภาพในการพิจารณา ให้ใช้ปัญญาเหนือศรัทธา ในขณะที่บางศาสนาสอนว่า ศาสนิกชนต้องมีศรัทธามาก่อนปัญญาเสมอ และต้องมีความภักดีต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าสูงสุด ผู้นับถือจะสงสัยในพระเจ้าไม่ได้ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งการศึกษา และการแสวงหาความจริง และส่งเสริม (ทำทนาย) ให้ศาสนิก พิสุจน์ หลักธรรมนั้นด้วยปัญญาของตนเอง ไม่สอนให้เชื่อง่ายโดยไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบก่อน เช่น หลักกาลามสูตร

2. เป็นศาสนาแห่งอิสระภาพและเสรีภาพ

พุทธศาสนาไม่มีการบังคับ ให้คนศรัทธา หรือเชื่อ แต่ทำทนายให้เข้ามาเรียนรู้ และพิสุจน์หลักธรรม ด้วยตนเอง ศาสนาของพระพุทธเจ้าคือคำสอน ซึ่งทรงสอนให้ผู้ฟังใช้ปัญญาพิจารณาอย่างถ่องแท้ก่อนจะปลงใจเชื่อ ไม่ใช่เทวโองการ (Gospel) จากพระเจ้าซึ่งแย้งไม่ได้ พระสงฆ์หรือพุทธสาวกก็มีวิชาชีพชั้นนารี ซึ่งมีภารกิจหลักคือจาริกไปชี้ชวนให้ใครต่อใครมานับถือพระศาสนา พระสงฆ์หรือพุทธสาวกมีหน้าที่เพียงอธิบายคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ คนที่สนใจฟังเท่านั้น ใครไม่สนใจฟัง ชาวพุทธก็ไม่เคยใช้กฎหมายหรือรัฐธรรมนูญบังคับให้ นับถือ ไม่เคยตั้งกฎให้คุรุศาสตร์ของตนต้องเปลี่ยนศาสนา ย้ายมานับถือก่อนจึงจะให้แต่งงานได้ ไม่เคยตั้งกองทุนให้การศึกษาฟรี แล้วสร้างเงื่อนไขให้ผู้รับทุนเปลี่ยนมาเป็นชาวพุทธ ไม่เคยสร้างที่พักอาศัยให้หรือแจกทานให้อาหารฟรีๆ แล้ววางเงื่อนไขให้คนมาขออาศัยตนต้องหันมานับถือศาสนาในภาวะจำยอม ความใจกว้างและมีหลักคำสอนที่เป็นสังฆธรรม เชิญชวนให้มาพิสุจน์ด้วยการปฏิบัติเองและเน้นให้ใช้ปัญญาไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนนับถือ ทำให้ศาสนาพุทธได้รับการยอมรับจากวิญญูชนไปทั่วโลก นักปราชญ์ทั้งหลายทั้งในอดีต และปัจจุบันจึงกล่าวยกย่องว่าเป็นศาสนาที่ประกาศความเป็นอิสระของมนุษย์ให้ปรากฏแก่โลกยิ่งกว่าศาสนาใดๆ ที่มีมา ทั้งจุดมุ่งหมายเป็นอิสระจากกิเลสตัณหาและมายาสังสมมุติทั้งปวง

ในอีกนัยหนึ่ง พุทธศาสนา สอนว่าทุกคนมีอิสระ และเสรีที่จะเลือกทำ เลือกเป็น เลือกสร้าง โลก ได้อย่างเต็มที่ด้วยตนเอง โดยการสร้างเหตุ และเตรียมปัจจัยให้พร้อม ที่จะทำ

ให้เกิดผลอย่างที่ต้องการ (เมื่อเหตุและปัจจัยพร้อม ผลก็จะเกิดขึ้น) ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับ การคลบับนดาลของใคร หรือกรรมเก่า (ที่เป็นเพียงแค่ปัจจัยหนึ่ง หรือเงื่อนไขหนึ่งเท่านั้น)

3. ศาสนาอเทวนิยม

เพราะเหตุว่าศาสนาพุทธไม่เชื่อว่ามีพระเจ้า ไม่ยอมรับในอำนาจการคลบับนดาลของพระเจ้า จึงจัดอยู่ในศาสนาประเภท อเทวนิยม ในความหมายที่ว่าไม่เชื่อว่า พระเจ้าบันดาลทุกสรรพสิ่ง ไม่เชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลก พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่ผูกติดกับพระผู้บันดาล หรือพระเจ้า ไม่ได้ผูกมัดตนเองไว้กับพระเจ้า ไม่พึ่งพาอำนาจของพระผู้เป็นเจ้า เชื่อในความสามารถของมนุษย์ว่ามีศักยภาพเพียงพอ โดยไม่ต้องพึ่งอำนาจใดๆ ภายนอก เชื่อว่ามนุษย์เองสามารถปลดปล่อยความทุกข์ได้โดยไม่ร้อการคลบับนดาล และพระพุทธรเจ้าทรงตรัสรู้โดยไม่มีใครสั่งสอน และไม่อ้างว่าเป็นทูตของพระเจ้า แต่หากจะเปรียบเทียบกับศาสนาอื่นที่มีพระเจ้า ชาวพุทธทุกคนคือพระเจ้าของตัวเอง เนื่องจากตัวเองเป็นคนกำหนดชะตาชีวิตของตัวเองว่าจะมีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตหรือมีความตกต่ำในชีวิต จากการประพฤติปฏิบัติของตัวเอง ดังคำพุทธพจน์ที่ว่า **ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน** ซึ่ง ต่างกับศาสนาที่มีพระเจ้าผู้เป็นใหญ่ ที่ชะตาชีวิตทั้งหมดล้วนเป็นสิ่งที่พระเจ้ากำหนดมาแล้วเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ไม่ว่าจะเจอเรื่องดีหรือร้ายก็ต้องทนรับชะตากรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

4. ศาสนาแห่งสันติภาพ

ในกระบวนการนักคิดของโลก ศาสนาพุทธได้รับการยกย่องจากทั่วโลกว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพอย่างแท้จริง เพราะไม่ปรากฏว่ามีสงครามศาสนาเกิดขึ้นในนามของพุทธศาสนา หรือเผยแพร่ศาสนาโดยการบังคับผู้อื่นให้มานับถือ สอนให้มีความรักต่อสรรพชีวิตใดๆ ไม่ใช่เพียงแค่มนุษย์รวมถึงสรรพสัตว์ทั้งหมด ที่ร่วม เกิด แก่ เจ็บ ตาย รักสุข-เกลียดทุกข์เช่นเดียวกับเรา สอนให้เมตตาทั้งผู้อื่นและตัวเอง สอนให้รักษาปกป้องสิทธิของตนเองและไม่ให้ละเมิดสิทธิของผู้อื่น สหประชาชาติจึงยกย่องให้ วันวิสาขบูชา เป็นวันสันติภาพโลก

นอกจากนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ หรือ ป.อ.ปยุตโต ยังได้กล่าวถึงลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนา เมื่อครั้งไปจัดเวทีเสวนาธรรมที่วัดญาณเวศกวัน ต.บางกระทึก อ.สามพราน จ.นครปฐม ใน พ.ศ. 2548 ว่า ศาสนาพุทธมีความแตกต่างจากศาสนาอื่นๆ อยู่ 9 ลักษณะด้วยกันได้แก่

ลักษณะที่ ๑ มีลักษณะที่เป็นสายกลาง มีความหมายว่า พอดี ไม่นิยมเอียงไปทางใดทางหนึ่ง เราเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ข้อปฏิบัติที่พอดี ก็เป็นลักษณะที่มีคุณภาพหรือสมดุลอย่างหนึ่ง แต่เป็นความพอดีของระบบทั้งหมด หรือความพอดีในระบบรวม และ

มัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติกลางๆ ไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป พอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความมีชีวิตที่ดีงาม

ลักษณะที่ ๒ มีหลักการเป็นสากล ทั้งความคิดและการปฏิบัติเหมือนอย่างที่เป็นสายกลางทั้งความคิดและการปฏิบัติ ในแง่ความคิดนั้น หมายถึง สัจธรรม พระพุทธศาสนาสอนความจริงเป็นกลางไม่ขึ้นต่อบุคคล กลุ่ม เหล่า พรรคพวกใดๆ ในทางปฏิบัติก็เหมือนกัน เช่นสอนให้คนมีกรุณาอย่างสากลเช่นสอนให้คนมีกรุณาอย่างสากล เมื่อสอนว่าการทำปาณาติบาตเป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นโทษ เพราะมีความจริงอันเป็นสากลว่า สัตว์ทั้งหลาย รักสุขเกลียดทุกข์ ด้วยกันทั้งหมดแล้ว ก็สอนให้เพื่อแผ่ความกรุณาแก่สัตว์ทั้งหลายทั่วกันหมด

ลักษณะที่ ๓ ถือสำคัญทั้งสาระและรูปแบบ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญทั้งแก่ธรรมและวินัย หรือจะพูดเป็นภาษาปัจจุบันว่า ให้ความสำคัญทั้งแก่บุคคลและระบบ ให้ความสำคัญทั้งแก่ปัจเจกชนและสังคม ให้ความสำคัญทั้งแก่สาระและรูปแบบ ให้ความสำคัญทั้งแก่การปฏิบัติทางด้านในจิตใจและการปฏิบัติด้านนอกที่เน้นวัตถุ กาย วาจา และให้มีการสมัครใจและการบังคับ อย่างมีสมดุลพอดี นี่ก็คือลักษณะของพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งที่เข้ากับข้อแรกด้วย แต่แยกให้เห็นเป็นพิเศษต่างหาก

ลักษณะที่ ๔ เป็นกรรมวาท กิริยวาท วิริยวาท หลักการนี้หมายความว่า พระพุทธศาสนานั้นสอนหลักกรรม สอนว่าการกระทำมีจริง เป็นกรรมวาท สอนว่าทำแล้วเป็นอันทำ เป็นกิริยวาท สอนว่าความเพียรพยายามมีผลจริง ให้ทำการด้วยความเพียรพยายาม เป็นวิริยวาท ให้ความสำคัญแก่ความเพียร เป็นศาสนาแห่งการกระทำ เป็นศาสนาแห่งการเพียรพยายาม ไม่ใช่ศาสนาแห่งการหยุดนิ่งเฉยแห่งความเฉื่อยชาเกียจคร้าน

ลักษณะของหลักกรรมนี้ เป็นเรื่องที่น่าพิจารณา เพราะกรรมเป็นหลักใหญ่ในพระพุทธศาสนา จะต้องมีการเน้นอยู่เสมอ หลักการของศาสนานั้น ก็เหมือนกับหลักการปฏิบัติทั่วไป ในหมู่มนุษย์ เมื่อเผยแพร่ไปในหมู่มนุษย์กว้าง ซึ่งมีระดับสติปัญญาต่างกัน มีความเอาใจใส่ต่างกัน มีพื้นเพภูมิหลังต่างๆ กัน นานๆ เข้า ก็มีการคลาดเคลื่อนเลือนลางไปได้ จึงจะต้องมีการทำความเข้าใจกันอย่างสม่ำเสมอ เรื่องกรรมนี้ก็เหมือนกัน เมื่อเผยแพร่ไปในหมู่ชนจำนวนมากเข้าก็มีอาการที่เรียกว่า เกิดความคลาดเคลื่อน มีการเฉไฉ ไขว้เขว ไปได้ ทั้งในการปฏิบัติและความเข้าใจ

ลักษณะที่ ๕ เป็นวิภาษวาท คือการแสดงความจริงหรือการสอนโดยจำแนกแยกแยะ ไม่มองความจริงเพียงด้านเดียว แต่จำแนกแยกแยะมองความจริงครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ดึงไปอย่างใดอย่างหนึ่ง

ลักษณะที่ ๖ มุ่งอิสรภาพ คือ ความหลุดพ้นจากทุกข์และกิเลส

ลักษณะที่ ๗ เป็นศาสนาแห่งปัญญา ไม่ใช่ศาสนาแห่งศรัทธา พุทธศาสนา สอนให้ใช้ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ ด้วยเหตุและผลก่อนที่จะให้ความศรัทธา

ลักษณะที่ ๘ สอนหลักอนัตตา หรือหลักอนิจจา ทุกขัง อนัตตา หรือหลัก ความไม่เที่ยงแท้ในสังขาร ที่ต้องเป็นไปตามกฎธรรมชาติ ไม่ควรไปยึดมั่นถือมั่น

ลักษณะที่ ๙ มองตามเหตุปัจจัย คล้ายๆ กับหลักอนัตตา คือการมีทัศนคติที่ มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย ในพระพุทธศาสนาหลักนี้เรียกว่า อิทัปปัจจยตา หรือ ปฏิจจสมุปบาท

5.1.8 นิกาย

ศาสนาพุทธ แบ่งออกเป็นนิกายใหญ่ได้ 2 นิกายคือ

1. เถรวาท
2. มหายาน

1. เถรวาท หรือ 'หินยาน' แปลว่า ยานเล็ก หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งคำสั่งสอน และ หลักปฏิบัติ จะเป็นไปตามพระไตรปิฎก ผู้นับถือเป็นประชากรส่วนใหญ่ในประเทศไทย, ศรีลังกา, พม่า, ลาว และกัมพูชา ส่วนที่นับถือเป็นส่วนน้อยพบทางตอนใต้ของประเทศเวียดนาม (โดยเฉพาะกลุ่มเชื้อสายเขมร), บังกลาเทศ (ในกลุ่มชนเผ่าจกมา และคนในสกุลพารัว) และทางตอนบนของมาเลเซีย (ในหมู่ผู้มีเชื้อสายไทย)

2. มหายาน หรือ อจาริยวาท แปลว่า ยานใหญ่ แพร่หลายในสาธารณรัฐประชาชนจีน, ญี่ปุ่น, ไต้หวัน, เกาหลีเหนือ, เกาหลีใต้ และสิงคโปร์ ชาวเนปาลบางส่วน, ชาวอินโดนีเซีย มาเลเซีย, บรูไน และฟิลิปปินส์ ที่มีเชื้อสายจีน

ส่วน **วัชรยาน** หรือ มหายานพิเศษ พบมากในเขตการปกครองตนเองทิเบตของจีน, ประเทศภูฏาน, มองโกเลีย และสาธารณรัฐคัลมัยเซียในรัสเซีย และเป็นประชากรส่วนน้อยในดินแดนลาดัก รัฐชัมมูและกัษมีร์ ประเทศอินเดีย เนปาล, ปากีสถาน (ในเขตบัลติสถาน) (สืบค้นมาจากเว็บไซต์ วิกิพีเดีย เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2555 เวลา 14.00 น.)

5.1.9 แนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม

แนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม หรือพระพุทธศาสนาแบบพัฒนาสังคม (engage Buddhism/social engaged Buddhism) เป็นแนวคิดใหญ่ ที่เป็นการแบ่งช่วงการปฏิบัติของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการปฏิบัติในชั่วที่ต่างกันของพระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท(หินยาน)ที่เน้นที่การปฏิบัติตามคำสอนในพระไตรปิฎกและยึดถือการตีความที่เคร่งครัดตามตัวอักษรและยึดถือการปฏิบัติอย่างเข้มข้นเพื่อมุ่งสู่อรหันต์และนิพพาน ส่วนพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานซึ่งรวมถึงสายวัชรยานมุ่งเน้นในการช่วยเหลือสรรพสิ่งเพื่อปรารถนาโพธิสัตว์ภูมิ

แนวคิด engaged Buddhism เป็นทฤษฎีที่ว่าพระพุทธศาสนาไม่แยกออก จากสังคม มีการตีความพระพุทธศาสนาให้ครอบคลุมกับปัญหาใหม่ คำว่า “engaged Buddhism” ผู้ ที่นำมาใช้เป็นคนแรกคือ ดิชนัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh) พระภิกษุญิกายเซ็นชาวเวียดนาม แต่ ออกมามีชื่อเสียงในต่างประเทศ ซึ่งปรากฏในหนังสือของท่านในปี ค.ศ. 1964 โดยให้ความหมาย ของ engaged Buddhism ว่าเป็นการเข้าสู่ชีวิตทางสังคม (Kraft, 1992, p. 18)

Queen (1996, pp. 1-2, 12-13) ให้ทฤษฎีว่าพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมมี รูปแบบที่ค่อนข้างสวนทางกับแนวปฏิบัติของพระพุทธศาสนาแบบเดิม (ทั้งเถรวาท มหายาน และ วัชรยาน (เป็นการเพิ่มเติมเนื้อหาใหม่ ๆ เข้ามา และยังแบ่งแยกจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา ออกเป็น 4 กระบวนทัศน์ คือ (1) จริยธรรมแบบศีล (2) จริยธรรมแบบคุณธรรม (3) จริยธรรมแบบ ช่วยเหลือผู้อื่น (4) จริยธรรมแบบเพื่อสังคม ซึ่งอาจไม่ตรงกับความเห็นของผู้วิจัยที่มีทฤษฎีว่าการ ปฏิบัติของพระพุทธศาสนา มหายาน ไม่แตกต่างจากพระพุทธศาสนาแนวเพื่อสังคมมากนัก ดังนั้น ความเห็นที่ว่าพระพุทธศาสนาแนวเพื่อสังคมสวนทางกับแนวปฏิบัติของพระพุทธศาสนาแบบเดิม (ทั้งเถรวาท มหายานและวัชรยาน) จึงฟังดูไม่มีน้ำหนักและไม่มีควมจำเป็นที่จะต้องแบ่งแยกเป็น กระบวนทัศน์ต่างๆดังกล่าว

5.1.10 พระพุทธศาสนาแบบจารีตกับพระพุทธศาสนาแบบพัฒนาสังคม

ในครั้งพุทธกาลพระสงฆ์กับชาวบ้านเป็นเครื่องค้ำจุนซึ่งกันและกัน ดังที่ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต, 2539: 40) กล่าวว่า “เมื่อเริ่มประกาศพระศาสนาพระองค์ทรงส่ง สาวกออกประกาศพระศาสนาด้วยคำว่า จรต ภิกขเว จาริกํ พุชชนิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมฺปาย แปลว่า เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่กุลแก่ พุชชนเพื่อความสุขแก่พุชชน เพื่อ อนุเคราะห์ชาวโลก” พระสงฆ์อยู่ได้ด้วยชาวบ้านที่เกื้อหนุนในการบิณฑบาตและช่วยเหลือด้าน อื่นๆ พระสงฆ์ตอบแทนชาวบ้านด้วยการอบรมสั่งสอน ศีลธรรม และคอยแนะนำแนวทางในการ ดำเนินชีวิตสถาบันสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมโดยส่วนรวม และมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ เชิงปฏิสัมพันธ์กับสถาบันอื่นในสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ การเมือง (สมบุญ สุขสำราญ, 2522, หน้า 2) ศาสนากับสังคมเป็นสถาบันที่เกิดมาคู่กัน ศาสนาไม่ใช่สิ่งที่แปลกแยกจากสังคมหรือ อยู่เหนือสังคม ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และมีติ ต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของสังคมมนุษย์ (ภัทรพร สิริกาญจน, 2553, หน้า 135) สิ่งที่เป็นหลัก เดียวกันของพระพุทธศาสนาแบบจารีต (normative/traditional Buddhism) และพระพุทธศาสนา แบบพัฒนาสังคม (social engaged Buddhism) คือ เป้าหมายเพื่อความสุขของสังคม

ดังนั้น ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของวัดป่าซึ่งถือว่าเป็นพระพุทธรูปศาสนาแบบจารีตที่จะทำให้เกิดสัมฤทธิ์ผลต่อสังคมจึงต้องประยุกต์แนวทางการจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของสังคมเป็นสำคัญ

การจะประยุกต์แนวทางให้เอื้อต่อสังคมได้ วัดป่าจำเป็นต้องหันมาให้ความสำคัญและมีการปรับตัวในมิติด้านต่างๆ เช่น การปฏิบัติวิปัสสนา การอบรมสั่งสอน การเผยแพร่หลักธรรม ตลอดจนการตีความหมายของพุทธธรรม และด้านอื่นๆ เพื่อสนองตอบต่อสังคมมากขึ้น ซึ่งแนวทางปรับตัวดังกล่าวควรเกิดขึ้นโดยผสมผสานส่วนดีของแนวทางของพระพุทธรูปศาสนาแบบพัฒนาสังคมเข้ากับแนวทางของพระพุทธรูปศาสนาแบบจารีต (วัดป่า)

5.2 แนวคิดเรื่องบทบาทของพระสงฆ์

5.2.1 ความหมายของพระสงฆ์

พระสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วเลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถีวัตร ปฏิบัติ ตาม พระธรรมวินัย ที่พระบรมศาสดา สั่งสอนและกำหนดไว้

พระสงฆ์ จัดเป็นรัตนะหนึ่งในจำนวนรัตนสามหรือพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในพระรัตนตรัย หมายถึงเฉพาะพระอริยสงฆ์ คือ บุคคลไม่ว่าคหบดี หรือ นักบวช และไม่ว่ามนุษย์ หรือ เทวดา ที่ปฏิบัติตาม พุทธธรรม จนได้บรรลุมรรคผล แต่โดยทั่วไปมักเข้าใจว่า พระสงฆ์ คือ พระภิกษุ หรือ พระภิกษุณี คือ มนุษย์ที่ได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใสจนสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า เพราะต้องการจะได้บรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ถีวเป็นนักบวช ในพระพุทธรูปศาสนา พระภิกษุปฏิบัติตามสิกขาบทที่กำหนดไว้จำนวน 227 ข้อ ส่วนพระภิกษุณีรักษาสิกขาบท 311 ข้อ บางครั้งเรียกว่าสงฆ์ พระสงฆ์รูปแรกในพระพุทธรูปศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้า คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ

สงฆ์ หรือ สงฆ ในภาษาบาลี แปลว่า หมู่ เช่นใน คำว่า ภิกษุสงฆ์ แปลว่า หมู่ ภิกษุ ใช้ในความหมายว่า ภิกษุทั้งปวงก็ได้ เช่น "จิวรนี้เป็นของสงฆ์ ควรจะจัดเป็นพิธีสงฆ์ถวาย" เมื่อใช้ควบกับคำว่า พระ เป็น พระสงฆ์ ซึ่งมีความหมายว่าภิกษุ เช่น "นิมนต์ภิกษุสงฆ์มาฉันในงานเมื่อวาน มีพระสงฆ์มาเป็นจำนวนมาก" ตามพระวินัย ภิกษุ ตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไปจึงเรียกว่าสงฆ์ เช่นใน คำว่า สังฆกรรม (กรรมที่สงฆ์ คือภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไปพึงทำรวมกัน)

5.2.2 ประเภทของพระสงฆ์

พระสงฆ์ ในทางพระพุทธรูปศาสนา มี 2 ประเภทใหญ่ ดังนี้

1) อริยสงฆ์

พระอริยสงฆ์ คือ พระอริยบุคคล ไม่ว่าจะเป็น คฤหัสถ์หรือบรรพชิต ไม่ว่าจะ เป็น มนุษย์หรือ เทวดา ถ้าบรรลุมรรคผลก็นับเป็นพระสงฆ์โดยพระธรรม พระอริยบุคคล 4 ประเภท คือ

- 1.1) พระโสดาบัน (สุปฏิปัน โณ ปฏิบัติดี , งาม)
- 1.2) พระสกทาคามี (อุชุปฏิปัน โณ ปฏิบัติตรง , ถูกต้อง)
- 1.3) พระอนาคามี (ญายุปฏิปัน โณ ปฏิบัติชอบ , เพื่อธรรมเป็น เครื่องออกจากทุกข์)
- 1.4) พระอรหันต์ (สามีจิปฏิปัน โณ ปฏิบัติสมควร , เหมาะสม)

2) สมมุติสงฆ์

สมมุติสงฆ์คือพระสงฆ์โดยสมมติ เป็นพระสงฆ์ด้วยพระวินัย เพราะ ได้รับการอุปสมบท ตามพระบรมพุทธานุญาต จากพระเถระตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป เรียกว่าสงฆ์ เนื่องจากคำว่า สงฆ์ แปลว่า หมู่ จึงเรียก หมู่พระภิกษุว่า ภิกษุสงฆ์ และหมู่พระภิกษุณีว่า ภิกษุณีสงฆ์ และ พระภิกษุสงฆ์จัดเป็นพระสงฆ์โดยสมมุติจึงเรียกว่า สมมุติสงฆ์ จัดเป็น 4 วรรค ตามตามพระบรมพุทธานุญาต ให้ทำสังฆกิจตามพระวินัย คือ จตุวรรค 4 รูป ปญจวรรค 5 รูป ทศวรรค 10 รูป วิสดิวรรค 20 รูป แต่ถ้าพระภิกษุ 2-3 รูป เรียกว่า คณะ (เนื่องจากแบ่งพวกกันฝ่ายละ 2 รูปมิได้) ถ้าพระภิกษุรูปเดียว จัดเป็นบุคคล

อนุตตร ปุณฺณเขตต์ โลกุตสเป็นเนื่อนานุญของโลกไม่มีนานุญอื่นยิ่งกว่า

อาหุเนยฺโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา (นำมาถวาย เช่น นำมาใส่บาตรขณะบิณฑบาตร)

ปาหุเนยฺโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ (จัดไว้รอทำให้ท่านมารับ เช่น การนิมนต์มาฉันที่บ้าน)

ทกฺขิเนยฺโย เป็นสงฆ์ควรแก่การรับทักษิณาทาน (การเอ่ยปากขอเองจากท่าน)

อญฺชลิกรณิโย เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี (การประนมมือ)

5.2.3 หน้าที่ของพระสงฆ์

พระสงฆ์ มีทั้งหน้าที่หลักและหน้าที่รอง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจที่พระสงฆ์ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจใดๆ ก็ตามต้องไม่ละเลยการประพฤติในส่วนที่เรียกว่า "พรหมจรรย์" ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐ เพื่อบรรลุดังความสิ้นกิเลส โดยประพฤติให้เป็นไปตาม พุทธบัญญัติและต้องเอื้อเพื่อ ไม่ละเมิดพุทธอาณัติอันเป็นข้อห้ามมิให้ประพฤติ หรือเรียกว่าประพฤติ

ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ซึ่งถือว่าหน้าที่นั้นเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เพราะพระธรรมวินัยนี้เป็นหน้าที่หลักการของพระพุทธศาสนาได้ทั้งหมด จึงถือได้ว่าการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่แรกของสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และเป็นหลักข้อกำกับควบคุมการกระทำหน้าที่อื่นๆ ได้ทั้งหมดของพระสงฆ์ ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญนั้นมี 4 ประการ ได้แก่

1. หน้าที่ในการศึกษาธรรม

การศึกษาพระธรรม คือ การศึกษาในการเรื่องอริสัจ ๓ อริจิต และอริปัญญา สัจจิต (สมาธิ) และปัญญา เป็นสิ่งที่สมณะในพระพุทธศาสนาจะต้องศึกษาให้เคร่งครัดแล้วจึงจะนำไปสู่กระบวนการที่ชัดเจน หมายความว่า หน้าที่ศึกษาจะนำไปสู่การกระทำหรือการปฏิบัติที่ถูกต้อง. ศึกษา ๓ หรือ ไตรสิกขานั้น หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน ดังนั้นหน้าที่แรกของสมณะ ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในสมณสูตร มี 3 ประการ มีดังนี้

1. อริสัจศึกษา ศึกษา คือ สัจอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง
2. อริจิตตศึกษา ศึกษา คือ จิตอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง
3. อริปัญญาศึกษา ศึกษา คือ ปัญญาอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

2. หน้าที่ในการปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมนั้นถือได้ว่าเป็นรากแก้วขั้นสำคัญในพระพุทธศาสนา ถ้าไม่เช่นนั้นจะไม่ได้รับผลใดๆ เลย แต่การจะเห็นคุณค่าแห่งการปฏิบัติธรรมได้ บุคคลนั้นๆ ย่อมจะเล็งเห็นประโยชน์ มองเห็นโทษในความประมาทมัวเมาในชีวิตเร่งคิดหาวิธีที่จะบำเพ็ญตนให้ได้รับความสุขสูงสุด ความสุขสูงสุดที่จะบังเกิดได้ย่อมมาจากการประพฤติปฏิบัติธรรมในอรกานุศาสนีสสูตร พระพุทธเจ้าได้ทรงยกเรื่องอภิสมาสีขึ้นมาตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อไม่ให้ประมาทมัวเมาในวัยในชีวิต ให้เร่งรีบขวนขวายปฏิบัติธรรม โดยทรงชี้ให้เห็นว่าชีวิตนี้สั้น ควรรีบทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้วจะไม่ตายไม่มี ในปัจจุบันนี้อย่างมากอยู่ได้ก็เพียงร้อยปี หรืออาจจะน้อยกว่าบ้างมากกว่าบ้าง

การปฏิบัติธรรมมีจุดมุ่งหมาย 2 ประเด็น คือ เพื่อให้ตนหลุดพ้นจากกองกิเลส ตัณหา และเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ในประเด็นหลังนั้นพอมองเห็นได้ แม้จะไม่มากในสังคม แต่ก็ไม่ใช่ไม่มี ส่วนประเด็นแรกอาจจะถือเป็นประเด็นหลัก เพราะถ้าไม่ปฏิบัติจนสามารถละ

ลดกิเลสของตน การที่เราจะอำนวยความสะดวกแก่ผู้อื่นก็เป็นไปได้ยาก การทำให้ตนหลุดพ้นหรือให้ถึงภาวะเกลี้ยงเกลา ไม่มีความทุกข์นั้นมิอยู่

วิธีที่จะทำให้จิตใจของคนแต่ละคนเข้าถึงภาวะเกลี้ยงเกลา ไม่มีความทุกข์เลยนั้นก็คือ ได้แก่การปฏิบัติที่ใจของตัว คือการจัดการกับจิตใจของตัวเองเสียใหม่ และพยายามที่จะรู้จักตัวนั่นเอง กล่าวคือ ถ้าถือว่าจิตใจเป็นตัวเราก็พยายามรู้จักตัวเรา หรือถ้าจะถือว่าตัวเราทั้งหมดก็พยายามรู้จักทั้งหมด คือ พยายามรู้จักโลก แล้วปฏิบัติไปให้ถูกต้องตามกฏธรรมชาติ หรือกฎความจริงที่เกี่ยวกับตัวเราหรือจิตใจนั้น เมื่อนั้นก็จะถึงภาวะที่จะเป็นความดับทุกข์ได้อย่างเกลี้ยงเกลา

3. หน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม

การเผยแผ่ธรรมนั้น นับว่าเป็นหัวใจของการสืบอายุพระพุทธศาสนาและเป็นการแสดงเจตนาต่อพุทธประสงค์อย่างแท้จริง หน้าที่หรือว่าบทบาทในการเผยแผ่นี้ เป็นบทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญหากจะเทียบกับบทบาทด้านอื่น บทบาทนี้นับว่าเป็นงานที่คณะสงฆ์จัดทำมากกว่าอย่างอื่น. และในการเผยแผ่นั้น พระสงฆ์ก็ดำรงตน ในบทบาทหน้าที่ดังที่พระพุทธองค์เคยดำรงมาแล้ว เพราะการเผยแผ่ธรรมนั้นเป็นการให้ปัญญาแก่พุทธบริษัท จำต้องตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความเป็นธรรม ผู้แสดงต้องมีภูมิธรรมความรู้ด้วย ดังพุทธพจน์ที่ว่า จงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ นั่น คือ การกระทำหน้าที่หลักของพระสงฆ์ สิ่งใดที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล แม้จะต้องจาริกอรณธรมไปยังสถานที่ไกลๆ ก็ตาม พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้ธรรมะ แจกธรรมะแก่ชนทั้งโลก

พระสงฆ์สาวกในสมัยพุทธกาล เป็นพระสงฆ์ที่ต้องใช้ความเพียรมาก เพื่อนำธรรมให้เข้าถึงประชาชนหรือนำประชาชนให้เข้าถึงพระศาสนา ซึ่งอาจเรียกกระยะแรกนี้ว่า ระยะออกไปหาประชาชนและในการประกาศพระศาสนาหรือเผยแผ่พระศาสนานั้น เป็นหลักการสำคัญที่จะต้องระลึกถึงหลักโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้แก่พระอรหันต์ 1,250 รูป ในวันมาฆปุณณมี คือ วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งเป็นพุทธโอวาทที่ประมวลสรุปพุทธวาทะ ด้วยข้อความเพียง 3 คาถาถึง ฉะนั้นพระวาทนี้จึงนับถือว่าได้แสดงหัวใจพระพุทธ- ศาสนาไว้

โอวาทปาฏิโมกข์ แปลว่า โอวาทหรือคำสอนที่เป็นหลักเป็นประธานอย่างที่เราเรียกว่าเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา และถ้ามองในแง่ นักเผยแผ่ ก็ถือว่าโอวาทปาฏิโมกข์นี้เป็นหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย การแสดงโอวาทปาฏิโมกข์นี้ ในมหาปทานสูตร กล่าวถึงว่า พระพุทธเจ้าทุกพระองค์จะทรงแสดงในที่ประชุมสาวกครั้งใหญ่ มิใช่เฉพาะพระสมณโคดมของเราทั้งหลายเท่านั้นที่ทรงแสดงใจความตามมหาปทานสูตร ว่าดังนี้

"ขันติ ความทนทานเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ตรัสว่าพระนิพพานเป็นธรรมอย่างยิ่ง ผู้ทำร้ายผู้อื่น ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่า เป็นบรรพชิต ไม่ชื่อว่า เป็นสมณะเลย. การไม่ทำบาปทั้งสิ้น การยังกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องใส"

เมื่อกล่าวัดนี้แล้วย่อมพิจารณาได้ว่าหัวใจสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมวินัย พระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก และประโยชน์ตามพุทธประสงค์ที่ทรงวางไว้ 3 หลัก เรียกว่า อัตถะ คือ ประโยชน์, จุดหมาย, ผลที่มุ่งหมายปรารถนา ดังนี้

1. ทิฏฐธัมมิกัตถะ (ประโยชน์ในชาตินี้)
2. สัมปรายิกัตถะ (ประโยชน์ชาติหน้า)
3. ปรมัตถะ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน)

ประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายทั้ง 3 ประการนี้ คือ สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ ให้พุทธบริษัท 4 เพื่อที่จะไม่คลาดไม่พลัดตกจากประโยชน์อันพึงจะได้ในพระพุทธศาสนา

4. หน้าที่ในการรักษาธรรม

การรักษาธรรม เป็นหน้าที่ซึ่งจะต้องรักษาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ อีกทั้งเป็นการชำระไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาในหลายๆ วิธีการ แต่สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก คือ ความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา การไม่ทำให้พระธรรมวินัยวิปริตแปรปรวนง สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ บัญญัติไว้ เป็นสิ่งที่ต้องใคร่ครวญและปฏิบัติตาม ไม่เพิกเฉยละเลยทอดทิ้ง ตรงกันข้ามสิ่งใดที่มีได้ทรงแสดงไว้บัญญัติไว้ที่ขัดต่อพระธรรมวินัยก็ไม่ควรกระทำ เพราะจะนำโทษทุกข์มาให้ ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายไม่ควรชวนขวยเต็ดขาด ดังพุทธคำรัสว่า ".....อุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงอธรรมว่าธรรม แสดงสิ่งที่มีไฉวินัย ว่าเป็นวินัย ที่วินัยว่าไม่ใช่วินัย พระคำรัสที่มีได้ภายิตไว้ว่าภายิตไว้ ที่ภายิตไว้ว่ามีได้ภายิตไว้ แสดงกรรมอันตถาคตมิได้สั่งสมไว้ว่า ทรงสั่งสม ที่สั่งสมไว้ว่ามีได้ทรงสั่งสม สิ่งตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้ว่าทรงบัญญัติ ที่บัญญัติไว้ว่ามีได้ทรงบัญญัติ แสดงอาบัติว่าอนาบัติ ที่อนาบัติว่าอาบัติ แสดงลหุกาบัติว่าครุกาบัติ ที่ครุกาบัติว่า ลหุกาบัติ แสดงอาบัติที่ชั่วหยาบว่าไม่ชั่วหยาบ ที่ไม่ชั่วหยาบว่าชั่วหยาบ แสดงอาบัติมีส่วนเหลือว่า ไม่มีส่วนเหลือ ที่ไม่มีส่วนเหลือว่ามีส่วนเหลือ แสดงอาบัติที่ทำคืนได้ว่าไม่ได้ ที่ไม่ได้ว่าได้ ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อไม่เป็นสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนัตถะมิใช่ประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งยอมประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก และยอมทำให้สัตถธรรมนี้อันตรธาน"

สิ่งสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงมีวัตถุประสงค์ ในการที่ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นมา ก็เพื่อประโยชน์อันไพศาล มิใช่จำเพาะกลุ่มหรือเพื่อพระพุทธองค์เอง ทั้งนี้เพื่อให้พระภิกษุตระหนัก ไม่เพิกเฉย หรือละเลย ดังวัตถุประสงค์ที่ว่า

1. เพื่อความตั้งอยู่ด้วยดีแห่งสงฆ์
2. เพื่อความอยู่สำราญแห่งสงฆ์
3. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก

4. เพื่อการอยู่สำราญแห่งภิกษุทั้งหลายผู้มีศีลเป็นที่รัก
5. เพื่อป้องกันอาสวะทั้งหลายอันเป็นไปในปัจจุบัน
6. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันเป็นไปในสัมปรายภพ
7. เพื่อความเลื่อมใสแห่งบุคคลทั้งหลายผู้ยังไม่เลื่อมใส
8. เพื่อความเจริญยิ่งแห่งความเลื่อมใสของบุคคลทั้งหลายผู้เลื่อมใสแล้ว
9. เพื่อความตั้งมั่นแห่งสัตถธรรม
10. เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย

ในวัตถุประสงค์ทั้ง 10 ข้อนี้ย่อได้ 5 หมวด คือ 15

- 1) เพื่อประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวน ได้แก่ ความในข้อที่ 1 และ 2
- 2) เพื่อประโยชน์แก่ตัวบุคคล ได้แก่ ความในข้อที่ 3 และ 4
- 3) เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตของมนุษย์เอง ได้แก่ ความในข้อที่ 5 และ 6
- 4) เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป ได้แก่ ความในข้อที่ 7 และ 8
- 5) เพื่อประโยชน์แก่ตัวพระศาสนา ได้แก่ ความในข้อที่ 9 และ 10

มีเหตุการณ์ที่เป็นจุดแห่งการคำนึงถึงความดำรงอยู่แห่งพระพุทธศาสนาอยู่ เหตุการณ์หนึ่ง คือ ภายหลังพุทธปรินิพพานไปแล้วเพียง 7 วัน รอยริ้วแห่งสังฆมณฑลได้เริ่มเผย โคมออกมาอย่างโจ่งแจ้ง โดยที่มีพระภิกษุรูปหนึ่งผู้บวชเมื่อแก่ นามว่า สุภัททะ ได้กล่าวติเตียนพระ ธรรมวินัยโดยประการต่างๆ และแสดงความดีใจอย่างออกหน้าออกตาในการปรินิพพานของพระ พุทธองค์. นอกจากนี้ก็ยังมีพระเทวทัตอีกมากที่มีความเห็นเช่นเดียวกับพระสุภัททะ ด้วยวาทีที่ได้ กล่าวในท่ามกลางภิกษุทั้งหลายในคราวนั้นว่า "อย่าอาวุโส พวกท่านอย่าเศร้าโศก อย่าร่ำไรไปเลย พวกเราพ้นดีแล้ว ด้วยว่าพระมหาสมณะนั้น เบียดเบียนพวกเราอยู่ว่า สิ่งนี้ควรแก่เธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่ เธอ ก็บัดนี้ พวกเราปรารถนาสิ่งใด ก็จักกระทำสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใด ก็จักไม่กระทำสิ่งนั้น"

ถ้อยคำของสุภัททะทำให้ท่านมหากัสสปะ สังฆมณฑลจารย์ คือ พระสงฆ์ผู้อาวุโส ที่สุดนั้นมาใคร่ครวญคำนึงด้วยความวิตก และสังเวช พร้อมกับดำริที่จะชำระมลทินเพื่อชำระไว้ซึ่ง พระพุทธศาสนา รักษาพระธรรมไว้ จึงชักชวนพระอรหันต์สาวกทั้งหลายดังนี้ว่า... "เอาเถิด ท่าน ทั้งหลาย พวกเราจงสังคายนาพระธรรมและวินัยเถิด ในภายหน้าสภาวะมิใช่ธรรมจักรุ่งเรือง ธรรม จักเสื่อมถอย สภาวะมิใช่วินัยจักรุ่งเรือง วินัยจักเสื่อมถอย ภายหน้าธรรมวาทีบุคคลจะมีกำลัง ธรรมวาทีบุคคลจักเสื่อมกำลัง อวินัยวาทีบุคคลจักมีกำลัง วินัยวาทีบุคคลจักเสื่อมกำลัง" หน้าที่ใน การชำระรักษาพระธรรมวินัยจึงเป็นสาระที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในหลายๆ หน้าที่ของพระสงฆ์ นับ แต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมา

สรุปหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยเมื่อพิจารณาตามความในพระไตรปิฎกพบว่าเครื่องมือที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์แห่งสงฆ์มีอยู่ 2 ส่วน

1) หลักพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นหลักใหญ่ เป็นแม่แบบที่พระสงฆ์จะพึงปฏิบัติทั้งในส่วนการศึกษาธรรม การปฏิบัติธรรม การเผยแผ่ธรรม และการรักษาธรรม

2) หลักจตุปาริสุทธิศีล และหลักการพิจารณาตามเหตุผลตามความเหมาะสมคือ หลักให้พิจารณาโดยเทียบเคียง ตรวจสอบ (เรียกโดยรวมทั้งสองส่วนนี้ว่าหลักธรรมและหลักศีล)

ถ้าฟังในแง่ประโยชน์ส่วนที่ว่าด้วยข้อธรรมทั้งหลายนั้น มุ่งเน้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นเป็นส่วนใหญ่ คือ เมื่อพระสงฆ์ดำรงชีพด้วยการอาศัยก่อนเข้าชาวบ้านแล้ว พระสงฆ์ย่อมจะอำนวยประโยชน์ให้แก่ชาวบ้านเป็นการตอบแทน ด้วยการประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นแบบอย่าง และเสนอแนะให้แนวทางในการดำเนินชีวิตแก่บุคคล ชุมชน ข้อธรรมจึงเป็นประโยชน์ภายนอก (แก่สังคม)

สำหรับส่วนที่ว่าด้วยข้อศีลทั้งหลายนั้น มุ่งเน้นเพื่อโดยตรงสำหรับฝึกหัดขัดเกลาพระสงฆ์โดยเฉพาะ และเป็นขีดขั้นหรือพรหมแดนที่จะขีดลงไปว่า พระสงฆ์มีกรอบสำหรับความเป็นสงฆ์ซึ่งแตกต่างจากคฤหัสถ์ เพราะตนอยู่ในฐานะพิเศษ ครองศรัทธาของชาวบ้านอยู่ เมื่อประพฤติล่วงศีลก็ทำให้ความเป็นสงฆ์ต่างพร้อย และผิดศีลขั้นสูงสุดคือขาดจากความเป็นสงฆ์ หรือหมดสภาพความเป็นสงฆ์ อยู่ร่วมในสังฆกรรมหรือสังคมเดียวกันไม่ได้ ข้อศีลจึงเป็นประโยชน์ภายใน (แก่ตนเอง)

5.2.4 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

1) แนวคิดของกลุ่มที่เห็นว่าด้วยว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทอื่น นอกจากการปฏิบัติตามกิจของสงฆ์ นักคิดกลุ่มนี้ได้แก่ ทินพันซ์ นาคะตะ (2509: 51-52) มีความเห็นว่าพระสงฆ์ นอกจากจะมีบทบาทในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือที่เป็นกิจของสงฆ์แล้ว ยังมีบทบาทในด้านอื่นอีก เช่น เป็นผู้นำในด้านการสงเคราะห์การช่วยเหลือ การดูแลทุกข์สุขของคนในชุมชน เป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำในการดำรงชีวิตกับผู้คนในชุมชนเป็นผู้กระจายข่าวสารต่างๆ ให้คนในชุมชน

นิคน์ สัมมนาพันธุ์ (2529: 79) เห็นว่า พระสงฆ์ควรได้ศึกษาความรู้ทางโลกด้วย เพื่อการพัฒนาตนและพัฒนาสังคม

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543: 94) เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเข้ามาช่วยพัฒนาสังคม เช่น การรักษาผู้ป่วยโรคเอดส์ การบำบัดผู้ติดยาเสพติด การพัฒนาส่งเสริมอาชีพ และการสร้างสำนึกความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

พินิจ ลากธนานนท์ (2549: 2) ได้รายงานผลการวิจัยเรื่อง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการปรับเปลี่ยนบทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคอีสาน ว่าการแสดงบทบาทในการพัฒนาของพระสงฆ์ถือว่าเป็นอีกก้าวหนึ่งของการสร้างเสริมความศรัทธาของสถาบันสงฆ์ ในกระแสสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง

Sulak Sivaraksa (1984: 103) ที่เห็นว่าพระสงฆ์มีคุณลักษณะที่สำคัญคือ ปฏิบัติธรรมพัฒนาจิต และต้องเข้าถึงประชาชนเพื่อเป็นการถ่ายทอดคุณค่าทางจริยธรรมและจิตวิญญาณให้กับสังคม

พระไพศาล วิสาโล (2546: 458-461) มองว่า ในทรรศนะของพระสงฆ์เองที่เห็นว่าพระสงฆ์ควรมีบทบาทในการพัฒนาอื่น นอกจากศาสนพิธี คือกลุ่มพระนักพัฒนาต่างๆ เช่น กลุ่มพระนักพัฒนาในภาคอีสานและกลุ่มพระนักอนุรักษ์ ที่เห็นว่า ตนเองมีศักยภาพเพียงพอ ในการเป็นผู้นำชุมชนให้ดำเนินการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยไม่ต้องหวังพึ่งพิงแต่ราชการ แนวคิดของพระสงฆ์ทั้งสองกลุ่มเห็นว่า พระสงฆ์ไม่ได้แยกกับชุมชน และโลกกับธรรมมิได้แยกจากกัน

Bennett (2521: 47) ได้สรุปไว้ในงานวิจัยว่า วัดในประเทศไทยมีบทบาทต่อชุมชนมายาวนานหลายร้อยปี ในด้านการให้บริการด้านต่างๆ เช่น การศึกษาแก่เด็กชาย ให้คำปรึกษา ทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การรักษาพยาบาล และเก็บรักษาวัฒนธรรม)

พินิจ ลากธนานนท์ (2549: 38) ให้ความเห็นว่า ในมุมมองของภาครัฐ อันได้แก่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กำหนดนโยบายว่าบทบาทของพระสงฆ์ ควรสนับสนุนการพัฒนาให้ประชาชนมีเศรษฐกิจที่คืบหน้าพื้นฐานสังคมคุณธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มีบทบาทอื่น นอกจากบทบาทด้านศาสนพิธีได้

2) แนวคิดของกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทอื่นนอกจากบทบาทการปฏิบัติภารกิจของสงฆ์เท่านั้น โดยมีแนวคิดว่า บทบาทของพระสงฆ์ควรที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นที่ศรัทธาของประชาชน ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับเรื่องทางโลก ซึ่งควรเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ดำเนินการ เช่น Mulder (1969) สรุปผลการศึกษาไว้ว่า พระสงฆ์ไม่ควรเข้าไปมีบทบาทในส่วนที่เป็นหน้าที่ของรัฐอยู่แล้ว จะทำให้พระสงฆ์ตกเป็นเครื่องมือของรัฐได้ พระสงฆ์ควรที่จะพัฒนาองค์การสงฆ์ให้เป็นที่น่าเชื่อถือและศึกษาหลักธรรมให้แตกฉานเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงตลอดไป

Passmore นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมมองว่า พระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาที่มีท่าทีปฏิเสธโลก และมุ่งหาทางหลุดพ้นเฉพาะตัวเองเป็นการแยกตัวเองออกจากโลก (Passmore, อ้างถึงใน เนื่องน้อย บุญเนตร, 2537, หน้า 134)

ในการทำงานเกี่ยวกับ Schmithausen (อ้างถึงใน ปกรณ์ สิงห์สุริยา, 2543, หน้า 31) ที่มองว่า พุทธศาสนาไม่น่าจะเป็นพื้นฐาน ให้กับจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อมได้ เนื่องจากสอนที่มุ่งให้เกิดการละโลกนี้ ดังนั้นเรื่องที่จะเข้ามาจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติหรือการจัดการเรื่องใดๆ ในสังคมน่าจะขัดกับพระชนะของพระสงฆ์ ซึ่งแม้ว่าจะไม่ได้กล่าวโดยตรงถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ แต่ก็อาจวิเคราะห์ท่าทีของนักวิชาการทั้งสองได้ว่าพระสงฆ์น่าจะมิบทบาทเฉพาะการปฏิบัติตนเพื่อความหลุดพ้นเท่านั้น ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับสังคมไม่ว่าเรื่องใดๆ

5.2.5 พระป่ากับพระนักพัฒนา

ในสมัยพุทธกาล พระภิกษุทุกรูปถือว่าเป็นพระป่า พระพุทธเจ้าทรงกำชับให้ภิกษุสาวกจาริกไปปฏิบัติบำเพ็ญสมาธิตามโคนไม้ คูหาหรือเรือนร้าง คำว่า “พระป่า” ไม่มีการเรียกขานในสมัยพุทธกาล แต่หมายถึง พระที่อยู่ตามธรรมชาติด้วยมุ่งมั่นบำเพ็ญเพียรตามหลักพุทธธรรมอย่างเคร่งครัดเพื่อให้บรรลุธรรม อันนำไปสู่การหลุดพ้นจากวัฏสงสาร และเป็นจุดหมายอันสูงสุดของพระพุทธศาสนา

ศรีศักร วัลลิโภดม (2550, 10) กล่าวว่า พระป่าในประเทศไทยน่าจะมิมาดั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยแต่เริ่มปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจนในสมัยสุโขทัย ที่พบว่ามีกรกล่าวถึงวัดฝ่ายอรัญวาสี ซึ่งเน้นทางด้านวิปัสสนาธุระ และต่อเนื่องมายังสมัยอยุธยา สิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นพระป่าที่เด่นชัดคือ ปัจจัยสี่ วัตรปฏิบัติและชุดงควัตรของพระป่าที่เข้มงวด กล่าวคือ ปัจจัยสี่ของพระป่า เพื่อให้เหมาะสมต่อการดำรงชีพและการปฏิบัติบำเพ็ญเพียรซึ่งพระป่าที่เคร่งครัดจะถือเป็นนิสสัย คือ

(1) การบิณฑบาต ถือว่าเป็นกิจสำคัญอันจะขาดมิได้ เพื่อโปรดสัตว์และการดำรงชีพ

(2) การถือผ้าบังสุกุลจีวรตลอดชีวิต

(3) รุกขมูลเสนาสนัง ถือการอยู่โคนไม้ในป่าเป็นที่อยู่อาศัย

(4) การนินยาคองด้วยน้ำมูตรเน่าตลอดชีวิต

Kamala Tiyanich, 1997: 62 และ Swearer, 2003: 832 กล่าวว่า พระป่ายังถือปฏิบัติในกิจวัตรประจำอย่างเคร่งครัด คือ

(1) ทำอุโบสถในอาวาสหรือที่ใดๆ ที่มีพระภิกษุตั้งแต่สี่รูปขึ้นไปและต้องประชุมกันลงฟังพระปาฏิโมกข์ ทุก 15 วัน

(2) บิณฑบาตเลี้ยงชีพตลอดชีวิต

(3) ทำวัตร เช้า-เย็นทุกวันเว้นแต่เจ็บไข้อาการหนัก

(4) กวาดเสนาสนะ อาวาส ลานพระเจดีย์ ลานวัด และบริเวณใต้ต้นมหาโพธิ์
ถือเป็นกิจวัตรสำคัญ

(5) รักษาผ้าไตรครอง คือ สังฆาฏิ จีวร และสบง

(6) อยู่ปริวาสกรรม

(7) ปลงผม โกนหนวด ตัดเล็บ

(8) ศึกษาสิกขาบทและปฏิบัติอาจารย์

(9) แสดงอาบัติคือ การเปิดเผยโทษที่ตนทำผิดพระวินัยที่เป็นลหุโทษ แก่
ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้ทราบและสัญญาว่าจะสำรวมระวังมิให้เกิดทำผิดเช่นนั้นอีก

(10) พิจารณาปัจจุขณะทั้งสี่ด้วยความไม่ประมาท คือ พิจารณาสังขาร
ร่างกาย จิตใจ ให้เป็นของไม่เที่ยงถาวร ให้เห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพื่อเป็นอุบายทางปัญญา
อยู่ตลอดเวลาในอิริยาบถทั้งสี่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน

วัตรปฏิบัติที่สำคัญอีกอย่าง คือ ธุดงค์วัตร อันประกอบด้วย

(1) ปิงสุกุกังคะ ใช้แต่ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร

(2) เตจิวริกังคะ ถือใช้ผ้าเพียงสามผืนเป็นวัตร

(3) ปิณฑปาติกังคะถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร

(4) สप्तทานจาริกังคะ ถือการเที่ยวบิณฑบาตไปตามแควเป็นวัตร

(5) เอกาสนิกังคะ ถือการฉันมื้อเดียวเป็นวัตร

(6) ปัตตปิณฑิกังคะ คือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร

(7) ขลุปัจฉภักตติกังคะ ถือการห้ามฉันภัตอันนำมาถวายเมื่อภายหลังเป็น

วัตร

(8) อารัญญิกังคะ ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร

(9) รุกขมุลิกังคะ ถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตร

(10) อัปโภกาลิกังคะ ถือการอยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร

(11) โสสานิกังคะ ถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร

(12) ยถาสันถติกังคะ ถือการอยู่เสนาสนะแล้วแต่เข้าจัดให้

(13) เนลลชิกังคะถือการ ยืน เดิน นั่ง อย่างเดียว ไม่นอนเป็นวัตร โดยกำหนด

เป็นคืนๆ ไป

พระป่าในประเทศไทยโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลับมามี
บทบาทมากขึ้นภายหลังจากรัฐออกกฎหมายควบคุมพระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์ท้องถิ่นจำเป็นต้องละ
ทิ้งแบบแผนจารีตเดิมและเข้าสู่ระบบทางการ จึงได้ออกธุดงค์มากขึ้น

หากจะกล่าวว่พระป่าเป็นพระสงฆ์ที่หลีกเลี่ยงหนีจากสังคมอาจไม่ถูกต้องนัก เนื่องจากพบว่าบ้านเมืองเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญ ที่ฝ่ายพระภิกษุสงฆ์สมควรกระทำ พระป่าได้เข้ มาร่วมอนุเคราะห์กับฝ่ายบ้านเมือง เช่น ในสมัยอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรมหาราชแห่งวัดป่าแก้ว เป็น พระภิกษุฝ่ายอรัญวาสี ได้เสด็จมาแสดงธรรม เพื่อให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทอดพระเนตรเห็นพระธรรมเทศนาที่กระทำพลาดพลั้ง หรือแม้แต่ ในปัจจุบันการออกมาสั่งสอนการปฏิบัติกรรมฐาน ให้แก่ศาสนิกชนของพระป่าที่มีชื่อเสียง เช่น พระอาจารย์เสาร์ กนตสีโล และพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต แสดงให้เห็นว่ายังมีการติดต่อและสงเคราะห์สังคมอย่างต่อเนื่อง และเป็นที่ยอมรับทั้งของ รัฐและประชาชน

ดังจะเห็นได้ว่า สถานที่ต่างๆ ที่พระป่าสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโตไป ชุรงค์ค์ มักจะมีส่วนราชการเข้าไปสนับสนุนและช่วยเหลือในการสร้างสำนักเรียนตามมา (พระ ไพศาล วิสาโล, 2546: 68) ส่วน “พระนักพัฒนา” นั้น ผู้ที่ใช้เรียกคนแรกคือ Steven Picker ในสมัย รัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ส่งพระธรรมทูตไปพัฒนาภาคอีสาน (พินิจ ลากชนานันท์, 2549: 81) และเป็นคำใช้เรียกพระสงฆ์ที่นิยมช่วยเหลือสงเคราะห์ชุมชนควบคู่ไปกับการเรียนรู้ทางปริยัติ ซึ่งมักเป็นพระหนุ่มที่ศึกษาตามมหาวิทยาลัยสงฆ์ในกรุงเทพฯ และได้รับมอบหมายให้ไปดูแลวัด ต่างจังหวัด ซึ่งเป็นเพียงในรูปแบบแต่ไม่ได้เกิดจากจิตวิญญาณที่แท้จริง ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วง การปฏิรูปคณะสงฆ์ ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 25 (Kamala Tiyavanich, 1997: 273-274) แต่พินิจ ลากชนานันท์ ไม่เห็นด้วยกับความหมายข้างต้น จึงเสนอความหมายที่พระสงฆ์นักพัฒนาได้กำหนด ไว้เองว่า หมายถึง พระสงฆ์ที่มุ่งเข้าหาชุมชนและลงไปทำงานร่วมกับชุมชน และอีกความหมาย หนึ่งคือพระสงฆ์ที่สามารถพัฒนาตนเองได้ทั้งทางโลกและทางธรรม หรืออีกความหมายหนึ่งคือ กลุ่มพระสงฆ์ท้องถิ่นที่คอยดูแลและปลูกสร้างสังคมหรือพยายามรื้อฟื้นบทบาททางสังคมที่เคยมีมา ในอดีต (พินิจ ลากชนานันท์, 2549: 82-87)

5.2.6 การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์ในชุมชน

พระพุทธรศาสนาในอดีตนั้นไม่ได้แยกสิ่งทีเรียกว่า “โลก” กับ “ธรรม” ออก จากกันเช่นเดียวกับครั้งพุทธกาล หลักในพระพุทธรศาสนาไม่ได้จำกัดเพียงการสอนด้านจิตให้พ้น ทุกข์เท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมไปถึงเรื่องทางโลกอีกด้วย เช่น การประกอบสัมมาอาชีพะ การ รักษาทรัพย์ (อารักขสัมมปทา) การใช้จ่ายทรัพย์ (โภควิภาค 4) เป็นต้น

ต่อมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องระบบเศรษฐกิจ ทุนนิยม ระบบเทคโนโลยี ข่าวสารข้อมูล หรือระบบการเมืองของโลกได้ส่งผลต่อสังคมไทยในทุก ด้าน อันได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม ซึ่งย่อมส่งผลต่อ ไปยัง โครงสร้าง ทางสังคม ที่มีสถาบันศาสนาเป็นองค์ประกอบ วัดและพระสงฆ์อันเป็นองค์ประกอบย่อยจึงจำเป็น

ที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทในชุมชนหรือสังคมไม่มากนักน้อย หรือบางบทบาทอาจสูญหายไปจากเดิม ในขณะที่เริ่มมีบทบาทใหม่เข้ามาแทนที่

ซึ่งนอกจากปัจจัยภายนอกที่กล่าวมาแล้ว (ภัทรพร สิริกาญจน, 2536: 2) กล่าวว่า ยังมีปัจจัยภายใน ของคณะสงฆ์เอง ไม่ว่าจะเป็นด้วยกฎระเบียบของมหาเถรสมาคม หรือ วัตรปฏิบัติที่ลดความเข้มงวดลง หรือแม้กระทั่งการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ ก็เป็นการกระตุ้นให้พระสงฆ์จำเป็นต้องเรียนรู้และรับรู้เรื่องทางโลกมากขึ้น นอกจากนั้นพระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่มิได้แยกตัวออกไปอยู่โดดเดี่ยวจากชุมชนจึงยังต้องรับรู้ปัญหาต่างๆ ในชุมชน และจำเป็นต้องแสดงบทบาทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนทั้งในเรื่องการตั้งสอนศาสนาธรรม การปฏิบัติธรรม รวมถึงการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิต และการเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์จึงยังคงทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้นในช่วง 3-4 ทศวรรษที่ผ่านมา บทบาทของพระสงฆ์จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมไทยที่เป็นทั้งผู้นำชุมชนและเป็นผู้ที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนหลักธรรมในการดำเนินชีวิตแก่ชาวบ้านในชุมชน

หากย้อนมองอดีตจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์ได้เริ่มขึ้นมานานแล้ว โดยเฉพาะในช่วงกลางของพุทธศตวรรษ 2503 รัฐบาลได้สนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ (Kirsch, 1978: 63) การทำงานของพระสงฆ์ในช่วงนี้ไม่เป็นไปตามธรรมชาติแต่เป็นไปแบบก้าวกระโดดตามกระแสความนิยม โดยมีหน่วยงานของรัฐและองค์การเอ็นจีโอเข้าร่วมสนับสนุน (พินิจ ลาภธนานันท์, 2549: 69)

5.2.7 บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

พระสงฆ์เริ่มมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2507 การที่เข้ามามีบทบาทดังกล่าว ก็ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น พระสงฆ์มองเห็นความทุกข์อันเกิดจากความยากจนของชาวบ้าน (สมบุญ สุขสำราญ, 2520: 54) ซึ่งในช่วงนั้นเป็นช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างขนานใหญ่ ทำให้ชาชนบทย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น และเกิดช่องว่างระหว่างรายได้ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในปี พ.ศ. 2516-2519 มีการตื่นตัวในการสร้างความรู้และการสร้างประชาธิปไตยมากมาย ซึ่งส่งผลต่อระบบสงฆ์ถูกกระตุ้นให้ตระหนักในการเรียนรู้มากขึ้น

พินิจ ลาภธนานันท์ (2549) ได้ศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ ทำให้ทราบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะเข้ามาช่วยในการพัฒนาชุมชน โดยมีแนวคิดในการพัฒนาชุมชน 5 ประการ คือ

- (1) การพัฒนาจิตใจนำการพัฒนาวัตถุโดยการอบรมสั่งสอนหลักธรรม เพื่อให้เข้าใจตามสภาพจริง มีปัญญาในการดำเนินชีวิต
- (2) แนวทางการพึ่งตนเองไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเอกชน โดยส่งเสริมความร่วมมือในชุมชนและแสวงหาภูมิปัญญาชุมชน
- (3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นการพัฒนาทั้งด้านจิตใจและร่างกายควบคู่กันไป
- (4) แนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการ และการมีส่วนร่วมของประชาชน
- (5) แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยอาศัยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทาง เพื่อมุ่งหวังให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่เพียงพอเหมาะสมกับสภาพ

5.2.8 บทบาทพระสงฆ์กับการเมือง

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา คือ ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย บำเพ็ญพรตภาวนาอยู่แต่ในอารามนั้น ในความเป็นจริง พระสงฆ์มีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์อยู่เสมอ เพราะปัจจัยการดำรงชีพของพระขึ้นอยู่กับชาวบ้าน ดังพระบาลีที่ว่า "ปรปถิพทฺชา เม ชีวิกา" แปลว่า การเลี้ยงชีพของเรา (พระ) เนื่องด้วยผู้อื่น ด้วยชีวิตที่ยังต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นที่เป็นชาวบ้านหรือคฤหัสถ์นี้เอง จึงเป็นความจริงที่ต้องยอมรับว่า พระสงฆ์ไม่ได้หนีไปจากสังคมแต่ประการใด ดังนั้น บทบาทหน้าที่ที่สำคัญ คือ การตอบแทนแก่ชาวบ้าน ซึ่งการตอบแทนแก่ชาวบ้านนั้น พระสงฆ์จะทำตอบแทนอย่างไร แค่นี้ จึงจะเหมาะสม พอดีและพองาม

ในส่วนของคฤหัสถ์หรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับ "การเมือง" หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำให้บ้านเมืองสงบสุขนั้น พระสงฆ์ได้วางตนดำรงสถานะอย่างไรต่อเรื่องดังกล่าว เพราะความหมายหนึ่งที่พระสงฆ์ให้ความสำคัญ คือ การเมือง หมายถึง การจัดการทำให้คนที่อยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก เป็นไปอย่างสันติสุข สงบสุข (พุทธทาสภิกขุ, ม.ป.ป.: 6) เมื่อเป็นเช่นนี้ พระสงฆ์ย่อมมีหน้าที่โดยตรงเช่นกันที่จะสอนธรรม แสดงธรรม หรือเผยแผ่ธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สุข สันติสุขแก่ชาวเมือง

ปัจจุบันความหมายของคำว่า "การเมือง" ได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือเป็นความหมายในแง่ลบ เป็นเรื่องของอำนาจ กิเลส การแย่งชิง มีเรื่องการเป็นฝักฝ่าย และเป็นเรื่องของผลประโยชน์ จึงทำให้มองภาพพระสงฆ์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ได้รับการมองไปในทางลบด้วย หรือการเข้าไปยุ่งเกี่ยวในแง่กิจกรรมทางบ้านเมือง เช่น กรณีเจ้าพระฝางในอดีต และพระสงฆ์บางกลุ่มในสมัยกรุงศรีอยุธยาล่มสลายใหม่ๆ ได้มีบทบาทในทางบ้านเมืองโดยตรง จึงทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันไปต่างๆ นานา ในแง่ของพระธรรมวินัย ความเหมาะสม หรือแม้กระทั่งการ

พยายามอาศัยความเป็นสงฆ์เพื่อประโยชน์ในทางการเมือง เช่น การบวชเพื่อหลบราชภัย การบวชเพื่อแสวงหาช่องโอกาสในการขึ้นสู่อำนาจในบ้านเมือง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ก็มีตัวอย่างมากมายเช่นกันที่แสดงให้เห็นว่า แม้พระสงฆ์จะเกี่ยวข้องกับการเมือง ก็เกี่ยวข้องอย่างน่าชมเชย เช่น กรณีสมเด็จพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว พร้อมพระราชกณะ คณะสงฆ์ผู้ใหญ่ ถึง 25 รูป ที่เข้าไปแสดงธรรมถึงในพระราชฐานแด่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อยับยั้งโทษประหารชีวิตแม่ทัพนายกองที่ตามเสด็จไม่ทันคราวกระทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาและมังจาหะโรแห่งกรุงหงสาวดี เป็นต้น

ในปัจจุบัน ยังพบเห็นหรือได้ยินเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ต่อเรื่องการเมืองในแง่ต่างๆ เช่น การเทศน์สอนผู้นำทางการเมือง ผู้บริหารบ้านเมือง แม้กระทั่งการใช้วัดเป็นสถานที่เลือกตั้ง หรือคัดสรรบุคคลเข้าไปบริหารประเทศตามระบอบประชาธิปไตย และบางครั้งพระสงฆ์ก็ต้องเป็นผู้กระตุ้นเตือนชักชวนในการสร้างประชาธิปไตย ดังนั้นการที่พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง จึงอาจจำแนกได้ใน 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

- 1) พระสงฆ์ได้พยายามแสดงธรรม เสนอธรรมเพื่อความผาสุกสวัสดิ์ของชาวเมือง
- 2) พระสงฆ์และผู้อาศัยความความเป็นสงฆ์เป็นช่องทางเพื่อหาผลประโยชน์ในทางการเมือง

เราจะเห็นพระสงฆ์ออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่มีการเรียกร้องให้มีกระทรวงพระพุทธศาสนา จนในที่สุดก็ได้มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จากนั้นเป็นต้นมา ขบวนการเรียกร้องของพระสงฆ์ก็มีให้เห็นมากขึ้น เช่น กลุ่มรัฐสภาวารามเดินขบวนต่อต้านรัฐบาล จนถึงปัจจุบันได้มีพระสงฆ์อดอาหารเพื่อเรียกร้องให้บรรจุคำว่า "พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญ" มีชาวพุทธหลายกลุ่มทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการกระทำของพระสงฆ์ ด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์ไทยจึงได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมทางการเมืองทั้งทางโดยตรงและโดยอ้อม และทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สืบค้นจาก <http://www.gotokhonw.org/blogs/posts/387490?> ของ นายวงศวิวัฒน์ มีโคตร เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2555 เวลา 17.00 น.

ดังนั้น จากการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเมือง ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทำให้สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ก็คือการอบรมสั่งสอนให้ประชาชน ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางการปกครอง ได้ใช้สติในการพิจารณาถึงหลักการของระบอบประชาธิปไตยโดยใช้หลักพุทธศาสนาอบรมกล่อมเกลา ปลูกฝังให้

เกิดจิตสำนึกของการมีคุณธรรม จริยธรรม คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เพื่อให้เกิดความชอบธรรมกับประชาชนผู้ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

6. ข้อมูลพื้นฐานของหน่วยที่ทำการวิจัย

จังหวัดกระบี่ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ของประเทศไทย เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง เช่น หาดทรายขาว น้ำทะเลใส ปะการัง ถ้ำ และหมู่เกาะน้อยใหญ่กว่า 100 เกาะ

6.1 ที่ตั้ง จังหวัดกระบี่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลอันดามัน อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 814 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) มีเนื้อที่ประมาณ 4,708.512 ตารางกิโลเมตร

6.2 หน่วยการปกครอง แบ่งออกเป็น 8 อำเภอ 53 ตำบล 374 หมู่บ้าน

6.3 ข้อมูลประชากร สำรวจ เมื่อปี พ.ศ.2553 จำนวน 432,794 คน นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามรองลงไป ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการท่องเที่ยว

6.4 ศาสนสถานในจังหวัดกระบี่ จังหวัดกระบี่ มีประชากรที่นับถือทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม จึงมีศาสนสถานทั้งมัสยิดและวัด ดังนี้

- 1) วัด จังหวัดกระบี่ มีวัดทั้งสิ้น 74 แห่ง
- 2) มัสยิด มีเฉพาะในอำเภอ อำเภอเกาะลันตา 19 แห่ง

7. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมจิตร อธิปญโญ (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลอง จังหวัดแพร่” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยพระสงฆ์ในเขตพื้นที่อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนใน ตำบลทุ่งแต้ อำเภอคลองจังหวัดแพร่ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 380 คน ได้มาโดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม และแบบสอบถามความคิดเห็น การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามใช้โปรแกรมสำเร็จรูปโดยใช้สถิติร้อยละสำหรับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

และใช้สถิติ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับระดับความคิดเห็น ข้อมูลจากการบันทึกภาคสนามใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษาเอกสาร พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งพุทธธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุข ความสัมพันธ์ที่พระสงฆ์ กับชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พระสงฆ์ยังมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติปฏิบัติชอบ เพื่อเที่ยวจาริกออกแสดงสังฆธรรมคำสอนของพระศาสดาให้แก่ชาวโลกได้เรียนรู้ และรับรู้สู่การปฏิบัติ พระสงฆ์มีหน้าที่ในการศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ อีกทั้งได้มีหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมดำเนินการ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนมากขึ้น

ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์ พบว่า พระสงฆ์ในตำบลทุ่งแล้ง ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักธรรม 8 ด้าน คือ 1) ด้านการส่งเสริมศิลปกรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมประเพณี 2) ด้านสุขภาพอนามัย 3) ด้านสัมมาอาชีพ 4) ด้านสันติสุข 5) ด้านการศึกษา สงเคราะห์ 6) ด้านสาธารณะสงเคราะห์ 7) ด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรม 8) ด้านสามัคคีธรรม

ผลการศึกษา พบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้าน พบว่า ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและ การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของท่านด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการเป็นพระสงฆ์ นักพัฒนา และใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการต่างๆ ของวัด ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์ปรับปรุง พัฒนาวัดโดยให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมเสมอ และด้านการสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์สามารถเป็นผู้ประสานระหว่างประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ให้เกิดความเข้าใจนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริงได้ ปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์เอง ได้แก่ การขาดความรู้ และข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พฤติกรรมของพระสงฆ์ ที่มีความสมถะน้อยลง และประชาชน เข้าวัดน้อยลง ข้อเสนอแนะจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ควรให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกันอย่างจริงจังในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อลดผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนจากกระแสโลกาภิวัตน์ และอิทธิพลของสื่อยุคใหม่

สำเรียง เนื่องกระโทก (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เขตการปกครองอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มี

วัตถุประสงค์ของการศึกษา 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษางานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เขตการปกครองอำเภอจตุรัส (2) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เขตการปกครอง อำเภอจตุรัส และ (3) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมในงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เขตการปกครองอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า งานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เขตการปกครองอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ นั้นมีแนวทางตามรูปแบบของโครงการคือโครงการที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนามี 6 โครงการ คือ (1) โครงการอบรมศีลธรรม (2) โครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (3) โครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด (4) โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน (5) โครงการพัฒนาคุณภาพทางจิตเพื่อคุณภาพที่ดี (รักษาอุโบสถศีล) และ (6) โครงการอบรมปฏิบัติธรรมให้กับนักเรียนนักศึกษา และประชาชนทั่วไป การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนซึ่งแสดงออกโดยผ่านกิจกรรมพัฒนาชนบท ต่างๆ และมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาคน เพราะว่าการพัฒนาคนแต่เพียงอย่างเดียวเป็นสิ่งที่ยากลำบากมากและต้องใช้เวลามาก ประกอบกับในชุมชนนั้น จะต้องประกอบด้วยคนและสิ่งแวดล้อมที่แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดไม่ได้ เพราะสิ่งแวดล้อมนี้ถือเสมือนว่าเป็นส่วนหนึ่งของคน เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม คือ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษามี 5 โครงการ คือ (1) โครงการอบรมอาชีพ (2) โครงการปลูกป่าสมุนไพรรักษาโรค (3) โครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (4) โครงการอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม และ (5) โครงการปรับปรุงแหล่งน้ำ

การประยุกต์ใช้หลักธรรมในงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เขตการปกครองอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ คือ การประยุกต์ใช้หลักธรรมที่ฐฐฐฐฐมีกัตตะประโยชน์ หลักธรรมอิทธิบาท หลักธรรมพรหมวิหาร และ หลักธรรมสัมมาอาชีพะ หลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้ พระสงฆ์ได้ใช้ในงานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของพระสงฆ์ ท่านนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านนำมาใช้เป็นหลักในการแก้ปัญหาการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมธรรมชาติ คือนำมาเป็นหลักในการทำงาน ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้ส่งเสริมให้ชาวบ้านพึ่งพาตนเอง เป็นอยู่อย่างพอเพียงและตัวพระสงฆ์เองในการทำงานพัฒนาชุมชน คือ ได้นำมาเป็นฐานในการทำงาน ได้นำมาเป็นหลักยึดในการทำงาน และ ได้นำมาเป็นหลักในการส่งเสริมอาชีพให้แก่ชุมชน เช่น ในเรื่องของการออม คือการรักษา ไม่ว่าจะเป็นการออมน้ำ ออมดิน ออมทรัพย์ การออมสิ่งต่างๆ จะต้องมีความหมั่น ขยัน อดทน เพื่อที่จะรักษาไว้ให้ได้ใช้ประโยชน์ นานๆ โดยเฉพาะการออมทรัพย์ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการทำงานดำรงชีพ เราจะต้องใช้จ่ายให้พอเหมาะแก่ฐานะ ไม่ดิ้นรนให้เกินตนเอง ห้ามใจให้ได้ แล้วก็ใช้ตัวเองให้เป็น มีความสันโดษอยู่พอเพียงรู้จักสิ่งที่เหมาะสมแก่พื้นที่ จึงทำให้ชีวิตพบความสุข และพระสงฆ์ทำงานสำเร็จตามเป้าหมายทุกโครงการ

พระมหาราชชาลย ตันติปาโล (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญญาโว) การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์สรุปข้อมูลในเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ในพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการแสดงธรรม การสนทนาเป็นโอกาสในการสอน การตอบปัญหาธรรม โดยทรงยับยั้งปัญหาไร้สาระและสอนสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มาถามปัญหา ทรงมีพุทธวิธีการสอนที่น่าอัศจรรย์ ทรงวิเคราะห์ผู้ที่จะสอน จำแนกพระธรรมคำสอนให้เหมาะแก่ผู้ที่จะสอน เมื่อเกิดพุทธบริษัทผู้นับถือพระพุทธศาสนามากขึ้น พระองค์ทรงใช้พุทธวิธีในการบริหารที่เยี่ยมยอด มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การวางแผนประกาศพระศาสนา การจัดการองค์กรให้เป็นระเบียบ การกระจายอำนาจการปกครอง การบริหารบุคคลากรทรงมอบอำนาจความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ การอำนวยการ การสั่งการในแต่ละครั้งจะทรงใช้แรงจูงใจมิได้บังคับ ทรงปกครองแบบธรรมาธิปไตยในการกำกับดูแล พระองค์ทรงใช้พระวินัยในการควบคุมดูแลคณะสงฆ์ ทรงสอนวิธีการปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติให้ถึงความพ้นทุกข์ที่แท้จริง ทำให้ผู้ศรัทธารู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น เมื่อปฏิบัติก็พ้นทุกข์ได้จริง จึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบัน

การศึกษายบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี ทำให้ทราบถึงบทบาทของนักเผยแผ่ที่ดี ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อให้มีความรู้จริง คู่ออก บอกได้ ทำเป็น และการทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อสร้างความศรัทธาเลื่อมใสให้กับผู้พบเห็น สำคัญต้องมีปัญญาในการประยุกต์หลักธรรมคำสอนมาใช้ให้เหมาะสมกับบุคคล กับสถานที่ กับงาน กับเวลา พระวิกรมมุนีมีรูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือ มีคำพูดคำคมที่มีคติสอนใจ ทำให้ผู้ฟังสนใจ รู้จักวิธีการใช้สื่อในการเผยแผ่หลักธรรมด้วยวาจาธรรมเล่มเล็กขนาดพกพา อ่านง่ายข้อความกระชับ ทำให้ผู้อ่านสามารถอ่านจบและเข้าใจได้ง่ายในระยะเวลาอันสั้น การจัดทำหนังสือคู่มือการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เหมาะสมกับผู้สนใจในการศึกษาปฏิบัติธรรม ท่านได้พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ธรรมและปฏิบัติธรรม

อิทธิพลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี ทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น ท่านได้ริเริ่มโครงการต่างๆ ที่เป็นรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เช่น โครงการฝึกอบรมพระ

นวกะ โครงการฝึกอบรมพระมหาลกะ โครงการบวชศีลจาริณี โครงการฝึกอบรมนักเรียนนิสิต นักศึกษาและข้าราชการ เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นต้น รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านได้มีการนำไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามสถานที่ต่างๆ มากมายในปัจจุบัน

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีการแสดงธรรม เป็นหลักสำคัญ พุทธวิธีในการบริหารมีหลักธรรมมาธิปไตยเป็นแนวทางการบริหารงานทางพระพุทธศาสนา พุทธองค์ทรงสอนแนวทางการปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์คือ พระนิพพานเป็น เป้าหมายสูงสุด พระวิกรมมุนีท่านได้นำพุทธวิธีมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยสร้างรูปแบบการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน รักษาไว้ซึ่งหลัก ปรัชญา ปฏิบัติ ปฏิเวธ ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในอนาคตสืบต่อไป

พระครูปลัดกิจเมธี ดิถุขวิโร (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนในเขตตำบลคอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ มีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการศึกษา รูปแบบและวิธีการที่พระสงฆ์ ในเขตตำบลคอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ที่นำมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชน โดยใช้การเก็บข้อมูล โดยการจัดสนทนากลุ่ม กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนในเขตตำบลคอนมูลโดยตรง คือ พระสงฆ์ เยาวชน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในชุมชนคอนมูล ชุมชนคอนแท่น และชุมชนร้องเหยง จำนวน 60 รูป/คน

ผลการศึกษาพบว่า พบว่า พฤติกรรมของเยาวชนที่ไม่พึงประสงค์ในชุมชน คือ 1) ปัญหาการมั่วสุมของเด็ก 2) ปัญหาการเสพยาเสพติด 3) ปัญหาขกพวกตีกัน และ 4) ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร โดยมีสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ มาจากปัญหาทางสังคม สิ่งแวดล้อม การเลี้ยงดู ปัญหาของพ่อแม่ ซึ่งทั้ง 3 ชุมชน มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนอยู่ในรูปแบบของการจัดกิจกรรม คือ 1) การจัดกิจกรรม เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว 2) กิจกรรมอบรมให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัย อันควร 3) การสอนให้เยาวชนได้ไหว้พระสวดมนต์ ฟังสมาธิ การแผ่บารมี การแผ่เมตตา 4) การเผยแผ่หลักคำสอน ทางพระพุทธศาสนา และ 5) การให้คำแนะนำทางด้านการอบรมแก่เยาวชนในโอกาสต่างๆ เช่น บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การนำเยาวชนเข้าค่ายพุทธบุตรโดยมุ่งพัฒนาให้ผู้ที่เข้ารับการอบรม ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชน คือ 1) เพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจในบทบาท

หน้าที่ของสมาชิกครอบครัว ปลูกฝังวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี 2) อบรมสั่งสอนเยาวชน ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ มีพฤติกรรมที่เหมาะสมตามวัย และ 3) เสริมสร้างความรู้ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และบุคคลในครอบครัว โดยบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ที่พึงปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชนในเขตพื้นที่ คือ 1) การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังปัญหา ระหว่างบ้าน โรงเรียน ชุมชน และกลุ่มเพื่อนวัยรุ่น ให้ผู้นำชุมชน ได้มีบทบาทในการช่วยกันประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาสาสมัคร ตำรวจบ้าน ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และประชาชนในชุมชน ช่วยกันเฝ้าระวังพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กวัยรุ่น ไม่ให้เกิดปัญหาภายในชุมชน 2) โรงเรียนควรให้การสนับสนุนพระสงฆ์ ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนจริยศึกษา ในโรงเรียนอย่างจริงจัง และมีระบบระเบียบมากขึ้น ควรจะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ทางด้านจริยธรรมอย่างกว้างขวาง 3) ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียน ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางจริยธรรม และ 4) พระสงฆ์ควรปรับปรุงบทบาทของตนในเรื่องของการเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านจริยธรรมให้สมาชิกในสังคม เกิดการยอมรับและเลื่อมใส ซึ่งจะทำให้การสั่งสอนอบรมของพระสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสพผลสำเร็จยิ่งขึ้น

จิริยา จักุพร (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของ พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล, ดร. (กฤษณา) มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระมหาไพเราะ ฐิตสีโล, ดร.(กฤษณา) 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลของการปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละบทบาทของพระมหาไพเราะ ฐิตสีโล, ดร. (กฤษณา)

การศึกษาวินิจฉัยพบว่า พระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งควรค่าอย่างยิ่งแก่การศึกษา เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ทราบว่า พระสงฆ์ มิใช่มีบทบาทและหน้าที่เฉพาะพิธีกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียว ตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ ในขณะที่พระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย ท่านยังมีความสามารถในการเป็นผู้นำด้านการบริหาร การช่วยเหลือสังคมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก

พระราโชบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงมีพระวิสัยทัศน์อันยาวไกล พระองค์ต้องการให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองถาวร จึงได้ทรงวางแผนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา บำรุงส่งเสริมการศึกษาของชาติ พระองค์ได้มอบหมายให้มหาเถรสมาคม มีอำนาจในการบริหารและปกครองพระสงฆ์ จนถึงระดับสูงสุดและให้การบำรุงการศึกษาแก่พระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับ บ้าน วัด โรงเรียนหรือรัฐบาล (บ-ว-ร) จนถึงปัจจุบัน จะเห็นว่า ในยุคข้อมูลข่าวสารและการค้าไร้พรมแดน

เทคโนโลยีอันทันสมัยได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อสังคมไทยในทุกๆ ด้าน พระสงฆ์ไทยจึงต้องมีการศึกษาสูงขึ้นเพื่อให้ทันต่อสังคมยุคใหม่และต้องมีความรู้ที่กว้างขวางในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมมากขึ้น

นอกจากนั้น พระสงฆ์ยังต้องนำพุทธวิธีต่างๆ ของพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหาร การอำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาบ้าน วัด โรงเรียน เป็นผู้ให้ด้วยศิลปะในการให้ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การใช้หลักธรรม (สังคหวัตถุ ๔) เพื่อครองใจคน การประสานสามัคคีในหมู่ชนเพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีกัน พระสงฆ์จะต้องสามารถ ครองตน ครองคน ครองงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระมหาไพเราะ จิตลีโล,ดร.(ภุชญา) เป็นพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ ทั้งบทบาทและหน้าที่การงานเพื่อสังคม และการงานของพระสงฆ์ได้เป็นอย่างดี ดังนี้ การปกครอง การศาสนศึกษา การสาธารณูปการ การสังคมสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา พระมหาไพเราะ จิตลีโล,ดร.(ภุชญา) มีบทบาทแต่หน้าที่รับผิดชอบในฐานะผู้บริหาร ท่านมีหลักการในการครองตน ครองคน ครองงาน กับการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ด้วยการนำหลักธรรมของการมีมนุษยสัมพันธ์ ใช้เทคโนโลยี และพุทธโฆโลยี ที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นของท่านใน ด้านความเป็นผู้บริหาร ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ท่านใช้เทคนิคการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนในการปฏิบัติงานในบทบาทและหน้าที่ประสพผลสำเร็จอย่างดียิ่ง สามารถนำไปเป็นแบบอย่างหรือประยุกต์ใช้ในการทำงานของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ในเชิงบูรณาการ การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนา กับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรคณะสงฆ์โดยใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนากิจการคณะสงฆ์และมหาวิทยาลัยสงฆ์ สร้างระบบเครือข่ายทั่วโลก เพื่อดำรงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

พระมหาสังเวียร ปญญาโร (2550) ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของพระครูสุภาจารวัฒน์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้วิธีการวิจัยทั้งเอกสาร และภาคสนาม โดยการรวบรวมข้อมูล จากตำราหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาภาคสนามที่วัดท่าลาด บ้านท่าลาด ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหัดยโสธร ดำเนินการโดยการรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการวิจัยพบว่า พระครูสุภาจารวัฒน์มีความเป็นผู้นำทั้งในทางธรรมและทางโลกนำพาชาวบ้านทำกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาธรรมชาติ กิจกรรมที่ทำประกอบด้วย

การฟื้นฟูอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับยาสมุนไพรศูนย์รักษาสุขภาพ กิจกรรมเกษตรพอเพียง เช่น เกษตรผสมผสาน เกษตรกรรมธรรมชาติ กองทุนพันธุ์ไม้และการพัฒนาแหล่งน้ำ การปลูกป่าชุมชน โรงเรียนข้าวปลอดสารเคมีโดยรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกในราคายุติธรรมให้สมาชิกมีรายได้จากการทำนาปลูกข้าวปลอดสารเคมี กิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษไว้บริโภค และกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีความสอดคล้องกับหลักแห่งพุทธธรรม วิถีชีวิตในสังคมชนบท นำไปสู่การดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง คือพออยู่ พอกินและพอเพียงด้าน

หลักพุทธธรรมสำคัญที่พระครูสุภาจารวัฒน์นำมาใช้ คือ หลักอริยบท 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักฆราวาสธรรม 4 เป็นต้น มาเป็นหลักในการทำงาน โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เพราะเป็นธรรมที่สอดคล้องกับการทำงาน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงานกับชุมชน ทำให้ชุมชนมีคุณธรรมโดยผ่านกิจกรรมร่วมกันการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ความเป็นอยู่ดีขึ้นพระครูสุภาจารวัฒน์ เป็นพุทธสาวกรูปหนึ่งผู้ซึ่งได้นำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติให้เห็นประจักษ์ในชีวิตประจำวันและปลูกคนอื่นให้มีความสนใจและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยการยึดหลักแห่งความเสียสละและการให้โอกาสคนอื่นเสมอในการทำงานร่วมกัน

พระมหาธีระวุฒิ ธีรชโม (2543) ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อบุคคลในการชี้นำและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้า” การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Reserch) ศึกษาเฉพาะกลุ่มประชากรพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสในจังหวัดอุบลราชธานีจำนวน ๒๐๐ รูป โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวนและร้อยละในการวิเคราะห์ข้อมูล และใช้สถิติ t-test และไค-สแควร์ (Chi-Square Test) ในการทดสอบสมมติฐาน ซึ่งผลการวิจัยมีปรากฏดังนี้

ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ มีบทบาทในการชี้นำ และปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 33.5 และอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 33.0

ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้มีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จากสื่อวิทยุโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.0 โดยมีการติดตามในระดับทุกวันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 25.5 และประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังได้นำข่าวสารที่ได้รับไปชี้แนะนำ เทศน์สอนประชาชนชนบท คิดเป็นร้อยละ 76.0 แต่มีความถี่ในการนำไปใช้ไม่มาก คือนำไปใช้ในระดั้มากกว่า 2 สัปดาห์ ต่อครั้ง คิดเป็นร้อยละ 33.5

ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้เลือกใช้วิธีการสื่อสารแบบเผชิญหน้าโดยการลงมือทำเป็นแบบอย่างหรือสาธิตมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.5 และเลือกใช้วิธีการเทศน์สอน ชี้นำหรือบรรยาย คิดเป็นร้อยละ 26.0 ส่วนวิธีการสื่อสารโดยผ่านสื่อมวลชนต่างๆ พบว่า ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่เลือกใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 24.0 เท่ากัน รองลงมาเลือกใช้สื่อวิทยุโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 21.0

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ภูมิหลังของประชากรพระสงฆ์ที่แตกต่างกันมีบทบาทในการชี้นำและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่แตกต่างกัน ส่วนระดับการเลือกใช้วิธีการสื่อสารแบบเผชิญหน้าโดยการเทศน์สอน ชี้นำหรือบรรยายธรรม และการสื่อสาร โดยการลงมือทำเป็นแบบอย่างหรือสาธิต รวมถึงระดับวิธีการสื่อสารแบบสองขั้นตอนโดยผ่านผู้นำชุมชนเช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ของประชากรพระสงฆ์ที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการ ชี้นำและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบทแตกต่างกัน แต่ระดับการเลือกใช้วิธีการสื่อสารของประชากรพระสงฆ์แบบสองขั้นตอน โดยผ่านหน่วยงานของรัฐที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการชี้นำประชาชนชนบทไม่แตกต่างกัน

ส่วนระดับการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร โดยผ่านสื่อวิทยุและโทรทัศน์ของประชากรพระสงฆ์ที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการชี้นำประชาชนชนบทแตกต่างกัน แต่ระดับการเลือกใช้วิธีการสื่อสารโดยผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ เอกสารแผ่นพับ หรือโปสเตอร์ที่แตกต่างกันมีบทบาทในการชี้นำประชาชนไม่แตกต่างกัน

สำหรับข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชากรพระสงฆ์พบว่า ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ เห็นด้วยอย่างยิ่งกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเข้ามามีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และมีความพร้อมในบทบาทดังกล่าว พระสงฆ์ควรจะทำให้ความสนใจติดตามข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จากสื่อมวลชนต่างๆ เพื่อนำข่าวสารที่ได้รับและหลักธรรมต่างๆ ได้แก่ เมตตาธรรม กตัญญูทศเวท ศีล ๕ และความสัน โดยเป็นต้น ไปชี้แนะหรือเทศน์สอนประชาชน ให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมตลอดถึงสื่อมวลชนต่างๆ ก็ควรนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้มากขึ้นกว่านี้.

บรรจง แก้ววิเชียร (2544) ศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการประสานสามัคคี บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” วัดพระราม 9 กาญจนภิเษก กรุงเทพมหานคร” วัตถุประสงค์ในการศึกษาเรื่องนี้ เพื่อศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการประสานสามัคคี บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” ของวัดพระราม 9 กาญจนภิเษก เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร และศึกษาความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการประสานสามัคคี บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ชุมชนบึงพระราม 9

ชุมชนโรงเรียนไทย- ญี่ปุ่น ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพระราม 9 กาญจนภิเษก ประชาชนทั่วไป ที่เข้าร่วมกิจกรรมวัดพระราม 9 กาญจนภิเษก ผลการศึกษาพบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีการศึกษา อยู่ในระดับประถมศึกษา และต่ำกว่าประถมศึกษา อาชีพรับจ้างทั่วไป และเป็นลูกจ้าง รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน 4,000 - 6,000 บาท เป็นชุมชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ใกล้ตัววัดมากกว่า 10 ปีขึ้นไป วิถีชีวิต ชุมชนดีขึ้นหลังจากมีโครงการประสานสามัคคี บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” ทราบข่าวโครงการ โดยตัวแทนของชุมชน พระสงฆ์ เอกสารทางราชการ การอบรมสัมมนา ประชาชนเห็นว่า มีประโยชน์และสามารถนำไปใช้หรือขยายผลไปพัฒนาให้กับชุมชนอื่นได้ กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น ตามโครงการประสานสามัคคี บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” อยู่ในระดับดีมาก การมีส่วนร่วม ของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ อยู่ในระดับพอใช้

ภิรมย์ จันทวาร และคณะ (2547) ศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนารูปแบบการพัฒนาชนบท บ้าน วัด โรงเรียน : โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ วัดอุประสงค์ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เพื่อศึกษาหาข้อมูล ของท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและครอบคลุม เน้นที่อำเภอเป้าหมาย โดยใช้ระบบข้อมูลทางกายภาพ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชากรในการพัฒนาชนบทระดับตำบล และพัฒนาแนวทางการ ขยายรูปแบบการพัฒนาออกไปต่างพื้นที่ในอำเภอเดียวกัน ตลอดถึงเพื่อพัฒนากระบวนการ การเรียนรู้ การพัฒนาชนบทรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชากรในกรอบบ้าน วัด โรงเรียน โดยสถาบันการศึกษา สงฆ์มีบทบาทนำในการพัฒนาระดับท้องถิ่น ศึกษาจากประชากรจำนวน 160 คน / รูป ในพื้นที่ ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่เดิมของอำเภอบางปะกง อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ แต่ถูกกิจกรรมการพัฒนาให้กลายเป็นที่ตั้งนิคมอุตสาหกรรม โรงงาน และโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ การพัฒนาที่เปลี่ยนวิถีชีวิตชุมชนจากการอยู่ร่วมกันด้วยหลักการทาง สังคมทั้ง 3 หลัก คือ บ้าน วัด โรงเรียน (ชุมชน บ-ว-ร) กลายเป็นต่างคนต่างอยู่ แต่ยังพบว่า พื้นที่ ชุมชนวัดเขาหินยังเหลือร่องรอยรูปแบบการเป็นชุมชนบวรอย่างดี ด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ

1) ลักษณะทางกายภาพของชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยึดวัดเป็นศูนย์กลาง ในการพัฒนา บทบาทของเจ้าอาวาสมีส่วนสำคัญต่อการประสานความร่วมมือให้คนในชุมชนมี ความปรองดองกัน พื้นที่ของชุมชนจึงถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียว เพราะปราศจากที่ตั้ง โรงงาน อุตสาหกรรม

2) การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มาจากฐานของ บ้าน วัด โรงเรียน ประสานการ พัฒนาด้วยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนไป แต่ความเป็นเอกลักษณ์ของ ชุมชน”บวร” ยังมีร่องรอยของความกลมเกลียวและความสมานฉันท์กันอยู่ กิจกรรมของชุมชนที่ เริ่มจากงานบุญ งานประเพณี วัฒนธรรม ที่อยู่ในรูปของการเป็นคณะกรรมการชุมชน ผู้นำเป็น แบบอย่างของการริเริ่มรวมคนในชุมชน ให้มีความคิดเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อพัฒนาชนบทให้

สามารถพึ่งตนเองได้ และพึ่งพาซึ่งกันและกันได้ ให้เป็นรูปแบบที่สามารถนำไปใช้พัฒนาพื้นที่อื่นได้ โดยมีองค์ประกอบของชุมชนครบทั้ง 3 ส่วน ดำเนินกิจกรรมในรูปแบบ 3 ประสาน คือ มีวัดเป็นศูนย์กลาง มีเจ้าอาวาสที่เป็นที่ศรัทธาของชาวบ้านให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สามารถประสานทุกฝ่ายให้พัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งยืนอยู่บนพื้นฐานของตนเอง

3) กระบวนการเรียนรู้การพัฒนาชนบทรูปแบบ บ-ว-ร พบว่า มีกระบวนการที่นำเสนอใจอยู่ 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก บทบาทของชาวบ้านขึ้นอยู่กับวิธีการที่สามารถจะนำชาวบ้านมาสู่กระบวนการโดยรูปแบบใดเท่านั้น

ประการที่สอง บทบาทของพระสงฆ์ ซึ่งหัวใจของการพัฒนาในรูปแบบ บ-ว-ร คือ พระสงฆ์ ที่มีศักยภาพความเป็นผู้นำแห่งศรัทธาเข้าไปกับคนทุกระดับ ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในท้องถิ่นกับบทบาทของพระนิสิต สามารถเรียนรู้ได้อย่างเป็นกระบวนการ

ประการที่สาม ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน บ-ว-ร คือ การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นำไปสู่ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ด้วยการพัฒนากันเป็นทีมทั้งในด้านการวางแผน แสดงความคิดเห็น สร้างความรู้ ความเข้าใจโดยชุมชนเอง ทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้อย่างรวดเร็วและชัดเจน

ดังนั้น ชุมชน บ-ว-ร ที่ดีนั้น ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ (1) สถาบันการศึกษา : ผู้เป็นเจ้าของ (2) พระสงฆ์ : ผู้นำโดยธรรมชาติ (3) ชุมชน : ที่พร้อมจะพัฒนา (4) คน : ที่พร้อมจะเรียนรู้ การพัฒนาจะเข้าไปสู่รูปแบบชุมชน บ-ว-ร ได้ นั้น จะต้องต้องมีทั้งสถาบันสงฆ์เข้าไปให้คำแนะนำและลงไปดำเนินการ มีเจ้าอาวาสที่เป็นผู้นำโดยธรรมชาติ มีชุมชนที่มีความพร้อมจะพัฒนาและมีคนที่พร้อมจะเรียนรู้ เพื่อสร้างสรรค์ชุมชนให้ไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

วุฒินันท์ กันทะเตียน (2541) งานวิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับการเมือง: แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ต่างๆ ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา เอกสารทางประวัติศาสตร์ เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องรวมถึงการสัมภาษณ์แนวคิดและบทบาทของพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิ พระสงฆ์นักวิชาการ นักเผยแผ่ที่มีบทบาทในทางการเมืองในปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่รู้จักและยอมรับของประชาชนโดยทั่วไป

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมาย ที่จะศึกษาถึง หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย บทบาทที่มีในทางการเมืองทั้งในประวัติศาสตร์และในปัจจุบัน และศึกษาความสอดคล้องและไม่สอดคล้องระหว่างหน้าที่ตามพระธรรมวินัยกับบทบาทที่ได้แสดงออกในทางการเมือง

ผลการวิจัยพบว่า "พระสงฆ์" ได้ทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัย และ แนวทางที่มีในพระธรรมวินัยนั่นเองเป็นช่องทางที่ทำให้พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง จากการ ศึกษาถึง

บทบาทของพระสงฆ์ในประวัติศาสตร์ไทย พบว่าพระสงฆ์ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับ การเมืองถึงระดับชาติ จากการสัมภรณ์ถึงแนวคิดและบทบาทของพระเถระส่วนหนึ่งที่เลือก

ในการศึกษานี้พบว่า พระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองได้ แต่ต้องไม่ผิดพระธรรมวินัย และแนวคิดและบทบาทของพระสงฆ์ในทางการเมืองนั้นมีทั้งสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับ หน้าที่ตามพระธรรมวินัย ในส่วนที่สอดคล้อง พบว่าพระสงฆ์มีจุดมุ่งหมายในการแสดงแนวคิด และบทบาทในทางการเมืองเพื่อความผาสุกของบ้านเมือง โดยปราศจากอคติ วางตนเป็น กลางไม่ประพฤติตนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แสดงตนอยู่ในฐานะที่ประชาชนรับได้ และไม่ผิดพระธรรมวินัย ในส่วนที่ไม่สอดคล้อง พบว่าพระสงฆ์ที่เข้าไปมีบทบาทนั้น ฝักใฝ่ในอำนาจ และมุ่งหวังผลประโยชน์จนเกินขอบเขต ซึ่งประชาชนรับไม่ได้และผิดพระธรรมวินัยด้วย



บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย กรณีศึกษาจังหวัดกระบี่” ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบไม่ทดลอง (Non-experimental Design) โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งได้ข้อมูลมาจากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Observational and Structured of Formal Interview)

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย วัดตามศาสนาพุทธในจังหวัดกระบี่ จำนวนทั้งสิ้น 74 แห่ง เลือกมา 15 แห่ง จำนวนพระสงฆ์ทั้งหมด 661 รูป เลือกมา 15 รูป

ที่	ชื่อวัด	หมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จำนวนพระสงฆ์
1	วัดกระบี่น้อย	กระบี่น้อย	กระบี่น้อย	เมืองกระบี่	13
2	วัดถ้ำเสือ	หน้าชิง	กระบี่น้อย	เมืองกระบี่	7
3	วัดโพธิ์เรียง	โพธิ์เรียง	กระบี่น้อย	เมืองกระบี่	7
4	วัดสุวรรณธาราม	สองแพรก	กระบี่น้อย	เมืองกระบี่	9
5	วัดควนสบาย	ตลาดเก่า	กระบี่ใหญ่	เมืองกระบี่	11
6	วัดโกกัจจามาศย์	ตลาดเก่า	กระบี่ใหญ่	เมืองกระบี่	11
7	วัดเขาคราม	เขาไม้แก้ว	เขาคราม	เมืองกระบี่	6
8	วัดหนองจิก	หนองจิก	เขาคราม	เมืองกระบี่	6
9	วัดในสระ	ในสระ	เขาทอง	เมืองกระบี่	7
10	วัดคลองใหญ่	คลองใหญ่	ทับปrik	เมืองกระบี่	9
11	วัดทับปrik	ทับปrik	ทับปrik	เมืองกระบี่	7
12	วัดในช่อง	ในช่อง	ทับปrik	เมืองกระบี่	7
13	วัดห้วยไต้	ห้วยไต้	ทับปrik	เมืองกระบี่	9

ที่	ชื่อวัด	หมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จำนวนพระสงฆ์
13	วัดห้วยไต้	ห้วยไต้	ทับปริก	เมืองกระบี่	9
14	วัดแก้วโกรวาราม	ปากน้ำ	ปากน้ำ	เมืองกระบี่	60
15	วัดปานุราชประชาสรรค์	หลังแขวง	ปากน้ำ	เมืองกระบี่	15
16	วัดไสไทย	ไสไทย	ไสไทย	เมืองกระบี่	17
17	วัดทุ่งสันติธรรม	บ้านทุ่ง	เขาคราม	เมืองกระบี่	11
18	วัดคลองสน	คลองสน	อ่าวนาง	เมืองกระบี่	14
19	วัดเกาะลันตา	ศรีราชา	เกาะลันตาใหญ่	เกาะลันตา	12
20	วัดเฉลิมพนมเขต	กอตง	เขาหิน	เขาพนม	7
21	วัดภูมิบรรพต	ยวนสาว	เขาหิน	เขาพนม	7
22	วัดเขาพนม	ห้วยเสียด	เขาพนม	เขาพนม	11
23	วัดโพธิ์เลื่อน	ควน	เขาพนม	เขาพนม	7
24	วัดโพธิ์พัฒนา	โคกหาร	โคกหาร	เขาพนม	9
25	วัดทุ่งปรือ	ทุ่งปรือ	พรุเตียว	เขาพนม	6
26	วัดพรุเตียว		พรุเตียว	เขาพนม	6
27	วัดโพธิ์แก้วประสิทธิ์	ทุ่งปอง	สินปุน	เขาพนม	6
28	วัดมะม่วงเอน	มะม่วงเอน	สินปุน	เขาพนม	7
29	วัดบ้านน้ำขาว	น้ำขาว	เขาพนม	เขาพนม	5
30	วัดถ้ำโกบ	ถ้ำโกบ	หน้าเขา	เขาพนม	1
31	วัดเขาหิน	ต้นพง	หน้าเขา	เขาพนม	7
32	วัดเขาล่อม	เขาล่อม	เขาใหญ่	อ่าวลึก	7
33	วัดไพรสนธ์	ในยวนไทย	เขาใหญ่	อ่าวลึก	7
34	วัดเจริญราษฎร์ศรัทธา	คลองยา	คลองยา	อ่าวลึก	11
35	วัดนิคมวาราม	คลองไร่	คลองยา	อ่าวลึก	9
36	วัดนาเหนือ	นาเหนือ	นาเหนือ	อ่าวลึก	7
37	วัดมหาธาตุวิมมงคล	บางโทง	นาเหนือ	อ่าวลึก	21
38	วัดป่าศิลาสวัสดิ์	หินราว	แหลมสัก	อ่าวลึก	6

ที่	ชื่อวัด	หมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จำนวนพระสงฆ์
39	วัดสถิตโพธาราม	สมิหลัง	แหลมสัก	อ่าวลึก	9
40	วัดถ้ำทิพย์ปริดาวาราม	ถ้ำเสือ	อ่าวลึกใต้	อ่าวลึก	5
41	วัดราษฎร์รังสรรค์	อ่าวลึกใต้	อ่าวลึกใต้	อ่าวลึก	6
42	วัดชมพูศรีรัตนบรรพต	คลองช่อลม	อ่าวลึกใต้	อ่าวลึก	5
43	วัดแหลมสัก	แหลมสัก	อ่าวลึกใต้	อ่าวลึก	5
44	วัดอ่าวลึกเหนือ	อ่าวลึกเหนือ	อ่าวลึกเหนือ	อ่าวลึก	7
45	วัดคลองท่อม	คลองท่อม	คลองท่อมใต้	คลองท่อม	7
46	วัดคลองพน	คลองพน	คลองพน	คลองท่อม	7
47	วัดคลองแรด	คลองแรด	คลองพน	คลองท่อม	5
48	วัดทรายขาว	ทรายขาว	ทรายขาว	คลองท่อม	7
49	วัดบางคราม	บางคราม	คลองท่อมเหนือ	คลองท่อม	4
50	วัดพุดินนา	พุดินนา	พุดินนา	คลองท่อม	9
51	วัดพรุเตย	พรุเตย	เพหลา	คลองท่อม	5
52	วัดควนใหม่	ควนใหม่		คลองท่อม	5
53	วัดเพหลา	เพหลา	เพหลา	คลองท่อม	6
54	วัดช่องแบก	ช่องแบก	เขาเขน	ปลายพระยา	7
55	วัดบ้านตัวอย่าง	บ้านตัวอย่าง	เขาเขน	ปลายพระยา	9
56	วัดเขาต่อ	เขาต่อ	เขาต่อ	ปลายพระยา	9
57	วัดบ้านนา	บ้านนา	เขาต่อ	ปลายพระยา	7
58	วัดโคกแซะ	บกกะห้อง	คีรีวง	ปลายพระยา	7
59	วัดถ้ำวาริรินทร์	บางเหลียว	คีรีวง	ปลายพระยา	6
60	วัดสหกรณ์ซอย ๘	สหกรณ์	คีรีวง	ปลายพระยา	7
61	วัดนทีมุขาราม	ปากน้ำ	ปลายพระยา	ปลายพระยา	7
62	วัดบางเงิน	หาดถั่ว	ปลายพระยา	ปลายพระยา	8
63	วัดบางเหียน	บางเหียน	ปลายพระยา	ปลายพระยา	9

ที่	ชื่อวัด	หมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จำนวนพระสงฆ์
64	วัดเจริญทรวงศ์	เสม็ดจวน	ดินอุดม	ลำทับ	17
65	วัดลำทับ	ลำทับ	ลำทับ	ลำทับ	21
66	วัดคลองขนาน	คลองขนาน	คลองขนาน	เหนือคลอง	9
67	วัดโคกยาง	โคกยาง	โคกยาง	เหนือคลอง	9
68	วัดบางฝั่ง	บางฝั่ง	โคกยาง	เหนือคลอง	7
69	วัดธรรมาวุทธธรรมาราม	คลองเสียด	ปกาสัย	เหนือคลอง	17
70	วัดปกาสัย	ปกาสัย	ปกาสัย	เหนือคลอง	12
71	วัดโคกเคี่ยม	ห้วยมัด	ห้วยยูง	เหนือคลอง	6
72	วัดห้วยคราม	ห้วยคราม	ห้วยยูง	เหนือคลอง	7
73	วัดท่านุ่นราษฎร์พัฒนาราม	ท่านุ่น	เหนือคลอง	เหนือคลอง	9
74	วัดพานิชรัตนานุกูล	เหนือคลอง	เหนือคลอง	เหนือคลอง	11

ภาพที่ 3.1 กลุ่มประชากร

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เป็นไปตามความน่าจะเป็น (Non Probability Sampling) และเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ พระสงฆ์ ที่อยู่ในจังหวัดกระบี่ จำนวน 15 รูป เหตุที่ผู้วิจัยเลือกพระกลุ่มนี้มาทำการวิจัย เพราะเป็นพระที่มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของพระสงฆ์ต่อการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองได้แก่

ที่	ฉายาเจ้าอาวาส	วัด	อายุ	พรรษา	การศึกษา	
					ทางโลก	ทางธรรม
1	พระใบฎีกามาศ สมาจารี	วัดเจริญทรวงศ์	80	20	ป.4	นธ.เอก
2	พระอธิการประดิษฐ์ อธิปัญโญ	เฉลิมพนมเขต	71	11	ป.4	นธ.เอก
3	พระปัญญาวุฒิชัย อนุตติโก	แก้วโกรวาราม	79	54	ป.4	น.ธ.เอก
4	พระวิมลธรรมคณี ยโสธโร	กระบี่น้อย	65	42	ปริญญาตรี	ปธ.2 นธ.เอก
5	พระครูสุวิมลธรรมานุกูล ฐิตสิริ	วัดนาเหนือ	52	31	ม.ศ.3	นธ.เอก
6	พระกริธา อิสสุโร	วัดไสไทย	47	24	ป.6	นธ.เอก

ที่	ฉายาเจ้าอาวาส	วัด	อายุ	พรรษา	การศึกษา	
					ทางโลก	ทางธรรม
7	พระอธิการสุภาพ ฐมฺมปาโล	วัดทรายขาว	50	20	ป.7	นธ.เอก
8	พระครูพิศาลพัฒนานนุยุตฺตปริณฺทโก	มหาธาตุวชิรมงค คด	45	18	ป.4	น.ธ.เอก
9	พระปลัดน้อย กตฺตสโร	วัดบางเหียน	50	14	ป.4	น.ธ.เอก
10	พระครูศรีธรรมวรุฑฺฐ สิริมนุญโญ	วัดโกกาทจฺจาท มادتย์	50	29	ปริญญาโท	ปธ.9,นธ.เอก
11	พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวิโร	วัดโคกเคี่ยม	38	14	ปริญญาโท	นธ.เอก
12	พระมหาวิรัช ฐิตสุทฺโธ	ธรรมวรุฑฺฐสรณ ราม	35	15	ปริญญาตรี	ปธ.5,นธ.เอก
13	พระมหาสมพล ฐมฺมวิคโก	ปานุราชประชา สรรค์	44	22	ปริญญา เอก	ปธ.6,นธ.เอก
14	พระปลัดวีระศักดิ์ ฉนฺทรมฺโม	วัดคลองท่อม	31	6	ป.6	นธ.เอก
15	พระมหาจํารุญ รัตนราโม	วัดควนสบาย	46	25	ป.6	ปธ.6,นธ.เอก

ภาพที่ 3.2 กลุ่มตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาดังนี้

2.1 การใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างจากกลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมาย

ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส จำนวน 15 รูป จากพระสงฆ์ที่อยู่ในจังหวัดกระบี่ โดยแบ่งคำถามออกเป็น ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจของพระสงฆ์ในเรื่องพุทธศาสนาและการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นและทัศนคติเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ส่วนที่ 4 บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2.2 การสังเกตการณ์ โดยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของทางวัด เช่น การฟังเทศน์ การเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา หรือกิจกรรมที่หน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

2.3 การสร้างเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยออกแบบเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

2.3.1 ศึกษาจากวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาตั้งเป็นคำถามแบบปรนัย

2.3.2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาว่าตรงกับวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องหรือไม่

2.3.3 ขอความเห็นจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ เพื่อช่วยตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือในการวิจัย

2.3.4 เมื่อได้รับอนุมัติแล้ว ส่งเครื่องมือในการวิจัยไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของคำถาม

2.3.5 เมื่อเครื่องมือในการวิจัยได้รับความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญเรียบร้อยแล้ว ทำการลงเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่อยู่ในจังหวัดกระบี่ จำนวน 15 รูป ด้วยตนเอง ดังนี้

3.1 พระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จำนวน 6 รูป จากจำนวนทั้งหมด 18 รูป ได้แก่

- 3.1.1 พระปัญญาวัชรธรรมคณี ขนฺติโก เจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม
- 3.1.2 พระวิมลธรรมคณี ยโสธโร เจ้าคณะจังหวัดและเจ้าอาวาสวัดกระบี่น้อย
- 3.1.3 พระครูศรีธรรมสุข สิริมฺหุณฺโญ เจ้าอาวาสวัดโกคาลจันทามาศย์
- 3.1.4 พระมหาสมพล ฐมฺมวิตกโก เจ้าอาวาสวัดปานุราชประชาสรรค์
- 3.1.5 พระกริธา อิศฺสโร เจ้าอาวาสวัดไสไทย
- 3.1.6 พระมหาจรัญ รตนฺราโม เจ้าอาวาสควนสบาย

3.2 พระสงฆ์ในเขตอำเภอเขาพนม จำนวน 1 รูป จากจำนวนทั้งหมด 12 รูป ได้แก่

- 3.2.1 พระอธิการประดิษฐ์ อธิปฺปฺโญ เจ้าอาวาสวัดเฉลิมพนมเขต

3.3 พระสงฆ์ในเขตอำเภอคลองท่อม จำนวน 2 รูป จากจำนวนทั้งหมด 9 รูป ได้แก่

- 3.3.1 พระปลัดวีระศักดิ์ ฉนฺทชฺมฺโม เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม
- 3.3.2 พระอธิการสุภาพ ฐมฺมปาโล เจ้าอาวาสวัดทรายขาว

3.4 พระสงฆ์ในเขตอำเภอเหนือคลอง จำนวน 2 รูป จากจำนวนทั้งหมด 9 รูป ได้แก่

3.4.1 พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวิโร เจ้าอาวาสวัดโลกเคี่ยม

3.4.2 พระมหาวิรัช ฐิตสุตฺโต เจ้าอาวาสวัดธรรมาวุทธธรรมาราม

3.5 พระสงฆ์ในเขตอำเภอปลายพระยา จำนวน 1 รูป จากจำนวนทั้งหมด 10 รูป ได้แก่

3.5.1 พระปลัดน้อย กตฺสาโร เจ้าอาวาสวัดบางเหียน

3.6 พระสงฆ์ในเขตอำเภออ่าวลึก จำนวน 2 รูป จากจำนวนทั้งหมด 13 รูป ได้แก่

3.6.1 พระครูสุวิมลธรรมานุกุล ฐิตสิริ เจ้าอาวาสวัดนาเหนือ

3.6.2 พระครูพิศาลพัฒนานานุยุต ปุรินฺทโก เจ้าอาวาสวัดบางโทอง

3.7 พระสงฆ์ในเขตอำเภอลำทับ จำนวน 1 รูป จากทั้งหมด 2 รูป ได้แก่

3.7.1 พระใบฎีกามาศ สมฺมาจรี เจ้าอาวาสวัดเจริญทรวงศ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การทำวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย : กรณีศึกษาจังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 นำข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์มาแจกแจงและจัดเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดวิจัย

4.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดระบบร่วมกับข้อมูลข้อมูลจากเอกสารเพื่อทำการวิเคราะห์

4.3 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิเคราะห์ใน

บทที่ 4

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย : กรณีศึกษาจังหวัดกระบี่” ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บข้อมูล คือ จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์

ผลการศึกษาข้อมูล ผู้ศึกษาสามารถนำข้อมูลที่ได้ออกมาแจกแจงและจัดเป็นหมวดหมู่ตามขอบเขตและกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 ความรู้ ความเข้าใจในด้านพุทธศาสนาและการเมืองโดยทั่วไป

ส่วนที่ 3 ทักษะคิดและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตย

ส่วนที่ 4 บทบาทของพระสงฆ์

ส่วนที่ 5 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สามารถแบ่งกลุ่มพระสงฆ์ออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มด้านช่วงอายุ
2. กลุ่มด้านระยะเวลาการครองพรษา
3. ด้านการศึกษา

กลุ่มที่ 1 กลุ่มด้านช่วงอายุ สามารถแบ่งช่วงอายุของพระสงฆ์ที่ครองตำแหน่งเจ้าอาวาส ได้ดังนี้

1.1 ช่วงอายุ ตั้งแต่ 31 – 40 ปี มีจำนวน 3 รูป ได้แก่

- 1) พระปลัดวีระศักดิ์ ฉนุทธะมูโม เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม อายุ 31 ปี
- 2) พระมหาวิรัช ฐิตสุทฺโธ เจ้าอาวาสวัดธรรมาวุทธธรรมาราม อายุ 35 ปี
- 3) พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวิโร เจ้าอาวาสวัดโคกเคี่ยม อายุ 38 ปี

1.2 ช่วงอายุ ตั้งแต่ 41 – 50 ปี มีจำนวน 7 รูป ได้แก่

- 1) พระมหาสมพล ฐมมวิคโก

- เจ้าอาวาสวัดป่าบุรุษประชาสรรค์ อายุ 44 ปี
- 2) พระครูพิศาลพัฒนานุยุตปรีนทุโก
เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุจันทรมงคล อายุ 45 ปี
 - 3) พระมหาจำรูญ รตนราโม
เจ้าอาวาสวัดควนสบาย อายุ 46 ปี
 - 4) พระกริธา อิศุสโร
เจ้าอาวาสวัดไสไทย อายุ 47 ปี
 - 5) พระครูศรีธรรมมาวุธ สิริมนุญโญ
เจ้าอาวาสวัดโกคากูทามาตย์ อายุ 50 ปี
 - 6) พระปลัดน้อย กตุสาโร
เจ้าอาวาสวัดบางเหียน อายุ 50 ปี
 - 7) พระอธิการสุภาพ ฆมฺมปาโล
เจ้าอาวาสวัดทรายขาว อายุ 50 ปี

1.3 ช่วงอายุ ตั้งแต่ 51 ปี ขึ้นไป มีจำนวน 5 รูป ได้แก่

- 1) พระครูสุวิมลธรรมมานุกูล ฐิตสิริ
เจ้าอาวาสวัดนาเหนือ อายุ 52 ปี
- 2) พระครูวิมลธรรมคณี ยโสธโร
เจ้าอาวาสวัดกระบี่น้อย อายุ 65 ปี
- 3) พระอธิการประดิษฐ์ อธิปญฺโญ
เจ้าอาวาสวัดเฉลิมพนมเขต อายุ 71 ปี
- 4) พระครูปัญญาวุฑฒธรรมคณี ขนฺติโก
เจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม อายุ 79 ปี
- 5) พระใบฎีกา มาศ สมาจารี
เจ้าอาวาสวัดเจริญทรวงศ์ อายุ 80 ปี

กลุ่มที่ 2 กลุ่มด้านระยะเวลาการครองพรหม สามารถสรุป ระยะเวลาของการถือครองพรหมของกลุ่มตัวอย่างออกได้เป็นช่วงๆ ดังนี้

2.1 ช่วงระยะเวลาการครองพรหม ตั้งแต่ 5-15 ปี มีพระสงฆ์ ที่มีระยะเวลาครองพรหมในช่วงนี้ จำนวน 5 รูป ได้แก่

- 1) พระปลัดวีระศักดิ์ ฌนฺทะธมฺโม

- เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม ระยะเวลาครองพรรษา 6 ปี
- 2) พระอธิการประดิษฐ์ อธิปัญญา
เจ้าอาวาสวัดเฉลิมพนมเขต ระยะเวลาครองพรรษา 11 ปี
 - 3) พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวีโร
เจ้าอาวาสวัดโคกเคี่ยม ระยะเวลาครองพรรษา 14 ปี
 - 4) พระปลัดน้อย กตสาโร
เจ้าอาวาสวัดบางเหียน ระยะเวลาครองพรรษา 14 ปี
 - 5) พระมหาวิรัช ฐิตสุโข
เจ้าอาวาสวัดธรรมาวุทธธรรมาราม ระยะเวลาครอง พรรษา 15 ปี

2.2 ช่วงระยะเวลาดำเนินการครองพรรษา ตั้งแต่ 16 - 25 ปี มีพระสงฆ์ ที่มีระยะเวลาครองพรรษาในช่วงนี้ จำนวน 6 รูป ได้แก่

- 1) พระครูพิศาลพัฒนานนุยุตปรีนทุโก
เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฉิมรังค ระยะเวลาครองพรรษา 18 ปี
- 2) พระใบฎีกามาศ สมาจารี
เจ้าอาวาสวัดเจริญทรวงศ์ ระยะเวลาครองพรรษา 20 ปี
- 3) พระอธิการสุภาพ ทุมปาโล
เจ้าอาวาสวัดทรายขาว ระยะเวลาครองพรรษา 20 ปี
- 4) พระมหาสมพล ทุมมวิคโก
เจ้าอาวาสวัดป่าบุรุษประชาสรรค์ ระยะเวลาครองพรรษา 22 ปี
- 5) พระภิกษา อิศุสโร
เจ้าอาวาสวัดไสไทย ระยะเวลาครองพรรษา 24 ปี
- 6) พระมหาจำรูญ รตนราโม
เจ้าอาวาสวัดควนสบาย ระยะเวลาครองพรรษา 25 ปี

2.3 ช่วงระยะเวลาการครองพรรษา ตั้งแต่ 26 ปี ขึ้นไป มีพระสงฆ์ที่ระยะเวลาครองพรรษาในช่วงนี้ จำนวน 6 รูป ได้แก่

- 1) พระครูศรีธรรมาวุฑฒ สิริมบุญโญ
เจ้าอาวาสวัดโกกาทามาศย์ ระยะเวลาครองพรรษา 29 ปี
- 2) พระครูสุวิมลธรรมานุกูล ฐิตสิริ
เจ้าอาวาสวัดนาเหนือ ระยะเวลาครองพรรษา 31 ปี
- 3) พระครูวิมลธรรมคณี ยโสธโร

เจ้าอาวาสวัดกระเป๋ีน้อย ระยะเวลาครองพรพษา 42 ปี

4) พระครูปัญญาวุธธรรมคณี ขนฺติโก

เจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม ระยะเวลาครองพรพษา 54 ปี

กลุ่มที่ 3 ด้านการศึกษา สามารถแบ่งการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างได้ เป็น 2 ประเภท

ดังนี้

1. การศึกษาทางโลก สามารถจัดระดับการศึกษาทางโลกของกลุ่มตัวอย่าง ได้ดังนี้

1.1 พระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษา มีจำนวน 9 รูป ได้แก่

- 1) พระใบฎีกามาศ สมาจารี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- 2) พระอธิการประดิษฐ์ อธิบุญโญ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- 3) พระครูปัญญาวุธ ธรรมคณี ขนฺติโก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- 4) พระครูพิศาลพัฒนานุยุตปรีนทุโก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- 5) พระปลัดน้อย กตสาโร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- 6) พระกริธา อิสฺสโร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
- 7) พระปลัดวีระศักดิ์ ฉนฺตชะมโม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
- 8) พระมหาจำรูญ รตนราโม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
- 9) พระอธิการสุภาพ ทุมมปาโล ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7

1.2) พระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีจำนวน 1 รูป ได้แก่

- 1) พระครูสุวรรณลลธรรมานุกุล จิตฺตสิริ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3(ม.ศ.3)

1.3) พระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีจำนวนทั้งสิ้น 5 รูป

ได้แก่

- 1) พระครูวิมลธรรมคณี ยโสธโร เจ้าอาวาสวัดกระเป๋ีน้อย สำเร็จการศึกษา
ระดับปริญญาตรี
- 2) พระมหาวิรัช จิตฺตสุทฺโธ เจ้าอาวาสวัดธรรมาวุทธสรณาราม สำเร็จการศึกษา
ระดับปริญญาตรี
- 3) พระครูศรีธรรมาวุทธ สิริมนุญโญ เจ้าอาวาสวัดโกคาจาทามาตย์ สำเร็จ
การศึกษาระดับปริญญาโท (พุทธศาสตรมหาบัณฑิต)
- 4) พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวีโร เจ้าอาวาสวัดโคกเหลี่ยม สำเร็จการศึกษา
ระดับปริญญาโท (พุทธศาสตรมหาบัณฑิต)
- 5) พระมหาสมพล ทุมมวิคโก เจ้าอาวาสวัดปานุราชประชาสรรค์ สำเร็จ
การศึกษาระดับปริญญาเอก (พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต)

2. การศึกษาทางธรรม มีพระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างสำเร็จการศึกษาทางธรรม ดังนี้

2.1 นักธรรมเอก พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสทั้ง 15 รูป สำเร็จการศึกษานักธรรมเอก (นธ.) ทุกรูป

2.2 เปรียญธรรม มีพระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างสำเร็จการศึกษาด้านเปรียญธรรม ดังนี้

- 1) พระครูวิมลธรรมคณี ยโสธรโร สำเร็จเปรียญธรรม 2 ประโยค
- 2) พระมหาวิรัช จิตสุทฺโธ สำเร็จเปรียญธรรม 5 ประโยค
- 3) พระมหาสมพล ฆมฺมวิคโก สำเร็จเปรียญธรรม 6 ประโยค
- 4) พระมหาจรัญญ รตนราโม สำเร็จเปรียญธรรม 6 ประโยค
- 5) พระครูศรีธรรมาวุธ สิริบุญโญ สำเร็จเปรียญธรรม 9 ประโยค

ส่วนที่ 2 ความรู้ ความเข้าใจในด้านพุทธศาสนาและการเมืองโดยทั่วไป

2.1 ความรู้ ความเข้าใจในด้านพุทธศาสนา

2.1.1 ความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าใจด้านพุทธศาสนามาก่อนข้างมาก ทั้งสาระด้านพุทธประวัติ และสาระของ “ธรรม” ของพุทธศาสนา โดยสามารถเล่าถึง การประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้าได้อย่างครอบคลุม และอธิบายถึงหลักธรรมบางอย่างของพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน หรือ ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ดี

ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ได้ยกมาบางส่วน ดังต่อไปนี้

“พระพุทธเจ้าทรงมีพระนามเดิมว่า **“สิทธัตถะ”** เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ กษัตริย์ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ และ **“พระนางสิริมหามายา”** พระธิดาของกษัตริย์แห่งกรุงเทวทหะ คือนทีที่พระพุทธเจ้าเสด็จปฏิสนธิในครรภ์พระนางสิริมหามายา พระนางทรงพระสุบินว่า มีช้างเผือกมีงาสามคู่ได้เข้ามาสู่พระครรภ์ ณ ที่บรรทม ก่อนที่พระนางจะมีพระประสูติ- กาล ที่ได้ต้นสาละ ณ สวนลุมพินีวัน เมื่อวันศุกร์ ขึ้นสิบห้าค่ำ เดือนวิสาขะ ปีจอ 80 ปี ก่อนพุทธศักราช ทันทันที่ประสูติ เจ้าชายสิทธัตถะทรงดำเนินด้วยพระบาท 7 ก้าว และมีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับพระบาท พร้อมเปล่งพระวาจาว่า **“เราเป็นเลิศที่สุดในโลก ประเสริฐที่สุดในโลก การเกิดครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายของเรา”** (ปัจจุบันสวนลุมพินีวัน อยู่

ในประเทศเนปาล)” (พระครูปัญญาวุฑฒธรรมคณี ขนฺติโก , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

การเล่าถึงพุทธประวัติ พระครูปัญญาวุฑฒธรรมคณี เจ้าอาวาสวัดแก้วโกกรวาราม ได้เล่าถึงพุทธประวัติให้ผู้สัมภาษณ์ฟัง ถึงการประสูติของพระพุทธเจ้า โดยใจความย่อๆ ว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระนามเดิมว่า "สิทธัตถะ" หมายถึง ผู้ที่สำเร็จความมุ่งหมายแล้วหรือ ผู้ปรารถนาสิ่งใด ย่อมได้สิ่งนั้น ทรงเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ กษัตริย์ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ และ "พระนางสิริมหามายา" พระราชธิดาของกษัตริย์ราชสกุลโกถิยวงศ์แห่งกรุงเทวทหะแคว้นโกถิยะ

ในคืนที่พระพุทธเจ้าเสด็จปฏิสนธิในครรภ์พระนางสิริมหามายา พระนางทรงพระสุบินนิมิตว่า มีช้างเผือกมีงาสามคู่ได้เข้ามาสู่พระครรภ์ ณ ที่บรรทม ก่อนที่พระนางจะมีพระประสูติกาล ที่ได้ต้นสาละ ณ สวนลุมพินีวัน เมื่อวันศุกร์ ขึ้นสิบห้าค่ำ เดือนวิสาขะ ปีจอ 80 ปี ก่อนพุทธศักราช (ปัจจุบันสวนลุมพินีวัน อยู่ในประเทศเนปาล) ทันทันที่ประสูติ พระองค์ได้ทรงดำเนินด้วยพระบาท 7 ก้าว และมีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับพระบาท พร้อมเปล่งพระวาจาว่า "เราเป็นเลิศที่สุดในโลก ประเสริฐที่สุดในโลก การเกิดครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายของเรา" และหลังจากที่พระองค์ประสูติได้ 7 วัน พระมารดาก็สิ้นพระชนม์ เจ้าชายสิทธัตถะ จึงอยู่ในความดูแลของพระนางประชาบดีโคตมี ผู้เป็นน้าสาว

“หลังจากเจ้าชายสิทธัตถะประสูติ แล้วนั้น ได้มีพราหมณ์ ทำนายว่าหากเจ้าชายสิทธัตถะได้ครองราชย์สมบัติจะได้เป็นจักรพรรดิ แต่ถ้าทรงผนวชก็จะได้เป็นศาสดาเอกของโลก” (พระครูปัญญาวุฑฒธรรมคณี ขนฺติโก , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

หลังจากประสูติ ได้มีพราหมณ์ ทั้ง 8 ทำนายว่า เจ้าชายสิทธัตถะ นั้นทรงมีลักษณะเป็นมหาบุรุษ หากดำรงตนในฆราวาสจะได้เป็นจักรพรรดิ ถ้าออกบวชจะได้เป็นศาสดาเอกของโลก แต่โกณฑัญญะพราหมณ์ผู้อายุน้อยที่สุดในจำนวนนั้น ยืนยันหนักแน่นว่า พระราชกุมารสิทธัตถะ จะเสด็จออกบวช และจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

“ในด้านการศึกษา พระองค์ทรงศึกษาเล่าเรียนศิลปศาสตร์จากสำนักครูวิศวามิตร จนจบ ขณะเดียวกันพระเจ้าสุทโธทนะพระบิดา ไม่ประสงค์ที่จะให้พระองค์เป็นศาสดาของโลก จึงได้สร้างปราสาท 3 ฤดู ให้อยู่ประทับ ทรงอภิเษกสมรสกับพระนางพิมพา หรือ ยโสธรา มีพระโอรส ชื่อว่า "ราहुล" ซึ่งหมายถึง "บ่วง" และจัดเตรียมความพร้อมสำหรับ

การราชาภิเษกให้พระองค์ขึ้นครองราชย์” (พระครูปัญญาวุธธรรมคณี ขนฺติโก, สัมภาษณ์
เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

เจ้าชายสิทธัตถะทรงศึกษา เล่าเรียนจนจบศิลปศาสตร์ทั้ง 18 ศาสตร์ ในสำนักครู
วิศวามิตร และเนื่องจากพระบิดาไม่ประสงค์ให้เจ้าชายสิทธัตถะเป็นศาสดาเอกของโลก จึงพยายาม
ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะพบเห็นแต่ความสุข โดยการสร้างปราสาท 3 ฤดู ให้อยู่ประทับ และจัดเตรียม
ความพร้อมสำหรับการราชาภิเษกให้เจ้าชายขึ้นครองราชย์ เมื่อมีพระชนมายุ 16 พรรษา ทรงอภิเษก
สมรสกับพระนางพิมพา หรือยโสธรา พระธิดาของพระเจ้ากรุงเทวทหะซึ่งเป็นพระญาติฝ่ายพระ
มารดา จนเมื่อมีพระชนมายุ 29 พรรษา พระนางพิมพาได้ให้ประสูติพระโอรส มีพระนามว่า
"ราहुล" แปลว่า "บ่วง"

“เมื่ออยู่ในปราสาท 3 ฤดู นานๆ พระองค์ทรงรู้สึกเบื่อหน่าย จึงได้ขออนุญาตจาก
พระบิดาเสด็จออกประพาส และครั้งนี้เอง ที่พระองค์ทรงพบกับเทวทูตทั้ง 4 ที่แปลงกาย
เป็น คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช ที่มีสภาพทุกข์ทรมาน ทรงรู้สึกหวั่นพระทัยและ
เห็นว่าทางโลกนั้น ไม่ได้มีแต่เพียงความสุขที่พระองค์ทรงพบเท่านั้น ยังมีความทุกข์ที่
พระองค์ได้พบและประสงค์ที่จะหาวิธีดับทุกข์นั้น จึงได้ทรงออกผนวช ซึ่งขณะนั้นทรงมี
พระชนมายุได้ 29 พรรษา” (พระครูปัญญาวุธธรรมคณี ขนฺติโก, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10
เมษายน 2555)

สาเหตุที่พระพุทธเจ้าเสด็จออกผนวช สืบเนื่องมาจาก เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงเบื่อ
ความจำเริญในปราสาท 3 ฤดู จึงขออนุญาตพระบิดาและชนวนสารถีทรงธรม้า ประพาสอุทยาน ณ
ที่นี้พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช โดยเทวทูต (ทูตสวรรค์) ที่
แปลงกายมา พระองค์จึงทรงคิดได้ว่า นี่เป็นธรรมดาของโลก ชีวิตของทุกคนต้องตกอยู่ในสภาพ
เช่นนั้น ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยง เกิด แก่ เจ็บตายได้ จึงทรงเห็นว่าความสุขทางโลกเป็นเพียงภาพ
มายาเท่านั้น และวิถีทางที่จะพ้นจากความทุกข์ คือ ต้องครองเรือนเป็นสมณะ ดังนั้นพระองค์จึงใคร่
จะเสด็จออกบรรพชา ในขณะที่มีพระชนม์ม 29 พรรษา

ครานั้น พระองค์ได้เสด็จไปพร้อมกับนายฉันทะ สารถี ซึ่งเตรียมม้าพระที่นั่ง
นามว่า กัณทกะ มุ่งตรงไปยังแม่น้ำอนิมานที ก่อนจะประทับนั่งบนกองทราย ทรงตัดพระเมาลี
ด้วยพระขรรค์ และเปลี่ยนชุดผ้ากาสาวพัตร์ (ผ้าข้อมด้วยรสผาดแห้งต้นไม้) และให้นายฉันทะ นำ

เครื่องทรงกลับพระนคร ก่อนที่พระองค์จะเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ (การเสด็จออกเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่) ไปโดยเพียงลำพัง เพื่อมุ่งพระพักตร์ไปยังแคว้นมคธ

“หลังจากที่ทรงผนวช พระองค์ได้เพียรพยายามหาวิธีดับทุกข์ ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การขบฟันด้วยฟัน กลืนหายใจและอดอาหาร จนร่างกายซูบผอม แต่หลังจากทดลองได้ 6 ปี ทรงเห็นว่า ไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ จึงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา และหันมาฉันอาหารตามเดิม ทำให้พระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยา มหานามะ อัสสชิ เสื่อมศรัทธาที่พระองค์ล้มเลิกความตั้งใจ จึงแยกตัวออกจากพระองค์ไป “ (พระครูปัญญาวุฑฒธรรมคณี ขนฺติโก , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

หลังจากทรงผนวชแล้ว พระองค์มุ่งไปที่แม่น้ำคยา แคว้นมคธ ได้พยายามเสาะแสวง ทางพ้นทุกข์ ด้วยการศึกษาค้นคว้าทดลองในสำนักอาฬารดาบส กาลามโคตร และอุทกดาบส รามบุตร แต่เมื่อเรียนจบทั้ง 2 สำนักแล้ว ทรงเห็นว่านี่ยังไม่ใช่ทางพ้นทุกข์จากนั้นพระองค์ได้เสด็จไปที่แม่น้ำเรณูชรา ในตำบลอรุเวลาเสนานิคม และทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ด้วยการขบฟันด้วยฟัน กลืนหายใจและอดอาหาร จนร่างกายซูบผอม แต่หลังจากทดลองได้ 6 ปี ทรงเห็นว่า นี่ยังไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ จึงทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา และหันมาฉันอาหารตามเดิม ด้วยพระราชดำริตามที่ท้าวสักกเทวราช ได้เสด็จลงมาติดพันถวาย 3 วาระ คือ ติดพันสายที่ 1 จึงไว้ตั้งเกินไป เมื่อติดก็จะขาด ติดพันวาระที่ 2 ซึ่งจึงไว้ห้อยน เสี่ยงจะยึดขาดขาดความไพเราะ และวาระที่ 3 ติดพันสายสุดท้ายที่จึงไว้พอดี จึงมีเสียงกังวานไพเราะ ดังนั้น จึงทรงพิจารณาเห็นว่า ทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา คือไม่ตั้งเกินไป และไม่ห้อยนเกินไป นั่นคือ ทางที่จะนำสู่การพ้นทุกข์

หลังจากพระองค์เลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา ทำให้พระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยา มหานามะ อัสสชิ ที่มาคอยรับใช้พระองค์ด้วยความคาดหวังว่า เมื่อพระองค์ค้นพบทางพ้นทุกข์ จะได้สอนพวกตนให้บรรลุด้วย เกิดเสื่อมศรัทธาที่พระองค์ล้มเลิกความตั้งใจ จึงเดินทางกลับไปป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ตำบลสารนาถ เมืองพาราณสี

“หลังจากที่พระองค์พบทางสายกลาง แล้ว พระองค์ทรงบำเพ็ญสมาธิจนบรรลุรูปฌาน สามารถระลึกชาติได้ รู้เรื่องการเวียนว่ายตายเกิดว่าเป็นเรื่องของกรรมที่ได้กำหนดไว้แล้ว และในที่สุดพระองค์ก็ทรงบรรลุถึงอริยสัจ 4 และได้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง และเรียกพระองค์ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และวันที่พระองค์ตรัสรู้ ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 มีพระชนม์ 35 พรรษา” (พระครูปัญญาวุฑฒธรรมคณี ขนฺติโก , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

หลังจากที่ทรงพบทางสายกลางแล้ว พระองค์ทรงประทับนั่งขัดสมาธิ ได้ตั้งพระศรีมหาโพธิ์ ณ อุรุเวลาเสนานิคม เมืองพาราณสี หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก และตั้งจิตอธิษฐานด้วยความแน่วแน่ว่าตราบใดที่ยังไม่บรรลุตัมมาสัมโพธิญาณ ก็จะไม่ลุกขึ้นจากสมาธิบัลลังก์ แม้จะมีหมู่มารเข้ามาขัดขวาง แต่ก็พ่ายแพ้พระบารมีของพระองค์กลับไป จนเวลาผ่านไป ในที่สุดพระองค์ทรงบรรลุรูปฌาน คือ ครานั้นพระองค์ทรงประทับนั่งขัดสมาธิ ได้ตั้งพระศรีมหาโพธิ์ ณ อุรุเวลาเสนานิคม เมืองพาราณสี หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก จนเวลาผ่านไป ในที่สุดพระองค์ทรงบรรลุรูปฌานคือ

ยามต้น หรือปฐมยามทรงบรรลุรูปฌานวิสาขสติญาณ คือ สามารถระลึกชาติได้

ยามสอง ทางบรรลุจตุปปาตญาณ (ทิพยจักขุญาณ) คือ รู้เรื่องการเกิดการตายของสัตว์ทั้งหลายว่าเป็นไปตามกรรมที่กำหนดไว้

ยามสาม ทรงบรรลุอัสวักขยญาณ คือ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ หรือกิเลส ด้วยอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค และได้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นศาสดาเอกของโลก ซึ่งวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ ตรงกับวันเพ็ญเดือน 6 ขณะที่มีพระชนม์ 35 พรรษา

“หลังจากที่พระองค์ทรงตรัสรู้แล้ว จึงได้ทรงแสดงปฐมเทศนาธรรมครั้งแรก ให้แก่ปัญจวัคคีย์ ทั้ง 5 ที่เคยมาเฝ้ารับใช้ ณ ป่าอิสิปตน-มฤคทายวัน ธรรมเทศนากัณฑ์แรกที่พระองค์ทรงแสดงธรรมคือ "ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร" ในวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ซึ่งตรงกับวันอาสาฬหบูชา และโกณฑัญญะ ผู้เป็นหนึ่งในห้า ปัญจวัคคีย์ ได้ธรรมจักขุ คือ ดวงตาเห็นธรรมเป็นคนแรก และได้รับการบวชเป็นพระสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา” (พระครูปัญญาวุฑฒธรรมคณี ขนฺติโก , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

หลังจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทรงพิจารณาธรรมที่พระองค์ตรัสรู้มาเป็นเวลา 7 สัปดาห์ และทรงเห็นว่า พระธรรมนั้นยากต่อบุคคลทั่วไป ที่จะเข้าใจและปฏิบัติได้ พระองค์จึงทรงพิจารณาว่า บุคคลในโลกนี้มีหลายจำพวกอย่าง บัว 4 เหล่า ที่มีทั้งผู้ที่สอนได้ง่าย และผู้ที่สอนได้ยาก พระองค์จึงทรงระลึกถึงอาฬารดาบสและอุทกดาบส ผู้เป็นพระอาจารย์ จึงหวังเสด็จไปโปรด แต่ทั้งสองท่านเสียชีวิตแล้ว พระองค์จึงทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ ทั้ง 5 ที่เคยมาเฝ้ารับใช้ จึงได้เสด็จไปโปรดปัญจ-วัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

ธรรมเทศนาถ้อยคำแรกที่พระองค์ทรงแสดงธรรมคือ "ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร" แปลว่าสูตรของการหมุนวงล้อแห่งพระธรรมให้เป็นไป ซึ่งถือเป็นการแสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก ในวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ซึ่งตรงกับวันอาสาฬหบูชา

ในการนี้พระโกณฑัญญะได้ธรรมจักขุ คือ ดวงตาเห็นธรรมเป็นคนแรก พระพุทธองค์จึงทรงเปล่งวาจาว่า "อัญญาสิ วตโกณฑัญโญ" แปลว่า โกณฑัญญะได้รู้แล้ว ท่านโกณฑัญญะจึงได้สมญาว่า อัญญาโกณฑัญญะ และได้รับการบวชเป็นพระสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา โดยเรียกการบวชที่พระพุทธเจ้าบวชให้ว่า "เอหิภิกขุอุปสัมปทา"

หลังจากปัญจวัคคีย์อุปสมบททั้งหมดแล้ว พระองค์จึงทรงเทศน์อนัตตลักขณสูตร ปัญจ-วัคคีย์จึงสำเร็จเป็นอรหันต์ในเวลาต่อมา

“โดยที่พระองค์มีพระประสงค์จะให้มนุษย์โลกพันทุกซ์ พันกิลเลส จึงได้ทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยให้พระอรหันต์ที่พระองค์อุปสมบทให้ แยกย้ายกันไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละพื้นที่ ส่วนพระองค์เสด็จไปแสดงธรรม ณ ตำบลอุรุเวลา เสนานิคม และผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งนี้ ทำให้มีคนเลื่อมใส และขอบวชเป็นจำนวนมาก พระองค์จึงทรงอนุญาตให้สาวกสามารถดำเนินการบวชได้ พระพุทธศาสนาจึงหยั่งรากฝังลึกและแพร่หลายในดินแดนแห่งนั้นเป็นต้นมา” (พระครูปัญญาวุฑฒธรรมภณิ ขนฺติโก , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระราชประสงค์จะให้มนุษย์โลกพันทุกซ์ พันกิลเลส จึงตรัสเรียกพระสาวกทั้ง 60 รูป (ได้แก่ยสกุลบุตรและเพื่อน ๆ) มาประชุมกัน และทรงให้พระสาวก 60 รูป จาริกแยกย้ายกันเดินทางไปประกาศศาสนา 60 แห่ง โดยลำพัง ในเส้นทางที่ไม่ซ้ำกัน เพื่อให้สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ในหลายพื้นที่อย่างครอบคลุม ส่วนพระองค์เองได้เสด็จไปแสดงธรรม ณ ตำบลอุรุเวลา เสนานิคม

หลังจากสาวกได้เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่ต่างๆ ทำให้มีผู้เลื่อมใสพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก พระองค์จึงทรงอนุญาตให้สาวกสามารถดำเนินการบวชได้ โดยใช้วิธีการ "ติสรณคมนูปสัมปทา" คือ การปฏิญาณตนเป็นผู้ถึงพระรัตนตรัย พระพุทธศาสนาจึงหยั่งรากฝังลึกและแพร่หลายในดินแดนแห่งนั้นเป็นต้นมา

“หลังจากพระพุทธเจ้า ได้เสด็จโปรดสัตว์และแสดงพระธรรมเทศนาตลอดระยะเวลา 45 พรรษา พระองค์ก็ทรงปรินิพพาน” (พระครูปัญญาวุฑฒธรรมภณิ ขนฺติโก , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จโปรดสัตว์และแสดงพระธรรมเทศนา ตลอดระยะเวลา 45 พรรษา ทรงสดับว่า อีก 3 เดือนข้างหน้าจะปรินิพพาน จึงได้ทรงปลงอายุสังขาร ขณะนั้น พระองค์ได้ประทับจำพรรษา ณ เวฬุคาม ใกล้เมืองเวพาสี แคว้นวัชชี โดยก่อนเสด็จปรินิพพาน 1 วัน พระองค์ได้เสวยสุกรมัททวะที่นายจุนทะทำถวาย แต่เกิดอาพาธลง ทำให้พระอานนท์โกรธ แต่พระองค์ตรัสว่า "บิณฑบาตที่มีอานิสงส์ที่สุด มี 2 ประการ คือ เมื่อตถาคต เสวยบิณฑบาตแล้ว ตรัสรู้ และปรินิพพาน"

“พระพุทธรูปเจ้าทรงประจวบหน้า แต่ทรงอดกลั้นมุ่งหน้าไปยังเมืองกุสินารา ประทับ ณ ป่าสาละ เพื่อเสด็จดับขันธปรินิพพาน โดยก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน นั้น พระองค์ได้อุปสมบทแก่พระสุภทัตตะปริพาชก ซึ่งถือได้ว่า "พระสุภทัตตะ" เป็น สาวกองค์สุดท้ายที่พระพุทธองค์ทรงบวชให้ ในท่ามกลางคณะสงฆ์ทั้งที่เป็นพระอรหันต์ และ ปุถุชนจากแคว้นต่างๆ รวมทั้งเทวดา ที่มารวมตัวกันในวันนั้น” (พระครูปัญญาวุธธรรมคณี ขนฺติโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

“และในครานั้นพระองค์ทรงมีปัจฉิมโอวาทว่า” ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราขอบอกเธอทั้งหลาย สังขารทั้งปวงมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา พวกเธอจึงทำประโยชน์ตนเอง และประโยชน์ของผู้อื่นให้สมบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด (อปปมาเทน สมปาเทต)” พระครูปัญญาวุธธรรมคณี ขนฺติโก , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555

“ จากนั้นได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน ใต้ต้นสาละ ณ สาละวันอุทยาน ของเหล่า มัลลกะศรีย เมืองกุสินารา แคว้นมัลละ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 รวมพระชนม์ 80 พรรษา และวันนี้ถือเป็นการเริ่มต้นของพุทธศักราช และในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เราเรียกว่า วันวิสาขบูชา ซึ่งย่อมาจาก "วิสาขปุณณมีบูชา" แปลว่า "การบูชาในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ" (พระครูปัญญาวุธธรรมคณี ขนฺติโก , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555

“ ซึ่งวันวิสาขบูชา นี้ เป็นวันคล้ายวันที่เกิดเหตุการณ์สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา 3 เหตุการณ์ด้วยกัน คือ เป็นวันคล้ายวันประสูติ, ตรัสรู้ และปรินิพพาน แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ต่างปีกัน และขณะเดียวกันในปี 2555 ทางรัฐบาลไทยได้จัดให้มีการเฉลิมฉลองการมีชัยชนะของพระพุทธเจ้า ที่ทรงดับกิเลสทั้งหลายทั้งปวง

ได้อย่างหมดสิ้น ที่เรียกว่า พุทธชยันตรี” (พระครูปัญญาวุฒ-ธรรมคณี ขนฺติโก, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

พระพุทธเจ้าได้เสด็จโปรดสัตว์และแสดงพระธรรมเทศนา ตลอดระยะเวลา 45 พรรษา ทรงสดับว่า อีก 3 เดือนข้างหน้าจะปรินิพพาน จึงได้ทรงปลงอายุสังขาร และประทับจำพรรษา ณ เวฬุคาม ใกล้เมืองเวพาสี แคว้นวัชชี โดยก่อนเสด็จปรินิพพาน 1 วัน พระองค์ได้เสวยสุกรมัททวะ ที่นายจุนทะทำถวาย แต่เกิดอาพาธลง ทำให้พระอานนท์โกรธ แต่พระองค์ตรัสว่า "บิณฑบาตที่มี อานิสงส์ที่สุด มี 2 ประการ คือ เมื่อตถาคตเสวยบิณฑบาตแล้วตรัสรู้ และปรินิพพาน"

“พระองค์เสด็จอุบัติขึ้นในโลกเพื่อเกื้อกูลแก่สัตว์โลกอย่างแท้จริง ชีวิตของ พระองค์ในชาติสุดท้าย จิตขณะแรกของพระองค์ คือปฏิสนธิจิตในพระครรภ์ของพระ มารดา เมื่อวันเพ็ญ เดือนแปด คือ วันอาสาฬหะ ต่อจากนั้นมา 10 เดือน ตรงกับวันเพ็ญ เดือน 6 พระองค์ก็ทรงประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดาและทรงดำเนินไปได้ 7 ก้าว พร้อมกับทรงเปล่งอัสภิวาจา ต่อจากนั้นเรื่อยมา ชีวิตของพระองค์ก็ทรงดำเนินไปตามปกติ ของมาราวาสวีย์ที่ยังไม่ได้ดับกิเลส จนกระทั่งพระชนมายุได้ 29 พรรษา พระองค์เสด็จ ออกผนวชแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ซึ่งวันที่พระองค์เสด็จออกผนวชนั้น ตรงกับวันเพ็ญ เดือนอาสาฬหะ หรือ เดือนแปด ต่อจากนั้นผ่านไปหกปี ตอนที่พระองค์ทรงมีพระชนมายุ ได้ 35 พรรษาพระองค์ก็ได้ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัม-พุทธเจ้า ตรงกับวันเพ็ญเดือนหก หรือ วันวิสาขบูชา ที่ได้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงดับกิเลสทั้งหลายทั้งปวงได้อย่างหมดสิ้น ไม่มีกิเลสใด ๆ เกิดขึ้นอีกเลย (พระครูศรีธรรม-มาวุธ สิริมนูญโญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

เมื่อพระองค์ได้ทรงตรัสรู้แล้ว พระบารมีที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญนั้น ไม่ใช่เพื่อ พระองค์เพียงพระองค์เดียวเท่านั้น แต่เพื่ออุปการะเกื้อกูลแก่สัตว์โลก ผ่านมาอีก 2 เดือน ตรงกับวัน เพ็ญเดือนแปด พระองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดภิกษุปัญจวัคคีย์ จนเป็นเหตุให้ท่าน โทณทัณฑณะ ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงความเป็นพระ โสคาบัน เป็นอริยสงฆ์องค์แรกในโลก ต่อจากนั้นเป็นต้น มาตลอดระยะเวลา 45 พรรษา พระองค์ ทรงแสดงธรรมโปรดสัตว์โลกมาโดยตลอด เวลาพักผ่อน ของพระองค์น้อยมาก ทั้งหมดทั้งปวงนั้นเพื่ออุปการะเกื้อกูลแก่สัตว์โลกให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริง และมีผู้ได้รับประโยชน์จากพระธรรมที่พระองค์ทรงแสดงมากมายนับไม่ถ้วน จนกระทั่งถึงวันเพ็ญ

เดือนหก ในขณะที่พระองค์ทรงมีพระชนมายุได้ 80 พรรษา พระองค์ก็เสด็จดับขันธ ประินิพพาน เป็นการตายครั้งสุดท้ายของพระองค์ ไม่มีการเกิดอีกในสังสารวัฏฏ

“หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ปรินิพพานไปแล้วประมาณ 100 ปี พุทธศาสนาได้แยก แยกออกเป็น 2 นิกาย อันเนื่องมาจากความคิดเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระ ธรรมวินัย จนมาถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชก็แตกแยกกันออกเป็นนิกายใหญ่ ๆ ๒ นิกาย คือมหายาน กับหินยาน” (พระครูศรีธรรมมาวุธ สิริมนูญ โณ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วประมาณ ๑๐๐ ปี พระพุทธศาสนาก็เริ่มมีเค้า แตกแยกในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย จนมาถึงสมัยพระเจ้าอโศก มหาราชก็แตกแยกกันออกเป็นนิกายใหญ่ ๆ ๒ นิกาย คือมหายาน กับหินยาน

“ มหายาน เป็นนิกายทางฝ่ายเหนือของอินเดีย มีการแก้ไขคำสอนใน พระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้ำกิเลส นิกายนี้เจริญรุ่งเรืองในประเทศทิเบต จีน มองโกเลีย ญี่ปุ่น เกาหลี และเวียดนาม ส่วนหินยาน เป็นนิกายฝ่ายใต้ ยึดมั่นในการสอนให้ รู้จักระดับค้ำกิเลส แต่ห้ามเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยเด็ดขาด ส่วนหินยาน เป็นนิกายของภิกษุฝ่ายใต้ของอินเดีย มุ่งสอนให้พระสงฆ์ปฏิบัติเพื่อค้ำกิเลส ของตนเองก่อน และห้ามเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระธรรมวินัยอย่างเด็ดขาด” (พระครูศรีธรรม มาวุธ สิริมนูญ โณ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

มหายาน เป็นนิกายของภิกษุฝ่ายเหนือของอินเดีย บางทีเรียก "อูตรนิกาย" (นิกาย ฝ่ายเหนือ) บ้าง "อาจารย์บาท" บ้าง ซึ่งมีจุดมุ่งสอนให้ระงับค้ำกิเลส ทั้งยังได้แก้ไขคำสอนใน พระพุทธศาสนา ให้ผันแปรไปตามลำดับ พวกนี้เรียกลัทธิตองตนว่า "มหายาน" ซึ่งแปลว่า "ยาน ใหญ่" อาจพาประชาชนให้ข้ามวัฏสงสาร คือ ความทุกข์จากการเวียนว่ายตายเกิดได้คราวละหลายๆ นิกายนี้ได้เข้าไปเจริญรุ่งเรืองอยู่ในประเทศทิเบต จีน มองโกเลีย ญี่ปุ่น เกาหลี และเวียดนาม

หินยาน เป็นนิกายของภิกษุฝ่ายใต้ของอินเดีย บางทีเรียก "ทักษิณนิกาย" (นิกายฝ่ายใต้) คือ "เถรวาท" ซึ่งมุ่งสอนให้พระสงฆ์ปฏิบัติเพื่อค้ำกิเลสของตนเองก่อน และห้ามเปลี่ยนแปลงแก้ไข พระธรรมวินัยอย่างเด็ดขาด คำว่า "หินยาน" เป็นคำที่ฝ่ายมหายานตั้งให้ แปลว่า "ยานเล็ก" ส่วน

ภิกษุฝ่ายใต้เรียกตัวเองว่า "เถรวาท" หมายถึง ผู้ปฏิบัติตามพุทธบัญญัติอย่างเที่ยงตรง นิกายนี้มีผู้นับถือมากในประเทศศรีลังกา พม่า ลาว ไทย และกัมพูชา

“พุทธชยันตรี หมายถึง การมีชัยชนะขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงบรรลุแห่งธรรม ปราศจากกิเลส ทรงชนะกิเลสทั้งหลายทั้งปวงจนถึงที่สุดแล้ว ไม่ต้องชนะกิเลสอีก และหลังจากนั้น จึงได้ทรงออกไปโปรดสัตว์ในที่ต่างๆ เพื่อเป็นการเกื้อกูลช่วยเหลือสัตว์โลก จนถึงเสด็จสู่พระนิพพาน” (พระครูวิมลธรรมคณี ยโสธร สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2555)

การที่กล่าวถึงพุทธชยันตรี จึงเป็นการกล่าวถึงการมีชัยชนะของพระองค์ที่ทรงบรรลุแห่งธรรมหลังจากที่ทรงเพียรพยายามมาหลายปี และในที่สุด พระองค์ก็สามารถบรรลุถึงการตรัสรู้ด้วยความจริงที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติของโลกได้ทั้งปวง ขณะเดียวกัน ทางรัฐบาลไทยได้จัดให้มีการเฉลิมฉลองการมีชัยชนะของพระพุทธเจ้า ที่ทรงดับกิเลสทั้งหลายทั้งปวงได้อย่างหมดสิ้น และองค์การสหประชาชาติ ได้ประกาศให้วันวิสาขบูชา เป็นวันเฉลิมฉลองการมีชัยชนะของพระพุทธเจ้า เรียกว่า “พุทธชยันตรี”

2.1.2 แก่นแท้ของคำสอนของพระพุทธเจ้า มีอะไรบ้าง

แก่นแท้ของคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือแก่นแท้ในธรรมะในพระพุทธศาสนา นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้ให้ข้อมูลไว้มากมาย ดังคำสัมภาษณ์ที่ยกมาเป็นตัวอย่างดังนี้

“ตัวที่มันก่อให้เกิดทุกข์มี 3 อย่าง คือ โลก โกรธ หลง โลก คือความอยาก โกรธ คือความคับแค้น ความอาฆาต พยาบาท จองเวรจองกรรม ไม่ปล่อยไม่วาง หลง คือความโง่ นั่นเอง เราต้องจับประเด็น 3 ตัวนี้เอาไว้ให้แน่นแล้วจะรู้ว่า 3 ตัวนี้เป็นตัวทุกข์ ถ้า 3 ตัวนี้เกิดขึ้นใน ต้องจับออก ถ้ามันไม่ออกก็ต้องผ่าตัดมัน ต้องผ่าตัดความทุกข์ ผ่าตัดความโลภ ผ่าตัดความโกรธ ผ่าตัดความหลง เป็นแก่นแท้ที่ทำให้เราเข้าใจธรรมชาติของชีวิตได้ดี” (พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวิโร ,สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2555)

นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ยังได้พูดถึง การดำรงชีพของคนไทยในปัจจุบัน ที่เต็มไปด้วยความเร่งรีบ จนทำให้เกิดความทุกข์กายทุกข์ใจ ว่า เกิดจากกิเลส 3 อย่าง ได้แก่ ความโลภ โมหะ โทสะ ซึ่งเป็นรากฐานของความชั่วในชีวิตคน และการที่เราไม่สามารถดับทุกข์ของตนเองได้ ก็เพราะว่าเราเข้าหาพระพุทธศาสนาในเหลี่ยมมุมที่ไม่ถูกต้อง แม้แต่ บิล เกตส์ อภิมหาเศรษฐีของ

โลกเจ้าของไมโครซอฟท์ ยังต้องสละความทุกข์บนความสุขด้วยการบริจาคเงินช่วยเหลือคนจน เพื่อสร้างความสบายใจ และความสุขใจ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ได้หยิบยกมาดังนี้

“โลกะ โทสะ โมหะ 3 ตัวนี้ พระพุทธเจ้าตั้งชื่อว่า อกุศลมูล อกุศลมูล แปลว่า รากเหง้าของความชั่ว เพราะฉะนั้นถ้าจะถากหารากเหง้าของความทุกข์ ก็คือ 3 ตัวนี้ ระดับหัวหน้า พรรคเลย โลก ปัจจุบันนี้ ก็คือ ทุนนิยม โกรธ คือ อำนาจนิยม หลงก็คือ แนวทางการพัฒนาที่ ผิดพลาดทั่วทั้งโลก เอาวัตถุนิยมเป็นตัวตั้ง คิดว่าความมั่งคั่ง พรุ่งพร้อมทางวัตถุทั้งปวง คือเป้าหมายของการมีชีวิตที่ดี แต่เอาเข้าจริง มีวัตถุพร้อมทุกอย่างแล้ว ยกตัวอย่างเช่น เศรษฐีมีเงินมากที่สุดอย่างบิล เกตส์ มีเงินระดับล้านล้านดอลลาร์ วันดีคืนดี แก่กินยาพาราเซตามอล ทำไมไม่มีเงินขนาดนั้นยังปวดหัวอยู่ นำคิดใหม่ เห็นใหม่ นี่หลง คือปรัชญาในการดำเนินชีวิตของคนทั้งโลกมัน ผิดไป” (พระครูพิศาลพัฒนานุยุตปรีนทุ, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2555)

แก่นแท้ของคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ การนิพพาน โดยบอกว่า ก่อนที่พระพุทธเจ้า จะเสด็จสู่ปรินิพพาน นั้น พระองค์ได้ทรงแสดงปัจฉิมโอวาทแก่พระภิกษุทั้งหลายว่า สังขาร ร่างกายของเราทุกคน ย่อมมีแต่ความเสื่อมสลายเป็นธรรมดา เมื่อยังมีชีวิตอยู่จงเร่งทำบุญ บำเพ็ญ ไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อเข้าสู่อริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็คือความไม่เที่ยง ไม่มีตัวตน เพื่อให้จิตปล่อยวาง ไม่ยึดติดกับสิ่งใดๆ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ได้หยิบยกมาดังนี้

“แก่นแท้ของศาสนาพุทธ คือ นิพพาน การจะเข้าสู่นิพพานได้ต้องประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อเข้าสู่อริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เพื่อที่เราจะได้เห็น ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็คือความไม่เที่ยง ไม่มีตัวตน เมื่อจิตเห็นไตรลักษณ์ ก็จะปล่อยวางทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเรา แม้กระทั่งร่างกายของเราเอง เพราะไม่มีอะไรจริง ทุกอย่างล้วนแปรเปลี่ยนทั้งสิ้น และความอยากทั้งหลาย รวมถึงกิเลสจะหายไป วิธีที่จะ เข้าถึงตรงนี้ได้ พระพุทธเจ้าบอกว่า ให้เจริญวิปัสสนา” (พระมหาสมพล ธรรมวิโก, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

แก่นแท้ของคำสอนของพระพุทธเจ้า คืออุปาทานชั้น 5 หรือ ปัญญาปาทานชั้น ซึ่งหมายถึง การยึด การหมายมั่นว่าชั้นห้านี้เป็นเรา ชั้นห้า คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รูป คือ กาย เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ คือ ใจ เป็นความคิดว่า ชั้นห้า ที่เราเห็นนี้เป็นของเรา จึงมีลักษณะเป็นไตรลักษณ์ คือ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทำให้จิตปล่อยวาง ละวาง

ขั้นห้า ก็จะทำให้พ้นทุกข์ได้ ต้องให้จิตเห็นแจ้งในว่าขั้นห้านี้มีลักษณะเป็นไตรลักษณ์ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เที่ยง มันทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้นาน แล้วก็ควบคุมไม่ได้ ไม่มีตัวตนอยู่จริงในที่สุดก็ต้องเสื่อมสลายไป ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ได้หยิบยกมาดังนี้

“แก่นแท้ของคำสอนของพระพุทธเจ้าเราเรียกว่า อุปาทานขั้น 5 หรือ ปัญญา ปาทานขั้น 5 เป็นการยึดมั่นถือมั่นว่า ร่างกาย สังขาร วิญญาณ เป็นของเรา ดังนั้น เราจะต้องปล่อยวาง ในลักษณะของไตรลักษณ์ คือละวางขั้น 5 เพื่อการพ้นทุกข์” (พระอริการสุภาพ ทุมปาโล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2555)

แก่นแท้ของคำสอนของพระพุทธเจ้าควรจะอยู่ที่ อริยสัจสี่ มรรคมีองค์แปด และกฎไตรลักษณ์ เพราะพระพุทธเจ้าเห็นว่าปัญหาพื้นฐานของโลกคือทุกข์ อันเกิดจากความอยากมีอยากได้ แต่ไม่ได้รับการตอบสนองตามที่ต้องการ ขณะเดียวกัน ความไม่เที่ยงของสังขารก็ทำให้เกิดทุกข์ โดยท่านได้อธิบายรายละเอียดดังนี้

อริยสัจสี่ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธและมรรค ทุกข์ เป็นสังขารเรื่องแรก ที่พระพุทธเจ้าเห็นว่า เป็นปัญหาพื้นฐานของมนุษย์โลก การเกิดทุกข์ เกิดจากการดิ้นรนหาปัจจัยเพื่อตอบสนองความต้องการทางกาย ทางใจ การแก่ก็เป็นทุกข์ การเจ็บไข้ได้ป่วยก็เป็นทุกข์ ความกลัวตายก็เป็นทุกข์ ความคับแค้นข้องใจก็เป็นทุกข์ การได้พบกับสิ่งที่เราไม่ชอบ ไม่รัก ไม่ต้องการ สิ่งที่เราเกลียดกลัวก็เป็นทุกข์ การพลัดพรากจากคนที่เรารักก็เป็นทุกข์ **สังขารเรื่องที่สอง** คือ สาเหตุของปัญหา หรือเหตุแห่งทุกข์ เรียกว่า สมุทัย สาเหตุสำคัญได้แก่ อนิจจัง หรือความไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายที่ประกอบด้วย ธาตุต่างๆ มารวมกันย่อมไม่เสถียร ต้องเสื่อมสลายหรือเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา กลไกของธรรมชาติสร้างให้คนเราผลิตเพลินในอารมณ์ จนเกิดอุปาทานยึดติดสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็น อัตตา เป็นตัวกูของกู เกิด กิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง เกิดตัณหา ความทะเยอทะยานอยาก จึงเกิดเป็นทุกข์ ดังนั้นการแก้ปัญหาก็ต้องแก้ที่สาเหตุแห่งทุกข์ **สังขารเรื่องที่สาม** คือ การกำหนดสภาวะที่เป็นเป้าหมายสูงสุดที่ต้องบรรลุ เพื่อพ้นจากปัญหาอันได้แก่ ความทุกข์หลายทั้งปวง เรียกว่า นิโรธ หรือสภาวะของการดับสิ้นความทุกข์โดยสิ้นเชิงไม่เกิดทุกข์อีก **สังขารเรื่องสุดท้าย** คือ แนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การพ้นทุกข์ เรียกว่า มรรค หรือ มรรคมีองค์แปด ประกอบด้วย กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติกาย ปฏิบัติใจทั้งสิ้น 8 กิจกรรมด้วยกัน เริ่มตั้งแต่การศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ จนเกิดความเห็นชอบ หรือสัมมาทิฐิ ปฏิบัติเรื่อยไปจนถึงการเจริญสมาธิวิปัสสนา มรรคมีองค์แปดประกอบด้วย **สัมมาทิฐิ** คือ ปัญญาเห็นชอบ หมายถึง การปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามความเป็นจริงด้วยปัญญา **สัมมาสังกัปปะ** คือ คำริชอบ หมายถึง การใช้สมองความคิด

พิจารณาแต่ในทางกุศลหรือความดีงาม **สัมมาวาจา** คือ เจรจาชอบ หมายถึง การพูดต้องสุภาพ แต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ดีงาม **สัมมากัมมันตะ** คือ การประพฤติดีงาม ทางกายหรือกิจกรรมทางกายทั้งปวง **สัมมาอาชีวะ** คือ การทำมาหากินอย่างสุจริตชน ไม่คดโกง เอาเปรียบคนอื่น ๆ มากเกินไป **สัมมาวายามะ** คือ ความอุตสาหะพยายาม ประกอบความเพียรในการกุศลกรรม **สัมมาสติ** คือ การไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเผลอ จิตเลื่อนลอย ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัวอยู่เป็นปกติ **สัมมาสมาธิ** คือ การฝึกจิตให้ตั้งมั่น สงบ สงัด จากกิเลส นิเวศน์อยู่เป็นปกติ

อริยมรรคมีองค์แปด เป็นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) คือ ทางที่นำไปสู่การพ้นทุกข์ที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้แล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบเพื่อความรู้อย่าง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ส่วนไตรลักษณ์ แปลว่า "ลักษณะ 3 อย่าง" หมายถึงสามัญญลักษณะ หรือลักษณะที่เสมอกัน หรือข้อกำหนด หรือสิ่งที่มีประจำอยู่ในตัวของสังขารทั้งปวงเป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ 3 อย่าง ได้แก่ อนิจจตา (อนิจจลักษณะ) อาการไม่เที่ยง อาการไม่คงที่ อาการไม่ยั่งยืน อาการที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป อาการที่แสดงถึงความเป็นสิ่งไม่เที่ยงของขั้นฐ์ **ทุกขตา** (ทุกขลักษณะ) อาการเป็นทุกข์ อาการที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว อาการที่กดดัน อาการฝืนและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ อาการที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัว อาการที่แสดงถึงความเป็นทุกข์ของขั้นฐ์ **อนัตตตา** (อนัตตลักษณะ) อาการของอนัตตา อาการของสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตน อาการที่ไม่มีตัวตน อาการที่แสดงถึงความไม่ใช่ใคร ไม่ใช่ของใคร ไม่อยู่ในอำนาจควบคุมของใคร อาการที่แสดงถึงไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมันเอง อาการที่แสดงถึงความไม่มีอำนาจแท้จริงในตัวเลย อาการที่แสดงถึงความด้อยสมรรถภาพโดยสิ้นเชิงไม่มีอำนาจกำลังอะไรต้องอาศัยพึ่งพิงสิ่งอื่น ๆ มากมายจึงมีขึ้นได้.

ลักษณะ 3 อย่างนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **สามัญญลักษณะ** คือ ลักษณะที่มีเสมอกันแก่สังขารทั้งปวง และเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **ธรรมนิยาม** คือ กฎธรรมดาหรือข้อกำหนดที่แน่นอนของสังขารดังตัวอย่างของคำสัมภาษณ์ที่หิบบกมาดังนี้

“แก่นแท้ของของคำสอนของพระพุทธเจ้าควรจะอยู่ที่ อริยสัจสี่ หรือความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ คือ ทุกข์ อันเกิดจากความอยากมีอยากได้ แต่ไม่ได้รับการตอบสนองตามที่ต้องการ ทุกข์นั้น เกิดจาก การไม่ได้รับการตอบสนองในสิ่งที่หวัง หรือทุกข์ เพราะการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือ ทุกข์ทางกาย และทุกข์ทางใจ ส่วนเหตุแห่งทุกข์นั้น เราเรียกว่า สมุทัย ดังนั้นถ้าเราจะแก้ความทุกข์ ที่เราประสบพบเจออยู่ในโลกมนุษย์นั้น

เราจะต้องหาเหตุแห่งทุกข์ก่อนว่าเกิดจากอะไร เพื่อหาทางให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวง เมื่อเราทราบเหตุแห่งทุกข์ เราก็จะต้องหาทางดับทุกข์โดยหาแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพ้นทุกข์ เราเรียกว่า มรรค“ (พระสมุห์-ธีระเทพ ญาณวิโร , สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2555)

“มรรค 8 คือ แก่นแท้ ของคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นเนื้อแท้ เปรียบ เสมือนร่างกาย หัวใจของศาสนาจึงเปรียบเสมือน หัวใจของร่างกาย หากหัวใจหยุดทำงาน ร่างกายต้องหยุดเคลื่อนไหว ต้องตายอย่างแน่นอน ของศาสนาเป็นเช่นเดียวกัน หากศาสนาขาดสิ่งที่เป็นหัวใจ ศาสนาต้องหยุด ต้องดับสิ้นลงเช่นกัน เพื่อรักษาศาสนาให้เป็นไป จำเป็นต้องรู้ว่าสิ่งใดเป็นหัวใจ ต้องดูแลรักษา ต้องปฏิบัติให้ถูกให้ควร การค้นหาหัวใจของศาสนาต้องค้นหาภายในกาย หรือ ในมรรคทั้งแปดข้อนั้น” (พระครูพิศาลพัฒนานุยุตปรีนทุโก , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2555)

“ไตรลักษณ์ เป็นธรรมะที่ทำให้เป็นพระอริยะ (อริยกรธรรม) แปลว่า ลักษณะ 3 ประการ หมายถึงสามัญลักษณ์ คือ กฎกรรมคาของสรรพสิ่งทั้งปวง อันได้แก่ อนิจจลักษณ์ ความไม่เที่ยง ทุกสิ่งในโลกย่อมมีการแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ทุกขลักษณ์ ความเป็นทุกข์ คือ มีความบีบคั้น ด้วยอำนาจของธรรมชาติ ทำให้ทุกสิ่งไม่สามารถทนอยู่ในสภาพเดิมได้ตลอดไป และ อนัตตลักษณ์ ความที่ทุกสิ่งไม่สามารถบังคับบัญชาให้เป็นไปตามต้องการได้ เช่น ไม่สามารถบังคับให้ชีวิตยั่งยืนอยู่ได้ตลอดไป ไม่สามารถบังคับจิตใจให้เป็นไปตามปรารถนา เป็นต้น” (พระมหาวิรัช ฐิตสุทุโช, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2555)

นอกจาก อริยสังคี อูปาทานชั้น 5 พระนิพพาน กฎไตรลักษณ์ หรือมรรคมีองค์แปดแล้ว ยังมีเจ้าอาวาสบางท่านบอกว่า แก่นแท้ของคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือ หัวใจของคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สำคัญจริงๆ ได้แก่ โอวาทปาติโมกข์ โดยท่านได้อธิบายถึงความหมายและรายละเอียดของโอวาทปาติโมกข์ว่า เป็นหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็น "ปาติโมกข์" ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงตลอดปฐมโพธิกาล คือ 20 พรรษาแรก เฉพาะครั้งแรกในวันเพ็ญเดือนมาฆะ (เดือน 3) หลังจากตรัสรู้แล้ว 9 เดือน เป็นการแสดงปาติโมกข์ที่ประกอบด้วยองค์ 4 เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต พระพุทธเจ้าทรงแสดง "โอวาทปาติโมกข์" นี้ ด้วยพระองค์เอง ท่ามกลางที่ประชุมสงฆ์ตลอด 20 พรรษาแรก

จึงทำให้ วันมาฆบูชา ได้รับการยกย่องว่าเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา เนื่องจากมีเหตุการณ์ที่สำคัญเกิดขึ้นเมื่อ 2,500 กว่าปีก่อน นั่นคือ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ท่ามกลางที่ประชุมมหาสังฆสันนิบาตครั้งใหญ่ในพระพุทธศาสนา โดยมีเหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน 4 ประการ คือ พระสงฆ์สาวกที่มาประชุมพร้อมกันทั้ง 1,250 รูป นั้นได้มาประชุมกันยังวัดเวฬุวัน โดยมีได้นัดหมาย, พระสงฆ์ที่มาประชุมทั้งหมดต่างล้วนเป็น "เอหิภิกขุอุปสัมปทา" หรือผู้ได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธเจ้าโดยตรง, พระสงฆ์ทั้งหมดที่มาประชุมล้วนเป็นพระอรหันต์ผู้ทรงอภิญญา และวันดังกล่าวตรงกับวันเพ็ญมาฆปุรณมีดิถี ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ดังนั้น จึงมีคำเรียกวันมาฆบูชา อีกคำหนึ่งว่า "วันจาตุรงคสันนิบาต" หรือ วันที่มีการประชุมพร้อมด้วยองค์

ส่วนองค์ประกอบของโอวาทปาฏิโมกข์ ประกอบด้วย หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6 ได้แก่

หลักการ 3 อันเป็นอันเป็นหัวใจสำคัญเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาเป็นการสรุปรวบยอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นแนวทางที่พุทธบริษัทพึงปฏิบัติ ได้แก่

1. การไม่ทำบาปทั้งปวง
2. การทำกุศลให้ถึงพร้อม
3. การทำจิตใจให้บริสุทธิ์

อุดมการณ์ 4 ของพระพุทธศาสนา ได้แก่

1. ความอดทนอดกลั้นเป็นสิ่งที่นักบวชในศาสนานี้พึงยึดถือและเป็นสิ่งที่ต้องใช้เมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่ชอบใจทุกอย่างที่ต้องเจอในชีวิตนักบวช เช่น ประสงค์ร้อนได้เย็น ประสงค์เย็นได้ร้อน

2. การมุ่งให้ถึงพระนิพพานเป็นเป้าหมายหลักของผู้ออกบวช มิใช่สิ่งอื่นนอกจากพระนิพพาน

3. พระภิกษุและบรรพชิตในพระธรรมวินัยนี้ (เช่นภิกษุณี สามเณร สามเณรี สิกขมานา) ไม่พึงทำผู้อื่นให้ลำบากด้วยการทำความทุกข์กายหรือทุกข์ทางใจไม่ว่าจะในกรณีใดๆ

4. พระภิกษุตลอดจนบรรพชิตในพระธรรมวินัยนี้ต้องขอแก้ทุกข์ด้วยอาการที่ไม่เบียดเบียน (คือการไม่เอ่ยปากเข้าชี้ข้อและไม่ใช้ปัจจัยสี่อย่างฟุ่มเฟือยจนเดือดร้อนทายก)

วิธีการ 6 หมายถึง วิธีการที่ธรรมทูตผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นกลยุทธ์ เพื่อจะได้เป็นไปในแนวทางเดียวกันและถูกต้องเป็นธรรม ประกอบด้วย

1. การไม่กล่าวร้าย (เผยแผ่ศาสนาด้วยการไม่กล่าวร้ายโจมตีดูถูกความเชื่อผู้อื่น)
2. การไม่ทำร้าย (เผยแผ่ศาสนาด้วยการไม่ใช้กำลังบังคับข่มขู่ด้วยวิธีการต่างๆ)

3. ความสำรวมในปาติโมกข์ (รักษาความประพฤติให้น่าเลื่อมใส)
4. ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร (เสพปัจจัยสี่อย่างรู้ประมาณพอเพียง)
5. ที่นั่งนอนอันสงัด (สันโดษไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ)
6. ความเพียรในอธิจิต (พัฒนาจิตใจเสมอมิใช่ว่าเอาแต่สอนแต่ตนเองไม่กระทำ

ตามที่สอน

ดังตัวอย่างของคำสัมภาษณ์ที่หีบขกมาดังนี้

“หัวใจของคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ โอวาทปาติโมกข์ เพราะเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงให้กับพระสงฆ์ จำนวน 1,250 รูป ที่มาประชุมพร้อมกัน โดยมีได้นัดหมาย เพื่อให้พระสงฆ์เหล่านั้นนำไปเผยแพร่ต่อมนุษยโลกต่อไป” (พระครูปัญญาวัชรธรรมคณี ขนฺติโก , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

“โอวาทปาติโมกข์ เป็นคำสอนที่รวบรวมทั้งเบญจศีล เบญจธรรม อริยสัจสี่ กฎไตรลักษณ์ อุปาทานขั้น 5 พระนิพพาน หรือมรรคมืองค์แปด เข้าด้วย เป็นการสอนให้คนทำความดีละเว้นความชั่ว สอนให้คนมีศีล มีสมาธิและมีปัญญา เพื่อค้นพบในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นจริง โดยมี 3 หลักการ 4 อุดมการณ์ และ 6 วิธีการ ได้แก่ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ความอดทนอดกลั้น การมุ่งให้ถึงพระนิพพาน การไม่เบียดเบียนผู้อื่นทั้งกายและจิตใจ การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่ทำร้าย การรักษาความประพฤติให้น่าเลื่อมใส การเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร การสันโดษไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ การพัฒนาจิตใจ” (พระครูวิมลธรรมคณี ยโสธโร , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2555)

2.1 ความรู้ ความเข้าใจในด้านการเมืองโดยทั่วไป

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ทางด้านการเมือง ค่อนข้างดี ทั้งในด้านความหมาย หลักการ หลักปรัชญาของการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนไปถึงทัศนคติเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย สามารถที่จะให้ความหมายและอธิบายถึงหลักการ ประชาธิปไตยได้ดีพอสมควร ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ยกมาบางส่วน ดังต่อไปนี้

ในด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายทางการเมืองไทย นั้น เจ้าอาวาสหลายท่านได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย จึงยกตัวอย่างคำสัมภาษณ์มาประกอบบางส่วน ดังนี้ คือ

“การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ ใครก็ตามที่ก้าวขึ้นมาการมีอำนาจ ไม่ว่าจะป็นนักการเมืองระดับเล็กหรือระดับใหญ่ทุกคนต้องการอำนาจเหมือนกันทั้งนั้น เพราะอำนาจมักจะมีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่าง ซึ่งมักจะเป็นชีวิตของผู้คน ผ่านทางการกระทำของตนเอง หรือผู้อื่น ขณะเดียวกันอำนาจก็สามารถที่จะควบคุมกำลังให้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของคนๆ นั้นได้” (พระครูสุวิมลธรรมานุกุล จิตศิริ, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2555)

“การเมืองเป็นการต่อสู้ช่วงชิง การรักษาไว้และการใช้อำนาจทางการเมือง ซึ่งการต่อสู้ช่วงชิงเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจมีด้วยกันหลายวิธี หากเป็นในอดีตก็คือการโค่นล้มราชบัลลังก์ มีการฆ่าฟันเพื่อแย่งชิงอำนาจจากกษัตริย์ที่ครองอำนาจอยู่ เช่น การชิงราชสมบัติ เมื่อการสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ระหว่างพระโอรสของพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ กับสมเด็จพระเจ้าบรมโกศในสมัยราชวงศ์พหลหลวง ระหว่างปี 2275 แต่ถ้าเป็นการเมืองสมัยใหม่ ก็จะเป็นการต่อสู้ โดยผ่านการระดมการหาเสียงเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งทางตรงหรือทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นเผด็จการ หรือประชาธิปไตย ซึ่งวิธีการในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองก็มีมากมายหลายวิธี เช่น การซื้อเสียงกรณีที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรง การหาเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของการให้ ได้มาซึ่งการเมืองทั้งสิ้น” (พระมหาสมพล ทุมมวิคโก, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“การเมือง เป็นเรื่องของการจัดสรรอำนาจต่างๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นหลักอำนาจในการจัดสรรในที่นี้เป็อำนาจในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด เพื่อสนองความต้องการของประชาชนที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด เช่น ที่ดินทำกิน และเมื่อไรก็ตามที่นักการเมืองหลงอำนาจ ก็จะทำให้การเมืองประสบกับปัญหาได้” (พระครูศรีธรรมมาวุธ สิริมนูญโญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“การเมืองเป็นเรื่องของการจัดสรรอำนาจ โดยผ่านกลไกของภาครัฐ หรือระบบราชการ เช่น กระทรวง ทบวง ต่างๆ โดยมีรัฐมนตรีเป็นผู้ควบคุมดูแล ให้การดำเนินการเป็นไปตามนโยบายที่รัฐบาลกำหนด” (พระปลัดวีระศักดิ์ ฌนุฑทะมะมังโม, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2555)

“การเมือง เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของพวกมนุษย์ ที่ใช้ในการแสดงความคิดเห็น ผ่านทางประชาคม ประชาสังคม เพื่อให้ทุกคนได้มีการเรียนรู้ ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความ เชื่อถือไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยมีการสื่อสาร มีการใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อเป็นที่รวมกลุ่ม ทำกิจกรรม มีการวิพากษ์วิจารณ์ การพูดคุย เพื่อให้ได้ข้อสรุป อันเป็นผลประโยชน์ต่อกลุ่ม ต่อ องค์การ” (พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวิโร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2555)

ความหมายของคำว่าการเมืองที่กลุ่มตัวอย่างได้อธิบายให้ฟังมีหลากหลาย ความหมาย เช่น การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ โดยเป็นการต่อสู้กันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและ อิทธิพลในการบริหารกิจการบ้านเมือง การเมืองเป็นการต่อสู้ช่วงชิง การรักษาไว้และการใช้อำนาจ ทางการเมือง โดยที่อำนาจ ทางการเมืองหมายถึง อำนาจในการที่จะวางนโยบายในการบริหาร ประเทศหรือสังคม อำนาจที่จะแต่งตั้งบุคคลเพื่อช่วยในการนำนโยบายไปปฏิบัติ และ อำนาจที่จะ ใช้ข้าราชการ งบประมาณหรือเครื่องมืออื่นๆ ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ แนวการมองการเมือง เป็นเรื่องของอำนาจ การเมืองเป็นเรื่องของการจัดสรร ทรัพยากรของรัฐหรือสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดสรรแจกแจงสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ให้กับสังคมอย่างชอบธรรม การเมืองเป็นเรื่องของความขัดแย้ง ทั้งนี้เนื่องจากทรัพยากรของชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ขณะที่ผู้คนซึ่ง ต้องการใช้ทรัพยากรนั้นมีอยู่มากและความต้องการใช้ไม่มีขีด จำกัด การเมืองเป็นเรื่องของการ ประนีประนอมผลประโยชน์ เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิดความขัดแย้งจากการดำเนินงานทางการเมืองที่ ไม่มีทางออก การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับรัฐและการบริหารประเทศในกิจกรรมหลัก 3 ด้าน คือ งาน ที่เกี่ยวกับรัฐ การบริหารประเทศในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบาย และการอำนวยความสะดวกการบริหารราชการ แผ่นดิน ซึ่งเป็นการควบคุมให้มีการดำเนินงานตามนโยบาย ซึ่งหากพิจารณาให้ละเอียดแล้ว การเมืองโดยนัยยะความหมายประการนี้ เป็นเรื่องที่คาบเกี่ยวกับการเมืองในความหมายเชิงอำนาจ ซึ่งก็เป็นเพราะอำนาจทางการเมืองนั้น ได้ถูกนำไปใช้ผ่านกระบวนการนโยบายและการแต่งตั้งจัด สรรผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ (ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ) ในรูปของอำนาจและการปฏิบัติงาน ทางการปกครอง และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและการบริหารหรือการ ปกครองที่ยากจะแยกออกจากกันได้

การเมืองเป็นเรื่องของการกำหนดนโยบายของรัฐ กล่าวคือ การเมืองคือกิจกรรมใด ใดที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย หน่วยงานและเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้ในการกำหนดนโยบาย โดยนัย หนึ่ง การเมือง ก็คือกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ นั่นเอง

การเมืองเป็นเรื่องผลประโยชน์ นักการเมืองทุกคน เมื่อเข้าสู่ระบบการเมืองก็ต้องมองที่ผลประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ ผลประโยชน์นั้นอาจเป็นผลประโยชน์ของประชาชน ของกลุ่มคน หรือของตนเอง ก็ได้

การเมือง เป็นกิจกรรมที่อารยชนหรือเสรีชนใช้ในการประนีประนอมและแบ่งปันผลประโยชน์ ภายในหน่วยการปกครองหนึ่งๆ นั่นก็คือ การเมืองเป็นกิจกรรมของอิสระชนหรือเสรีชน ในสังคมหรือชุมชนเสรี โดยการเมืองจะเป็นวิธีการในการไกล่เกลี่ย ประนีประนอม ความแตกต่างหรือความขัดแย้งในพื้นที่สาธารณะของอิสระชนหรือเสรีชนเหล่านั้น โดยพื้นที่สาธารณะหมายถึง ขอบเขตหรือพื้นที่ของชีวิตทางสังคม ที่ซึ่งความเห็นสาธารณะสามารถก่อตัวขึ้นมาได้ ทั้งนี้ พื้นที่สาธารณะดังกล่าว อาจเป็นได้ทั้งพื้นที่ทางกายภาพ เช่น การมาพบปะกันของผู้คนในรูปแบบของชมรม สมาคม กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลักดัน กลุ่มอาชีพ สมัชชา หรือที่ประชุมต่างๆ และพื้นที่เสมือน เช่น การสื่อสาร ไร้สาย คลื่นวิทยุ การสื่อสารผ่านทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น การที่จะเข้าถึงพื้นที่สาธารณะโดยหลักการของสังคมอารยชนเสรีแล้ว ก็คือการเปิดให้พลเมืองทุกคนสามารถเข้าไปเมื่อต้องการ หรือเมื่อรู้สึกว่าจะอยากเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับประเด็นสาธารณะนั้นๆ แต่ละส่วนของพื้นที่สาธารณะดังกล่าวจะก่อตัวขึ้นจากชุมชนสาธารณะ อันเริ่มจากจุดที่ผู้คนได้มาพบปะพูดคุยสนทนากันในลักษณะที่เป็นส่วนตัว โดยที่การกระทำของผู้คนดังกล่าวไม่ได้เป็นไปเพื่อธุรกิจหรือการประกอบอาชีพส่วนตัวและก็ได้ไม่ได้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย แต่พลเมือง จะแสดงตนเป็นสาธารณชนเมื่อพวกเขาาร่วมกันกระทำการที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทั่วไป โดยปราศจากการบังคับซึ่งต้องมีการรับประกันว่าพวกเขาจะพบปะกันอย่างเสรี และสามารถแสดงออกเผยแพร่ หรืออรรถรงค์ความคิดเห็นของตนได้อย่างอิสระ ทั้งนี้ เมื่อขนาดของชุมชนสาธารณะขยายใหญ่ขึ้น ก็จำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยทั่วไปแล้ว พื้นที่สาธารณะจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ อันหลากหลาย ส่วนพื้นที่สาธารณะทางการเมืองก็คือพื้นที่สาธารณะของผู้คนที่พบปะพูดคุย ถกเถียงกันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ซึ่งในกรณีที่พื้นที่สาธารณะทางการเมืองจะสามารถมีอิทธิพลในการส่งต่อประเด็น ไปยังรัฐบาลโดยผ่านช่องทางของฝ่ายนิติบัญญัติได้นั้น ก็ต่อเมื่อเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นภายใต้ความประสงค์ของสาธารณะบนวิถีทางของประชาธิปไตย ความเห็นสาธารณะจึงมีความหมายรวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์และการเฝ้าระวังการใช้อำนาจของหน่วยงานภาครัฐ ภายใต้ความเป็นสาธารณะ ทั้งที่ไม่เป็นทางการและที่เป็นทางการเช่นการเลือกตั้ง เป็นต้น

ขณะเดียวกันก็ยังมีผู้ให้สัมภาษณ์บางท่าน ที่เห็นว่าการเมืองไม่ใช่กิจของสงฆ์ เพราะพระสงฆ์มีหน้าที่เพียงในด้านพิธีกรรมทางศาสนาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่านั้น

การเมืองเป็นเรื่องของมนุษย์ โดยเฉพาะมนุษย์ที่ยังมีความต้องการทางด้านกิเลส โดยผู้ให้สัมภาษณ์ ได้กล่าวว่า ในปัจจุบันพระสงฆ์ได้ถูกจำกัดบทบาทลง เพราะการเมืองได้ออกกฎหมายหรือที่เราเรียกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาควบคุมพระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์มองความหมายทางการเมืองว่าเป็นเรื่องของทางโลก ไม่ใช่กิจของสงฆ์ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้ คือ

“การเมืองเป็นเรื่องของทางโลก พระสงฆ์ ไม่มีหน้าที่ ที่จะต้องเข้าไปวุ่นวาย หรือจัดการ พระสงฆ์มีหน้าที่ในด้านพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น” (พระใบฎีกามาศ สมาจารี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2555)

“การเมืองเป็นเรื่องของนักการเมือง เมื่อเข้าไปแล้วจะทำอะไรก็ได้ มันไม่ใช่กิจของสงฆ์ พระสงฆ์เองก็ใช้ว่ามีสิทธิ์อะไร เพราะกฎหมายจำกัดสิทธิและบทบาทของพระเกี่ยวกับการเมือง” (พระอธิการสุภาพ ธรรมปาโล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2555)

2.2.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองในระบบประชาธิปไตย

ในเรื่องของความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ การเมืองในระบบประชาธิปไตย และลักษณะของระบบประชาธิปไตย นั้น กลุ่มตัวอย่างบางสวน คือ เจ้าอาวาสวัดกระเป๋น้อย เจ้าอาวาสวัดโศกาจุฑามาตย์ เจ้าอาวาสวัดปานุราชประชาสรรค์ เจ้าอาวาสวัดแก้วโกกรวาราม เจ้าอาวาสวัดโคกเคี่ยม เจ้าอาวาสวัดบางโหลง เจ้าอาวาสวัดทรายขาว เจ้าอาวาสวัดธรรมานุสรณาราม เจ้าอาวาสวัดควนสบาย และเจ้าอาวาสวัดนาเหนือ ได้กล่าวว่า ประชาธิปไตยเกิดขึ้นในบางนครรัฐกรีกโบราณ และในนครรัฐเอเธนส์เมื่อ 508 ปีก่อนคริสตกาล ประชาธิปไตยแบบนี้เรียกว่า ประชาธิปไตยทางตรง ซึ่งพลเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการทางการเมืองโดยตรง แต่ประชาธิปไตยในปัจจุบันเป็นประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน โดยมีประชาชนในประเทศนั้นๆ เป็นผู้ออกเสียงในการเลือกตั้งและเลือกนักการเมืองเป็นผู้แทนตนในรัฐสภา จากนั้นสมาชิกสภาจะเป็นผู้ตัดสินใจด้วยเสียงข้างมาก ประชาธิปไตยทางตรงยังมีอยู่ในระดับท้องถิ่นหลายประเทศ เช่น การเลือกตั้งสมาชิกเทศบาล ในระดับชาติ ความเป็นประชาธิปไตยทางตรงมีเพียงการลงประชามติ การริเริ่มออกกฎหมายและการถอดถอนผู้ได้รับเลือกตั้ง

ส่วนสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศเปิดใหม่ที่ถูกค้นพบในยุคที่มีการล่าอาณานิคม ได้กลายเป็นแม่แบบของการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตย โดยชนผิวขาว ที่อพยพมาจากประเทศต่างๆ ทางยุโรป และหลังจากนั้น การเมืองในระบบประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกาก็ได้แพร่ขยายไปเกือบทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เดนมาร์ก เบลเยียม ออสเตรเลีย

เยอรมัน หรือประเทศในแถบทวีปเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น โดยเฉพาะประเทศไทยการที่มีกลุ่มบุคคลได้ไปเห็นรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในประเทศยุโรป ทำให้มีความคิดว่าประเทศไทยควรมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองให้มีความทันสมัยเพื่อเท่าทันกับโลกตะวันตก จึงได้มีการรวมกลุ่มกันวางแผนและทำการรัฐประหารเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ ที่ได้ยกมาบางส่วน ดังต่อไปนี้

“ประชาธิปไตยเกิดขึ้นมานานแล้วตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ และสมัยนครรัฐเอเธนส์ ที่มีนักคิด นักปรัชญาต่างๆ ออกมาเสนอความเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมสำหรับรัฐของตนเอง” (พระมหาสมพล ฐมมวิคโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“ประชาธิปไตยแบบสมัยใหม่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา เพราะเป็นประเทศที่คนผิวขาวหรือคนยุโรปไปค้นพบในขณะที่ออกไปล่าอาณานิคม ต่อมาเมื่อคนผิวขาวอพยพเข้าไปอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุที่มีคนผิวขาวหลายประเทศ ทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส พวกชาวเดิซท์ เดนมาร์ก ฮอลแลนด์ และอีกมากมาย อพยพเข้าไปตั้งรกรากถิ่นฐานในสหรัฐอเมริกา จึงได้มีการทำประชามตกลงกันเพื่อหารูปแบบการปกครองที่ทุกฝ่ายพอใจ จนในที่สุดก็ใช้การปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นรูปแบบในการปกครองประเทศ เพื่อป้องกันสิทธิเสรีภาพของตนเอง และเพื่อขจัดความขัดแย้ง” (พระมหาสมพล ฐมมวิคโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน)

“ประชาธิปไตยในประเทศไทยนั้น ความจริงแล้วเป็นการนำรูปแบบมาใช้เท่านั้น โดยกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ได้ไปศึกษาเล่าเรียนจากประเทศตะวันตก เห็นรูปแบบที่คิดว่าทันสมัยกว่าในประเทศไทย จึงมีความต้องการที่จะให้ประเทศไทยมีรูปแบบการปกครองอย่างตะวันตก จึงได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเสีย” (พระครูวิมลธรรมคณี ฆ โสธโร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2555)

ส่วนลักษณะของการเมืองในระบอบประชาธิปไตย กลุ่มตัวอย่างอธิบายให้ฟังว่า หลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย คือ การยอมรับนับถือความสำคัญและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาคและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน หลักกฎหมาย และหลักเสียงข้างมาก หลักทั้ง 5 ประการดังกล่าวสามารถนำมาประมวลเป็นลักษณะ

สำคัญของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ว่า “ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย หรือประชาชนเป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดในรัฐ ประชาชนทุกคนในรัฐมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย และการดำเนินการของรัฐต้องถือตามมติเสียงข้างมากเป็นตัวตัดสิน แต่เสียงส่วนน้อยก็จะต้องได้รับการคุ้มครองความเป็นธรรมตามกฎหมายด้วยเช่นกัน

นอกจากลักษณะสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยข้างต้นแล้ว ผู้ให้ยังบอกอีกว่า ลักษณะสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยดังกล่าวจะต้องประกอบด้วย

1. รัฐธรรมนูญ ถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ที่กำหนดหลักการเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครองและประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน
2. รัฐบาล ต้องเป็นรัฐบาลที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน ที่รัฐบาลเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิเสนอตัวเข้ารับการเลือกตั้ง
3. การเลือกตั้ง ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เพราะผลของการเลือกตั้งจะตัดสินว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดได้รับความไว้วางใจจากประชาชนให้เป็นผู้ปกครอง ประเทศประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีการเลือกตั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถเสนอตัวเข้ารับใช้ส่วนรวมโดยการสมัครรับเลือกตั้ง และเปิดโอกาสให้พลเมืองใช้สิทธิในการเลือกบุคคลที่ตนต้องการให้เป็นผู้ปกครองหรือเป็นผู้ใช้สิทธิเป็นปากเสียงแทนตนในสภา
4. การปกครองโดยเสียงข้างมาก และเคารพเสียงของคนส่วนน้อยในประเทศดังตัวอย่างของคำสัมภาษณ์บางส่วนที่หยิบยกมา คือ

“การเมืองการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตย โดยหลักของทฤษฎีแล้วก็มีอยู่ไม่ก็อย่างเช่น อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาชนต้องมีสิทธิเสรีภาพ ต้องมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน และภายใต้กฎหมายเดียวกันประชาชนจะต้องได้รับการปฏิบัติเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกัน และต้องใช้หลักเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์มรการตัดสินใจ สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานของการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ที่เป็นสากลที่ทุกๆ ประเทศก็ถือเป็นสิ่งสำคัญ” (พระครูศรีธรรมาวุธ สิริมนุญโญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“ การเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญจะต้องประกอบด้วยรัฐธรรมนูญ ที่ถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ และเป็นกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจากประชาชนอย่างถูกต้อง รัฐบาล ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน และเข้ามาทำประโยชน์เพื่อประชาชน และเมื่อประชาชนไม่พอใจในผลงาน ของรัฐบาลสามารถที่ตรวจสอบและถอดถอนได้ ขณะเดียวกันแม้รัฐบาลจะมาจากเสียงข้างมากที่ประชาชนเลือกตั้งเข้ามา เพื่อทำหน้าที่ใน

การกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจ หากฝ่ายค้าน ได้คัดค้านหรือแสดงความคิดเห็นเช่นไร ควรรับฟังและพิจารณา เป็นการเคารพเสียงข้างน้อยในสภา” (พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวิโร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2555)

นอกจากหลักการพื้นฐานของการเมืองการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยแล้ว ผู้ให้สัมภาษณ์ยังได้บอกว่าหลักปรัชญาของระบอบประชาธิปไตยก็เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ ธรรมชาติของมนุษย์ เป็นผู้ที่มิหตุผลสามารถเรียนรู้ทำความเข้าใจต่อโลกภายนอกได้ มีความสามารถในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีสำหรับตน ถึงแม้คุณพินิจของมนุษย์จะไม่ได้ถูกต้องเสมอไป แต่ก็มีแนวโน้มว่าจะกระทำแต่สิ่งที่ดีสำหรับตนมากกว่าผู้ปกครองตัดสินใจให้ เสรีภาพของมนุษย์ เกิดขึ้นมาพร้อมกับเสรีภาพ และการที่มนุษย์รวมตัวกันกันจัดตั้งรัฐก็เพื่อดำรงรักษาเสรีภาพของมนุษย์ และรัฐก็มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม เสรีภาพของมนุษย์จะมีขอบเขต และมนุษย์จะต้องไม่ละเมิดขอบเขตนี้ เพราะมนุษย์มีความเสมอภาคในเสรีภาพที่ตนมี และจะต้องไม่ละเมิดเสรีภาพของใคร เสรีภาพของมนุษย์จึงถือได้ว่าเป็นรากความคิดของระบอบประชาธิปไตยความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ถึงแม้มนุษย์จะเกิดมามีความแตกต่างกัน

แต่ความแตกต่างดังกล่าวก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นเงื่อนไขที่ทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีความได้เปรียบอีกบุคคลหรือกลุ่มอีกกลุ่มหนึ่ง ดังนั้นความเท่าเทียมกันของมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์แต่ละคนพึงจะได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะมีชีวิตที่ดีในสังคม ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานแนวคิดของความเท่าเทียมกันในสังคมของระบอบ ประชาธิปไตย

ส่วนอำนาจอธิปไตยของประชาชน เมื่อประชาชนได้ตกลงร่วมกันมอบอำนาจให้กับผู้ปกครองหรือผู้แทน ผู้ปกครองหรือผู้แทน จะต้องสร้างหลักประกันว่าที่อาจจะไม่กระทำการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชน โดยจะกระทำการด้วยความเป็นธรรม และ เพื่อผล ประโยชน์ของประชาชน ดังคำสัมภาษณ์ที่ได้หยิบยกมาประกอบดังนี้ คือ

“หลักปรัชญาพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยนั้น อยู่ที่ความมีเหตุมีผลของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ย่อมมีเหตุผลต่อการตัดสินใจในการเลือกสิ่งที่ดีที่สุดของตนเอง สิ่งใดที่เป็นทุกข่มนุษย์ย่อมหลีกเลี่ยง ไม่แสวงหา เช่นเดียวกับการเลือกตัดสินใจมนุษย์จะต้องทำด้วยเหตุผล และเพราะมนุษย์มีเหตุผลในการเลือก จึงทำให้มนุษย์มี

เสรีภาพในการตัดสินใจหรือกระทำการใดๆ โดยไม่กระทบต่อผู้อื่นให้เกิดความเดือดร้อน” (พระครูปัญญาวุธธรรมคณี ขนฺติโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

“ ในเรื่องของความเสมอภาค ตามหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยนั้น เราจะต้องรู้ว่า ความเสมอภาคนั้น เสมอภาคในเรื่องใดบ้าง ประชาชนจะต้องมีความเสมอภาคทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การดำรงอยู่ รัฐบาลประชาธิปไตยจะต้องทำให้คนในสังคม มีความเสมอภาคทุกอย่าง โดยเฉพาะความเสมอภาคเท่าเทียมกันในด้านกฎหมาย ประชาชนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน อย่างเป็นธรรม ไม่มีการเลือกปฏิบัติ” (พระครูสุวิมลธรรมานุกุล จิตฺตสิริ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2555)

“มนุษย์หรือคนเรา โดยแท้จริงในกมลสันดาน เป็นคนมีเหตุผล โดยเฉพาะเหตุในด้านของการตัดสินใจในทางเลือกเพื่อให้เกิดผลดีกับตนเอง ดังนั้นมนุษย์จะต้องเลือกสิ่งดีๆ ที่เป็นประโยชน์ การตัดสินใจในทางเลือกของมนุษย์จึงเป็นหลักหนึ่งหลักปรัชญาพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่ให้มนุษย์ได้มีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกในสิ่งที่คิดว่าจะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์” (พระอธิการสุภาพ ทุมมปาโล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2555)

ส่วนที่ 3 ทศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตย

สำหรับทศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตย เจ้าอาวาสทั้ง 15 ท่าน มีความคิดเห็นและทศนคติที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก มีความคิดเห็นว่าการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยเป็นผลสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมทางสังคมไทย

กลุ่มที่สอง มีความคิดเห็นว่าการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการเอาหลักทฤษฎีของชาติตะวันตกมาใช้โดยไม่ได้ปรับปรุงหรือประยุกต์ให้เข้ากับสังคมไทย

กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่ไม่แสดงความคิดเห็น เพราะถือว่าการเมืองไม่ใช่กิจของพระสงฆ์

กลุ่มแรก มีความคิดเห็นว่าการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยเป็นผลสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมทางสังคมไทย ประกอบเจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม เจ้าอาวาสวัดกระเบื้องน้อย เจ้าอาวาสวัดบางโพง และเจ้าอาวาสวัดนาเหนือ

โดยท่านเหล่านั้นได้กล่าวว่า สังคมไทยในอดีตมีการปกครองที่เรียกว่า ราชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์ เป็นผู้ปกครองหรือผู้นำประเทศ หลักในการปกครองจะใช้หลักธรรมเป็น เครื่องมือในการปกครอง ซึ่งหลักธรรมสำหรับผู้นำหรือผู้ปกครองประเทศที่สำคัญประกอบด้วย พรหมวิหาร 4 อคติ 4 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 ทศพิธราชธรรมบารมี 6 ขันติโสรัจจะ ธรรม โลกบาล อริฐานธรรม 4 กหบดีธรรม 4 ราชสังคหวัตถุ 4 สติสัมปชัญญะ อกุศลมูล 3 นิ वर्ณ 5 เป็นต้น ส่วนระบบสังคมเป็นสังคมศักดินา แบ่งชนชั้น ออกเป็นชนชั้นเจ้านายและชนชั้นไพร่ สำหรับพระสงฆ์หากจัดแล้วก็จัดอยู่ในชนชั้นเจ้านาย เพราะ ไม่ว่า ชนชั้นเจ้านายหรือไพร่ เมื่อถึง คราวบวชเรียนเป็นพระภิกษุสงฆ์ ก็มักจะได้รับการสัมมาคารวะจากคนทุกชนชั้นตั้งแต่พระมหา กษัตริย์จนถึงชนชั้นไพร่และทาส พระสงฆ์ในอดีตมีตำแหน่งสูงสุดถึงเป็นที่ปรึกษาของ พระมหากษัตริย์ เป็นผู้ที่คอยอำต้อนสติให้พระมหากษัตริย์ปกครองคนโดยใช้หลักธรรม การเมือง ของไทยสมัยก่อน พระมหากษัตริย์ เป็นผู้มีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในแผ่นดิน สามารถให้คุณให้โทษ ต่อคนทุกคนในสังคมได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวพระมหากษัตริย์ว่าเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณธรรมและ จริยธรรมของนักปกครองหรือไม่ หลักธรรมสำคัญที่เจ้าอาวาสได้ยกตัวอย่าง เช่น

พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมของผู้ใหญ่ (ผู้บังคับบัญชา) ที่ควรถือปฏิบัติเป็น นิตยมี 4 ประการ คือ 1. เมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีความสุข 2. กรุณา ความสงสาร คิด ช่วยเหลือ ผู้อื่นให้พ้นทุกข์ 3. มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีความสุข และ 4. อุเบกขา การวาง ตนเป็นกลาง ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงวิบัติ มีทุกข์

อคติ 4 หมายความว่า การกระทำอันทำให้เสียความเที่ยงธรรม มี 4 ประการ ได้แก่ 1. ฉันทาคติ การลำเอียงเพราะรักใคร่ 2. โทสาคติ การลำเอียงเพราะโกรธ 3. โมหาคติ การ ลำเอียงเพราะเขลา และ 4. ภยาคติ การลำเอียงเพราะกลัว อคติ 4 นี้ ผู้บริหาร/ผู้ใหญ่ ไม่ควร ประพฤติเพราะเป็นทางแห่งความเสื่อม

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของกันและกันเห็นเหตุ ให้ตนเอง และหมั่นจะก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ได้แก่ 1. ทาน ให้ปันสิ่งของแก่คนที่ควรให้ 2. ปิยวาจา เจรจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน และ 3. อตถจริยา ประพฤติในสิ่งที่ประ โยชน์ 4. สมานนัตตตา วางตนให้เหมาะสมกับฐานะของตน

อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมก่อให้เกิดความสำเร็จ ได้แก่ 1. ฉันทะ ความพึงพอใจ ในงาน 2. วิริยะ ความขยันมั่นเพียร 3. จิตตะ ความมีใจฝักใฝ่เอาใจใส่ในงาน และ 4. วิมังสา ไตร่ตรองหาเหตุผล

ทศพิธราชธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์จะพึงถือปฏิบัติมาแต่ โบราณกาล ได้แก่ 1. ทาน คือ การให้ปัน ซึ่งอาจเป็นการให้เพื่อบูชาคุณหรือให้เพื่อเป็นการ

อนุเคราะห์ 2. สีด การสำรวม กาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยสะอาดดีงาม 3. บริจาค การให้ทรัพย์สิน
สิ่งของเพื่อเป็นการ ช่วยเหลือหรือความทุกข์ยากเดือดร้อนของผู้อื่นหรือเป็นการเสียสละเพื่อหวัง
ให้ผู้รับได้รับความสุข 4. อาชวะความมีอัธยาศัยซื่อตรงมั่นในความสุจริตธรรม 5. มัทวะ ความมี
อัธยาศัยดีงาม ละมุนละไม อ่อนโยน สุภาพ 6. ตบะ การบำเพ็ญเพียรเพื่อขจัดหรือทำลาย
อกุศลกรรมให้สิ้นสูญ 7. อโภระ ความสามารถระงับหรือขจัดเสียได้ซึ่งความโกรธ 8. อวิหิงสา
การไม่เบียดเบียนคนอื่น 9. ขันติ ความอดกลั้นไม่ปล่อยกายวาจา ใจ ตามอารมณ์หรือกิเลสที่เกิด
มีขึ้นนั้น และ 10. อวิโรธนะ การธำรงรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม

บารมี 6 เป็นหลักธรรมอันสำคัญที่จะนิยมนำซึ่งความรักใคร่ นับว่าเป็น
หลักธรรมที่เหมาะสมมากสำหรับนักบริหารจะพึงยึดถือปฏิบัติ มีอยู่ 6 ประการคือ 1. ทาน การให้
เป็นสิ่งที่ควรให้ 2. สีด การประพฤติในทางที่ชอบ 3. ขันติ ความอดทนอดกลั้น 4. วิริยะ ความ
ขยันหมั่นเพียร 5. ฆานการเพ่งพิจารณาให้เห็นของจริง และ 6. ปรีชญา ความมีปัญญารอบรู้

ธรรมโลกบาล เป็นหลักธรรมที่ช่วยคุ้มครองโลก หรือมวลมนุษย์ให้อยู่ความ
ร่มเย็นเป็นสุข มี 2 ประการคือ 1. หิริ ความละอายในตนเอง 2. โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อทุกข์
และความเสื่อมแล้วไม่กระทำความชั่ว

ราชสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมอันเป็นเครื่องช่วยในการวางนโยบายบริหารบ้านเมือง
ให้ดำเนินไปด้วยดี มี 4 ประการ คือ 1. ลัสสมชัง ความเป็นผู้ฉลาดปรีชาในการพิจารณาถึงผลิตผล
อันเกิดขึ้นในแผ่นดิน แล้วพิจารณาผ่อนผันจัดเก็บเอาแต่บางส่วนแห่งสิ่งนั้น 2. ปุริสเมชัง ความ
เป็นผู้นฉลาดในการดูคนสามารถเลือกแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งในความถูกต้องและเหมาะสม
3. สัมมาปาลัง การบริหารงานให้ต้องใจประชาชน และ 4. วาจาเปยยัง ความเป็นบุคคลมีวาจา
ไพเราะรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวตามเหตุการณ์ ตามฐานะและตามความเป็นธรรม ดังคำสัมภาษณ์ที่ยก
มาเป็นตัวอย่างดังนี้ คือ

“สังคมไทย เป็นสังคมศักดินา มีชนชั้นเจ้านายและไพร่ รวมตลอดถึงทาสที่ได้มา
โดยการซื้อขายและการจำยอม ชนชั้นเหล่านั้น อยู่ในสังคมไทยโดยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน
และกัน แล้วก็มี การตอบแทนการให้ความช่วยเหลือในรูปต่างๆ เป็นการแลกเปลี่ยน จึง
ทำให้เกิดเป็นระบบอุปถัมภ์และระบบสินบน วัฒนธรรมเหล่านี้ แม้ในปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่
ในสังคมไทย” (พระครูปัญญาวุฑฒธรรมมณี ขนฺติโก, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2555)

“สังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธ มีการนำพระพุทธศาสนา มาปฏิบัติใช้ใน
ชีวิตประจำวัน จนเป็นความเคยชิน และเมื่อถือปฏิบัตินานๆ เข้าก็กลายเป็นวัฒนธรรม

ประเพณี ที่สืบทอดกันต่อๆ มา พระพุทธศาสนาในเมืองไทย เป็นพุทธศาสนานิกายเถรวาท ยึดพระธรรม และวินัยตามแบบดั้งเดิมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และบัญญัติไว้ โดยไม่มีการปฏิรูปหรือเปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกับการรับระบบการเมืองในระบบประชาธิปไตยของต่างประเทศมาใช้ในเมืองไทย โดยไม่มีการประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย จึงทำให้เกิดเป็นปัญหาจนถึงทุกวันนี้” (พระครูพิศาลพัฒนานุยุตปุนทุโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2555)

“คนในสังคมไทย เมื่อยึดพระพุทธศาสนา รับเอาพระรัตนตรัยเป็นสรณะ จึงทำให้การคิด พุด ทำของคนในสังคมจึงเป็นแบบพุทธ การเมืองไทย จึงเป็นการเมืองที่มีตัวละครการเมืองทุกฉากทุกตอนที่แสดงออกทางการคิดพุดทำแบบพุทธ คือเป็นประชาธิปไตยแบบสังคมพุทธ” (พระครูวิมลธรรมคณี ยโสธร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2555)

“หลักธรรมที่สำคัญสำหรับใช้ในการปกครองประเทศของผู้ปกครองประเทศ เพื่อให้ประเทศมีความสงบสุข คือ พรหมวิหาร 4 อคติ 4 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 ทศพิธราชธรรมบารมี 6 ขันติโสรัจจะ ธรรมโลกบาล อธิฐานธรรม 4 คหบดีธรรม 4 ราชสังคหวัตถุ 4 สติสัมปชัญญะ อกุศลมูล 3 นีวรณ 5 ฯลฯ” (พระครูสุวิมลธรรมานุกุล จิตศิริ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2555)

“ส่วนสังคมจะสงบสุขหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับผู้นำหรือผู้ปกครองประเทศในขณะนั้นว่าได้ยึดหลักธรรมเป็นเครื่องมือในการปกครองประเทศหรือไม่” (พระครูสุวิมลธรรมานุกุล จิตศิริ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2555)

เมื่อสังคมไทยเป็นสังคมศักดินา ยึดมั่นในคำสอนของพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และมีวิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่ในทำนองคลองทำตามหลักพระศาสนา เพื่อความสุขสงบของคนในชาติ ทำให้สังคมการเมืองไทยเป็นแบบไทยๆ คือ สบาย ง่าย ไม่จำ ไม่แก้แค้น ไม่จองเวร โห่โห่กรรม ทำให้เกิด การสามัคคีปรองดองในสังคมได้ไม่ยาก มีอะไรก็จะอะลุ่มอล่วย เอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน และเพราะสังคมไทยเป็นสังคมในระบบอุปถัมภ์ ชนชั้นเจ้านายก็หวังพึ่งแรงกายจากชนชั้นไพร่ และชนชั้นไพร่ก็หวังพึ่งพึ่งบารมีของชนชั้นเจ้านาย และต่างก็มีค่าตอบแทนไปคนละอย่าง จึงทำให้เกิดระบบอุปถัมภ์ แม้ในบางครั้งการอุปถัมภ์นั้นจะเป็นการไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดการอภิสิทธิ์ชนชั้น หรือพวก Free rider เกิดปัญหา “เด็กเส้น เด็กฝาก เด็กข้า นายกู” เกิดการประจบ

สอพโล ได้คนไม่มีคุณภาพมาทำงาน คนเก่งคนดี ถูกย้ายไปทำงานที่ไม่ถนัด คนประจบสอพโล เลียแข้งเลียขา กลับได้ดี เป็นถึงเจ้าคนนายคน เข้าไปหาผลประโยชน์จากที่ทำงาน เกิดการทุจริต คอร์รัปชัน ทางการเงินส่งเป็นส่วยให้เจ้านาย เพื่อแลกเปลี่ยนกับตำแหน่งที่ต้องการ ทำให้ปัจจุบันเกิด ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ประเทศไม่พัฒนา ปิดบังหรือซ่อนเร้นข้อมูล ไม่ส่งเสริมให้ประชาชนมี การศึกษาเพราะเกรงกลัวว่าประชาชนจะมีความรู้และใช้ความรู้นั้นมาต่อสู้กับผู้นำทางการเมือง ดัง คำสัมภาษณ์ที่หทัยกมาประกอบเพียงบางส่วน ดังต่อไปนี้

“สังคมศักดินาของไทยที่ยึดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางดำเนิน ชีวิต ให้คนไทย ลืมง่าย เจ็บไม่จำ ไม่แก้แค้น ไม่จองเวร จึงเป็นที่มาให้ผู้ที่ฉกฉวยโอกาสใช้ การลืมนง่ายของคนไทยกระทำการผิดกฎหมาย หรือฉกฉวยผลประโยชน์ให้กับตนเอง” (พระครูวิมลธรรมคณี ยโสธโร, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2555)

“ระบบอุปถัมภ์ของไทย ยังมีให้เห็นในสังคมไทย เช่น วังเต็น ส.ส. เพื่อฝากลูกเข้า โรงเรียนต่างๆ วังเต็น ส.ส. เพื่อขอโอนย้ายตำแหน่งไปสู่ตำแหน่งที่ดีๆ หรือ ไปลงใน จังหวัดที่ดีๆ ระบบแบบนี้มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ และยังมีอยู่ในปัจจุบัน” (พระครูพิศาล พัฒนานุยุตปรีนทุโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2555)

“ระบบศักดินาก็มีข้อดีอยู่อย่างที่ว่า ทำให้คนไทยมีความสุข อ่อนน้อมรู้จักที่ต่ำ ที่สูง รู้จักอะไรควรไม่ควร ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข แต่ขณะเดียวกันสังคมศักดินาก็ เป็นสังคมแบบปัจเจกชน ที่ทำเพื่อตนเอง เรื่องของคนอื่น ถ้าไม่ใช่ญาติพี่น้องก็จะไม่สนใจ ยิ่งเกี่ยว ขโมยขึ้นบ้านเอ็งไม่ได้ขึ้นบ้านข้า ก็ไม่ใช่ธุระของข้าที่จะไปช่วยเหลือ ลำพังตัวข้า ยังเอาตัวไม่รอด และจะไปช่วยคนอื่นได้อย่างไร” (พระครูวิมลธรรมานุกุล จิตศิริ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2555)

กลุ่มตัวอย่างไม่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองไทยในระบอบ ประชาธิปไตยในปัจจุบัน เพียงแต่บอกว่า หากนักการเมืองในปัจจุบัน เอาเสียอย่างนักการเมืองใน อดีต ปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาความแตกแยกทางการเมืองจะไม่เกิดขึ้น คงไม่มีรัฐประหารเกิดขึ้น ถ้านักการเมืองในปัจจุบันยึดหลักธรรมในการประสานประโยชน์ให้กับประชาชนเป็นหลัก ตาม หลักการประชาธิปไตย และบอกว่าเสียดายเวลาที่ผ่านมการเมืองไทยน่าจะเดินหน้าพัฒนาไปอย่าง สวยงามล้ำหน้าประเทศเพื่อนบ้านอย่างประเทศสิงคโปร์ อินโดนีเซียและมาเลเซีย ทั้งๆ ที่ประเทศ

ไทยมีศักยภาพในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่ดีกว่าประเทศเหล่านั้น ดังคำสัมภาษณ์ ที่ยกมาเพียงบางส่วนดังนี้

“การเมืองไทยในปัจจุบัน ถ้านักการเมืองเป็นอย่างนักการเมืองในอดีต เช่น นายปรีดี พนมยงค์ บ้านเมืองคงมีแต่ความสงบสุข เพราะนายปรีดี พนมยงค์ รู้ว่าถ้าตนเองกลับมาประเทศไทย จะต้องเกิดข้อขัดแย้ง มีการแตกต่างและมีความวุ่นวาย และมีการนองเลือด จะต้องเกิดการปฏิบัติแน่นอน เพื่อเห็นแก่ประเทศชาติ จึงเลือกที่จะไม่กลับมาประเทศไทย จนสิ้นอายุ เป็นอย่างของนักการเมืองที่ดี” (พระครูพิศาลพัฒนานุยุตปรีนทุโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2555)

“นักการเมือง ถ้ามีคุณธรรมในการปกครองประเทศ เอาประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ ไม่ละโมภโลภมาก การเมืองไทยก็คงจะไม่แตกแยกเหมือนในปัจจุบัน” (พระครูวิมลธรรมคณิ ยโสธโร, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2555)

“ความจริงประเทศไทยมีศักยภาพในด้านทรัพยากรธรรมชาติมากมาย มีความได้เปรียบในด้านการแข่งขันดีกว่าประเทศเพื่อนบ้านอย่างสิงคโปร์ มาเลเซียและอินโดนีเซีย แต่เพราะนักการเมืองหวังในประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เห็นประชาชนว่าด้อยการศึกษา ปิดหูปิดตาประชาชน จึงทำให้ประเทศไทยไม่พัฒนาสักทีในด้านการเมือง” (พระครูสุวิมลธรรมานุกุล จิตสิริ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2555)

กลุ่มที่สอง กลุ่มที่มีความคิดเห็นว่า การเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการเอาหลักทฤษฎีของชาติตะวันตกมาใช้โดยไม่ได้รับการปรับปรุงหรือประยุกต์ให้เข้ากับสังคมไทย ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างบางส่วน เช่น เจ้าอาวาสป่านุราชประชาสรรค์ เจ้าอาวาสวัดโกคาจุทามาตย์ เจ้าอาวาสวัดโคกเคี่ยม เจ้าอาวาสวัดธรรมมาวุธสรณาราม ได้แสดงทัศนคติและความเห็นว่า ประเทศไทย หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 เป็นการหยิบยืมจากประเทศตะวันตกมาใช้กับประเทศไทย โดยคณะราษฎรได้หยิบยืมเอามาแต่โครงสร้าง คือ รัฐธรรมนูญ และโครงสร้างสถาบันการเมืองโดยปราศจากการปลูกฝังจริยธรรม และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยลงในสังคมไทย จึงทำให้ประชาธิปไตยของไทย ล้มลุกคลุกคลานหลังการปฏิวัติมาตลอด 80 ปี

ดังนั้น ระบอบประชาธิปไตยของไทยจึงมีแต่โครงสร้างที่ปราศจากเลือดเนื้อ สปีริต หรือจริยธรรมและวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตย เพราะนักการเมืองข้าราชการและประชาชนส่วนใหญ่ไม่รู้ว่าระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้นคืออะไร รู้แต่เพียงผิวเผินที่โครงสร้างและมองว่าการมีการเลือกตั้งก็เป็นประชาธิปไตยแล้วเพราะไม่ได้มีการสอนปรัชญาประชาธิปไตยกันในสังคมไทยอย่างจริงจังและอย่างเป็นระบบในการศึกษาดังแต่เด็ก คนไทยส่วนใหญ่จึงยังคงมีวัฒนธรรมเก่าแบบศักดินา แบ่งแยกชนชั้น ไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียมของเพื่อนร่วมชาติ อีกทั้งไม่ให้ความสำคัญของเศรษฐกิจแก่ประชาชนผู้ยากไร้ในชนบท ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งของความล้มเหลวของระบบประชาธิปไตยของไทย

นอกจากนี้ยังมีการซื้อ-ขายเสียงในการเลือกตั้งในรัฐสภา การคอร์รัปชัน, รับสินบนของข้าราชการและนักการเมือง การเห็นประโยชน์ของตนเอง และพรรคคิดว่าผลประโยชน์ทางสังคม และประเทศชาติ การอุปถัมภ์พวกพ้องและญาติมิตรในระบบราชการและการเมือง การไม่ยอมรับเหตุผลในการอภิปรายและตัดสินใจ ฯลฯ ล้วนเป็นสาเหตุปัญหาความล้มเหลวของภาพประชาธิปไตยของไทยและนำไปสู่การทำรัฐประหารและระบบเผด็จการวินวินซ้ำซากมาตลอด 80 ปี หลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 และวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยในยุคปัจจุบันยังเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของระบบศักดินา ที่นักการเมือง ข้าราชการและประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงเคารพเชื่อฟังต่อผู้ใหญ่ หรือผู้มีอำนาจ โดยไม่สนใจที่ผู้ใหญ่นั้นจะมีจริยธรรมที่ดีงามหรือมีศีลธรรมหรือไม่ คนไทยส่วนมากยังคงมองการตัดสินใจและอุปถัมภ์ของญาติมิตรสหายว่าเป็นสิ่งปกติ ยังคงมองว่าการกระทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพรรคพวกเป็นเรื่องธรรมดา มองว่าการแข่งขันเพื่อแสวงหาอำนาจโดยการซื้อ-ขายเสียงเป็นเรื่องธรรมดา และมองว่าการโต้แย้งอภิปรายด้วยเหตุผลทำให้ผู้แพ้เสียหน้าเสียศักดิ์ศรี ความคิดเหล่านี้ล้ำสมัยและขัดแย้งกับระบอบประชาธิปไตยทั้งสิ้น ดังคำให้สัมภาษณ์บางส่วนของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

“การเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยเริ่มต้นไม่สวยงามนัก คือ เริ่มต้นด้วยการยึดอำนาจจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่รัชกาลที่ 7 ซึ่งในสมัยประเทศไทยมีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช และพระองค์ก็พระราชประสงค์ที่จะให้ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพียงแต่อยู่ในช่วงของการศึกษา และให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องการเมืองแบบประชาธิปไตยก่อน แต่คณะราษฎรซึ่งเป็นกลุ่มคนมีความใจร้อนเกินไปรีบชิงปฏิวัติโค่นล้มระบอบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชเสียก่อน แล้วยังมาทะเลาะแย่งชิงอำนาจกันเอง โดยที่ประชาชน ข้าราชการใน

สมัยยังไม่รู้เลยว่า ระบอบประชาธิปไตยคืออะไร” (พระมหาวิรัช ฐิตสุทฺโธ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2555)

“การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 เป็นการหยิบยกจากประเทศตะวันตกมาใช้กับประเทศไทยเท่านั้น โดยเอามาแต่โครงสร้าง คือ รัฐธรรมนูญ และโครงสร้างสถาบันการเมืองโดยไม่มี การปลูกฝังจริยธรรมและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยลงในสังคมไทย จึงทำให้ประชาธิปไตยของไทยประสบความสำเร็จล้มเหลวมาตลอด 80 ปี หลังการปฏิวัติ” (พระมหาสมพล ฐมฺมวิคโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“คณะราษฎร รีบร้อนเกินไปในการทำการรัฐประหารเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง ควรที่จะให้ข้าราชการ เด็ก และประชาชนทั่วไป ได้รับการศึกษาเรื่องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้เสียก่อน และควรนำวัฒนธรรมทางการเมืองทางตะวันตกมาบรรจุลงในระบบการศึกษา เพื่อให้คนไทยได้เรียนก่อน จะได้ไม่ล้มเหลว” (พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวิโร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2555)

“เพราะคนไทยส่วนใหญ่จึงยังคงมีวัฒนธรรมเก่าแบบศักดินา แบ่งแยกชนชั้น ไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียมของเพื่อนร่วมชาติ และวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยในยุคปัจจุบันยังเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของระบบศักดินา ที่นักการเมือง ข้าราชการและประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงเคารพเชื่อฟังต่อผู้ใหญ่ หรือผู้มีอำนาจ โดยไม่สนใจที่ผู้ใหญ่ท่านนั้นจะมีจริยธรรมที่ดีงามหรือมีศีลธรรมหรือไม่ คนไทยส่วนมากยังคงมองการตัดสินใจและอุปถัมภ์ของญาติมิตรสหายว่าเป็นสิ่งปกติ ยังคงมองว่าการกระทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพรรคพวกเป็นเรื่องธรรมดา มองว่าการแข่งขันเพื่อแสวงหาอำนาจโดยการซื้อ-ขายเสียงเป็นเรื่องธรรมดา และมองว่าการโต้แย้งอภิปรายด้วยเหตุผลทำให้ผู้แพ้เสียหน้าเสียศักดิ์ศรี ความคิดเหล่านี้ล้าสมัยและขัดแย้งกับระบอบประชาธิปไตย” (พระครูศรีธรรมมาวุธ สิริมนูญโณ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังได้แสดงความคิดเห็นอีกว่า วิวัฒนาการการเมืองแบบประชาธิปไตยตะวันตกเป็นวิถีชีวิตการเมืองของประเทศตะวันตก วิถีชีวิตการเมืองของประเทศ

ตะวันตกเกิดจากปรัชญาการเมืองและจริยธรรมของชาวตะวันตกที่ยึดถือและถ่ายทอดกลับมาเป็นเวลานับพันนับร้อยปี ที่สำคัญได้แก่หลักเสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ ซึ่งเกิดจากความเชื่อในหลักการของสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน สิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล เสรีภาพส่วนบุคคล เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกโดยการพูด เขียน และตีพิมพ์ และความเชื่อในเรื่องสิทธิของมนุษย์ที่จะได้รับปัจจัยสี่และความคุ้มครองจากภัยคุกคามต่างๆ ที่มีต่อชีวิตและทรัพย์สินและประการสุดท้ายการได้รับความเท่าเทียมในทางเศรษฐกิจหรือความเป็นอยู่จากระบบสวัสดิการต่างๆ ของรัฐบาล ปรัชญาความเชื่อในค่านิยมเหล่านี้เกิดจากความคิดของนักปรัชญาการเมืองและรัฐบุรุษต่างๆ ที่แสดงความคิดเห็นสืบทอดกันมาในระบบการศึกษาของชาติเป็นระยะเวลายาวนานจนประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยอมรับเป็นกฎระเบียบและจริยธรรมและเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองพื้นฐานของระบบประชาธิปไตยตะวันตกในปัจจุบัน

การพัฒนาประชาธิปไตยที่ล้มเหลวในประเทศไทย เพราะการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวัฒนธรรมศักดินาล้าสมัยต่างๆ เหล่านี้จะต้องไม่เกิดขึ้นเอง ในเวลาอันรวดเร็วทัน แต่ต้องอาศัยการปลูกฝังในระบบการศึกษาและการโฆษณาอบรมสม่ำเสมอ จนกว่าเด็ก ผู้ใหญ่ และประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศจะได้ซึมซับและยอมรับค่านิยมและวัฒนธรรมการเมืองและประชาธิปไตยใหม่อันนี้ ทั้งนี้ เพราะกระบวนการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางสังคมต้องอาศัยระยะเวลายาวนานรวมทั้งอาศัยระเบียบ กฎเกณฑ์และกฎหมายด้วย ดังนั้นเราจะเห็นว่าในประเทศตะวันตก รวมทั้งจีน ญี่ปุ่น เกาหลีและสิงคโปร์ ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อการปลูกฝังปรัชญา จริยธรรมและวัฒนธรรมโดยผ่านระบบการศึกษา ตำราเรียน และการโฆษณาตอกย้ำคำขวัญอยู่เสมอ เช่น ประเทศตะวันตกมีการศึกษาปรัชญาการเมืองของนักปรัชญาที่สำคัญๆ ตั้งแต่ยุคกรีก-โรมันจนถึงปัจจุบัน เช่น อริสโตเติล เพลโต โทมัส ฮอบบ์ จอห์น ล็อกจนมีการพัฒนาหลักปรัชญาใหม่ๆ เช่น อันโตนิโอ กรัมสซี มาร์กาเร็ต มิด มิเชล ฟูกูต์ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ เซอร์เบิร์ต มาคัส เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส และฮอร์กโฮมเมอร์ เป็นต้น ทั้งหมดนี้เป็นรากฐานของความคิดทางการเมืองและสังคมของประเทศตะวันตก ส่วนในประเทศไทย จริยธรรมคำสอนของขงจื้อ ถูกรวบรวมเป็นคัมภีร์เพื่อให้นักเรียน นักปราชญ์ ข้าราชการ ศึกษากันอย่างเป็นระบบกว่าสองพันปี จึงทำให้จริยธรรมของขงจื้อกลายเป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมการเมืองและสังคมมาจนถึงปัจจุบันและได้แพร่หลายไปยังเกาหลี ญี่ปุ่น เวียดนาม และสิงคโปร์

และท่านได้แสดงความคิดเห็นว่า ระบอบประชาธิปไตยในระบบการเมืองไทยไม่ได้เกิดขึ้นจากการต่อสู้ร่วมกันระหว่างผู้นำทางการเมืองภาคประชาชน แต่เป็นเรื่องของผลิตผลการต่อสู้แย่งชิงอำนาจของกลุ่มผู้ปกครองมากกว่า ดังคำสัมภาษณ์บางส่วนของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ คือ

“การเมืองของประเทศตะวันตกก่อนที่เขาจะเอาใช้กับประเทศของเขา เขาได้ให้การศึกษาระบบและปลูกฝังอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ประชาชนของเขาได้มีความรู้ ความเข้าใจในการหลักการและปรัชญาพื้นฐานของประชาธิปไตยก่อนว่าประกอบไปด้วย หลักเสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ ไม่ใช่เกิดจากความพอใจของคนกลุ่มเดียวแล้วจะนำมาใช้ได้เลย” (พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวิโร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2555)

“การเมืองของต่างประเทศเกิดจากนักคิดนักปรัชญาการเมืองรุ่นเก่าๆ ที่แสดงความคิดเห็นไว้และความคิดนี้สืบทอดกันมานานในรูปของการของการให้การศึกษาของชาติอย่างเป็นระบบมาเป็นเวลาช้านาน ไม่ใช่จะทำกันอย่างปุ๊บปั๊บ โดยไม่มีการให้ความรู้กับคนในชาติเหมือนของคนไทย จึงทำให้การเมืองของไทยล้มเหลว ไม่สามารถเป็นประชาธิปไตยเต็มใบได้” (พระมหาสมพล ฐมฺมวิโก, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“การพัฒนาประชาธิปไตยที่ล้มเหลวในประเทศไทย เพราะการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวัฒนธรรมศักดินาล้าสมัยต่างๆ เหล่านี้เกิดขึ้นในเวลาอย่างรวดเร็ว ทำให้ไม่มีการปลูกฝังให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้ซึมซับให้ยอมรับค่านิยมและวัฒนธรรมการเมืองและประชาธิปไตยใหม่อันนี้ ทั้งนี้ เพราะกระบวนการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางสังคมต้องอาศัยระยะเวลายาวนาน” (พระครูศรีธรรมราช สิริมนูญโญ, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“การเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผู้นำจะต้องปลูกฝัง เรื่องหลักการและปรัชญาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนเข้าใจเสียก่อน เพื่อให้พวกเขาได้รู้จักการมีส่วนร่วม ในทางการเมือง หลักการขั้นพื้นฐานที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย ที่ประชาชนจะต้องรู้และเข้าใจได้แก่ 1. อำนาจอธิปไตยต้องเป็นของปวงชนชาวไทยเท่านั้น ไม่ได้เป็นของพวกนักการเมืองที่เลือกตั้งเข้าไป พวกนี้เป็นเพียงตัวแทนที่ทำหน้าที่แทนเรา 2. หลักเสรีภาพ ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ ภาครัฐกฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดและไม่ต้องสร้างความสะดวกหรือให้แก่ผู้ใด 3. หลักความเสมอภาค ประชาชนทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกชนชั้นวรรณะ นายหรือไพร่ 4. หลักความมั่นคง ไม่ว่าจะป็นในเรื่องชีวิตและทรัพย์สิน ประชาชนทุกคนจะต้องได้รับการคุ้มครอง และ 5. หลักเสียงข้างมาก แต่เคารพเสียงส่วนน้อย หากประเทศไทยยึดถือ

หลักการนี้ ปัญหาความขัดแย้งก็คงจะไม่เกิดขึ้น” (พระมหาวิรัช ฐิตสุทฺโธ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2555)

“ประเทศตะวันตก รวมทั้งจีน ญี่ปุ่น เกาหลีและสิงคโปร์ ล้วนให้ความสำคัญต่อการปลูกฝังปรัชญา จริยธรรมและวัฒนธรรมโดยผ่านระบบการศึกษา คำบรรยาย และการโฆษณาตอกย้ำคำขวัญอยู่เสมอ เช่น วัฒนธรรมของจีนที่ได้ส่งสมกันมาหลายพันปี โดยเฉพาะลัทธิขงจื้อ ที่มีพื้นฐานสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองของจีนและยังได้กลายเป็นต้นแบบให้ประเทศเพื่อนบ้านได้นำไปใช้ หรือวัฒนธรรมของคนสิงคโปร์ ที่เป็นประเทศเล็กๆ มีอาณาเขตเท่าจังหวัดภูเก็ต แต่เขาก็มีวัฒนธรรมของเขา โดยผู้นำประเทศของเขาเป็นตัวอย่างที่บริหารพัฒนาประเทศโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง จึงทำให้ประเทศสิงคโปร์กลายเป็นประเทศที่มีระเบียบวินัย ไม่มีข้อขัดแย้งทางการเมือง” (พระครูศรีธรรมมาวุธ สิริมนูญโญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“การเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย เกิดจากความต้องการของผู้ปกครอง คือผู้ที่ได้ไปเห็นความเจริญของพวายุโรป จึงอยากเอาอย่างบ้าง มันไม่ได้เกิดจากความต้องการของประชาชนในประเทศ ทำให้การเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยมีปัญหา” (พระมหาวิรัช ฐิตสุทฺโธ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2555)

“ความจริง คนไทยคุ้นเคยกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชอยู่แล้ว เพราะวัฒนธรรมของสังคมไทยเอื้ออยู่แล้ว เพียงแต่ผู้นำทางการเมืองจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมและมีความรับผิดชอบสูงเท่านั้น ก็เพียงพอแล้ว” (พระมหาสมพล ฑมฺมวิโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างบางส่วนยังได้แสดงความคิดเห็นและทัศนคติเกี่ยวกับการเมืองไทยในปัจจุบันว่า การเมืองในปัจจุบันเป็นการเมืองของกลุ่มนายทุนธุรกิจ ที่รวมกลุ่มนายทุน ซึ่งเป็นคนส่วนน้อยของสังคมไทยมาตั้งเป็นพรรคการเมือง บริหารประเทศเรียกว่า ระบอบทุนนิยม มีการแสวงหาหาผลประโยชน์โดยใช้ตำแหน่งการการเมืองที่ตนเองครองอยู่ให้กับพวกพ้องและตนเอง เรียกว่าธุรกิจการเมือง มีการนำนโยบายประชานิยมมาใช้หาเสียงเป็นหลัก และระบอบทุนนิยมนี้เองที่ทำให้สังคมไทยเกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับ คนรวย คนจนยิ่งจนลง ในขณะที่คนรวยกลับรวยขึ้น เพราะคนรวยเป็นคนส่วนน้อยของสังคม เป็นนักธุรกิจที่หวังผลกำไร มีเงินแต่ขาด

อำนาจและอิทธิพล จึงต้องการสร้างอำนาจด้วยการเล่นการเมือง และเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ เป็นหลัก กลุ่มนายทุนเข้ามาบีบบทบาททางการเมืองอย่างเห็นได้ชัดก็คือ กลุ่มการเมืองในสมัยรัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่ก่อตั้งพรรคไทยรักไทยหรือพรรคเพื่อไทยในปัจจุบัน มีการยุบรวมพรรคการเมืองขนาดเล็กเพื่อไปรวมกับพรรคการเมือง ซึ่งจะเห็นได้ในปัจจุบันว่าการต่อสู้เพื่อแย่งชิงความได้เปรียบในการแข่งขันการเลือกตั้ง ในประเทศไทยจะเป็นของ 2 พรรคใหญ่ คือ พรรคเพื่อไทยและพรรคประชาธิปัตย์ พรรคใดมีเสียงข้างมากก็จะได้รับการจัดตั้งเป็นรัฐบาล ทำให้พรรคเพื่อไทยได้เปรียบในการแข่งขัน เพราะเป็นพรรคที่รวมนายทุนไว้มากมาย ขณะเดียวกันกลุ่มนายทุนเหล่านี้เมื่อได้ครองอำนาจทางการเมืองก็จะแสวงหาผลประโยชน์ โดยไม่สนใจกฎหมายของประเทศ หรือเมื่อกฎหมายไม่เอื้ออำนวยต่อการแสวงหาผลประโยชน์ก็จะมีการร่างกฎหมายใหม่ขึ้นมา เพื่อให้ตนเองได้ดำเนินในธุรกิจของตนเองได้อย่างง่ายดาย เหมือนกับที่กล่าวมาแล้วไว้ว่า “ชนใดร่างกฎหมายก็เพื่อชนชั้นนั้น” เป็นการกล่าวไว้อย่างถูกต้องทีเดียว ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ การขายหุ้นชินคอร์ป ให้กับเทมาเส็กของสิงคโปร์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ออกกฎหมายให้วันที่ 31 ธันวาคม 2548 เป็นวันทำงาน ทั้งๆ ที่ ทุกปีคือวันหยุดทำงานของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะในวันดังกล่าวพ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร กำลังขายหุ้นให้กับเทมาเส็ก

ขณะเดียวกันนโยบายในการบริหารพัฒนาประเทศ นอกจากมีการกระจายอำนาจทางการเมืองลงสู่ท้องถิ่นแล้ว การบริหารประเทศยังใช้ระบบการบริหารแบบเอกชน มีการนำระบบ CEO มาใช้ กับข้าราชการ มีการนำแผนยุทธศาสตร์ หรือกลยุทธ์ในการบริหารประเทศมาใช้ในการจัดการ มีการนำตัวชี้วัด มาใช้กับการประเมินผลงานของข้าราชการ ต่างๆ เหล่านี้ นอกจากนี้ การบริหารประเทศ เน้นไปที่ระบบเศรษฐกิจมากกว่าเพื่อปากท้องของประชาชนอย่างจริงจัง เน้นด้านอุตสาหกรรมเทคโนโลยี เน้นด้านการส่งออก มากกว่าการช่วยเหลือเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนา ที่ประสบกับความเดือดร้อนเนื่องจากราคาผลผลิตตกต่ำ แต่ราคาต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น

นอกจากการบริหารพัฒนาประเทศที่เน้นในด้านทุนนิยมแล้ว การเมืองของประเทศไทยในปัจจุบันนับว่าประสบกับวิกฤตการณ์ทางการเมือง อันเนื่องมาจากการไม่เคารพหรือการไม่ปฏิบัติตามหลักการขั้นพื้นฐานของประชาธิปไตย การเมืองในระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันจึงนับได้ว่าล้มเหลวโดยสิ้นเชิง ซึ่งจะสังเกตได้ว่า มีการนำระบบอุปถัมภ์มาใช้ มีการแต่งตั้งทายาททางการเมืองเพื่อสืบทอดอำนาจแทนตน มีการแต่งตั้งรัฐมนตรีโดยไม่คำนึงถึงคุณสมบัติและความรู้ มีการฝากเด็กเข้าเรียนอย่างชัดเจน ใครให้ความช่วยเหลือจะต้องมีการตอบแทนบุญคุณ มีการนำพรรคพวกเข้ามาประมูลราคาโครงการใหญ่ๆ ของราชการ และเมื่อไม่ได้รับการช่วยเหลือตามที่ต้องการ หรือเมื่อมีความขัดแย้งทางการเมืองเกิดขึ้น ก็จะมีการชุมนุมโดยไม่สนใจว่าการ

ชุมชนนั้นจะสร้างความเดือดร้อนให้ประชาชนคนอื่นหรือไม่ แต่ขอให้ได้ทำเพื่อให้ได้ชัยชนะ ในทำนองที่ว่า “เมื่อเข้าไม่ได้ เอ็งไม่สมควรได้ด้วย” การเมืองไทยจึงมีแต่ความขัดแย้ง มีการแย่งชิงพื้นที่สื่อ มีการแย่งชิงมวลชน ทั้งเพื่อความได้เปรียบในการแข่งขันและการดำรงอยู่ในอำนาจทางการเมืองเท่านั้น เมื่อมีความขัดแย้งกันมากๆ ก็ถึงจุด

นอกจากนี้ การเมืองไทยยังเต็มไปด้วยการซื้อสิทธิขายเสียง ทั้งนี้เป็นเพราะโครงสร้างของสังคมไทยมีเพียงคนรวยกับคนจน คนรวยมั่งมีเงินทอง คนจนกลับต้องโอกาสในทุกๆ ด้าน จึงกลายเป็นเหยื่อของคนรวยไม่ว่าจะในเรื่องของการต่อรองอำนาจ คุณภาพชีวิต การศึกษา การสาธารณสุข ไม่ได้มีความเท่าเทียมในโอกาสใดๆ ที่จะเลือกสิ่งดีๆ ให้กับตนเอง เช่น เลือกโรงพยาบาล เลือกโรงเรียนที่มีคุณภาพ เป็นต้น

ดึงข้อมูลที่ได้จากคำสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ที่หยิบยกมาเพียงบางส่วน ดังนี้

“การเมืองไทยในปัจจุบัน เป็นการเมืองแบบทุนนิยม เน้นในด้านเศรษฐกิจมากกว่า เพื่อปากท้องของประชาชน โดยออกมาในรูปแบบประชานิยม เช่น การให้ระดับชั้นประถมใช้แท็บเล็ต ในการเรียนการสอนหนังสือ การลดภาษีสำหรับคนที่ซื้อรถยนต์คันแรก การลดภาษีสำหรับคนที่บ้าน เป็นต้น เป็นการให้ระบบเศรษฐกิจเข้าไปช่วยนายทุนมากกว่าที่ช่วยเหลือประชาชนในชนบทอย่างมาก” (พระครูศรีธรรมราช สิริมบุญโญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“พรรคการเมืองไทยในปัจจุบัน มีการยุบรวมพรรคเล็กๆ น้อยๆ เข้าด้วยเพื่อหวังผลทางการเมือง พรรคใดได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งมาก ก็จะมีรายได้เปรียบในการจัดตั้งรัฐบาล และสามารถที่หลบหลีกการถูกตรวจสอบจากฝ่ายสภาได้ และขณะเดียวกันก็จะใช้นโยบายประชานิยมมอมเมาประชาชนให้หลงใหลในวัตถุนิยม จำพวกโทรศัพท์มือถือรถยนต์ เพื่อไม่ให้ประชาชนไม่สนใจการเมือง” (พระครูศรีธรรมราช สิริมบุญโญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2555)

“การเมืองไทยในปัจจุบัน มีความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง เพราะทั้งผู้นำทางการเมือง ประชาชน สัมปรีชญาและหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยไปโดยสิ้นเชิง รวมทั้งยังขาดซึ่งคุณธรรมจริยธรรม มีแต่การแก่งแย่ง แข่งขันกันเพื่อให้มาซึ่งอำนาจและผลประโยชน์” (พระมหาสมพล ฑมฺมวิคโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“การเมืองของไทยเป็นการเมืองของพวกนายทุนที่มีเงินแต่ขาดอำนาจ มาเล่นการเมืองเพราะอยากมีอำนาจ และเมื่อได้ครองอำนาจทางการเมืองก็หวังที่จะได้ผลประโยชน์ในทางธุรกิจของตนด้วย” (พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวิโร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2555)

“โครงสร้างของสังคมไทยเคยเป็นมาอย่างไร ปัจจุบันโครงการของสังคมไทยก็ยังเป็นอย่างนั้น คือยังเป็นโครงสร้างของคนรวย กับ คนจนเท่านั้น ชั้นกลางยังมีน้อย เมื่อคนรวยเป็นคนกลุ่มน้อยของสังคม และคนจนก็เป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม จึงทำให้เกิดความเลื่อมล้ำทางรายได้ เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพราะคนจน ยุ่งแต่เรื่องปากท้องของตนเอง ไม่มีเวลาสนใจเรื่องการเมือง เป็นช่องทางหรือเป็นโอกาสให้คนรวยเข้ามามีอำนาจเหมือนในอดีต เมื่อคนรวยมีอำนาจและอิทธิพลก็เกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้นมาการเมืองไทยจึงอาจไม่ก้าวหน้าไปกว่าในอดีต” (พระมหาวิรัช ฐิตสุทโธ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2555)

“ประชาธิปไตยของไทยตั้งแต่ปี 2475 เป็นการชิงสุกก่อนห่ามของกลุ่มการเมืองในอดีตที่อยากมีอำนาจในการปกครองประเทศ เพราะไปเห็นข้อดีของระบอบประชาธิปไตยที่ชาวยุโรปใช้ในการปกครองประเทศ แต่ไม่ได้ดูว่ามันเหมาะสมหรือถึงเวลาที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศไทยไปสู่การเมืองในระบอบประชาธิปไตยหรือยัง และเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว กลุ่มการเมืองเหล่านั้นก็ยังมีความขัดแย้งกันเอง เนื่องจากหาคนเหมาะสมที่ขึ้นมาทำหน้าที่เป็นผู้นำประเทศไม่ได้ และอยากมีคนอยากเป็นแต่ไม่แสดงออกมาอย่างชัดแจ้ง แต่ก็ไม่อยากให้คนอื่นเป็น” (พระมหาสมพล ธมฺมวิคโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“การเมืองไทยในปัจจุบันใช้ระบบทุนนิยม ใช้นโยบายประชานิยมเป็นหลักในการหาเสียง แจกโน่นแจกนี้สารพัด มันก็เงินภาษีของประชาชน กลุ่มที่ได้รับการแจกตามนโยบายประชานิยมบางคนก็มั่งมีเงินทองแล้วก็ยังได้รับ ในขณะที่คนยากจนระบบทุนนิยมกลับเข้าไม่ถึง เพราะการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น นโยบายประชานิยมส่วนใหญ่จะตกอยู่เฉพาะกลุ่มคนที่เป็นคนของนักการเมืองหรือหัวคะแนนของนักการเมืองเท่านั้น” (พระมหาวิรัช ฐิตสุทโธ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2555)

“ในประเทศไทยมีประชาชนกลุ่มเล็กๆ ที่เป็นนักธุรกิจและนักการเมือง ร่ำรวย มหาศาลติดอันดับโลก เมื่อคนส่วนใหญ่ 60% ของประเทศอยู่ในภาคเกษตรและยากจน มี การศึกษาน้อย หนี้สินรุงรัง โดยรัฐบาลแก้ไขปัญหาไม่ตกมาตลอด เช่นนี้แล้วเราจะแก้ไข ปัญหาเรื่องการซื้อขายเสียงในการเลือกตั้งได้อย่างไร? จะเป็นประชาธิปไตยได้อย่างไร? เพราะการซื้อขายเสียงในการเลือกตั้งเป็นรากเหง้าของความล้มเหลวของระบอบ ประชาธิปไตยที่เกิดจากปัญหาเศรษฐกิจของคน 60% ของประเทศ” (พระครูศรีธรรมมาวุธ สิริมณูญโญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่ไม่แสดงความคิดเห็น เพราะถือว่าการเมืองไม่ใช่กิจของ พระสงฆ์

เป็นกลุ่มที่ไม่แสดงความคิดเห็นใดๆ โดยกล่าวเพียงว่า ไม่ใช่กิจของพระสงฆ์ที่ จะต้องให้ความสนใจมากนัก เพราะเป็นเรื่องของทางโลก เมื่อผู้สัมภาษณ์ได้พูดคุยและสนทนาไป เรื่อยๆ ท่านก็ให้ความเห็นว่า ท่านพระอยู่นอกเมือง(ชนบท) ห่างไกลจากชุมชนและความเจริญ การเมืองเข้ามาไม่ถึง และแม้จะเข้าถึงท่านก็ไม่ได้สนใจอะไรมากมาย การเมืองมีแต่ความวุ่นวาย มี แต่ความขัดแย้ง มีแต่การทะเลาะเบาะแว้งกัน คู่แต่การเมืองท้องถิ่นผลประโยชน์เล็กๆ น้อยๆ ยังฆ่า กันตาย เพราะความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะกิเลส ที่อยู่ในตัวคน และท่านก็มีอายุเลยวัย ที่จะมานั่งสนใจการเมือง เอาเพียงว่า ทุกวันที่มีคนมาทำบุญที่วัด และนั่งวิจารณ์การเมือง ก็ยังต้อง ทะเลาะกัน เพราะความเห็นไม่ตรงกัน พระสงฆ์เองก็ไม่ได้มีบทบาทอะไรในทางการเมือง วัดใน ชนบท ส่วนใหญ่จะอยู่แบบเรียบง่าย มีคนเฒ่าคนแก่มาทำบุญ เข้าพระสงฆ์ออกบิณฑบาต โปรด สัตว์ อยู่วัดก็ทำวัตร พูดคุยกับญาติโยมที่แวะมาเยี่ยม หรือทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นใน วันสำคัญๆ ทางศาสนา ส่วนเหตุผลที่ว่า ธรรมะกับการเมืองแยกกันไม่ได้ นั้น เจ้าอาวาสมีความเห็น ว่า อยู่ที่คนนำไปพระธรรมไปปฏิบัติ ไม่ได้อยู่ที่พระสงฆ์ ผู้นำก็คือพวกนักการเมืองทั้งหลาย พระสงฆ์มีหน้าที่เทศนาธรรมะให้พุทธศาสนิกชนฟัง และปฏิบัติตามศีล 227 ข้อเท่านั้น ส่วนทาง โลกเป็นเรื่องของคนนำธรรมะไปปฏิบัติ จะปฏิบัติอย่างไร ไม่ให้เกิดความขัดแย้ง จะปฏิบัติอย่างไร ให้คนในสังคมอยู่อย่างสันติสุขเป็นเรื่องของผู้นำเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของธรรมะ

ดังข้อมูลที่ได้จากคำสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ที่หยิบยกมาเพียงบางส่วน ดังนี้

“การเมืองเป็นเรื่องของทางโลก ไม่ใช่กิจของพระสงฆ์ที่จะเข้ายุ่งเกี่ยว นอกจาก ฟังและดูจากข่าวเท่านั้น การให้ความรู้ความเข้าใจด้านการเมืองแก่ประชาชนทั้งโดยผ่าน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและโดยตรง การเป็นสื่อกลางให้รัฐในการประชาสัมพันธ์

การไปเลือกตั้งในทุกระดับแก่ประชาชน การเทศนาสั่งสอนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นต้น เป็นบทบาทที่เกินเลยไปจากพระธรรมวินัย และกฎระเบียบข้อห้ามต่างๆทางสงฆ์ ” (พระอริการสุภาพ ธรรมปาโล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2555)

“การเมืองมีแต่ความขัดแย้ง วุ่นวาย ไม่สงบ นักการเมืองมีแต่กิเลส โลก ไม่ค่อยมีจริยธรรม สนใจหรือไปยุ่งเกี่ยวเสียคนง่ายๆ โดยเฉพาะพระสงฆ์ อาจถูกนักการเมืองค่าได้ว่าไม่อยู่ส่วนพระ” (พระใบฎีกาภาส สมาจารี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2555)

“อย่าถามเลยเรื่องการเมือง ขนาดคนมาทำบุญ คุยเรื่องการเมืองยังทะเลาะกันเพราะความเห็นไม่ตรงกัน โกรธเคืองกันเปล่าๆ” (พระอริการประดิษฐ์ อธิปญฺโญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2555)

“การเมืองก็ส่วนการเมือง พระก็อยู่ส่วนพระ แต่ในตำบลเล็กๆ แบบนี้ มีแต่การจัดกิจกรรมของหน่วยงานท้องถิ่นที่มาจัดกิจกรรมสำคัญๆ ทางศาสนาเท่านั้น ไม่มีใครมาคุยเรื่องการเมือง นอกจากใช้วัดเป็นสถานที่เลือกตั้งเพียงอย่างเดียว” (พระปลัดน้อย กตุสาโร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2555)

“จริงอยู่..ธรรมะกับการเมืองแยกกันไม่ออก เพราะผู้นำการเมืองที่ดี จะต้องมีความรู้สำหรับปกครองตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมะสำหรับผู้ปกครองที่ผู้ปกครองจะต้องนำไปปฏิบัติเพื่อสร้างสังคมให้ปกติสุข พระสงฆ์มีหน้าที่เพียงเทศนา และสั่งสอนให้คนในสังคมรู้จักคิดและนำไปปฏิบัติ พระสงฆ์ปฏิบัติตามศีล 227 ข้อ และต้องอยู่ในขอบเขตของพระธรรมวินัย กฎระเบียบต่างๆทางสงฆ์” (พระอริการสุภาพ ธรรมปาโล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2555)

ส่วนที่ 4 บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในแบบประชาธิปไตย

บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย มีอยู่ 2 วิธีการด้วยกัน คือ

1. บทบาทอย่างเป็นทางการ
2. บทบาทอย่างไม่เป็นทางการ

1. บทบาทอย่างเป็นทางการ

1.1 กลุ่มบุคคลคนที่พระสงฆ์จะไปมีบทบาท

กลุ่มคนที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาททั้งเรื่องพุทธธรรมและการเมือง กลุ่มตัวอย่างบางส่วนบอกว่า ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ได้แก่

- 1) คณะครู-อาจารย์และนักเรียน
- 2) ข้าราชการ / นักการเมืองท้องถิ่น
- 3) ประชาชนทั่วไป
- 4) พระและสามเณร

ตามคำสัมภาษณ์บางส่วนที่หยิบยกมาประกอบ ดังนี้

“การเทศนา สั่งสอน อบรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนนั้น อาตมาแบ่งออกได้ 4 กลุ่ม คือ ครู และนักเรียน กลุ่มหนึ่ง ข้าราชการและ นักการเมืองท้องถิ่นกลุ่มหนึ่ง ประชาชนทั่วไปกลุ่มหนึ่ง และพระภิกษุและสามเณร ทั้งนี้ที่แบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม เพราะ วัดกระบี่น้อยเป็นวัดในจังหวัด และอยู่ใกล้สถานที่ราชการ เมื่อมีกิจกรรม ก็มักจะง่ายและสะดวกต่อการกิจกรรม” (พระครูวิมลธรรมคณี ยโลธโร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2555)

“การอบรมเทศนาสั่งสอน อาตมานั้นไปที่ กลุ่มบุคลากรในโรงเรียนต่างๆ ในตัวเมืองจังหวัดกระบี่ นักการเมืองท้องถิ่นพระภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไป” (พระครูศรีธรรมมาวุธ สิริบุญโญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“การอบรมเทศนาสั่งสอน และให้ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย อาตมานั้นที่กลุ่มครู อาจารย์และนักเรียน พระภิกษุและสามเณร เป็นหลัก เพราะ คนกลุ่มนี้อาตมาได้พบปะทุกวัน เมื่อไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา ส่วนกลุ่มอื่นๆ เช่น นักการเมืองท้องถิ่นไม่ค่อยได้เทศน์ และอีกกลุ่มหนึ่งที่จะเทศน์ให้ฟังคือ ประชาชนทั่วไปและนักโทษ” (พระมหาสมพล ฐมฺมวิคโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“การเทศนาสั่งสอน เน้นไปที่กลุ่มคน 2 คือ นักเรียน และประชาชนทั่วไป นักเรียนนั้นจะเจอในช่วงวันสำคัญทางศาสนาที่ทางโรงเรียนจัดให้มาทำบุญ ส่วนประชาชนทั่วไปนั้นส่วนใหญ่เจอกันทุกวันพระ” (พระครูพิศาลพัฒนานานุตปรีณทุโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2555)

“ การเทศนา อบรม เน้นไปที่คน 3 กลุ่ม คือครู อาจารย์ นักเรียน นักการเมือง ท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป” (พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวิโร, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2555

“การเทศนา อบรมสั่งสอน ไม่ได้เน้นที่กลุ่มหนึ่งกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะ เพราะวัดของ อาตมา อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง กิจกรรมทางวัดไม่ค่อยมี นอกจากงานทอดผ้าป่า หรือทอดกฐิน” (พระอธิการสุภาพ ฐมฺมปาโล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2555)

1.2 วิธีการที่ใช้ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ส่วนวิธีการที่พระสงฆ์จะเข้าไปมีบทบาทในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ได้แก่ การเทศนา การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ดังคำ สัมภาษณ์บางส่วนที่ได้ยกมาประกอบดังต่อไปนี้

“ อาตมา เคยเข้าไปเทศนาให้นักโทษในเรือนจำฟัง นักโทษที่นั่นมีหลายจำพวก ทั้ง พวกที่กล้าและติดยาเสพติด พวกอาชญากรรม พวกนักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำชุมชนต่างๆ ขณะที่อาตมาเทศนาก็มีบางคนสนใจ มีบางคนที่นั่งหลับไม่ยอมฟัง แต่มีนักโทษคนหนึ่งสนใจที่จะนั่งปฏิบัติธรรมและบอกว่าเขาเป็นนักโทษประหารชีวิต แต่ได้รับอภัยโทษ ให้เหลือจำคุกตลอดชีวิต เขาติดคุกมาแล้ว 9 ปี ตลอดเวลาเขาพยายามทำความดี ช่วยเหลืองานในเรือนจำ เพื่อหวังจะได้พ้นโทษและออกไปใช้ชีวิตข้างนอกเร็วๆ ก่อนหน้าที่เขาจะต้องโทษ เขามีตำแหน่งเป็นนายกท้องถิ่น เขาบอกว่า ความโลภ ความอยากมีอยากได้ ความหลง ทำให้ต้องติดคุก ในข้อหาจ้างวานฆ่าผู้อื่น ตลอดเวลาที่อยู่ในคุก เขาไม่มีความสุขเลย ผิดกับตอนเป็นนายกฯ อยู่ในคุกญาติพี่น้องก็ยิงเอาเรื่องภายนอกมาระบายให้ ฟัง เรื่องที่เราติดคุกเราก็ทุกข์อยู่แล้ว ยังเอาเรื่องครอบครัวมาระบายให้ฟัง ทั้งๆ ที่รู้ว่าติดคุกออกไปไม่ได้ เกิดความเครียด แต่เคยคิดฆ่าตัวตาย จนกระทั่งอาตมาไปเทศน์และให้นั่งปฏิบัติธรรม หลังจากนั้นเป็นต้นมา เขามีความรู้สึกว่าความรุ่มร้อนใจค่อยหายไป ไม่สนใจกับปัญหาภายนอก เขาได้พบกับสังขธรรมว่า ปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ มันเกิดจากกิเลส ตัณหา ความโลภ ความอยากมีอยากได้ ความลุ่มหลง จนนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาด หากเขามีสติ รู้จักยับยั้งชั่งใจในเรื่องของกิเลส ตัณหา เขาคงไม่ต้องมาติดคุกแบบนี้ เขาบอกว่า ช่วงที่เขาดำรงตำแหน่งเป็นนายกฯ มีผู้ประกอบการต่างๆ มากมายเสนอเงินเปอร์เซ็นต์ในจำนวนที่สูง เพื่อแลกเปลี่ยนกับการได้โครงการก่อสร้าง เขา

รับเงินมาแล้ว และผู้ประกอบการดังกล่าวก็ได้งานตามที่ตกลง แต่งานที่เขาทำไม่ตรงกับมาตรฐานที่ท้องถิ่นกำหนดไว้ ผู้ประกอบการก็ไล่บี้กับเขาให้เขาเรียกผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานจ้าง ซึ่งก็ได้แก่ ช่างควบคุมงานก่อสร้าง คณะกรรมการตรวจรับงานจ้าง มาเจรจา แต่ไม่มีใครเห็นด้วยกับเขา ผู้ประกอบการก็บีบเขา จนในที่สุดก็หาทางออกด้วยการจ้างมือปืนไปยิงคนที่เป็นประธานตรวจการจ้างงานรับจ้าง ซึ่งเป็นผู้ที่ยืนยันที่จะไม่ตรวจรับงาน โครงการนั้น แต่เขาก็หนีไปไม่พ้น ถูกจับได้ และต้องโทษประหารชีวิต ในคุก หลังจากเขาได้ฟังเทศน์ที่อาตมาไปเทศนาให้ฟัง ทำให้เขาได้พบกับชีวิตใหม่ เขาได้พบกับแสงสว่างเมื่ออาตมาเทศนาเรื่อง โลกธรรม 8 และให้นั่งปฏิบัติธรรม เขาตั้งใจว่า เมื่อออกจากคุกไปเขาจะบวชและจะไม่ยอมสึก ซึ่งอาตมาเห็นว่า เขาได้พบแล้วว่า ชีวิตที่ถูกต้องนั้น คือ ชีวิตที่ปฏิบัติอยู่ในกรอบของศีลและธรรม นักการเมืองทุกคน ไม่ว่าจะระดับไหน ลองได้เข้ามาเล่นการเมือง จนได้เป็นผู้บริหารองค์กร ที่มีทั้งเงินและอำนาจ ย่อมที่จะหลงระเริง แม้แต่ข้าราชการระดับผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ผู้กำกับฯ ก็ยังเกรงใจ มาขอเงินจากหน่วยงานของเขา ทำให้ความคิดที่จะทำอะไร ที่ขัดต่อศีลธรรมได้โดยไม่ละลาวยายแก่ใจ การที่นักโทษคนนี้ได้ระบายให้อาตมาฟัง ทำให้มองเห็นได้ว่า มนุษย์เราไม่ว่าจะเป็นชนชั้นใด หากยึดถือธรรมะเป็นวิถีปฏิบัติ ย่อมพ้นจากความทุกข์เสมอ ตัวอย่างของนักโทษคนนี้เป็นอุทธาหารณ์ได้เป็นอย่างดี ของการเป็นนักการเมืองที่ไม่รู้จักระงับกิเลส ตัณหา” (พระมหาสมพล ฐมมวิคโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“วัดบางโทน เป็นวัดที่อยู่นอกเมืองค่อนข้างไปในชนบท ชุมชนมีความเข้มแข็งกันพอสมควร ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน หากวันพระก็จะมีคนนำข้าวปลาอาหารมาทำบุญ ในช่วงสงกรานต์ชุมชนก็จะมาจัดงานสงกรานต์ที่วัด มีการแข่งขันการทำอาหาร โดยใช้หม้อดินแบบโบราณ บางครั้งก็มีการนัดชาวบ้านมาทำประชามตำบล และมีการนิมนต์อาตมาเข้าร่วมกิจกรรมเสนอความคิดเห็นว่าควรจะพัฒนาตำบลนาเหนือไปในทางทิศใด ทางวัดต้องการให้ท้องถิ่นพัฒนากิจกรรมใดเพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมของวัด บางครั้งวัดก็ถูกใช้เป็นสถานที่เลือกตั้งทางการเมือง บางครั้งก็ใช้วัดเป็นสถานที่รณรงค์ในการรักษาป่าอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยเพราะวัดกับธรรมชาติเป็นสิ่งที่คู่กัน ชุมชนนิยมนำปลามาปล่อยหลังวัด นิยมปลูกต้นไม้ เพื่อให้เกิดความร่มรื่น โดยให้วัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทั้งหลาย” (พระครูพิศาลพัฒนานุยุตปรีนทุโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2555)

“ อาตมาเคยได้รับนิมนต์จากคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดกระบี่ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ไปเทศน์ให้นักการเมืองฟัง ตามโครงการสมานฉันท์ก่อนที่จะมีการลงคะแนนเลือกตั้ง เพื่อให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งของท้องถิ่นทุกคนมีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักแพ้ รู้จักชนะ เพราะนักการเมืองของบ้านเรานั้น ไม่ได้อยู่ในกรอบ ในธรรม เมื่อรู้ว่าแพ้ ก็เป็นขี้แพ้ขวนขวาย คนที่ชนะก็ไม่สนใจทำหน้าที่ของตนปล่อยปละละเลย ไม่สนใจลูกบ้านที่เลือกตั้งตนเองเข้ามาทำหน้าที่แทน นักการเมืองท้องถิ่นบางคนก็ชนะการเลือกตั้ง ไม่ใช่มีนโยบายหรืออุดมการณ์ที่ดีอะไร แต่ชนะเพราะญาติพี่น้อง เพื่อฝูงเยอะ ความจริงไม่มีความรู้อะไร เมื่อเข้าไปทำหน้าที่ก็ไม่มีกฎระเบียบ ไม่มีกฎหมาย เอาแต่กฎของกูอย่างเดียว การทะเลาะเบาะแว้ง ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น เมื่ออาตมาเทศน์ให้นักการเมืองท้องถิ่นเหล่านี้ฟัง อาตมาก็ไม่รู้เหมือนกันว่าเขาก็นำไปคิดและนำไปปฏิบัติหรือเปล่า หรือฟังตรงนี้ก็ทิ้งไว้ตรงนี้ เพราะหลังจากมีการเลือกตั้งกันไป ก็มีการยิงกันตายบ้าง มีความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์บ้าง มันทำให้อาตมาคิดว่า หากอาตมาเทศนาดีสักแค่ไหน หากจิตใจ หรือจิตสำนึกในเรื่องส่วนรวมของการเป็นผู้นำ หรือ นักการเมืองไม่มี หรือ ทั้งผู้นำและนักการเมืองไม่อาจปฏิบัติตามธรรมเทศนานี้ได้ การเทศนาที่ไร้ประโยชน์ เพราะธรรมเทศนาที่อาตมาได้เทศนาไป ตรงกับวัตถุประสงค์ของคณะกรรมการการเลือกตั้งและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องการให้การเมืองเกิดสมานฉันท์” (พระครูศรีธรรมมาวุธ สิริบุญโญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“ การเทศนาให้ข้าราชการ และนักการเมืองฟังจะมีความแตกต่างกันมาก หากเป็นข้าราชการจะเน้นไปทางพิธีกรรมทางศาสนา การเทศนาจะเน้นไปในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักธรรม ส่วนการเทศนาให้นักการเมืองฟังจะเน้นไปในเรื่องการเมือง โดยเฉพาะการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ที่นักการเมืองมาจากการเลือกตั้ง จะต้องตระหนักถึงอะไรบ้าง จะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไร จึงจะครองใจประชาชนได้ และการเทศนาให้นักการเมืองท้องถิ่นฟัง จะเน้นไปถึงความรู้ ความเข้าใจของนักการเมืองที่มาจากการกระจายอำนาจ” (พระมหาสมพล ธมฺมวิคโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

2. บทบาทอย่างไม่เป็นทางการ

บทบาทอย่างไม่เป็นทางการ เป็นการพูดคุยแบบการหารือ ระบายความรู้สึกที่ชอบไม่ชอบ โกรธแค้น และไม่พอใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และต้องการให้ฝ่ายที่ตนไม่ชอบถูกกระทำ หรือถูกโต้ตอบอย่างสาสม โดยเฉพาะในช่วงที่เหตุการณ์บ้านเมืองเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง มีการ

ชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อสีต่างๆ มีความขัดแย้งระหว่างประชาชนออกเป็น 2 ฝ่าย ขึ้นในประเทศนั้น มีทั้งบุคคลที่เป็นลูกศิษย์ของผู้ให้สัมภาษณ์ และบุคคลที่เข้ามาเยี่ยมเยียน ได้มาพูดคุย และบางคนก็เป็น หนึ่งในกลุ่มคนที่เข้าร่วมขบวนการ การพูดคุยได้คุยกันถึงปัญหาบ้านเมืองที่ใกล้ถึงขั้นวิกฤตต่างฝ่ายต่างไม่ยอมกัน การแสดงความเกลียดชัง และพร้อมที่จะทำลายฝ่ายตรงข้ามได้ตลอดเวลา ขณะที่อีกฝ่ายมีชัยต่อการขับไล่อดีตผู้นำประเทศได้สำเร็จ กลุ่มคนอีกฝ่ายก็ออกมาชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลฝ่ายตรงกันออกไป เพราะ เป็นรัฐบาลที่ไม่ชอบธรรม ไม่จับคนผิดมาลงโทษ ปล่อยให้มีการดูหมิ่นพระมหากษัตริย์

จากการพูดคุยเช่นนั้น ทำให้เข้าใจได้ว่า ลูกศิษย์และคนที่มาพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่าง ยังไม่ มีเข้าใจในเรื่องการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้ ไม่เข้าใจในหลักกาลามสูตร แต่เป็นการหลงเชื่อ โดยไม่คิดไตร่ตรอง และเป็นการหลงเชื่อเพราะไม่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการเมืองในระบอบประชาธิปไตย คิดว่า การเมือง เมื่อไม่มีความชอบธรรมก็ต้องใช้กฎหมายแทน กฎหมายจึงจะชนะ และกลุ่มตัวอย่างได้อธิบายให้เขาฟังว่า การแสดงถึงความรักและหวงแหนประเทศชาตินั้น ไม่ใช่เป็นการสร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นในประเทศ เพราะมีคนเดือดร้อนหลายคน และอธิบายว่าประเทศไทยมีการปกครองประเทศในรูปแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งระบอบการปกครองเช่นนี้ของประเทศไทย แตกต่างไปจากธรรมเนียมการปกครองแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ที่จะมี อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน และพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขแต่ในทางพิธีการ ทั้งนี้เพราะพระมหากษัตริย์ในประเทศไทยทรงมีพระราชอำนาจทางการเมืองเกินกว่าที่เป็นในประเทศประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญประเทศอื่น เช่น ทรงสามารถแสดงพระราชดำรัสสด, บริหารงานสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งต่างๆ เช่น องคมนตรี โดยไม่มีผู้สนองบรมราชโองการ

กลุ่มตัวอย่างได้อธิบายถึงลักษณะของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยว่าจะต้องเคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล จะต้องรู้จักการประนีประนอม ต้องมีระเบียบวินัย ต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ต้องมีจิตสำนึกว่า ตนเป็นเจ้าของประเทศและประเทศเป็นของคนทุกคน ต้องประพฤติตนเป็นพลเมืองดี ช่วยกันรักษาสมบัติของส่วนรวมหรือสมบัติของสาธารณะ ต้องเป็นคนหนักแน่นไม่หุนเหว มีทรศนะที่ดีต่อคนอื่น ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รู้แพ้ รู้ชนะ รู้ภัย

การเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องมีอุดมการณ์มีหลักการของระบอบประชาธิปไตย มีวัฒนธรรม จึงจะทำให้เราเข้าใจการเมืองในบ้านเมืองของเราได้อย่างแท้จริง

การไปชุมนุมประท้วงและทำลายทรัพย์สิน สร้างความเดือดร้อนให้กับอีกหลายๆ คน ไม่ได้ถือว่าเป็นประชาธิปไตย ประชาธิปไตยต้องสู้ด้วยหลักการ ด้วยเหตุผล

ส่วนเหตุที่ทำให้บ้านเมืองของเราเป็นเช่นนี้ ก็เพราะผู้นำของเรา ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง นักการเมืองจะรู้เพียงว่า การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ เป็นเรื่องของผลประโยชน์ ใครมีอำนาจย่อมต้องมีอิทธิพล ซึ่งเป็นการเข้าใจผิด

ดังคำสัมภาษณ์ที่หยิบยกนำมาประกอบเพียงบางส่วนดังต่อไปนี้

“มีลูกศิษย์มาคุยให้ฟังเหมือนกัน เรื่องความขัดแย้งของประชาชนสองกลุ่ม และจากการติดตามข่าวทุกวัน แม้จะอยู่ในโลกของพระ ก็เข้าใจได้ว่า บุคคลเหล่านั้นไม่ได้มีความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยเท่าไรนัก หากเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยคงไม่มีเหตุการณ์นี้เกิดขึ้น” (พระครูศรีธรรมมาวุธ สิริมนุญโญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“บางครั้งมีชาวบ้านใกล้เคียงที่วัดมาแวะเยี่ยมเยียน นั่งพูดคุยถึงเหตุการณ์บ้านเมือง ที่มีแต่ความขัดแย้ง อยากเข้าร่วมเพราะไม่อยากจะฝ้ายที่ตนไม่ชอบ ได้เป็นรัฐบาล อาตมาได้ชี้แนะไปว่า หากเขาเข้ามาถูกต้องตามหลักการของระบอบประชาธิปไตย ย่อมเป็นสิทธิอันชอบธรรมของเขาคงจะได้เป็นรัฐบาล และเมื่อเป็นรัฐบาลแล้วบริหารประเทศไม่ดี ประชาชนที่เลือกตั้งเขาย่อมมีสิทธิตรวจสอบและถอดถอนเขาตามขั้นตอนของกฎหมายที่กำหนด” (พระสมุห์ธีระเทพ ญาณวิโร, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2555)

“มีลูกศิษย์ที่เข้าร่วมกับกลุ่มผู้ชุมนุม กลับมาเล่าให้ฟัง และเคยชวนอาตมาเข้าร่วมชุมนุมด้วย เพราะเห็นว่าฝ้ายตรงข้ามก็มีพระเข้าร่วมด้วยเหมือนกัน อาตมาก็บอกว่า เข้าร่วมเพื่ออะไร เข้าร่วมแล้วเหตุการณ์ทั้งหมดจะยุติไหม เข้าร่วมแล้วทำให้คนอื่นเดือดร้อนไหม แล้วมีใครออกมาสรรเสริญอาตมาที่เข้าร่วมชุมนุมหรือเปล่า และได้สอนไปว่า หากเขาเข้าใจในหลักการประชาธิปไตย รู้จักหลักกาลามสูตร เขาจะรู้ว่า ไม่สมควรที่จะไปแสดงซึ่งความรุนแรงเช่นนั้น” (พระครูพิศาลพัฒนานุยุตปุรินทุโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2555)

“ลูกศิษย์ที่เข้าร่วมขบวนการบอกว่า เขาไม่พอใจที่เห็นรัฐบาลปล่อยคนอีกกลุ่ม คูหมิ่นพระมหากษัตริย์โดยไม่จัดการอะไร อาตมาก็บอกว่า เข้าใจว่าประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ใหม ภาพที่เราเห็นพระองค์เหนื่อยเพื่อประชาชน ทำเพื่อประชาชนตลอดมา ก็จริง แต่เขาเหล่านั้นไม่ได้รับรู้ความจริงไปมากกว่าความคิดที่จะล้ม

ล้างสถาบัน เพราะคิดว่าระบอบการปกครองอื่นน่าจะดีกว่าระบอบนี้ ซึ่งการจะเปลี่ยนระบอบการปกครองจะต้องมีการสำรวจ มีการทำวิจัย มีการให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น ไม่ใช่จะเปลี่ยนแปลงกันง่ายๆ เพราะเราเปลี่ยนแปลงการปกครองกันง่ายๆ ในพ.ศ. 2475 มิใช่หรือ จึงทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาอยู่ ทุกวันนี้ เพราะประชาชนไม่รู้เรื่อง ประชาชนไม่เข้าใจ ความต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นความต้องการของคนกลุ่มๆ เดียว แต่ประชาชนอีกหลายล้านคนยังไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ” (พระครูสุวิมลธรรมานุกูล จิตศิริ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2555)

“มีชาวบ้านที่มาทำบุญในวันพระ หลังจากเพลแล้วก็มีการพูดคุยกันเรื่องการเมือง ก็มีการวิพากษ์วิจารณ์กันไป และรู้อยู่แล้วว่า การเมืองทางภาคใต้นั้น ต้องพรรคประชาธิปัตย์เท่านั้น และชาวบ้านภาคใต้ก็เทิดทูลพระมหากษัตริย์ยิ่งกว่าสิ่งใด ใครจะมาล้มล้างความคิดมาก คนเฒ่าคนแก่ ที่นั่งคุยเรื่องการเมือง อาตมา มองแล้วก็คิดว่า เขาขาดความเข้าใจซึ่งระบอบประชาธิปไตย เมื่อร่วมวงสนทนากับเขาก็ให้ความรู้เรื่องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และบอกว่า สังคมไทย มีศูนย์รวมจิตใจอยู่ 3 อย่าง คือ ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ขณะนี้ศาสนาพุทธในประเทศไทยตกต่ำ เพราะมีพระสงฆ์กระทำตัวเองส่วนหนึ่ง เพราะมีพวกปลอมตนเป็นพระสงฆ์เพื่อมิฉ้อฉลอย่างหนึ่ง ชาติไทยขณะนี้ เป็นเมืองขึ้นทางเศรษฐกิจของต่างประเทศ เพราะรัฐบาลไปกู้เงินต่างประเทศมากเกินไป คงเหลือพระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันสุดท้าย ที่ยังเป็นศูนย์รวมของจิตใจอยู่ เมื่อสถาบันสุดท้ายกำลังถูกทำลาย ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องปกป้อง แต่การปกป้องตามหลักการของประชาธิปัตย์ มันคนละเรื่องการปกครองการใช้กฎหมาย ทุกคนจะต้องไปศึกษาถึงหลักการหรือวิถีชีวิตแบบประชาธิปัตย์เสียก่อนจึงเข้าใจถึงความขัดแย้งนี้ได้” (พระมหาสมพล ทุมวิไลโก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

ส่วนที่ 5 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

สำหรับปัญหาและอุปสรรค ที่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างประสบนั้น เป็นปัญหาเกี่ยวกับการวางตัวเพื่อไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่ก็เกินไปอย่างยากลำบาก เพราะลูกศิษย์บางคนเป็นนักการเมืองท้องถิ่น ลูกศิษย์บางคนที่มารับใช้ใกล้ชิด ก็เห็นว่าเป็นคนดี อยากให้ลงเล่นการเมือง เพราะเชื่อว่าสามารถทำประโยชน์ให้กับคนในสังคมได้บ้าง แต่บางคนก็ไม่อยากสนับสนุน เพราะเห็นว่าในขณะที่ยังไม่มีตำแหน่งใดๆ ทางการเมือง ยังวางท่าขนาดนี้ หากได้เป็น ประชาชนคงเดือดร้อน

จึงทำให้มีคนนำไปวิพากษ์วิจารณ์เรื่องความเหมาะสมในการวางตัวทางการเมือง ดังคำสัมภาษณ์ที่ได้หยิบยกมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

“ อาตมาเป็นเจ้าอาวาสวัด ที่เรียกว่าอยู่ในเขตชนบท ห่างไกลจากเมือง แต่ก็มีลูกศิษย์ลูกหา ที่เขานับถือเข้ามาแวะเยี่ยม พุดคุย หรือปรึกษาหารือเกี่ยวกับการลงสมัครรับเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่น ความจริงลูกศิษย์คนนี้เป็นรักใคร่ชอบพอ มีคนในพื้นที่รู้จักพอสมควร เป็นคนดี อาตมาก็เห็นว่าน่าจะดีกว่าคนเก่า ที่มีแต่เสียงวิพากษ์วิจารณ์ไปในทางไม่ดี ชาวบ้านก็น่าจะลองเปลี่ยนผู้นำใหม่ เพื่อจะได้คนดีมาบริหารกิจการบ้านเมือง ให้ตำบลของเรามีอะไรดีขึ้น ไม่ใช่ทำแต่ถนนลูกรัง หรือจะเข้ามาจัดระเบียบวัด โดยที่ไม่ได้มีการพุดคุยว่าจะระเบียบวัดเรื่องอะไร เมื่อรู้ว่าอาตมาสนับสนุนลูกศิษย์ให้ลง ก็มีเสียงจากผู้นำคนเก่าว่าอาตมาวางตัวไม่เป็นกลาง ไม่อยู่ในส่วนของพระ ซึ่งความจริงมันไม่ใช่ อาตมาสนับสนุน แต่เห็นว่า ถ้าได้ผู้นำที่เป็นคนดี คนเก่ง ชาวบ้านก็ควรจะลองเปลี่ยนแปลง ภาพลักษณ์ของตำบลดู” (พระอธิการสุภาพ ทุมมปาโล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2555)

“เวลาที่มีการเลือกตั้งท้องถิ่นกันที คนก็เข้ามาหา ขอให้ช่วยสนับสนุน เพราะเห็นอาตมามีลูกศิษย์ลูกหา เยอะ ให้ช่วยเป็นหัวคะแนนให้หน่อย แต่อาตมาเห็นว่าการที่นักการเมืองได้รับเลือกตั้งเข้ามา ควรให้ประชาชนได้เป็นผู้ตัดสินใจ จะให้อาตมาเข้าไปยุ่งเกี่ยวข้องออกนอกหน้านั้นไม่ได้ ก็ถูกต่อว่าต่อขานหาว่าวางตัวไม่เหมาะสม ที่นักการเมืองคนอื่นอาตมายังให้ความสำคัญ แต่ทีของเขา อาตมาปฏิเสธ ซึ่งการที่อาตมานั่งพุดคุยกับนักการเมืองมันเป็นเรื่องปกติที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และอาตมาก็ไม่รู้ว่าใครเป็นคู่แข่งของใคร เขามาหาอาตมาก็คุยทุกคนและแนะนำได้เท่าที่แนะนำ ที่ลูกศิษย์ลูกหาของอาตมาเป็นหัวคะแนนให้ก็เป็นเรื่องของเขา เขาอาจรู้จักชอบพอกันเป็นการส่วนตัวก็เป็นเรื่องของเขา พวกเขามาที่วัดเจอกันเขาก็ต้องพุดคุยกันเป็นธรรมดาของคนรู้จักกัน” (พระครูศรีธรรมราช สิริมบุญโญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555)

“บางที อาตมาจะเทศนาอะไรที่เกี่ยวกับการเมือง ในลักษณะของการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองของไทย จะบอกว่่านักการเมืองคนนั้น คนนี้ไม่ดี เป็นเพราะอะไร ขาดหลักธรรมอย่างไรทำไมเขาจึงเป็นเช่นนั้น มันก็เป็นอะไรที่มันยากมากที่จะไปวิพากษ์วิจารณ์กันตรงๆ เพราะอาตมาเคยถูกถามชนิดที่ตอบไม่ถูก เพราะไม่นึกว่า คนไทย

แต่ๆ จะถามเอาตามแบบนั้น คือ เขาถามว่าเป็นพระทำประโยชน์หรือตอบแทนอะไรให้กับชาวบ้านที่ให้ข้าวกินบ้าง นอกจากออกไปขอข้าวชาวบ้านกิน อยู่วัดทำอะไร นิ่งๆ นอนๆ เท่านั้นใช่ไหม” (พระมหาวิรัช จิตสุทโธ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2555)

ส่วนข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา เรื่องการวางตัวของพระสงฆ์นั้น กลุ่มตัวอย่างบอกว่า พระธรรมวินัย นั้น เหมือนกฎหมายที่ใช้ในการปกครองหมู่สงฆ์ เสรสมาคมก็เหมือนรัฐสภา ที่ออกกฎหมาย เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสงฆ์ การที่จะให้พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาททางการเมืองที่เหมาะสม เสรสมาคมจึงควรออกกฎระเบียบในทางที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมการเมืองในระบบประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตย ก็ยึดหลักเหตุผลและกฎธรรมชาติของมนุษย์เช่นเกี่ยวกับพุทธศาสนา ดังคำสัมภาษณ์ที่หีบขกมาตัวอย่างดังนี้

“อยากให้เสรสมาคมออกกฎระเบียบปฏิบัติในการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ให้มีบทบาทในการส่งเสริมประชาธิปไตยที่ถูกต้อง เพราะประชาธิปไตยมีหลักพื้นฐานที่สอดคล้องกับหลักพื้นฐานของพุทธศาสนา” (พระมหาวิรัช จิตสุทโธ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2555)

“พระสงฆ์ควรปรับวิธีการให้ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยผ่านกลุ่มตัวแทนนักเรียน และการเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย” (พระอธิการสุภาพ ทุมปาโล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2555)

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

พระสงฆ์นอกจากเป็นพระรัตนตรัยแล้ว ยังมีความสำคัญอยู่ 2 ประการ ได้แก่ ความสำคัญในฐานะเป็นชุมชนในอุดมคติ หรือ ชุมชนตัวอย่าง เช่น เป็นชุมชนพึ่งพัตถุ์น้อย มีชีวิตเรียบง่าย พึ่งปัจจัยสี่เท่าที่จำเป็น เป็นชุมชนมีระเบียบวินัย มีระเบียบวินัยเคร่งครัดคือศีล ฝึกใจให้สงบ เพื่อเป็นแบบอย่าง เป็นชุมชนที่มีอิสระทั้งกายและใจ ไม่ขึ้นอยู่กับระบบต่างๆ ในสังคมส่วนใหญ่ ไม่วุ่นวายกับสถาบันต่างๆ มีความเป็นอยู่ของตนเอง จิตใจอิสระไม่ถูกกิเลสครอบงำ เป็นชุมชนที่มุ่งทำประโยชน์แก่สังคม เผยแผ่ศาสนา ทำประโยชน์แก่ทุกคนโดยเสมอกัน และมีความสำคัญในฐานะเป็นบุคคลตัวอย่าง เช่น ละสิ่งที่พึงละได้ เช่น ละพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมไม่ควรสมัยก่อนบวช เช่น ดื่มสุรา เจริญสิ่งที่ควรเจริญ คือ พัฒนาตนให้สูงขึ้นด้วยคุณธรรม มีการปฏิบัติ ๔ ประการ คือ ปฏิบัติดี (สุปฏิปันโน) คือ ปฏิบัติถูกต้องตามหลักอริยมรรคมีองค์แปด หมายถึงเอาการปฏิบัติตนของโสดาบันปฏิบัติตรง (อุชุปฏิปันโน) คือ ปฏิบัติตรงตามหลักอริยมรรคมีองค์แปด หมายถึงเอาการปฏิบัติตนของสัททาคามี ปฏิบัติเพื่อแจ้ง (ญานูปฏิปันโน) คือ ปฏิบัติเพื่อความรู้แจ้งซึ่งสภาวะธรรมทั้งหลาย เพื่อคลายกิเลส หมายถึงเอาการปฏิบัติตนของอนาคามี ปฏิบัติชอบยิ่ง (สามิจิปฏิปันโน) คือ ปฏิบัติถูกต้องตามหลักอริยมรรคมีองค์แปดอย่างครบถ้วนสมบูรณ์จนละกิเลสได้สิ้นเชิง ตัดวงจรสังสารวัฏ หมายถึงเอาการปฏิบัติตนของพระอรหันต์ ทั้งนี้ เพื่อเป็นตัวอย่างของการประพฤติ ปฏิบัติ

แต่ในขณะที่เดียวกัน เมื่ออยู่ในสังคมส่วนรวม พระสงฆ์ย่อมต้องมีบทบาท เพื่อเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ โดยเฉพาะบทบาททางการเมือง ซึ่งเป็นไปตามวัฒนธรรมทางการเมือง ที่มุ่งให้พระสงฆ์เป็นเพียงที่ปรึกษาทางด้านจิตใจ มุ่งอบรมสั่งสอนให้คนเรารู้จักละวาง ละทิ้งในสิ่งที่ไม่ใช่ของตน เพื่อไม่ให้เกิดทุกข์ โดยปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนา

การศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย” : กรณีศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่ เป็นการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็นและทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่เกี่ยวกับ ศาสนา พุทธ และการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นต้นแบบของวัฒนธรรมไทย ควรมีบทบาทอย่างไรต่อการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย ซึ่งผู้ศึกษาได้นำเสนอ การสรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามลำดับดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย” กรณีศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่ เป็นการศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยในจังหวัดกระบี่ว่าทำอะไรบ้างที่เกี่ยวกับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย และศึกษาปัญหา/อุปสรรคในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยของพระสงฆ์

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกต การวิจัยทางเอกสาร และการสัมภาษณ์ ตามแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสจำนวนทั้งสิ้น 661 รูป แต่คัดเลือกมาเพียง 15 รูป โดยวิธีเจาะจง

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากการวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูล จึงใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กันไป โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแจกแจงและจัดเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดวิจัย แล้วนำมาจัดระบบ ร่วมกับข้อมูลข้อมูลจากเอกสารเพื่อทำการวิเคราะห์โดยการพรรณนาวิเคราะห์

1.3 ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยที่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่ได้ตั้งไว้ครบทุกประการ โดยผลการศึกษาที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิด มีข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาในแต่ละหัวข้อดังนี้

1.3.1 ประเด็นที่หนึ่ง ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ผลการศึกษาที่บ่งบอกว่า ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ มีประโยชน์ต่อการมีบทบาทในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย คือ ความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมและวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย แล้วนำมาบูรณาการเข้าด้วยกันจนกลายเป็นวิธีการเทศนา อบรมสั่งสอน ที่ทำให้วัยรุ่นหรือคนสมัยใหม่ที่ไม่ค่อยเข้าใจในหลักธรรมที่เป็นภาษาบาลี-สันสกฤต มีความเข้าใจ และสนใจในหลักคำสอนมากขึ้น เนื่องจากอ่านง่ายและเข้าใจง่ายเพราะเหมือนหลักปรัชญา มากกว่าหลักคำสอนที่มีแต่ภาษาบาลี-สันสกฤต ซึ่งคนสมัยใหม่ไม่คุ้นเคยกับภาษาดังกล่าว

นอกจากนี้ระดับการศึกษาของพระสงฆ์ ทำให้สามารถที่จะเข้าใจในหลักธรรมะ และการเมืองได้ง่าย รวมไปถึงการแสดงความคิดเห็นที่อยู่ในกรอบของพระสงฆ์ แต่แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในหลักธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการให้เข้ากับการเมืองได้อย่างแท้จริง

ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นอีกว่า ระยะเวลาการครองพรยาวนานๆ ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทอย่างสูงในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในลักษณะเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจของคนในจังหวัด เป็นที่เลื่อมใสเชื่อถือและศรัทธา โดยเฉพาะการวางตนอย่างเหมาะสม เมื่อครองตนอยู่ในสมณะเพศเป็นเวลานาน แม้มีการเมืองท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่บ้าง ในฐานะที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านในชนบท ก็ยังทำหน้าที่เพียงการเตือนสติให้นักการเมืองท้องถิ่นที่เข้ามากราบสักการะและขอพรให้พึงใช้ชีวิตในทางการเมืองด้วยความไม่ประมาท

นอกจากนี้ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า อายุ ไม่มีผลต่อการมีความรู้ ความสนใจในเรื่องการเมือง ความสนใจในเรื่องการเมืองเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละบุคคล แต่การครองสมณะเพศนานๆ และการให้ศึกษาพระธรรมอย่างลึกซึ้ง ทำให้รู้สึกว่าการเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์และอำนาจ ทำให้เกิดการลุ่มหลง เกิดกิเลส ตัณหา จนกลายเป็นปัญหาที่ไม่สามารถที่จะแก้ได้ นอกจากแก้ที่ตัวบุคคลให้มีจิตสำนึกเท่านั้น เพราะปัญหาการเมืองทุกวันนี้ เกิดจากตัวบุคคลที่มีกิเลส ตัณหา ที่มีได้มีการขัดเกลากล่อมเกลามาให้รู้สำนึกในด้านคุณธรรม จริยธรรม

1.3.2 ประเด็นที่สอง ความรู้และความเข้าใจในด้านพุทธศาสนาและการเมือง โดยทั่วไป

ผลการศึกษาที่บ่งบอกว่า พระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่มีความรู้ ความเข้าใจในด้านพุทธศาสนาและการเมือง เป็นอย่างดี คือสามารถอธิบายประวัติความเป็นมาของพุทธศาสนาได้อย่างละเอียดและการอธิบายถึงแก่นแท้ของคำสอนของพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน ซึ่งแสดงว่าพระสงฆ์ในระดับเจ้าอาวาสจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม จะต้องศึกษาธรรมะอย่างมากมาย ควบคู่กับการศึกษาทางโลก เพื่อให้เท่าทันกับสภาพเหตุการณ์ของสังคมไทย ส่วนความรู้ในทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย จะรู้หลักปรัชญา หลักการ หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ใช้พระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปกครอง เช่น หลักธรรมาธิปไตย และจากการสังเกตระดับการศึกษาของพระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่จะพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่มักจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และสูงกว่าระดับปริญญาตรีหลายคน จึงมีความรู้ความเข้าใจทั้งในด้านพุทธศาสนาและการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ให้เข้ากับเป็นแนวทางประชาธิปไตย มีหลายสิ่งหลายประการที่ตรงกับลักษณะของประชาธิปไตยซึ่งเน้นที่ตัวปัจเจกบุคคล พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เริ่มต้นจากตัวบุคคล ที่มีทั้งอิสรภาพและเสรีภาพในการกระทำ หรือไม่กระทำ พระสงฆ์เหล่านี้มีปณิธานที่จะเป็นผู้สอน

ธรรมะให้กับประชาชนในจังหวัดกระบี่และจังหวัดอื่นๆ เพื่อเป็นการค้าชูพระศาสนาให้อยู่รอดจากสังคมที่มีแต่ความแตกแยกและเสื่อมโทรม

1.3.3 ประเด็นที่สาม ทศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ส่วนในเรื่องทศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่ มีทศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นไปในทางบวก โดยในผลของการศึกษานั้น ผู้วิจัยได้สรุปและแบ่งกลุ่มเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก มองว่าการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยเป็นผลสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมทางสังคมไทย เพราะสังคมไทยตั้งแต่อดีต ผู้ปกครองหรือพระมหากษัตริย์ เป็นผู้นำทั้งทางการเมืองและปกครอง เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบความเป็นอยู่ของประชาชน โดยใช้หลักธรรม เป็นเครื่องมือหรือกลไกในการปกครอง หลักธรรมที่ใช้ในการปกครองประชาชน ได้แก่ พรหมวิหาร 4 อคติ 4 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 ทศพิธราชธรรม บาริ 6 เป็นต้น นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ยังได้มีการกระจายอำนาจให้ขุนนางหรือเสนาบดีที่อยู่ในชนบทหรือนอกเมือง คอยดูแลประชาชนที่อยู่บริเวณนอกเขตปริมณฑลของเมืองหลวง และเป็นທີ່ทราบดีว่า ลักษณะสังคมไทยที่เป็นระบบศักดินา นายพึ่งบ่าว บ่าวพึ่งนาย โดยมีการแลกเปลี่ยน ตอบแทนซึ่งกันและกัน นายตอบแทนบ่าวหรือไพร่ ด้วยการให้ความคุ้มครอง อำนาจความสะดวกในเรื่องบริการต่างๆ จนทำให้เกิดคำว่า Free rider หรือพวกอภิสิทธิ์ และ ไพร่หรือบ่าวก็ตอบแทนนายด้วยแรงงาน สิ่งของหรือเงินทอง จนเป็นที่มาของคำว่า “ส่วย” และในที่สุด ปัญหาการพึ่งพาเหล่านี้จึงกลายเป็นการทุจริตคอร์รัปชัน ขึ้นในวงการทางการเมือง และวงการข้าราชการ

แต่หลังจากที่ประเทศไทยต้องประสบกับการล่าอาณานิคมของพวกยุโรปตะวันตก ทำให้ประเทศไทยต้องปรับตัวให้เข้ากับพวกอารยชน ที่ถือว่าเป็นพวกที่เจริญแล้ว ด้วยการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ไม่ว่าจะเรื่องการแต่งกาย การกิน การอยู่ การศึกษา โดยมีการส่งคนไทยไปเรียนในต่างประเทศ เพื่อไปดูความศิวิไลซ์รุ่งเรืองของประเทศของเขา เพื่อนำมาปรับปรุง พัฒนาประเทศไทย ให้มีความเจริญในด้านอารยธรรมเทียบเท่าพวกตะวันตก โดยเฉพาะในเรื่องการเมืองการปกครอง ที่คนซึ่งได้รับการศึกษาจากประเทศที่เป็นแม่แบบแห่งประชาธิปไตย ได้นำมาเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองในประเทศ แต่ต้องประสบปัญหา เพราะการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน คนไทยรับมาโดยไม่มีการปรับปรุงหรือประยุกต์ให้เข้ากับสังคมไทย คนกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยต้องการให้ประเทศมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในขณะที่มีประชาชนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศยังไม่รู้จักคำว่า การเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพราะประชาชนเหล่านั้นเคยชินกับการเมืองในลักษณะพ่อปกครองลูก มีคนหยิบยื่นความช่วยเหลือ หรือ คิดให้เสร็จ ประกอบโอกาสในการศึกษามีน้อย เป็นคนยากจนเสียส่วนใหญ่ของสังคม ทำให้

เป็นช่องทางที่ทำให้การทุจริตคอร์รัปชันขึ้นทั้งในวงการทางการเมือง และวงการข้าราชการ และปัญหาการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์มองว่าเกิดจากตัวบุคคลที่ค้อยอวิชา หรือเกิดจากความไม่รู้ในทางศาสนา แม้ในทางโลกจะรู้และเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะการเมืองในระบบประชาธิปไตยเป็นอย่างดี แต่เพราะมนุษย์ซึ่งยังอยู่ในสังสารวัฏไม่สามารถตัดขาดจากกิเลส ตัณหา ความโลภโมโทสันได้ จึงเป็นต้นเหตุของเกิดทุกข์ ซึ่งความคิดเห็นของกลุ่มที่สองที่มองว่าการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทยเป็นการเอาหลักทฤษฎีของชาติตะวันตกมาใช้เท่านั้น โดยนำโครงสร้างทางการเมือง ที่ประกอบไปด้วย 3 อำนาจ ได้แก่ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ มาคานหรือถ่วงดุลกันและมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศเท่านั้น ขณะเดียวกัน โครงสร้างทางการเมืองก็เปลี่ยนจากพระมหากษัตริย์เป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงไม่ได้นำมาใช้หรือส่งเสริมให้คนในสังคมยึดถือปฏิบัติ

ในขณะที่ผลการศึกษามองประเด็นความคิดเห็นและทัศนคติทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของกลุ่มที่สาม ไม่ต้องการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นใดๆ เพราะเกรงว่าจะกระทบต่อการเป็นผู้นำในชุมชนในด้านศูนย์รวมจิตใจ และศูนย์รวมด้านกิจกรรมทางศาสนา เพราะกลุ่มตัวอย่างที่ไม่แสดงความคิดเห็นในทางการเมือง ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของอวาตที่อยู่นอกเขตความเจริญ มีลูกศิษย์หรือผู้เลื่อมใสศรัทธาเป็นนักการเมืองท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่นั้น แต่มีทัศนคติและความคิดเห็นในทางการเมืองว่า ปัญหาทุกวันนี้เกิดจากตัวบุคคลทั้งนั้น โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นนักการเมือง ที่ชอบทำอะไรเป็นการเมือง และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ ต้องปฏิบัติตามศีลของพระสงฆ์ 227 ข้อ และมองว่า การเมืองไม่ใช่กิจของสงฆ์ แม้ธรรมะกับการเมืองจะแยกออกจากกันไม่ได้ ก็เป็นเรื่องของบุคคลโดยเฉพาะนักการเมืองที่ไม่สามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติให้เกิดความสันติสุขขึ้นในสังคม และได้ยกตัวอย่างของพระรักเกียรติ สุขขณะ ที่ในอดีต เป็นถึงรัฐมนตรี แต่ต้องมาถูกจับกุมและถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำด้วยข้อทุจริตคอร์รัปชัน เหตุเพราะ กิเลส ตัณหา ความลุ่มหลง มัวเมาในอำนาจ และในที่สุดเมื่อถูกปล่อยตัวก็เข้าบวชเป็นพระไปตลอดชีวิต ออกเทศนาอบรมสั่งสอน เอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองไปเล่าให้ผู้ฟังธรรมรับฟัง และท่านก็สรุปว่า ถ้าท่านรู้หลักธรรม คงไม่เกิดปัญหานี้กับท่าน เป็นตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้รับฟังจากท่านเมื่อได้พูดคุยกัน

1.3.4 ประเด็นที่สี่ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ในประเด็นนี้ ได้มีการแยกบทบาทของพระสงฆ์ออกเป็น 2 บทบาท คือ บทบาทอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้พระสงฆ์จะมีบทบาทในฐานะเป็นพระนักเทศน์ นักอบรม นักสั่งสอนใดๆ ก็ตาม การเทศนาก็มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถจะวิจารณ์การเมืองในขณะที่ออกเทศนานั้นได้โดยตรง แต่มักจะยกตัวอย่างเป็นกรณีขึ้นมาพูด แล้วใช้ธรรมะเข้าสอดแทรกถึงปัญหานั้นๆ

บทบาทอย่างเป็นทางการ นั้น ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าวิธีการที่ใช้ในการเข้าไปเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง นั้น พระสงฆ์ส่วนใหญ่ ยังคงใช้วิธีการ ในการเทศนา การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และการฝึกให้นั่งปฏิบัติธรรม ส่วนกลุ่มบุคคลที่กลุ่มตัวอย่างเข้าไป เทศนา สั่งสอนและเข้าร่วมกิจกรรม ประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ 1) คณะครู-อาจารย์ และนักเรียน 2) ข้าราชการ/นักการเมืองท้องถิ่น 3) ประชาชนทั่วไป และ 4) พระสงฆ์และสามเณร ลักษณะการเทศนา เป็นการหยิบยกตัวอย่างของปัญหาที่ผู้ฟังเคยได้ยิน ได้ฟังมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางการเมือง ปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ แล้วจึงอธิบายเหตุและผลโดยใช้หลักธรรมะเข้าไปประยุกต์ เพื่อทำให้เกิดเห็นภาพ ส่วนระยะเวลาในเทศนา อบรมสั่งสอนนั้น ขึ้นอยู่กับกิจกรรมทั้งของทางวัด ของทางราชการ นอกจากนี้ก็ยังมีการสอนในโรงเรียนพุทธศาสนาสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ การจัดทำเอกสารธรรมขนาดเล็กสำหรับแจกจ่ายให้ฆราวาสที่สนใจ และการเทศนาธรรมผ่านรายการวิทยุชุมชนในจังหวัดกระบี่

จากการสังเกตของผู้วิจัย การเทศนาของพระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมักจะหยิบยกหัวข้อสั้นๆ กระชับ แต่ได้ใจความขึ้นมากล่าวนำ แล้วก็อธิบายที่มาเหตุและผล ซึ่งทำให้น่าสนใจและติดตามฟัง เช่น พระบรมราชาบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระปฐมบรมราชโองการ สุภายิต คำพึงเพย

นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า น้ำเสียงการเทศนา การทอดจังหวะการพูด ลีลาการเทศนาที่ไม่เป็นแบบโบราณ แต่แทรกความสนุก สนาน ผสมผสานกับสำเนียงของคนภาคใต้ และภาคกลางสลับกัน จึงทำให้การเทศนาเป็นที่สนใจของผู้รับฟัง

2. การอภิปรายผล

เป็นที่ทราบกันดีว่า ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตมา พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทอย่างมากต่อการบริหารบ้านเมือง เนื่องจากต้องเป็นผู้คอยเตือน คอยกระตุ้นจิตสำนึกของการเป็นผู้นำที่ดีให้กับผู้นำทางการเมืองการปกครอง ต่อมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้น พระสงฆ์ได้ลดบทบาทของตนเองลงไปมาก ขณะเดียวกันก็ถูกจำกัดสิทธิในฐานะประชากรของประเทศ ด้วยเหตุว่าพระสงฆ์จะต้องไม่ยุ่งเกี่ยวเรื่องทางโลก ทั้งๆ ที่จริงแล้ว เรื่องทางโลก ทำให้พุทธศาสนาต้องเข้า

เกี่ยวข้องกับในฐานะผู้คอยจู้จี้ คอยกระตุ้นจิตสำนึกในด้านดี ให้เกิดแก่ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นประชาชน คนยากจน คนรวย นักการเมือง หรือผู้นำในด้านต่างๆ เพื่อไม่ให้เกิดความรุนแรงในสังคม แล้วกลายเป็นวิกฤตจนยากที่จะแก้ไข

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ กลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์เนื้อหาพร้อมกับเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยมีการตรวจสอบและเลือกสรรเนื้อหา และตัดส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องออก เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผู้ให้สัมภาษณ์ มีการจัดเรียงลำดับและจัดกลุ่มข้อมูลเพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์และสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างครบถ้วน

ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Description analysis) เพื่อค้นหาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยว่า พระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่มีความรู้ ความเข้าใจ มีความคิดเห็นและทัศนคติอย่างไรการเมืองในระบบประชาธิปไตยไทย ในฐานะที่เป็นต้นแบบของวัฒนธรรมไทยจะมีบทบาทอย่างไรต่อการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย

ในการค้นหาคำตอบจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 15 ตัวอย่าง โดยแยกตามวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิด ได้ครอบคลุมถึงสิ่งที่ต้องการศึกษา 4 ประเด็น คือ

ประเด็นที่หนึ่ง ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

ประเด็นที่สอง ความรู้และความเข้าใจในด้านพุทธศาสนาและการเมืองโดยทั่วไป

ประเด็นที่สาม ทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองในระบบประชาธิปไตย

ประเด็นที่สี่ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ประเด็นที่หนึ่ง ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง เช่น อายุ การศึกษา ระยะเวลาในการครองพรหม ตำแหน่งสูงสุดทางสงฆ์ เพื่อนำไปวิเคราะห์ร่วมกับประเด็นที่สอง ประเด็นที่สามและประเด็นที่สี่ และจากการสัมภาษณ์และสังเกต พบว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีขึ้นไป และมีอายุไม่ถึง 60 ปี ส่วนใหญ่จะมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง และการเมืองของไทย เป็นอย่างดี ส่วนการศึกษาทางธรรม และระยะเวลาในการครองพรหมไม่มีผลต่อการมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง และการเมืองของไทย ยิ่งครองพรหมนานและศึกษาพระธรรมมาก ยิ่งมีความเบื่อหน่ายต่อการเมือง ส่วนตำแหน่งทางสงฆ์ยังมีตำแหน่งสูงยิ่งต้องมีความรู้ครอบคลุมทุกเรื่อง และต้องพูดคุยกับญาติโยมได้ทุกเรื่อง แต่ไม่ลงลึกในรายละเอียด ส่วนความสนใจทางการเมืองเป็นเรื่องส่วนตัวเฉพาะบุคคล

ผลการศึกษา ในประเด็นเรื่องข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง การครองพรชานานเท่าไร? จบการศึกษาในระดับใดทั้งทางโลกและทางธรรม รวมทั้งอายุ มีผลอย่างมากต่อการเข้าไปมีบทบาทในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย เพราะพระสงฆ์ที่ครองพรชานาน มีการศึกษาสูงพอสมควร มีประสบการณ์และปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอย่างดีงาม มักเป็นที่เชื่อถือ เคารพศรัทธาของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จริยา จัตุพร (2554, บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่อง “ บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของ พระมหาไพเราะ จิตลีโล (ดร.กฤษณา) ที่พบว่า พระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ทั้งทางโลกและทางธรรม ในขณะที่พระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย พระสงฆ์ โดยเฉพาะพระมหาไพเราะ จิตลีโล (ดร.กฤษณา) เป็นผู้มีความสามารถในการเป็นผู้นำด้านการบริหาร การช่วยเหลือสังคมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก จากพระราโชบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ที่ทรงต้องการให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองถาวร จึงได้ทรงวางแผนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา บำรุงส่งเสริมการศึกษาของชาติ พระองค์ได้มอบหมายให้ มหาเถรสมาคม มีอำนาจในการบริหารและปกครองพระสงฆ์ จนถึงระดับสูงสุดและให้การบำรุงการศึกษาแก่พระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับ บ้าน วัด โรงเรียนหรือรัฐบาล (บ-ว-ร) จนถึงปัจจุบัน ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารและการค้าไร้พรมแดน เทคโนโลยีอันทันสมัยได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อสังคมไทยในทุกๆ ด้าน พระสงฆ์ไทยจึงต้องมีการศึกษาสูงขึ้นเพื่อให้ทันต่อสังคมยุคใหม่และต้องมีบทบาทอย่างกว้างขวางในการช่วยเหลือสังเคราะห์สังคมมากขึ้น

ประเด็นที่สอง ความรู้และความเข้าใจในด้านพุทธศาสนาและการเมืองโดยทั่วไป
โดยพิจารณาว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 15 ตัวอย่าง มีความรู้ ความเข้าใจในด้านพุทธศาสนาและการเมืองทั่วไปเพียงไร

ผลการศึกษาในประเด็นเรื่องความรู้ ความเข้าใจด้านพุทธศาสนา พบว่า พระสงฆ์ทุกรูปมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องพุทธประวัติของพุทธศาสนาเป็นอย่างดี โดยการศึกษาจากพระธรรมและจากหนังสือพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป สามารถที่จะนำความรู้เกี่ยวพุทธศาสนาและการเมืองมา วิเคราะห์ เปรียบเทียบเหตุการณ์ต่างๆ จากสภาพแวดล้อมและสามารถนำหลักคำสอนของพุทธศาสนาไปบูรณาการ ให้เข้ากับหลักการทางการเมืองเพื่อนำไปเป็นแนวปฏิบัติได้ โดยท่านได้ยกตัวอย่างว่าท่านใช้ความรู้เรื่องการเมืองในปัจจุบันมาบูรณาการกับธรรมะหรือหลักคำสอนของพุทธศาสนาโดยใช้ **หลักอริยสัจสี่** นั่นคือ คว้าผลของความทุกข์เกิดจากอะไร หรือมีเหตุจากอะไร เมื่อรู้ว่าเหตุของความทุกข์เกิดจากอะไร ควรที่จะศึกษาและหาทางแก้ไขเพื่อให้พ้นทุกข์ โดยท่านได้อธิบายว่า ทุกข์ ก็คืออุปาทานขั้น ๕ หรือขั้น ๕ เป็น

สภาพที่ทนได้ยาก ภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สภาพที่บีบคั้น ได้แก่ ชาติ (การเกิด) ชรา (การแก่ การเก่า) มรณะ (การตาย การสลายไป การสูญสิ้น) การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่สมหวังในสิ่งนั้น

กลุ่มตัวอย่างได้อธิบายเพิ่มถึงเรื่องทุกข์ว่า ธรรมที่ควรรู้ มีดังนี้ โลกธรรม 8 เป็นสิ่งที่อธิบายถึง เรื่องธรรมดาของโลกที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ หรือสิ่งที่ครอบงำมนุษย์ 8 ประการ มีสาระสำคัญที่สรุปได้ดังนี้

โลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์ (มนุษย์พอใจ)

1. ได้ลาภ
2. ได้ยศ
3. มีสรรเสริญ
4. มีสุข

โลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์ (มนุษย์พอใจ)

1. เสื่อมลาภ
2. เสื่อมยศ
3. มินินทา

สมุทัย เป็นเหตุแห่งทุกข์ เพราะอวิชชา ผู้คนจึงไม่สามารถเห็นความจริงของชีวิต พวกเขาตกอยู่ในเปลวเพลิงแห่งตัณหา ความโกรธ ความอิจฉาริษยา ความเศร้า โศก ความวิตกกังวล ความกลัว และความผิดหวัง

นิโรธ ได้แก่ ความดับทุกข์ การเข้าใจความจริงของชีวิตนำไปสู่การดับความเศร้า โศกทั้งมวล อันยังให้เกิดความสงบและความเบิกบาน

ส่วนมรรค เป็น หนทางนำไปสู่ความดับทุกข์ อันได้แก่ อริยมรรค 8 ซึ่งได้รับการหล่อ เลี้ยงด้วยการดำรงชีวิตอย่างมีสติความมีสตินำไปสู่สมาธิและปัญญาซึ่งจะปลดปล่อย ให้พ้นจากความทุกข์และความโศกเศร้าทั้งมวลอันจะนำไปสู่ความสันติและ ความเบิกบาน พระพุทธองค์ได้ทรงเมตตานำทางพวกเราไปตามหนทางแห่งความรู้แจ้งนี้ ธรรมที่ควรเจริญ มีดังนี้

ปาปณิกกรรม 3 เป็นคุณสมบัติของพ่อค้าแม่ค้าที่ดี หรือหลักการค้าขายให้ประสบผลสำเร็จ มี 3 ประการ ดังนี้

1. ตาคี (จักขุมา) คือ รู้ลักษณะของสินค้าที่ดีมีคุณภาพ รู้ต้นทุน กำหนดราคาขายและคำนวณผลกำไรได้ถูกต้อง
2. ชำนาญธุรกิจ (วิญญู) คือ รู้จักแหล่งซื้อขายสินค้า รู้ความเคลื่อนไหวของตลาด และรู้ถึงรสนิยมความชอบและความต้องการของผู้บริโภค

3. มีเงินทุน (นิสยสัมปันโน) คือ รู้จักแหล่งกู้เงินมาลงทุนเพื่อมีเงินทุนหมุนเวียน และได้รับความไว้วางใจจากนายทุนเงินกู้

อภิธานิยธรรม 7 แปลว่า ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม หรือหลักปฏิบัติที่นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะ เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสามัคคีของหมู่คณะ และการเคารพนับถือซึ่งกันและกัน สรุปได้ดังนี้

1. หมั่นประชุมเป็นเนืองนิตย์
2. พร้อมเพรียงในการประชุม มาประชุม เลิกประชุม และทำภารกิจอื่นๆ ให้พร้อมกัน

3. ไม่บัญญัติสิ่งใหม่ๆ ตามอำเภอใจ โดยผิดหลักการเดิมที่หมู่คณะวางไว้
4. เคารพนับถือผู้มีอาวุโส และรับฟังคำแนะนำจากท่าน
5. ไม่ข่มเหงหรือล่วงเกินสตรี
6. เคารพสักการะปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ และรูปเคารพต่างๆ
7. ให้ความคุ้มครองพระสงฆ์ผู้ทรงศีลและนักรบวชอื่นๆ ให้อยู่ในชุมชนอย่างปลอดภัย

โศกอาทิยะ 5 เป็น หลักธรรมที่สอนเกี่ยวกับการใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้ หรือแนวทางในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ (ทรัพย์สิ่งของต่างๆ ที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค) มี 5 ประการ ดังนี้

1. ใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงดูตนเอง บิดามารดา และครอบครัว ให้อยู่ดีมีสุข
2. ใช้จ่ายเพื่อบำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมงานเป็นครั้งคราว
3. ใช้จ่ายเพื่อป้องกันภัยอันตราย หรือเก็บออมไว้ยามเจ็บไข้ได้ป่วย
4. ใช้จ่ายเพื่อทำพลี 5 อย่าง คือ สงเคราะห์ญาติ, ต้อนรับแขก, บำรุงราชการ (เสียดาษิ), บำรุงเทวดา (สังคีตคีติธิตามประเพณีของสังคม) และทำนุบำรุงให้บุพการีผู้ล่วงลับไปแล้ว
5. ใช้จ่ายเพื่ออุปถัมภ์บำรุงนักรบวช พระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล และกิจการพระศาสนา

อริยวัฑฒิ 5 เป็นหลักปฏิบัติที่นำไปสู่ความเจริญงอกงามหรือความเป็นอารยชน หรือความเป็นคนดีในอุดมคติ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 5 ประการ ดังนี้

1. ศรัทธา (งอกงามด้วยศรัทธา) หมายถึง มีความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยปัญญาและเหตุผล เช่น เชื่อว่าบุญบาปมีจริง เชื่อในผลของกรรม และเชื่อมั่นในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

2. ศิล (งอกงามด้วยศีล) หมายถึง รักษากายและวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ ในทางปฏิบัติคือการรักษาศีล 5 หรือ ศีล 8 ของชาวพุทธทั่วไป

3. สุตะ (งอกงามด้วยสุตะ) หมายถึง ความรู้ที่ได้ยินได้ฟัง หรือการศึกษาค้นคว้าความรู้ด้วยการฟังซึ่งรวมถึงการอ่านหนังสือและใช้สื่อเทคโนโลยีต่างๆ ในการแสวงหาความรู้อีกด้วย

4. จาคะ (งอกงามด้วยจาคะ) หมายถึง รู้จักเสียสละแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่น

5. ปัญญา (งอกงามด้วยปัญญา) หมายถึง มีความรู้อย่างกว้างขวาง รู้ชัดเจน และรู้จริง เป็นความรู้ทั้งในวิชาชีพ วิชาสามัญ หรือรู้เท่าทันโลก

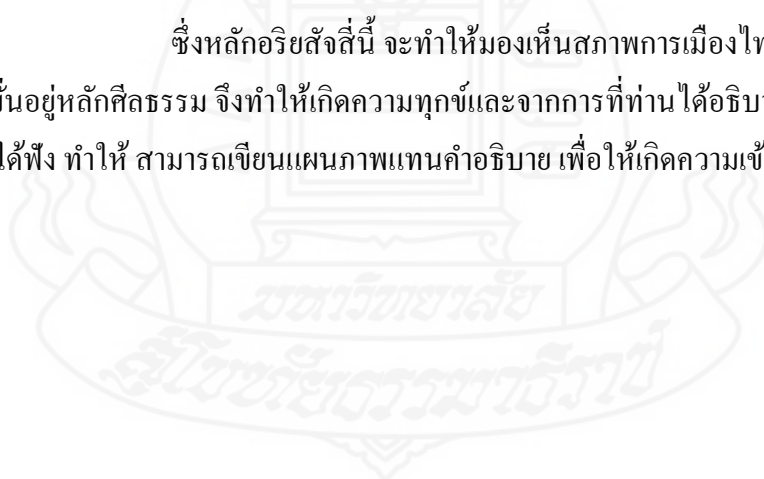
ทฤษฎีมิกัดผลประโยชน์ เป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หรือหลักปฏิบัติที่จะอำนวยประโยชน์สุขแก่บุคคลมี 4 ประการ คือ

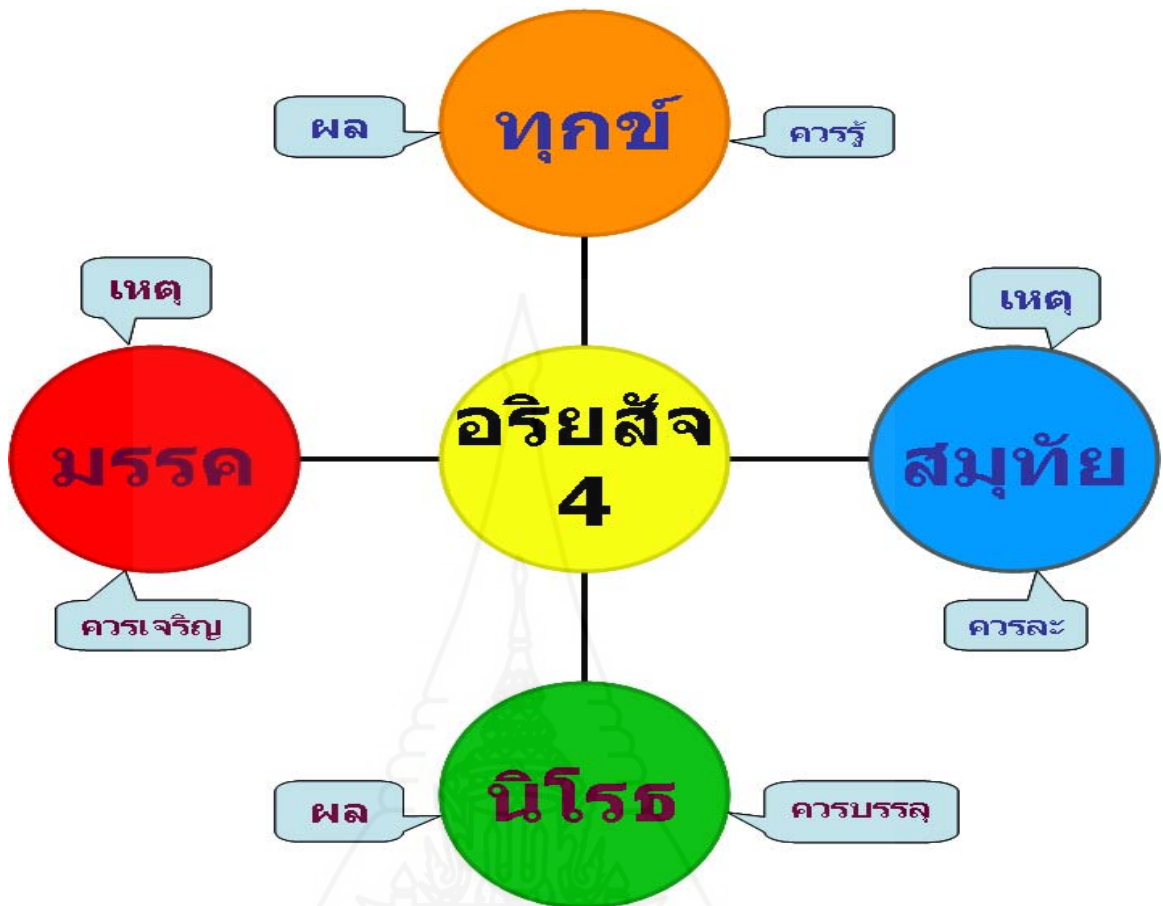
1. ความขยันหมั่นเพียร (อุฏฐานสัมปทา) มีความขยันหมั่นเพียรในกิจการงาน
2. การเก็บรักษา (อารักขาสัมปทา) หรือประหยัด ใช้จ่ายพอดี รู้จักเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้

3. การคบคนดีเป็นมิตร (กัลยาณมิตร) รู้จักเลือกคบคนดี คนมีคุณธรรม และมีความรู้

4. การดำรงชีพที่เหมาะสมพอดีหรือตามกำลังทรัพย์ ไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกินฐานะของตน

ซึ่งหลักอริยสัจสี่นี้ จะทำให้มองเห็นสภาพการเมืองไทยในปัจจุบันที่ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นอยู่หลักศีลธรรม จึงทำให้เกิดความทุกข์และจากการที่ท่านได้อธิบายเรื่องอริยสัจสี่ให้ผู้สัมภาษณ์ได้ฟัง ทำให้ สามารถเขียนแผนภาพแทนคำอธิบาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายได้ ได้ดังนี้





ภาพที่ 5.1 อริยสัจสี่

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสังเวียร ปญญาธโร (2550, บทคัดย่อ) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาพระครูสุภาจารวัฒน์” ที่ว่า พระครูสุภาจารวัฒน์มีความเป็นผู้นำทั้งในทางธรรมและทางโลก นำพาชาวบ้านประกอบกิจกรรมและประกอบอาชีพโดยอยู่พื้นฐานของการพึ่งพาธรรมชาติ ด้วยการอนุรักษ์ฟื้นฟู โดยเป็นกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับหลักแห่งพุทธธรรม ซึ่งหลักพุทธธรรมที่ท่านพระครูสุภาจารวัฒน์นำมาใช้ คือ หลักอิทธิบาท 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักฆราวาสธรรม 4 ซึ่งเป็นธรรมที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตประจำวัน มาเป็นหลักในการทำงาน

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างยังได้บอกว่า พุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนให้เห็นในสิ่งที่เป็นจริง สอนให้เห็นในกฎธรรมชาติ และสอนในสังฆะธรรมที่มนุษย์ทุกคนจะต้องพบเจอ นั่นคือ การเกิด แก่ เจ็บ ตายและการพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ทั้งสิ้น ดังนั้น

หลักคำสอนของพุทธศาสนาจึงถือได้ว่า เป็นสุดยอดของศาสนาที่ไม่มีศาสนาใดในโลกจะอธิบายได้ลึกซึ้งและหาหนทางสว่างให้กับมนุษย์ได้ดี เท่าศาสนาพุทธ

กลุ่มตัวอย่างได้บอกว่า ศาสนาพุทธสอนให้คนปล่อยวาง ให้ละวางในสิ่งที่ยึดถือ ในเมื่อสิ่งนั้น ไม่ใช่ของคนก็ไม่ควรยึดถือเป็นของตน เช่นนักการเมือง เมื่อ ได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้แทนของประชาชนก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำหน้าที่โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนเป็นที่ตั้ง ไม่ใช่คำนึงถึงประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง เพราะทรัพย์สินทั้งหลายเป็นของสาธารณะที่มาจากเงินภาษีของประชาชนไม่ใช่มาจากทุนของนักการเมือง ดังนั้น นักการเมืองจึงไม่ควรยึดถือเป็นของตนแต่เพียงฝ่ายเดียว และหากเมื่อใดที่ประชาชนไม่พอใจในผลการดำเนินงานของนักการเมือง และพร้อมใจกันตรวจสอบและถอดถอนนักการเมืองที่ตนเลือกตั้งขึ้นมา และหากนักการเมืองนั้นไม่ยอมรับกติกาของระบอบประชาธิปไตย บ้านเมืองก็มีความขัดแย้ง วุ่นวาย เพราะนักการเมืองขาดจิตสำนึก ขาดหิริ-โอตฺตปปะ มุ่งแต่เอาผลประโยชน์เพื่อส่วนตนเป็นหลัก ดังตัวอย่างนักการเมืองของไทยที่เป็นข่าวเช่นทุกวันนี้

นอกจากอริยสัจสี่ ที่เป็นคำสอนหลักในการพุทธศาสนา ที่สามารถนำไปเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้แล้ว กลุ่มตัวอย่างยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ยังมีธรรมะสำหรับผู้ปกครองหรือผู้นำทางการเมือง ซึ่งหลักธรรมนี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้บ้านเมืองมีความสงบสุขหากผู้นำทางการเมืองรู้จักหลักธรรมหรือหลักการปกครองประเทศโดยยึดหลักธรรมะเป็นที่ตั้งหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองที่สำคัญเช่น หลักทศพิธราชธรรม หลักธรรมนี้แม้จะเป็นหลักธรรมที่พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้นำไปปฏิบัติ เพื่อใช้ในการปกครองประเทศให้มีความร่มเย็นผาสุก แต่ในปัจจุบันผู้นำต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นนักการเมือง หรือข้าราชการก็ดี สามารถที่นำไปปฏิบัติได้ เช่น ตำรวจ ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ หากตำรวจไทยปฏิบัติตนกับประชาชนโดยยึดหลักทศพิธราชธรรม ไม่เบียดเบียนช่วยเหลือแบ่งปัน รู้จักใช้กฎหมายกับประชาชนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกฝ่าย ปัญหาพวก **Free rider** ก็คงจะไม่เกิดขึ้นในสังคมไทย

นอกจากหลักทศพิธราชธรรมแล้ว การเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องใช้หลักธรรมาภิบาล ซึ่งประกอบไปด้วย หลักธรรม 6 ข้อ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า เพื่อแสดงให้เห็นว่า การบริหารของผู้นำประเทศตามระบอบประชาธิปไตยเป็นไปด้วยความถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาล ขณะเดียวกันการเมืองในระบอบประชาธิปไตยทั้งผู้นำและประชาชนจะต้องยึดหลักกติกา หลักปรัชญาและหลักการขั้นพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย จึงจะทำให้การเมืองมีแต่ความสงบสุข สังคมก็จะมีแต่สันติสุข เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อผู้นำยึดมั่นในหลักธรรมที่ใช้ในการปกครอง

ประชาชน และประชาชนรู้จักใช้หลักปรัชญาพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย ก็จะทำให้สังคมเกิดสันติสุขประเทศก็จะเกิดการพัฒนายั่งยืน

นอกจากนี้ ผลการศึกษาในประเด็น ความรู้ ความเข้าใจของพระสงฆ์ ในด้านพุทธศาสนา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นชัดว่า พระสงฆ์ยังการศึกษาสูง ยิ่งมีความรู้ในด้านพุทธศาสนา และสามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นผู้เผยแผ่ศาสนา และมีหน้าที่ที่จะต้องเผยแผ่พุทธศาสนา เพื่อคนได้ยึดถือปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมกิตติวงศ์ (2548: 4) พระสงฆ์ มีทั้งหน้าที่ที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. หน้าที่ในการศึกษาธรรม ศึกษาในการเรื่องอริสัจ ๓ อริจิต และอริปัญญา สัจจิต (สมาธิ) และปัญญา เป็นสิ่งที่สมณะในพระพุทธศาสนาจะต้องศึกษาให้เคร่งครัด
2. หน้าที่ในการปฏิบัติธรรม ถือเป็นรากแก้วขั้นสำคัญในพระพุทธศาสนา การปฏิบัติธรรมมีจุดมุ่งหมาย 2 ประเด็น คือ เพื่อให้ตนหลุดพ้นจากกองกิเลส ตัณหา และเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์
3. หน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม ถือนับว่าเป็นหัวใจของการสืบอายุพระพุทธศาสนา และเป็นการแสดงเจตนาต่อพุทธประสงค์อย่างแท้จริงบทบาทนี้นับว่าเป็นงานที่คณะสงฆ์จัดทำมากกว่าอย่างอื่น พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้ธรรมะ และแจกธรรมะแก่ชนทั้งโลก ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก
4. หน้าที่ในการรักษาธรรม เป็นหน้าที่ซึ่งจะต้องรักษาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ อีกทั้งเป็นการธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาในหลายๆ วิธีการ เพื่อให้พระภิกษุตระหนักไม่เพิกเฉย หรือละเลย

ส่วนความรู้ในด้านพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่พระสงฆ์ทุกรูปจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหลักธรรมะ พุทธประวัติ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประเภทไหน แก่นแท้ของคำสอนหรือหัวใจของคำสอนในพุทธศาสนา ซึ่งคำตอบที่ได้รับตรงตามแนวคิดของ ป.อ.ปยุตโต (2549: 2) ที่กล่าวว่า แก่นแท้ของคำสอนของพระพุทธศาสนาคือ โอวาทปาติโมกข์ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้เมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสาม อันเป็นวันที่มีพระสงฆ์จำนวน 1,250 ได้มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ วัฏเวฬุวัน และพระสงฆ์ที่มาประชุมทั้งหมดต่างล้วนเป็น "เอหิภิกขุอุปสัมปทา" หรือผู้ได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธเจ้าโดยตรง, พระสงฆ์ทั้งหมดที่มาประชุมล้วนเป็นพระอรหันต์ผู้ทรงอภิญญา และวันดังกล่าวตรงกับวันเพ็ญมาฆปุณณิมิตี ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 หรือวันมาฆบูชา ดังนั้น จึงมีคำเรียกวันมาฆบูชา อีกคำหนึ่งว่า "วันจาตุรงคสันนิบาต" หรือ วันที่มีการประชุมพร้อมด้วยองค์ 4 หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรง ตรัสรู้แล้ว 9 เดือน เป็นการแสดงปาติโมกข์ที่ประกอบด้วยองค์ 4 เรียกว่า จาตุรงค

สันนิบาต พระพุทธเจ้าทรงแสดง "โอวาทปาติโมกข์" นี้ ด้วยพระองค์เอง ท่ามกลางที่ประชุมสงฆ์ ตลอด 20 พรรษาแรก

หลักธรรมของพุทธศาสนาที่สำคัญอันเกิดจากโอวาทปาติโมกข์ประกอบด้วย

1) ศาสนาพุทธสอนว่า การเกิด แก่ เจ็บ และตาย ล้วนเป็นทุกข์ ปฏิเสธการมีอยู่จริงของพระเจ้า และเชื่อว่าโลกนี้เกิดขึ้นเองจากกฎแห่งธรรมชาติ 5 ประการ ได้แก่

1.1) กฎแห่งสภาวะ (อุนิยาม) มีธาตุทั้ง 5 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศ ที่เปลี่ยนแปลงสถานะเป็นธาตุต่าง ๆ กลับไปกลับมา

1.2) กฎแห่งชีวิต (พีชนิยาม) คือ กฎสมตฺตา (ปรับสมดุล) กฎวิภูฏตฺตา (หมุนวนเวียน) และกฎชีวิตฺตา (มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน) ที่ทำให้เกิดชีวิตินทรีย์

1.3) กฎแห่งวิญญาณ (จิตนิยาม) คือนามธาตุที่กลายเป็นธรรมธาตุ 7 ที่เข้าไปตามกฎแห่งเหตุผล

1.4) กฎแห่งเหตุผล (กรรมนิยาม)

1.5) กฎไตรลักษณ์ (ธรรมนิยาม) เป็นสิ่งที่ทำให้มีการสร้างดำรงรักษาอยู่ และทำลายไปของทุกสรรพสิ่ง และเมื่อย่อกฎทั้ง 3 แล้ว จะเหลือเพียงทุกข์เท่านั้นที่เกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นที่ดับไป

2) วัฏสงสาร หรือ สังสารวัฏ หรือ สงสารวัฏ คือ ภพภูมิที่มนุษย์ทุกคนต้องเวียนว่ายตายเกิดขึ้นมาในตามหลักของพุทธศาสนาซึ่งบัญญัติไว้ว่ามีทั้งสิ้น 31 ภูมิ

3) กฎแห่งกรรม คือ กฎธรรมชาติข้อหนึ่ง ที่ว่าด้วยการกระทำ และผลแห่งการกระทำ ซึ่ง การกระทำและผลแห่งการกระทำนั้น ย่อมสมเหตุ สมผลกัน เช่น ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว เป็นต้น

4) อริยสัจ หรือจตุราริยสัจ หรืออริยสัจ ๔ เป็นหลักคำสอนหนึ่งของพระโคตมพุทธเจ้า แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ มีอยู่สี่ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

ส่วนหลักปฏิบัติ ศาสนาพุทธมุ่งเน้น เรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง รวมทั้งเน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง เห็นเหตุผลว่าสิ่งนี้ มีสิ่งนี้จึงมี จนเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้อง ด้วยความไม่

ประมาทในชีวิตให้มีความสุขในทั้งชาตินี้และชาติต่อไป ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานของผู้มีปัญญา

นอกจากนี้ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า ศาสนาพุทธมีลักษณะของการเป็นศาสนาแห่งความจริงของกฎธรรมชาติ ที่ไม่มีศาสนาใดๆ ได้เขียนไว้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อภิชาติโพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์ (2539 : 41-79) ที่กล่าวไว้ว่า ศาสนาพุทธมีลักษณะเด่นที่สำคัญๆ คือ ได้แก่

1. เป็นศาสนาแห่งเหตุผล เป็นศาสนาที่สอนให้คนใช้ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรอง ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งการศึกษา และการแสวงหาความจริง และส่งเสริมให้คน พิสูจน์หลักธรรมด้วยปัญญาของตนเอง ไม่สอนให้เชื่อง่ายโดยไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบก่อน เช่น หลักกาลามสูตร

2. เป็นศาสนาแห่งอิสรภาพและเสรีภาพ ไม่มีการบังคับ ให้คนศรัทธา หรือเชื่อถือ แต่ทำทนายให้เข้ามาเรียนรู้ และพิสูจน์หลักธรรม ด้วยตนเองพระสงฆ์มีหน้าที่เพียงอธิบายคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ คนที่สนใจฟังเท่านั้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นอิสระจากกิเลสตัณหา และมายาลังสมมุติทั้งปวง

3. ศาสนาอเทวนิยม ศาสนาพุทธไม่เชื่อว่า มีพระเจ้า ไม่ยอมรับในอำนาจการควบคุมบังคับของพระเจ้า เชื่อว่ามนุษย์เองสามารถปลดเปลื้องความทุกข์ได้โดยไม่รอการควบคุมบังคับ คำพุทธพจน์ที่ว่า **ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน**

4. ศาสนาแห่งสันติภาพและประชาธิปไตย ที่สอนให้มีความรักต่อสรรพชีวิตใดๆ ไม่ใช่เพียงแค่มนุษย์รวมถึงสรรพสัตว์ทั้งหมด ที่ร่วม เกิด แก่ เจ็บ ตาย รักสุข-เกลียดทุกข์เช่นเดียวกับเรา สอนให้เมตตาทั้งผู้อื่นและตัวเอง สอนให้รักษาปกป้องสิทธิของตนเองและไม่ให้ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

ขณะเดียวกันผลการศึกษายังได้สอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต 2548) ในรายการเสวนาธรรม เรื่องชีวิตกับธรรมะ ที่ว่า พระพุทธศาสนามีลักษณะเด่น 9 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะที่ ๑ มีลักษณะที่เป็นสายกลาง มีความหมายว่า พอดี ไม่นิยมเอียงไปทางใดทางหนึ่ง เราเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ข้อปฏิบัติที่พอดี ก็เป็นลักษณะที่มีคุณภาพ หรือ สมดุลอย่างหนึ่ง แต่เป็นความพอดีของระบบทั้งหมด หรือความพอดีในระบบรวม และ มัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติกลางๆ ไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป พอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความมีชีวิตที่ดีงาม

ลักษณะที่ ๒ มีหลักการเป็นสากล ทั้งความคิดและการปฏิบัติเหมือนอย่างที่เป็นสายกลางทั้งความคิดและการปฏิบัติ ในแง่ความคิดนั้น หมายถึง ศาสนธรรม พระพุทธศาสนาสอนความจริงเป็นกลางไม่ขึ้นต่อบุคคล กลุ่ม เหล่า พรรคพวกใดๆ ในทางปฏิบัติก็เหมือนกัน เช่นสอนให้คนมีกรุณาอย่างสากลเช่นสอนให้คนมีกรุณาอย่างสากล เมื่อสอนว่าการทำปาณาติบาตเป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นโทษ เพราะมีความจริงอันเป็นสากลว่า สัตว์ทั้งหลาย รักสุข เกลียดทุกข์ ด้วยกันทั้งหมดแล้ว ก็สอนให้แผ่แผ่ความกรุณาแก่สัตว์ทั้งหลายทั่วกันหมด

ลักษณะที่ ๓ ถือสำคัญทั้งสาระและรูปแบบ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญทั้งแก่ธรรมและวินัย หรือจะพูดเป็นภาษาปัจจุบันว่า ให้ความสำคัญทั้งแก่บุคคลและระบบ ให้ความสำคัญทั้งแก่ปัจเจกชนและสังคม ให้ความสำคัญทั้งแก่สาระและรูปแบบ ให้ความสำคัญทั้งแก่การปฏิบัติทางด้านในจิตใจและการปฏิบัติด้านนอกที่เน้นวัตถุ ภาย วาจา และให้มีการสมัครใจและการบังคับอย่างมีสมดุลงอติ นี่คือนิยามของพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งที่เข้ากับข้อแรกด้วย แต่แยกให้เห็นเป็นพิเศษต่างหาก

ลักษณะที่ ๔ เป็นกรรมวาท กิริยาท วิริยาท หลักการนี้หมายความว่าพระพุทธศาสนานั้นสอนหลักกรรม สอนว่าการกระทำมีจริง เป็นกรรมวาท สอนว่าทำแล้วเป็นอันทำ เป็นกิริยาท สอนว่าความเพียรพยายามมีผลจริง ให้ทำการด้วยความเพียรพยายาม เป็นวิริยาท ให้ความสำคัญแก่ความเพียร เป็นศาสนาแห่งการกระทำ เป็นศาสนาแห่งการเพียรพยายาม ไม่ใช่ศาสนาแห่งการหยุดนิ่งเฉยแห่งความเฉื่อยชาเกียจคร้าน

ลักษณะของหลักกรรมนี้ เป็นเรื่องที่น่าพิจารณา เพราะกรรมเป็นหลักใหญ่ในพระพุทธศาสนา จะต้องมีการเน่นอยู่เสมอ หลักการของศาสนานั้น ก็เหมือนกับหลักการปฏิบัติทั่วไปในหมู่มนุษย์ เมื่อเผยแพร่ไปในหมู่มนุษย์กว้าง ซึ่งมีระดับสติปัญญาต่างกัน มีความเอาใจใส่ต่างกัน มีพื้นเพภูมิหลังต่างๆ กัน นานๆ เข้า ก็มีการคลาดเคลื่อนเลื่อนกลางไปได้ จึงจะต้องมีการทำความเข้าใจกันอย่างสม่ำเสมอ เรื่องกรรมนี้ก็เหมือนกัน เมื่อเผยแพร่ไปในหมู่ชนจำนวนมากเข้าก็มีอาการที่เรียกว่า เกิดความคลาดเคลื่อน มีการเฉไฉ ไขว้เขว ไปได้ ทั้งในการปฏิบัติและความเข้าใจ

ลักษณะที่ ๕ เป็นวิภาษวาท คือการแสดงความจริงหรือการสอนโดยจำแนกแยกแยะ ไม่มองความจริงเพียงด้านเดียว แต่จำแนกแยกแยะมองความจริงครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ตั้งไปอย่างใดอย่างหนึ่ง

ลักษณะที่ ๖ มุ่งอิสรภาพ คือ ความหลุดพ้นจากทุกข์และกิเลส

ลักษณะที่ ๗ เป็นศาสนาแห่งปัญญา ไม่ใช่ศาสนาแห่งศรัทธา พระพุทธศาสนาสอนให้ใช้ ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ ด้วยเหตุและผลก่อนที่จะให้ความศรัทธา

ลักษณะที่ ๘ สอนหลักอนัตตา หรือหลักอนิจจา ทุกขัง อนัตตา หรือหลักความไม่เที่ยงแท้ในสังขาร ที่ต้องเป็นไปตามกฎธรรมชาติ ไม่ควรไปยึดมั่นถือมั่น

ลักษณะที่ ๙ มองตามเหตุปัจจัย คล้ายๆ กับหลักอนัตตา คือการมีทัศนคติที่มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย ในพระพุทธศาสนาหลักนี้เรียกว่า อิทัปปัจจยตา หรือ ปฏิจจสมุปบาท

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาค้นเอกสารของ พระมหาธนชัย ตนฺติปาโล (2554, บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปรญาโร)” ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะนักเผยแผ่ที่คตินั้น ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อให้มีความรู้จริง คู่ออก บอกได้ ทำเป็นและทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อสร้างความศรัทธาเลื่อมใสให้กับผู้พบเห็น ที่สำคัญต้องมีปัญญาในการประยุกต์หลักธรรมคำสอนมาใช้ให้เหมาะสมกับบุคคล กับสถานที่ กับงาน กับเวลา มีคำพูด คำคมที่มีคติสอนใจ ทำให้ผู้ฟังสนใจ รู้จักวิธีการใช้สื่อที่สร้างสรรค์ในการเผยแผ่หลักธรรมด้วยวาทกรรมหรือคู่มือปฏิบัติธรรม

ประเด็นความรู้ความเข้าใจ ในด้านการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผลการศึกษาชี้ชัดว่า พระสงฆ์ทุกรูปที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความรู้เรื่องการเมืองเป็นอย่างดี สามารถอธิบายถึงความ เป็นมาของการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในเมืองไทย รวมตลอดไปถึงลักษณะ องค์ประกอบ ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี ว่าการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องยึดหลักปรัชญาและหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย มาเป็นแนวทางปฏิบัติ เมื่อทุกคน ปฏิบัติตามหลักการดังกล่าวปัญหาความขัดแย้งใดๆ ในบ้านเมืองก็คงจะไม่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมบัติ ช่างชัยวงศ์ (2551: 244) ที่ว่า ปรัชญาที่เป็นรากฐานที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วย

1) **ธรรมชาติของมนุษย์ (Human nature)** ส่วนใหญ่เป็นผู้มีเหตุผล ความรู้ ความเข้าใจที่มนุษย์มีต่อ โลกภายนอก ความเป็นผู้มีเหตุผลของมนุษย์นั้นมาจากการได้รับการศึกษา จึงทำให้มนุษย์สามารถตัดสินใจเพื่อเลือกสิ่งที่ดีสำหรับชีวิตของตนเอง นอกจากการมีเหตุผลแล้ว มนุษย์ยังมีหลักมโนธรรม เพื่อใช้ในการวินิจฉัยกฎธรรมชาติอีกด้วย

2) **เสรีภาพของมนุษย์ (Liberty)** ถือว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมเสรีภาพ รัฐมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองเสรีภาพของมนุษย์ไม่ให้ถูกละเมิด แนวคิดเรื่องเสรีภาพของมนุษย์ ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของปรัชญาเมธีการเมืองสมัยใหม่ เช่น จอห์น ล็อก จาง จาก รุสโซ และจอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่เชื่อว่า ภายใต้กฎธรรมชาติเดียวกัน มนุษย์ย่อมมีเสรีภาพในชีวิตและทรัพย์สินเสมอภาคกัน แต่ในสภาวะธรรมชาติไม่มีกฎหมาย ไม่มีการบังคับใช้กฎหมาย มนุษย์จึงได้ทำสัญญา

ประชาคมจัดตั้งสภามณฑลเมืองและผู้แทน (Trust) เพื่อทำหน้าที่ในการบัญญัติกฎหมาย บังคับใช้กฎหมาย เพื่อปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน

3) ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ (Equality) โดยธรรมชาติมนุษย์เกิดมามีความสามารถแตกต่างกัน อันเป็นผลมาจากความแตกต่างทางพันธุกรรมที่อยู่นอกเหนือความ สามารถในการควบคุมของมนุษย์ ดังนั้น แม้มันจะมีความสามารถแตกต่างกัน แต่โดยธรรมชาติมนุษย์มีความเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะความเท่าเทียมในเรื่องโอกาส (Equality of opportunity) ความเท่าเทียมกันในเรื่องโอกาสที่สำคัญ ได้แก่ ความเท่าเทียมในเรื่องการศึกษา ที่รัฐจะลดรอนตัดสิทธิของประชาชนไม่ได้

4) อำนาจอธิปไตยของประชาชน (Popular Sovereignty) ในระบอบประชาธิปไตย โดยตัวแทนนั้น หลักปรัชญาที่สำคัญก็คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน เมื่อประชาชนเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนในสภาแล้ว ประชาชนจะต้องมีอำนาจในการตรวจสอบการทำงานของผู้แทนว่า ได้ดำเนินการใดๆ เพื่อประโยชน์ของประชาชน หากผู้แทนไม่สามารถดำเนินการใดๆ ที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ ประชาชนย่อมมีสิทธิในการถอดถอนผู้แทนทางการเมืองนั้นๆ ได้

ส่วนหลักการของระบอบประชาธิปไตย ผลการศึกษาชี้ชัดว่าสอดคล้องกับแนวคิดของ กระทบ ทงธรรมชาติ และคณะ (2531: 120- 121) ที่กล่าวว่าหลักการของระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 5 ประการ

1. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty) ประชาชนเท่านั้นที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยการใช้สิทธิในการกำหนดตัวผู้ปกครองโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง

2. หลักเสรีภาพ (Liberty) เป็นไปตามหลักปรัชญาของระบอบประชาธิปไตยยึดมั่นว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับเสรีภาพ คุณค่าของมนุษย์อยู่ที่เสรีภาพ ดังที่รุสโซกล่าวไว้ว่า มนุษย์ ถ้าปราศจากเสรีภาพก็ปราศจากความเป็นมนุษย์

เสรีภาพของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ เสรีภาพทางการเมืองอย่างเสมอภาคทั่วหน้ากัน การใช้เสรีภาพทางการเมืองเป็นการแสดงออกถึงการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ของประชาชน เสรีภาพทางการเมืองที่สำคัญมีหลายประการ ได้แก่ เสรีภาพในการใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือถอดถอนผู้ปกครองหรือผู้นำทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เสรีภาพในการเป็นสมาชิกขององค์การทางการเมือง ซึ่งนอกจากเสรีภาพในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกแล้ว

เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง ทั้งด้านการพูด การเขียน และการเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์เป็นกลไกสำคัญของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่จะทำการควบคุม กำกับและตรวจสอบผู้ปกครอง เสรีภาพในการชุมนุมและเคลื่อนไหวทางการเมือง

เมืองใน การสนับสนุนหรือคัดค้านนโยบายและการกระทำของรัฐบาล เสรีภาพในทรัพย์สิน การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ได้มา โดยชอบด้วยกฎหมาย เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย เสรีภาพในการประกอบอาชีพ ตามความถนัด หรือ ความตามสามารถหรือตามความพอใจ โดยไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมอันดีของประชาชน

3. หลักความเสมอภาค (Equality) หลักความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย เป็นหลักการที่ควบคู่กับหลักเสรีภาพ กล่าวคือ มนุษย์จะต้องมีทั้งเสรีภาพและความเสมอภาค ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย เป็นความเสมอภาคในโอกาส ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

4. หลักกฎหมาย (Rule of Law) กฎหมายในระบอบประชาธิปไตยจึงประกอบด้วยกฎหมายต้องมีที่มาที่ชอบธรรม กฎหมายที่ชอบธรรมในระบอบประชาธิปไตยจะต้องเป็นกฎหมายที่มาจากฝ่ายนิติบัญญัติที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนเท่านั้น การบังคับใช้กฎหมายจะต้องเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติแต่อย่างใด ประชาชนจะต้องได้รับการคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ทั้งในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา

5. หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule) แต่จะต้องให้ความเคารพต่อเสียงข้างน้อย ด้วย เพื่อเป็นหลักประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้มติแบบพวกมากเกินไป

นอกจากหลักปรัชญาและหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยแล้ว ผลการศึกษา ยังชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเข้าใจถึงสภาพปัญหาการเมืองของประเทศไทยในขณะนั้นว่า เกิดจากตัวบุคคลเพียงกลุ่มเดียวที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชไปเป็นระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประเทศเกิดการพัฒนาด้านต่างๆ ให้เท่าเทียมกับอารยประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ (2551, : 331 – 336) เกี่ยวกับการพัฒนาการทางการเมืองว่า การเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทางการเมืองนั้น เป็นพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะเงื่อนไขทางสังคมและการเมือง มีบทบาทสำคัญ ต่อการส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรค ต่อความพยายามในการเพิ่มรายได้เฉลี่ยของประชาชน กล่าวคือ หากระบบการเมืองมีระดับการพัฒนาสูง จะส่งเสริมให้เกิดความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ในทางตรงกันข้าม ถ้าสังคมใดมีระดับการพัฒนาทางการเมืองต่ำ ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังนั้น ลักษณะระบบการเมืองของสังคมอุตสาหกรรมคือ รูปธรรมของระบบการเมืองที่พัฒนาแล้ว การพัฒนาการเมืองเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองให้ทันสมัย กล่าวคือ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างซับซ้อน และสร้างสรรค์ให้เกิดเอกภาพในอำนาจการปกครอง และจะส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง การพัฒนาการเมือง เป็นการเสริมสร้างรัฐชาติ เพื่อการดำรงรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยใช้นโยบายชาตินิยมเป็นเครื่องมือสำคัญ

ส่วนการพัฒนาการเมืองเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเมืองในระบบประชาธิปไตย เพราะเมื่อประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง จะเป็นการส่งเสริมให้ประชาธิปไตยได้รับการพัฒนา เมื่อการเมืองมีการพัฒนาแล้วก็จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้และกระบวนการพัฒนาทางการเมือง จึงถือเป็นมิติหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งพึ่งพาซึ่งกันและกัน

ส่วนความเป็นมาของการเมืองในระบบประชาธิปไตยของประเทศไทย ผลการศึกษาชี้ชัดว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจเป็นอย่างดีในเรื่อง การเมืองของเมืองที่ไม่ประสบความสำเร็จนั้น เป็นเพราะ โครงสร้างสังคมที่เป็นระบบศักดินาที่แบ่งชนชั้นการปกครองออกเป็น 2 ระดับ ทำให้เกิดการพึ่งพาและตอบแทนบุญคุณซึ่งกันและกันในรูปแบบต่างๆ เกิดเป็นวัฒนธรรมทางสังคมและวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมา ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ ลิจิต ซีรเวกิน (2543: 197) ระบบศักดินาได้แบ่งชนชั้นในสังคมออกเป็น 2 ชั้น คือ ชนชั้นมูลนาย และชนชั้นสามัญหรือไพร่

ภายใต้การปกครองที่กำหนดให้สามัญชนเป็นไพร่และทาสสืบต่อกันมาอย่างยาวนานนับหลายร้อยปี ได้มีผลต่อการปลูกฝังความคิด ความเชื่อให้ชนชั้นไพร่ยอมรับฐานะอันต่ำต้อยในสังคมของตน ประกอบกับการปลูกฝัง อบรมบ่มเพาะทางศาสนาในเรื่องความเชื่อ เกี่ยวกับกรรมเก่าแต่ชาติปางก่อน ชนชั้นไพร่จึงยอมรับโดยคุณผู้ว่าการที่พวกตนต้องเกิดมามีชีวิตที่ลำบากในชาตินี้ เป็นผลมาจากกรรมเก่า ชาตินี้จึงควรหมั่นกระทำความดี เชื่อฟังและรับใช้เจ้านายด้วยความเรียบร้อย และหมั่นทำบุญทำกุศลเพื่อชาติหน้าจะได้มีชีวิตที่ดีขึ้น

แม้ประเทศไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบบประชาธิปไตย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 – แต่วัฒนธรรมการเมืองของไทยก็ยังคงอยู่กับชนชั้นปกครอง คือ คณะราษฎรเพียงกลุ่มเดียว ประชาชนไม่มีโอกาสที่จะได้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะผู้ปกครองไม่ได้พยายามที่จะเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนได้รู้ และเข้าใจ ไม่ว่าจะโดยวิธีการใดๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทย เป็นประชาธิปไตยเฉพาะโครงสร้างทางการเมืองการปกครองเท่านั้น แต่ในส่วนของประชาชนยังคงลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบจารีตประเพณีดั้งเดิมอย่างเหนียวแน่น

จึงอาจกล่าวได้ว่าสาเหตุที่ประชาธิปไตยในประเทศไทยขาดความต่อเนื่องและมั่นคง ได้แก่

1. วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยเป็นแบบอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ : อันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย ประกอบด้วยผู้อุปถัมภ์และผู้รับการอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของคน 2 ฝ่ายที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยฝ่ายหนึ่งยอมรับอิทธิพลและความคุ้มครองของฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่า ระบบอุปถัมภ์ของไทยมีที่มาจาก “ระบบไพร่” และ “ระบบศักดินา ในขณะที่มูลนาย

ควบคุมดูแล ให้ความคุ้มครองและบังคับบัญชาไพร่ นั่น ไพร่ก็มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อมูลนายด้วยความจงรักภักดี ปฏิบัติตามคำสั่ง มีสัมมาคารวะ สงบเสงี่ยมเจียมตัวและหมั่นให้ของกำนัลหรือผลประโยชน์ตอบแทนแก่มูลนาย เพื่อหวังให้มูลนายเมตตา ซึ่งก็มีผลดีคือทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมไทยมีลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี อันเป็นลักษณะนิสัยพื้นฐานดั้งเดิมของคนไทย

แม้ระบบไพร่และระบบศักดินา จะถูกยกเลิกไปแล้ว แต่ก็มิได้ทำลายความสัมพันธ์ในลักษณะอุปถัมภ์ให้หมดไปจากสังคมไทย ตรงกันข้าม เมื่อบทบาทของ “พ่อค้า” เพิ่มมากขึ้น นับแต่การเปิดเสรีทางการค้ากับชาติตะวันตก ภายหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ยิ่งเป็นการดึงคนกลุ่มพ่อค้าจากระบบทุนนิยมให้เข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมและความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์ ด้วยกลายเป็นวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ที่เรียกว่าวัฒนธรรมทุนนิยมอภิสิทธิ์ และทุกวันนี้ระบบอุปถัมภ์กลับยิ่งแพร่ขยาย ครอบคลุมทุกภาคส่วนของประเทศ ในหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และกลายเป็น “ความเคยชิน”

2. ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยเป็นแบบแบบไพร่ฟ้า ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของสังคมไทย แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้วก็ตาม ความสัมพันธ์ทางสังคมไทยก็ยังประกอบด้วยผู้อุปถัมภ์และผู้รับการอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของคน 2 ฝ่ายที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยฝ่ายหนึ่งยอมรับอิทธิพลและความคุ้มครองของฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่า ระบบอุปถัมภ์ของไทยจึงมีที่มาจาก “ระบบไพร่” และ “ระบบศักดินา” จึงอาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงเพียง “โครงสร้างส่วนบน” เท่านั้น

3. ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยไม่มีแนวคิดปัจเจกชนนิยม ไม่เคารพความเป็นปัจเจกบุคคล ไม่เคารพสิทธิของผู้อื่นแต่พยายามเรียกร้องให้ผู้อื่นเคารพสิทธิของตนเอง ในทางตรงกันข้ามก็ละเมิดสิทธิของผู้อื่นบ่อยครั้ง ไม่เชื่อในระบบสังคมเปิด ไม่ยอมให้มีการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะไปตรวจสอบผู้อื่น แต่กลัวหลีกเลี่ยง ตลอดจนปกป้องพรรคพวกจากการถูกตรวจสอบ นอกจากนี้ยังขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะประชาชนที่เป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคมและเป็นฐานรากของประเทศ มีทัศนคติว่าการเมืองเป็นเรื่องของผู้ปกครอง เป็นเรื่องของนักการเมือง ประชาชนมีหน้าที่ทำตามที่ผู้ปกครองกำหนด และมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว เพราะการขาดการปลูกฝังและกล่อมเกลาและการศึกษา ทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาทางการเมืองอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลที่มาจากกรเลือกตั้งหรือรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารในอดีต

ประเด็นที่สาม ทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

นอกจากความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาและการเมืองโดยทั่วไป จนสามารถนำความรู้ จากพุทธศาสนามาบูรณาการร่วมกับความรู้ทางการเมือง เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้แล้ว กลุ่มตัวอย่างเหล่านั้น ยังได้แสดงทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะการเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทยเป็นผลสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมทางสังคมไทย ตามคำพูดที่ว่า “ทำอะไรได้ตามใจ คือไทยแท้” แม้สังคมการเมืองของไทยในอดีตจะมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช หรือ แบบราชาธิปไตย แต่ผู้ปกครองประเทศหรือพระมหากษัตริย์ก็มีได้ทรงปกครองประเทศแบบเผด็จการ กลับให้อิสระและเสรีภาพกับประชาชนทุกกลุ่มฝ่ายในการดำรงชีวิต จนกลายเป็นความเคยชิน และในที่สุดก็กลายเป็นวัฒนธรรมไป พระคุณเจ้าได้บอกว่าหากประเทศไทยยังปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช หรือระบบราชาธิปไตย ประเทศไทยอาจมีความเจริญรุ่งเรืองกว่านี้ เพราะผู้ปกครองประเทศคือพระมหากษัตริย์ ทรงปกครองประเทศแบบทศพิธราชธรรม ใช้ธรรมะในการครองใจคน ตลอดรัชสมัยของราชวงศ์จักรีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา พระมหากษัตริย์ ทรงพยายามที่จะทำให้ประเทศไทยมีความเจริญในทุกๆ ด้าน เพื่อให้เท่าเทียมกับนานาอารยประเทศ รวมตลอดไปถึงการส่งคน ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาประเทศไทยให้เจริญรุดหน้า เท่าทันประเทศทางตะวันตก แต่การกลับกลายเป็นว่า คนที่พระองค์ส่งไปศึกษาเล่าเรียน กลับนำอารยธรรมของประเทศตะวันตกมาใช้โดยไม่นำมาประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมทางสังคมไทย ที่เห็นชัดเจนก็คือ ตั้งแต่ในรัชสมัยกาลที่ 7 เป็นต้นมา มีการห้ามมิให้เล่นดนตรีไทย ห้ามมิให้คนไทยกินหมาก บังคับสุภาพสตรีสวมกระโปรงแทนโจงกระเบน บังคับให้ผู้ชายใส่เสื้อสูท สวมหมวก ใส่รองเท้า สิ่งเหล่านี้ ได้ทำลายวัฒนธรรมทางสังคมไทยไปหมดสิ้นพร้อมๆ กับการทำลายรูปแบบการปกครองที่ให้อำนาจพระมหากษัตริย์เพียงคนในการปกครองประเทศมาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองในครั้งนั้นถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะโครงสร้างส่วนบนคือ เปลี่ยนแปลงเฉพาะตัวผู้นำประเทศจากพระมหากษัตริย์มีอำนาจเพียงคนเดียวมาเป็นกลุ่มบุคคลที่มาจาก การเลือกตั้งจากประชาชน มีการแบ่งอำนาจออกเป็น 3 ฝ่ายอย่างชัดเจนคือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายสภาหรือฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ ทำ 3 ฝ่าย มีอำนาจเป็นของตนเอง ไม่ก้าวก่ายหรือขึ้นตรงต่อกัน เป็นการคานอำนาจกันเองของทั้ง 3 ฝ่าย แต่ในทางปฏิบัติ อำนาจทั้งสามฝ่ายกลับถูกฝ่ายบริหาร ซึ่งเป็นหนึ่งใน 3 อำนาจ พยายามที่จะเข้ามาก้าวก่าย เพื่อครอบอำนาจอให้เบ็ดเสร็จ เมื่อมีการรวมอำนาจเบ็ดเสร็จได้ ฝ่ายบริหารสามารถที่จะมีอำนาจในการบริหารจัดการประเทศได้อย่างเด็ดขาด โดยไม่ต้องถูกฝ่ายนิติบัญญัติชักฟอก หรือถูกขึ้นศาลรัฐธรรมนูญ ดังตัวอย่างของรัฐบาลสมัย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เพื่อพยายามดึงพรรคการเมืองจากต่างๆ มารวมเป็น

พรรคไทยรักไทย และส่งคนของพรรคตนเองเข้าสมัครเป็นวุฒิสมาชิก และพยายามแทรกแซงการทำงานของศาล ทั้งนี้ เพื่อง่ายต่อการบริหารประเทศและเพื่อให้ต่อการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง

เมื่ออำนาจทางการเมืองตกอยู่ในกลุ่มคนไม่กี่คนก็ทำให้ง่ายต่อการที่จะการทุจริตคอร์รัปชัน เป็นที่รู้ๆ กันอยู่ว่า พรรคการเมืองแต่ละพรรคต้องแข่งขันกันหาเงินเข้าพรรค ใครหาเงินได้มาก โอกาสที่พรรคจะส่งชื่อลงสมัครรับเลือกตั้งก็มีมาก เพราะในการลงสมัครรับเลือกตั้งในแต่ละครั้งพรรคจะต้องใช้เงินอย่างมหาศาล จะต้องมีภาระคروضเพื่อส่งคนสมัครรับเลือกตั้งให้มากที่สุดทั่วประเทศ การระดมทุนของพรรคส่วนใหญ่ก็มาจากกลุ่มทุนต่างๆ เช่น กลุ่มทุนอุตสาหกรรม กลุ่มทุนธุรกิจการเมือง หรือนายทุนทางการเมือง เมื่อพวกนายทุนทั้งหลายสนับสนุนเงินให้พรรคเพื่อใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง เมื่อชนะการเลือกตั้ง ก็ต้องมีการตอบแทนกลุ่มทุนจึงจำเป็นที่จะต้องหาเงินคืนให้กับกลุ่มทุนจึงทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันขึ้นในประเทศไทย แม้แต่การเมืองท้องถิ่นขนาดเล็กๆ ก็ยังมีการทุจริตคอร์รัปชัน เพราะนายทุนให้เงินมาหาเสียงเมื่อชนะการเลือกตั้ง ได้เป็นนายกท้องถิ่น เมื่อนายทุนต้องการโครงการต่างๆ นักการเมืองท้องถิ่นเหล่านี้จะต้องตอบแทน แม้ว่าโครงการจะออกมาดีหรือถูกต้องหรือไม่ก็ตาม เรียกวงจรนี้ วงจรอุบาทว์ ที่ทำให้การเมืองไทยไม่เจริญก้าวหน้า เพราะนักการเมืองไม่มีคุณธรรมจริยธรรมไม่ยึดหลักปรัชญาและหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย ไม่ให้การศึกษาที่ถูกต้องแก่คนไทย ไม่ให้คุณภาพชีวิตที่ดีกับคนไทย วงจรอุบาทว์เหล่านี้จึงเกิดขึ้น

ซึ่งผลการศึกษาในประเด็น ทักษะคิดและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตย ผลการศึกษาชี้ชัดว่า พระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีทักษะคิดและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองไทยในแง่บวก แต่ปัญหาการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นเพราะการหลงในอำนาจ การขาดความยับยั้งใจในสิ่งที่ไม่ใช่ของตน คิดเพียงว่า เมื่อมีอำนาจก็มีอิทธิพลที่สามารถบันดาลอะไรก็ได้ตามที่ตนต้องการ เมื่อการเมืองมีปัญหา สิ่งที่จะทำให้ปัญหาลดลงได้ต้องแก้ที่ตัวบุคคล อันถือว่าเป็นผู้นำทางการเมืองปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พุทธทาสภิกขุ, ม.ป.ป.: 6 (2546 : 143) ว่าพระสงฆ์ย่อมมีหน้าที่โดยตรงที่จะสอนธรรม แสดงธรรม หรือเผยแผ่ธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สุขสันติสุขแก่ชาวเมือง แม้ปัจจุบันความหมายของคำว่า "การเมือง" ได้เปลี่ยนแปลงไป ในแง่ลบ เป็นเรื่องของอำนาจ กิเลส การแย่งชิง มีเรื่องการเมืองเป็นศึกฝ่าย และเป็นเรื่องของผลประโยชน์ จึงทำให้มองภาพพระสงฆ์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ได้รับการมองไปในทางลบด้วย หรือการเข้าไปยุ่งเกี่ยวในแง่กิจกรรมทางบ้านเมือง เช่น กรณีเจ้าพระฝางในอดีต และพระสงฆ์บางกลุ่มในสมัยกรุงศรีอยุธยาล่มสลายใหม่ๆ ได้มีบทบาทในทางบ้านเมืองโดยตรง จึงทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันไปต่างๆ นานา ในแง่ของพระธรรมวินัย ความเหมาะสม หรือแม้กระทั่งการพยายามอาศัยความ

เป็นสงฆ์เพื่อประโยชน์ในทางการเมือง เช่น การบวชเพื่อหลบลราชภัย การบวชเพื่อแสวงหาช่องโอกาสในการขึ้นสู่อำนาจในทางบ้านเมือง เป็นต้น

ในปัจจุบัน ยังพบเห็นหรือได้ยินเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ต่อเรื่องการเมืองในแง่ต่างๆ เช่น การเทศน์สอนผู้นำทางการเมือง ผู้บริหารบ้านเมือง แม้กระทั่งการใช้วัดเป็นสถานที่เลือกตั้งหรือคัดสรรบุคคลเข้าไปบริหารประเทศตามระบอบประชาธิปไตย และบางครั้งพระสงฆ์ก็ต้องเป็นผู้กระตุ้นเตือนชักชวนในการสร้างประชาธิปไตย ดังนั้นการที่พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองจึงอาจจำแนกได้ใน 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

- 1) พระสงฆ์ได้พยายามแสดงธรรม เสนอธรรมเพื่อความผาสุกสวัสดิ์ของชาวเมือง
- 2) พระสงฆ์และผู้อาศัยความความเป็นสงฆ์เป็นช่องทางเพื่อหาผลประโยชน์

ในทางการเมือง

นอกจากนี้ผลการศึกษายังได้ชี้ให้เห็นถึงทัศนคติของพระสงฆ์ที่มองความล้มเหลวทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยว่า เกิดจากระบบวัฒนธรรมของสังคมที่สืบปฏิบัติกันมาจนกลายเป็นความเคยชิน และกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมือง แม้การปกครองจะเปลี่ยนรูปแบบการปกครองไปเป็นระบอบประชาธิปไตย ความเชื่อถือ ความเคยชินในระบบวัฒนธรรมเดิมๆ ก็ยังเป็นเหมือนเช่นเดิม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม (2527: 39) ที่ว่าลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยเป็นแบบไพร่ฟ้าแบบคับแคบ ขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้นำ ประชาชนมีหน้าที่ปฏิบัติตามและยอมรับชะตากรรมเท่านั้น

จากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม แบบไพร่ฟ้าและความ สัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกอยู่ใน “จิตสำนึก” ของคนไทยและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่คนไทยทั้งประเทศมิได้เป็นผู้เรียกร้องประชาธิปไตยด้วยตนเอง จึงมีส่วนทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาทางการเมืองอยู่เสมอ ไม่ว่าจะรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งหรือรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองในอดีตก็มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเดียวกัน

ประเด็นที่สี่ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ผลการศึกษาในด้านบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการนั้น ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่ศาสนานั้น จะทำได้ในขอบเขตที่อยู่ในวินัยสงฆ์และในพระธรรมวินัยเท่านั้น การเทศนา อบรมสั่งสอน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนนำไปปฏิบัติได้นั้น จะเป็นการเทศนา อบรมสั่งสอนเกี่ยวกับกฎธรรมชาติดของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของทางโลก การเทศนาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการนั้น ก็ทำได้ในเฉพาะขอบเขตของวินัยสงฆ์เช่นกัน ส่วนวิธีการหรือแนว

ทางการเทศนา อบรมสั่งสอน ขึ้นอยู่ลักษณะเฉพาะตัวของพระสงฆ์ ซึ่งตรงกับแนวคิดของ วุฒินันท์ กัณฑ์เตียน (2541, บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับการเมือง: แนวคิดและบทบาท ในสังคมไทยปัจจุบัน ที่บอกว่า พระสงฆ์มีหน้าที่ตามตามพระธรรมวินัย และพระธรรมวินัยนั่นเอง ที่เป็นช่องทางที่ทำให้พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองเพื่อความผาสุกของบ้านเมือง โดยปราศจากอคติ วางตนเป็นกลางไม่ประพฤติเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แสดงตนอยู่ในฐานะที่ประชาชนรับได้ และไม่ผิดพระธรรมวินัย

นอกจากนี้พระสงฆ์ที่พำนักอยู่ในเขตชนบท มักมีบทบาทอย่างเป็นทางการร่วมกับทางราชการที่อยู่ในเขตพื้นที่นั้นๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมอันเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในเขตชนบทได้เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมในลักษณะ บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” อันเป็นขั้นตอนหนึ่งขององค์ประกอบของการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันสำคัญ นั่นคือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะต่างๆ ที่ทางท้องถิ่น ร่วมกันจัดขึ้นกับหน่วยราชการในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ บรรจง แก้ววิเชียร (2544, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการประสานสามัคคี บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” วัดพระราม 9 กาญจนภิเษก กรุงเทพมหานคร” พบว่าหลังจากมีโครงการประสานสามัคคี บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” ขึ้นทำให้ประชาชนได้ทราบข่าวจากชุมชนผ่านทางองค์กรชุมชน และเห็นว่าโครงการประสานสามัคคีมีประโยชน์และสามารถนำไปใช้หรือขยายผลไปพัฒนาให้กับชุมชนอื่นได้ กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามโครงการประสานสามัคคี บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” อยู่ในระดับดีมาก การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ อยู่ในระดับพอใช้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ ภิรมย์ จันทวาร และคณะ (2547, บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนารูปแบบการพัฒนาชนบท บ้าน วัด โรงเรียน : โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาในรูปแบบ บ-ว-ร นั้น พระสงฆ์มีศักยภาพความเป็นผู้นำแห่งศรัทธาสามารถเข้าได้กับคนทุกระดับ ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในท้องถิ่นกับบทบาทของพระนิสิต สามารถเรียนรู้ได้อย่างเป็นกระบวนการและก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งด้านการเมืองในระบอบประชาธิปไตย และพุทธศาสนาควบคู่กันไป และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ลำเรียง เนื่องระโทก (2554, บทคัดย่อ) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมในงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เขตการปกครองอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ” หลักธรรมที่พระสงฆ์ในเขตการปกครองอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ใช้ในงานพัฒนาชุมชน คือ การประยุกต์ใช้หลักธรรมทิวฐธัมมิกัตถะประโยชน์ หลักธรรมอิทธิบาท หลักธรรมพรหมวิหาร และหลักธรรมสัมมาอาชีวะ หลักธรรมทั้งสี่ จึงเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านพึ่งพาตนเอง เป็นอยู่อย่างพอเพียง และตัวพระสงฆ์เองในการทำงานพัฒนาชุมชน ได้นำหลักธรรมมาเป็นหลักการในการส่งเสริมอาชีพให้กับชุมชน เช่น ในเรื่องการออม ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการการออมน้ำ ออมดิน ออมทรัพย์ การออมสิ่งต่างๆ จะต้องมีความหมั่น ขยัน อดทน เพื่อที่จะรักษาไว้ให้ได้ใช้ประโยชน์

ได้นานๆ รู้จักใช้จ่ายให้พอเหมาะกับฐานะ ไม่ดิ้นรนให้เกินตนเอง มีความสันโดษ อยู่อย่างพอเพียง รู้จักเหมาะกับพื้นที่ จะทำให้ชีวิตมีความสุข และสอดคล้องกับแนวคิดของ จริยา จัตุพร (2554, บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่อง “บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของ พระมหาไพเราะ จิตลีโล (ดร.กฤษณา) ที่พบว่า นอกจากนั้น พระสงฆ์ยังต้องนำพุทธวิธีต่างๆ ของพระพุทธศาสนา มาใช้ในการบริหาร การอำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหา บ้าน วัด โรงเรียน เป็นผู้ให้ด้วยศิลปะในการให้ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การใช้หลักธรรม (สังคหวัตถุ ๔) เพื่อครองใจคน การประสานสามัคคีในหมู่ชน เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีกัน พระสงฆ์จะต้องสามารถ ครองตน ครองคน ครองงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระมหาไพเราะ จิตลีโล,ดร.(กฤษณา) เป็นพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ ทั้งบทบาทและหน้าที่การทำงานเพื่อสังคม และการงานของพระสงฆ์ได้เป็นอย่างดี ดังนี้ การปกครอง การศาสนศึกษา การสาธารณูปการ การสังคมสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระมหาไพเราะ จิตลีโล,ดร.(กฤษณา) มีบทบาทแต่ละหน้าที่รับผิดชอบในฐานะผู้บริหาร ท่านมีหลักการในการครองตน ครองคน ครองงาน กับการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ด้วยการนำหลักธรรมของการมีมนุษยสัมพันธ์ ใช้เทคโนโลยี และพุทธโทยโลยีที่ทันสมัย ทันทต่อเหตุการณ์แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นของท่านใน ด้านความเป็นผู้บริหาร ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ท่านใช้เทคนิคการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนในการปฏิบัติงานในบทบาทและหน้าที่ที่ประสบผลสำเร็จอย่างยิ่ง สามารถนำไปเป็นแบบอย่างหรือประยุกต์ใช้ในการทำงานของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ในเชิงบูรณาการ การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรคณะสงฆ์โดยใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนากิจการคณะสงฆ์และมหาวิทยาลัยสงฆ์ สร้างระบบเครือข่ายทั่วโลก เพื่อดำรงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

ข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้ศึกษายังได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญๆ จากแหล่งต่างๆ เพิ่มเติมเพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยประเด็นสำคัญที่ค้นพบมีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกับหัวข้อที่ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ แก่นแท้ของพระธรรมอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นั้น สามารถนำมาให้นักการเมืองปฏิบัติได้อย่างแท้จริง เพราะพระธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ได้ชี้ให้เห็นถึงกฎธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ นั่นคือ ความโลภ

โกรธ หลง อันเกิดจากกิเลสในตัวมนุษย์ และหลักอริยสัจ 4 หรือ ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ เป็นแก่นแท้ของคำสอนที่ได้อธิบายถึงความโลภ โกรธ หลง ต่างๆ ล้วนเป็นทุกข์ เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ ตลอดจนการดับทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้อธิบายว่านักการเมือง ทุกคนมีทุกข์ มีทุกข์เพราะกลัวว่าจะไม่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน จึงต้องขวนขวายหาเงินหาทองมาซื้อเสียง ต้องหานายทุนมาสนับสนุนตนเอง เมื่อตนเองได้รับชัยชนะจากการเลือกตั้ง ก็ต้องตอบแทนนายทุนที่ช่วยสนับสนุนเงินทองให้ตนชนะการเลือกตั้ง ต้องหาทุนคืนให้นายทุน ในลักษณะของการให้โครงการต่างๆ ของรัฐ แล้วนายทุนก็จะแบ่งเปอร์เซ็นต์ให้กับนักการเมือง

กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ ทั้งสองสิ่งทำให้เกิดนักการเมืองเกิดกิเลส คัดหา อยากรู้อยากได้ ในสิ่งที่ไม่ใช่ของตน ทำให้ศีลธรรมทางใจขาดไป ลืมแม้กระทั่งความมีหิริ-โอตตัปปะหรือความละอายและความเกรงกลัวต่อบาป ขาดความยับยั้งชั่งใจ ดังนั้นถ้านักการเมือง อยากรู้อยากเป็นนักการเมืองที่ดีตามการเมืองในระบอบประชาธิปไตย นักการเมืองจะต้องยึดหลักการแห่งประชาธิปไตย

ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในจังหวัดกระบี่นั้น แม้พระสงฆ์จะมีความรู้ความเข้าใจในทางการเมือง แต่ก็ไม่สามารถที่จะแสดงความรู้ออกมาทางพฤติกรรมภายนอกได้ เพราะเป็นการผิดพระธรรมวินัย แต่สิ่งที่พระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่ทำได้ และได้กลายเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจของคนในจังหวัดกระบี่ก็คือ การเป็นผู้นำในการอนุรักษ์พัฒนาสิ่งแวดล้อม การเข้าร่วมเวทีประชาคมของตำบล หมู่บ้าน เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาตำบล หรือการเข้าร่วมกับหน่วยราชการต่างๆ ออกให้ความรู้เรื่องการเมือง เช่น ร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดกระบี่ในการจัดอบรมนักการเมืองท้องถิ่น ร่วมมือกับเรือนจำจังหวัดกระบี่ ในการอบรมสั่งสอน นักโทษ ร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เพื่อการสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการพูดคุยกับชุมชนในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เป็นต้น

ในจังหวัดกระบี่นั้น นอกจากจะมีชาวพุทธที่นับถือศาสนาพุทธแล้ว ยังมีชาวมุสลิมที่นับถือศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัดมากพอสมควร และเป็นที่ยอมรับกันว่าศาสนาอิสลามไม่นิยมให้คนมุสลิมออกมานับถือศาสนาพุทธ การที่จะเทศนาจึงต้องมีการระมัดระวังไม่ให้ไปพาดพิงถึงพระศาสดา หรือศาสนาของเขา ขณะเดียวกันสภาพพื้นที่ของจังหวัดกระบี่ เป็นเพียงจังหวัดเล็กๆ ที่มีแต่ความสงบ การเมืองไม่ว่าในระดับใด ไม่มีความรุนแรง บทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่ จึงเป็นเพียงการสั่งสอน การอบรม การเทศนา การปลูกฝังค่านิยมทางการเมือง การประนีประนอมให้ทั้งสองศาสนามุ่งอยู่ในสังคมได้อย่างไม่มีข้อขัดแย้งกัน

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงบทบาทของพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบันและพระธรรมวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนได้อย่างถูกต้อง

3.1.2 จากผลงานวิจัยครั้งนี้ เกรตสมาคม ควรมีแนวทางในการปรับปรุงกฎระเบียบปฏิบัติในการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ให้มีบทบาทในการเสริมสร้างการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่เด่นชัดเป็นรูปธรรม ในด้านการสร้างคุณธรรม จริยธรรมของนักการเมืองทุกระดับ

3.1.3 จากผลการวิจัยครั้งนี้ พระสงฆ์ควรปรับวิธีการให้ความรู้เกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยผ่านกลุ่มตัวแทนนักเรียนในลักษณะของการปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกของการเป็นพลเมือง และ นักการเมืองที่ดี เพื่อเป็นการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองให้กับเยาวชนตั้งแต่เยาว์วัย

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษาในประเด็นบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น เพราะ ท้องถิ่นเป็นองค์การใหม่ที่มาจากการกระจายอำนาจของรัฐบาล ซึ่งการกระจายอำนาจการปกครองเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่ต้องการให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ผ่านระบบการเมืองตามหลักการขั้นพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย แต่มีปัญหว่าในบางท้องถิ่น ประชาชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการเมืองท้องถิ่น ขณะเดียวกัน วิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นก็ยังคงผูกพันอยู่กับวัด หรือพระสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในสถาบันที่มีศักยภาพและการเป็นกลไกขับเคลื่อนการเมืองไปสู่การเมืองระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง พระสงฆ์ในฐานะศูนย์รวมของคนในชุมชน มีวิธีการหรือบทบาทอย่างไรในการเสริมสร้างการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้เป็นไปตามหลักการของระบอบประชาธิปไตย ในขณะที่ถูกมองว่าเป็นสมณะเพศที่ละกิเลสไปแล้ว

3.2.2 ด้านวิธีการศึกษา ควรใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก การเข้าร่วมกิจกรรมของท้องถิ่นอย่างใกล้ชิดทุกกิจกรรม และระยะเวลาในการเข้าร่วมคลุกคลีกับกิจกรรมจะต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ นำมาเปรียบเทียบได้อย่างถูกต้อง



บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนก วงศ์ตระหง่าน (2532) “วัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย” ใน เอกสารการ
สอนชุดวิชาวิวัฒนาการการเมืองไทย หน่วยที่ 8 15 นนทบุรี
มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชารัฐศาสตร์
- กมลทิพย์ แจ่มกระจ่างและวุฒิสาร ตันไชย (2544) รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการจัดการลุ่มน้ำป่าสัก กรุงเทพมหานคร ภาควิชาการพัฒนชุมชน คณะสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. *สังคม
และวัฒนธรรม* (2544) พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- จรรยา สุภาพ (2527) *หลักรัฐศาสตร์ฉบับพื้นฐาน*. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
- จิรโชค วีระสัย (2542) *รัฐศาสตร์ทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 12 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- _____. (2543) *สังคมวิทยาการเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- จรรยา จตุพร.(2554) “บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาท
และหน้าที่ของ พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล, ดร. (ภุชญา)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) “การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท : การบริหารพัฒนาชุมชน”
กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- ชวงส์ ฉายะบุตร.(2539) *การปกครองท้องถิ่นไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร พิมพ์เนศพร
ตั้งเซ็นเตอร์
- ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ “พระสงฆ์กับการถูกกลืนรอนทางการเมือง” ค้นได้จากเว็บไซต์
www.bloggang.com/viewblog.php?id=khunz&date เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2555
- ทินพันธุ์ นาคะตะ.(2546) *รัฐศาสตร์ : ทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญและแนวทางการศึกษา
วิเคราะห์การเมือง* กรุงเทพมหานคร โครงการเอกสารและตำรา สมาคมรัฐประศาสน
ศาสตร์นิค้ำ
- ทินพันธุ์ นาคะตะ (2509) “คุณค่าของพุทธศาสนาในการบริหารราชการ”. วิทยานิพนธ์รัฐ
ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- นิตย สัมมาพันธ์ (2529) *กลวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม การบริหารเชิงพุทธ* (พิมพ์ครั้งที่ 2)
กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543) *พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง
- เนื่องน้อย บุญเนตร (2537) “จริยศาสตร์สภาวะแวดล้อม: โลกทัศน์ในพุทธปรัชญาและ
ปรัชญาตะวันตก”. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
บรรจง แก้ววิเชียร (2544) “ความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการประสาน
สามัคคี บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก
กรุงเทพมหานคร” สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
- บริบูรณ์ ศรีทธา (2554) “ศึกษาหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี
พนมยงค์”.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
- ปกรณ์ สิงห์สุริยา (2543) *ปัญหาของการนำพุทธศาสนามาเป็นพื้นฐานในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*.
พุทธศาสนศึกษา 7(2), 30-35
- ประสิทธิ์ ต่างแดน (2544) “ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้พัฒนาการของพรรคการเมืองกับการมี
ส่วนร่วมทางการเมือง” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
- พงศ์เพ็ญ สกุนตาทย์ และมณีมัย รัตนมณี (แปล) 2510 “ฝรั่งเศสในระบบการเมืองปัจจุบันยุโรป”
เสน่ห์ จามริก (แปล) บรรณาธิการ กรุงเทพมหานคร คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พฤทธิสถาน ชุมพล ม.ร.ว. (2546) *ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 6
กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำ
วัด, วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2548*
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).(2542) *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม* กรุงเทพมหานคร โรง
พิมพ์กรมการศาสนา
- _____. (2540) *ธรรมบุญชีวิต* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์กรมการศาสนา
- _____. (2539) *ธรรมกับการพัฒนาชีวิต* กรุงเทพมหานคร มูลนิธิพุทธธรรม
- _____. (2539) *พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21* กรุงเทพมหานคร มูลนิธิพุทธธรรม

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) วัดญาณเวศกวัน ต.บางกระทึก อ.สามพราน จ.นครปฐม บาง
 ตอนจากหนังสือ “ลักษณะของพระพุทธศาสนา” ในลานธรรมเสวนา ชีวิตกับธรรมะ
 พระไพศาล วิสาโล (2546) *พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*
 กรุงเทพมหานคร มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์
 _____ . 2552) *พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต* กรุงเทพมหานคร
 มูลนิธิโกมล คีมทอง
- พระครูสุจิตตธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญฺโญ) (2554) “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
 ของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลอง จังหวัดแพร่” วิทยานิพนธ์พุทธ
 ศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พระครูปลัดกิจเมธี ดิถุขวิโร (2554) “บทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ
 เยาวชนในเขตตำบลคอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
 มหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พระมหาธนาชัย ตนฺติปาโล (2554) “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญ
 รอด ปญฺญาวโร)” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระมหาสังเวียร ปญฺญาธโร (2550) “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้
 ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์” วิทยานิพนธ์
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พินิจ ลาภานนท์ (2549) “กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการปรับเปลี่ยนบทบาทการ
 พัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคอีสาน” ในรายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยสังคม
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิสิษฐกุล แก้วงาม (2553) “มโนทัศน์ที่สำคัญในวิชาการพัฒนาการเมือง. มหาสารคาม” : หลักสูตร
 สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง
 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา
 ในปัจจุบัน : ในการมีส่วนร่วมมองประชาชนในการพัฒนา” กรุงเทพมหานคร
 ศักดิ์โสภารพิมพ์
- ภิรมย์ จันทวาร และคณะ (2547) “พัฒนารูปแบบการพัฒนาชนบท บ้าน วัด โรงเรียน”
 มหาวิทยาลัยสงฆ์ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ภัทรพร สิริกาญจน (2536) “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ: แนวคิดและบทบาทของพระคำ

- เจียน สุวณฺ โฉน ในการพัฒนาชุมชน” กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ (2536) อนิจลักษณะของการเมืองไทย เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ว่าด้วย
 การเมือง กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ผู้จัดการ
 ลิจิต ธีรเวคิน (2533) วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร
 สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 วุฒินันท์ ก้นทะเตียน (2541) “พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน”
 วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต อักษรศาสตร์ (ศาสนาเปรียบเทียบ) มหาวิทยาลัยมหิดล
 บัณฑิตวิทยาลัย
 สัตยญา สัตยญาวิวัฒน์ (2529) การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
 สมบัติ ชำรงชัยวงศ์ (2551) การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา พิมพ์ครั้งที่ 17
 กรุงเทพมหานคร เสมาธรรม
 _____. (2553) “ปัจจัยภูมิหลัง วัฒนธรรมทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 ของผู้นำเยาวชนไทย” ผลงานวิจัยวารสารพัฒนาบริหารศาสตร์
 สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์
 _____. (2539) “ทัศนคติทางการเมืองของเด็กและเยาวชนในกรุงเทพมหานคร”
 พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร โครงการเอกสารและตำรา คณะรัฐประศาสนศาสตร์
 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
 สมบูรณ์ สุขสำราญ (2522) ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์กรุงเทพมหานคร
 สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
 สุพัตรา สุภาพ (2541) สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี พิมพ์ครั้งที่ 9
 กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
 สุภาพรรณ ณ บางช้าง (2535) “พุทธธรรมที่เป็นรากฐานของสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อน
 เปลี่ยนแปลงการปกครอง” กรุงเทพมหานคร สถาบันไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 สุนทรี โคมิน และ สนิท สมัครการ (2522) ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด
 กรุงเทพมหานคร สำนักงานวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
 สุรัชย์ สุกใส (2545) “ภาพลักษณ์การเมืองไทย : ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ความเข้าใจ
 เรื่อง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง”
 วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
 เสาวพงษ์ วัฒนาพัฒน์ (2553) “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”

ปรัชญาคุณฐิบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 สำเรียง เนื่องกรระโทก (2554) “ศึกษการประกยุคค์ใช้หลักพุทธธรรมในงานพัฒนาชุมชนของ
 พระสงฆ์เขตการปกครองอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
 มหบัญฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์ (2539) ศาสนาพุทธมหายาน. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร
 มหามกุฏราชวิทยาลัย

อสิตรา รัตตะมณี (2542) “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่น ศึกษา
 เฉพาะกรณีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา”
 วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัญฑิต (คณะรัฐศาสตร์)
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

G.A. Almond & Bingham Powell. (1966) “*Comparative Politics : A Developmental Approach.*
 Boston : Little, Brown and company.

G.A. Almond & S. Verba.(1965) “*The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in
 Five Nations.*” Boston: Little, Brown and company.

Gabriel A. Almond, and Sidney Verba. (1965) “*The Civic Culture; political attitudes and
 democracy in five nations.*” Boston and Toronto Little Brown and Company. pp. 3, 22 – 26

Foster, George M.(1962). “*Traditional Culture : the Impact of Technological Change.*”

N.Y.:Harper &Row.Redford, S. et al., (1965). Political and Government in the United States :
 Nation, State, and Local Edition.New York : Harcourt, Brace & World.

Mcclosky, Herbert.(1968) “*Political Participation*” In Why and How do People get Involved in
 Politics.Chicago:Rand Menally

Pye, Lucien W. (1996) *Aspects of Political Development.* Boston : Little, Brown and company

Queen, C. S. (1996). “*Engaged Buddhism: Buddhist liberation movements in Asia*”.
 New York: University of New York Press

<http://www.gotokhonw.org/blogs/posts/387490?> ของ นายวงศ์วิวัฒน์ มีโคตร เมื่อวันที่ 9 เมษายน
 2555 เวลา 17.00 น.

<http://th.wikipedia.org/w/index.php?title=%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%B8%E0%B8%97%E0%98%&oldid=3901806> สืบค้นเมื่อวันที่ 9
 เมษายน 2555 เวลา 14.00 น.

<http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=khunz&date=15-11-2009&group=10&gblog=10>

สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2555 เวลา 14.00 น.

http://www.baanjomyut.com/library_2/Buddhism_and_culture/0.1.Html (9 May 2012)

http://bp-smakom.org/BP_School/Social/Democracy-System.htm เข้าถึงได้เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2555)





ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร



ภาคผนวก ก

ข้อมูลพื้นฐานของหน่วยที่ทำการวิจัย

ข้อมูลพื้นฐานของหน่วยที่ทำการวิจัย

จังหวัดกระบี่ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ของประเทศไทย เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง เช่น หาดทรายขาว น้ำทะเลใส ปะการัง ถ้ำ และหมู่เกาะน้อยใหญ่กว่า 100 เกาะ

1. ที่ตั้ง

จังหวัดกระบี่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลอันดามัน อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 814 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) มีเนื้อที่ประมาณ 4,708.512 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยภูเขาที่คดงอ ที่ราบ หมู่เกาะน้อยใหญ่กว่า 154 เกาะ อุดมไปด้วยป่าชายเลน ตัวเมืองกระบี่ มีแม่น้ำยาวประมาณ 5 กิโลเมตร ไหลผ่านลงสู่ทะเลอันดามัน ที่ตำบลปากน้ำ นอกจากนี้ยังมีคลองปกาสัย คลองกระบี่ใหญ่ และคลองกระบี่น้อย มีต้นกำเนิดจากยอดเขาที่สูงที่สุดในจังหวัดกระบี่ คือ เขาพนมเบญจา

2. ประวัติศาสตร์

จากหลักฐานทางโบราณคดี สันนิษฐานได้ว่าบริเวณเมืองกระบี่เคยเป็นแหล่งชุมชนโบราณที่เก่าแก่มาแห่งหนึ่งในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และต่อเนื่องมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับชื่อเมืองกระบี่ว่า อาจมาจากความหมายที่แปลว่าคาง เนื่องจากมีตำนานเล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับการขุดพบมีดคางโบราณก่อนที่จะสร้างเมืองตราประจำจังหวัด : รูปกระบี่ไขว้ เบื้องหลังมีภูเขาและทะเล กระบี่ไขว้

หมายถึง อาวุธโบราณซึ่งมีผู้ค้นพบในท้องที่จังหวัด จำนวน 2 เล่ม ภูเขา หมายถึงเทือกเขาพนมเบญจา ซึ่งเป็นภูเขาสูงสุดของกระบี่ ชับซ้อนกันถึง 5 ยอด จึงเรียกว่า พนมเบญจา มีเมฆปกคลุมตลอดเวลา และกั้นเขตแดนกับจังหวัดอื่น ทะเล หมายถึง อาณาเขตอีกด้านหนึ่งของกระบี่ ซึ่งติดกับฝั่งทะเลอันดามันหรือมหาสมุทรอินเดีย

ต้นไม้ประจำจังหวัด: ไม้แก่น ต้นหูกฟ้า (*Acacia catechu*)

3. หน่วยการปกครอง

การปกครองแบ่งออกเป็น 8 อำเภอ 53 ตำบล 374 หมู่บ้าน ดังนี้

1. อำเภอเมืองกระบี่
2. อำเภออ่าวลึก
3. อำเภอเขาพนม
4. อำเภอปลายพระยา

5. อำเภอเกาะลันตา
6. อำเภอลำทับ
7. อำเภอกลองท่อม
8. อำเภอเหนือคลอง

4. สถานที่ท่องเที่ยว

จังหวัดกระบี่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ชายทะเลที่สวยงามได้แก่

1. เขานาบน้ำ
2. อุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา-หมู่เกาะพีพี
3. หมู่เกาะพีพี
4. ถ้ำเสือเขาแก้ว
5. อุทยานแห่งชาติเขาพนมเบญจา
6. อุทยานแห่งชาติธารโบกขรณี
7. พิพิธภัณฑ์สถานวัดคลองท่อม
8. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม
9. อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา
10. เกาะลันตาน้อย
11. เกาะลันตาใหญ่
12. ท่าปอมคลองสองน้ำ

5. ข้อมูลประชากร

จังหวัดกระบี่มีจำนวนประชากร ซึ่งสำรวจ เมื่อปี พ.ศ. 2553 จำนวน 432,79 คน อำเภอที่มีประชากรอาศัยอยู่มากที่สุดคือ อำเภอเมืองกระบี่ ซึ่งมีประชากรประมาณ 75,620 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมา คือ ศาสนาอิสลาม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร และธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

6. เทศกาลที่สำคัญๆ

งานประเพณีสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีสำคัญของชาวใต้เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ขนมที่ขาดไม่ได้คือ ขนมลา ขนมเจาะหู ขนมพอง ขนมบ้า และขนมกงหรือไข่ปลา

งานประเพณีชักพระ เดิมจัดเป็นบุษบกพนมเรือสลักกลดลวยสวยงาม มีการละเล่นเพลงพื้นเมือง เช่น เพลงเรือ (เพลงชักพระ) ปัจจุบันได้นำยอดพนมเรือใส่รถแทนเรือ การละเล่นเพลงชักพระจึงหมดไป

งานกระบี่เบิกฟ้าอันดามัน จัดขึ้นตรงกับเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เป็นงานเปิดฤดูกาลท่องเที่ยวของจังหวัด มีกิจกรรมรื่นเริงและการแสดงทางวัฒนธรรมมากมาย และการแข่งขันกีฬาทางน้ำหลายประเภท

ประเพณีลอยเรือชาวเล ที่เกาะลันตานับเป็นงานประเพณีเก่าแก่ของชาวเลที่หาอยู่ได้ยาก งานนี้จัดตรงกับวันเพ็ญเดือน ๖ และวันเพ็ญเดือน ๑๑ ของทุกปี โดยกลุ่มชาวเลในบริเวณเกาะลันตาและเกาะใกล้เคียงจะมาชุมนุมกันทำพิธีลอยเรือเพื่อสะเดาะเคราะห์ ณ ชายหาดใกล้ ๆ กับบ้านศาลาด่าน ในพิธีจะมีการร้องรำทำเพลง มีการร่ายรำรอบลำเรือด้วยจังหวะและทำนองเพลงรองเง็ง

เทศกาล ลานตา ลันตา ประเพณีและวัฒนธรรมของมนุษยชาติที่ต่างกันได้รวมความเป็นหนึ่งเดียวใจเดียว ปลุกสร้างความรู้รักสามัคคี ให้ผู้คน แม้จะต่างเชื้อชาติ ศาสนา และความเชื่อ ได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจน ในงานเทศกาลประจำปีเกาะลันตา “เทศกาลลานตา ลันตา”

7. ศาสนสถานในจังหวัดกระบี่

เนื่องจากจังหวัดกระบี่ มีประชากรที่นับถือทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม จึงมีศาสนสถานทั้งมัสยิดและวัด ดังนี้

ที่	อำเภอ	ศาสนาสถานในจังหวัดกระบี่	
		วัด	มัสยิด
1	อำเภอเมือง	1. วัดแก้วโกรวาราม	
		2. วัดกระบี่น้อย	
		3. วัดถ้ำเสือ	
		4. วัดโพธิ์เรียง	
		5. วัดสุวรรณธาราราม	
		6. วัดควนสบาย	
		7. วัดเขาคราม	
		8. วัดหนองจิก	
		9. วัดในสระ	

ที่	อำเภอ	ศาสนสถานในจังหวัดกระบี่	
		วัด	มัสยิด
		10. วัดคลองใหญ่	
		11. วัดทับปริก	
		12. วัดในช่อง	
		13. วัดห้วยไต้	
		14. วัดปานุราชประชาสรรค์	
		15. วัดไสไทย	
		16. วัดคลองสน	
		17. วัดโกลาจุฬามาศย์	
		18. วัดทุ่งสันติธรรม	
2	อำเภอเกาะลันตา	19. วัดเกาะลันตา	มัสยิดมุสลิมสามัคคี บ้านขุนรายา
			มัสยิดอัครมาลุดดิน (เขาหวาน)
			มัสยิดดารุลเกยะห์ซาล (บ้านไท)
			มัสยิดบ้านหลังสอด
			มัสยิดคณูรู้อีห่าน (บ้านท่าควน)
			มัสยิดอัลยุมอ้าตุลอิสลาม
			มัสยิดบ้านรำหมาด
			มัสยิดขุนสมุทร
			มัสยิดบ้านทุ่งหีบเพ็ง
			มัสยิดบ้านโหละดูหยง
			มัสยิดบ้านกลาง
			มัสยิดดารุสซุนนะฮ์ (บ้านหัวหิน)
			มัสยิดนุรุลฮิดายะห์ (บ้านลิเก้)
			มัสยิดบ้านหลังสอด
			มัสยิดสามัคคีมัสยิด
			มัสยิดโต๊ะหุยม
			มัสยิดบ้านทุ่ง
			มัสยิดบ้านรำปู

ที่	อำเภอ	ศาสนาสถานในจังหวัดกระบี่	
		วัด	มัสยิด
			มัสยิดอิฟฟะฮ์อูซซอลละห์
3	อำเภอเขาพนม	20. วัดเฉลิมพนมเขต	
		21. วัดภูมิบรรพต	
		22. วัดเขาพนม	
		23. วัดโพธิ์เลื่อน	
		24. วัดโพธิ์พัฒนา	
		25. วัดทุ่งปรือ	
		26. วัดพรเดียว	
		27. วัดโพธิ์แก้วประสิทธิ์	
		28. วัดมะม่วงเอน	
		29. วัดเขาดิน	
		30. วัดบ้านน้ำขาว	
		31. วัดถ้ำโกบ	
4	อำเภอคลองท่อม	32. วัดคลองท่อมใต้	
		33. วัดบางคราม	
		34. วัดคลองพน	
		35. วัดคลองแรด	
		36. วัดทรายขาว	
		37. วัดควนใหม่	
		38. วัดพรุดินนา	
		39. วัดพรุเตย	
		40. วัดเพขลา	
5	อำเภอปลายพระยา	41. วัดช่องแบก	
		42. วัดบ้านตัวอย่าง	
		43. วัดเขาต่อ	
		44. วัดบ้านนา	
		45. วัดโลกแซะ	

ที่	อำเภอ	ศาสนาสถานในจังหวัดกระบี่	
		วัด	มัสยิด
		46. วัดถ้ำวาริริน	
		47. วัดสหกรณ์	
		48. วัดนทีมุขาราม	
		49. วัดบางเงิน	
		50. วัดบางเหียน	
69	อำเภอลำทับ	51. วัดเจริญทรวงศ์	
		52. วัดลำทับ	
7	อำเภอเหนือคลอง	53. วัดคลองขนาน	
		54. วัดโคกยาง	
		55. วัดบางฝั่ง	
		56. วัดธรรมวุฒสรณาราม	
		57. วัดปกาสัย	
		58. วัดโคกเคี่ยม	
		59. วัดห้วยคราม	
		60. วัดท่านุ่น	
		61. วัดพานิชรัตนากุล	
8	อำเภออ่าวลึก	62. วัดเขาล่อม	
		63. วัดไพโรศนทร์	
		64. วัดเจริญราษฎร์ศรัทธา	
		65. วัดนิคมวาราราม	
		66. วัดนาเหนือ (แหลมสัก)	
		67. วัดบางโทอง	
		68. วัดป่าศิลาสวัสดิ์	
		69. วัดสถิตไพศาราม	
		70. วัดแหลมสัก	
		71. วัดถ้ำทิพย์ปริดาราม	
		72. วัดราษฎร์รังสรรค์	

ที่	อำเภอ	ศาสนสถานในจังหวัดกระบี่	
		วัด	มัสยิด
		73. วัดอ่าวลึกเหนือ	
		74. วัดชมพูนุศรีรัตนบรรพต	

สารบบข้อมูลกลางทางวัฒนธรรมจังหวัดกระบี่ กระทรวงวัฒนธรรม [บริหารระบบ : อ. สุเมธ ภูริศรีศักดิ์ 089-924-9126



8. ข้อมูลวัดในจังหวัดกระบี่

ที่	ชื่อวัด	บ้าน	ตำบล	อำเภอ	นามเจ้าอาวาส	ฉายา	ตำแหน่งปกครอง	จำนวน พระสงฆ์	จำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับ วิทยฐานะ		
									ป.ธ	น.ธ	ทางโลก
1	วัดกระบี่น้อย	กระบี่น้อย	กระบี่น้อย	เมืองกระบี่	พระวิมลธรรมคณี	ยโสธโร	เจ้าคณะจังหวัด	13	4	2	7
2	วัดถ้ำเสือ	หน้าชิง	กระบี่น้อย	เมืองกระบี่	พระครูภาวนาธิคุณ	ฐิตธมฺโม		7	2	-	5
3	วัดโพธิ์เรียง	โพธิ์เรียง	กระบี่น้อย	เมืองกระบี่	พระเจริญ ฐิตเมโธ	ฐิตเมโธ		7	3	1	3
4	วัดสุวรรณ ธารม	สองแพรก	กระบี่น้อย	เมืองกระบี่	พระอธิการกล้า	อานนฺโท		9	3	3	3
5	วัดควนสบาย	ตลาดเก่า	กระบี่ใหญ่	เมืองกระบี่	พระครูศรีรัตนภิราม	รัตนราโม	จต.กระบี่ใหญ่	11	3	2	6
6	วัดโกคาจุกา มาตย์	ตลาดเก่า	กระบี่ใหญ่	เมืองกระบี่	พระครูศรีธรรมาวุธ	สิริมนุญโญ		11	4	2	5
7	วัดเขาคราม	เขาไม้แก้ว	เขาคราม	เมืองกระบี่	พระพรหม	อคุตฺตมฺโม		6	-	2	4
8	วัดหนองจิก	หนองจิก	เขาคราม	เมืองกระบี่	พระมนตรี สุเมโธ	สุเมโธ		6	-	1	5
9	วัดในสระ	ในสระ	เขาทอง	เมืองกระบี่	พระอธิการอ้วน	ปกสุตโร		7	2	1	4
10	วัดคลองใหญ่	คลองใหญ่	ทับปริก	เมืองกระบี่	พระปลัดเกียรติศักดิ์	ตนฺตโร	จต.เขาคราม-ทับปริก	9	2	1	6
11	วัดทับปริก	ทับปริก	ทับปริก	เมืองกระบี่	พระครูวิโรปัญญาคุณ	วิโรปญฺโญ		7	2	3	2

ที่	ชื่อวัด	บ้าน	ตำบล	อำเภอ	นามเจ้าอาวาส	ฉายา	ตำแหน่งปกครอง	จำนวน พระสงฆ์	จำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับ วิทยฐานะ		
									ป.ธ	น.ธ	ทางโลก
12	วัดในช่อง	ในช่อง	ทับปริก	เมืองกระบี่	พระครูปิยธรรมภิกษุ	เดชธมฺโม		7	1	1	5
13	วัดห้วยไต้	ห้วยไต้	ทับปริก	เมืองกระบี่	พระอธิการสมจิตร	กตนาโถ		9	1	1	7
14	วัดแก้วโกรวาราม *	ปากน้ำ	ปากน้ำ	เมืองกระบี่	พระปัญญาวุธ ธรรมคณี	ขนฺติโก		60	42	7	11
15	วัดปานุราช ประชาสรรค์	หลังแขวง	ปากน้ำ	เมืองกระบี่	พระมหาสมพล	ธมฺมวิทฺตโก		15	6	4	5
16	วัดใสไทย	ใสไทย	ใสไทย	เมืองกระบี่	พระอธิการสมนึก	ถาวรธมฺโม		17	3	2	12
17	วัดทุ่งสันติ ธรรม	บ้านทุ่ง	เขาคราม	เมืองกระบี่	พระปลัดสันติภาพ			11	4	1	6
18	วัดคลองสน	คลองสน	อ่าวนาง	เมืองกระบี่	พระมหาสมชาย	วิชิโย		14	1	1	12
19	วัดเกาะลันตา	ศรีราชา	เกาะลันตา ใหญ่	เกาะลันตา	พระอธิการทรงชัย	ตปสีโล		12	2	2	8
20	วัดเฉลิมพนม เขต	กอตง	เขาคิน	เขาพนม	พระครูสถิตศรัทธา คุณ	กิตฺติชโร		7	2	2	3
21	วัดภูมিবรพต	ยวนสาว	เขาคิน	เขาพนม	พระแทน	กตธมฺโม		7	1	1	5

ที่	ชื่อวัด	บ้าน	ตำบล	อำเภอ	นามเจ้าอาวาส	ฉายา	ตำแหน่งปกครอง	จำนวน พระสงฆ์	จำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับ วิทยฐานะ		
									ป.ธ	น.ธ	ทางโลก
22	วัดเขาพนม	ห้วยเสียด	เขาพนม	เขาพนม	พระครูพิพัฒน์พนมกิจ	อากศุสโร		11	4	2	5
23	วัดโพธิ์เลื่อน	ควน	เขาพนม	เขาพนม	พระมหาสมทบ	สิริธโร		7	3	1	3
24	วัดโพธิ์พัฒนา	โคกหาร	โคกหาร	เขาพนม	พระครูปลัดวิจิตร	กัจจสาโร		9	3	1	5
25	วัดทุ่งปรือ	ทุ่งปรือ	พรุเตียว	เขาพนม	พระประมวล	สุเมโธ		6	2	1	3
26	วัดพรุเตียว		พรุเตียว	เขาพนม	พระครูพนมเขตคณา รักษ์	ธีรปญโญ	จอ.เขาพนม	6	-	1	5
27	วัดโพธิ์แก้ว ประสิทธิ์	ทุ่งปอง	สินปุน	เขาพนม	พระปลัดนอง	โชติโย		6	-	1	5
28	วัดมะม่วงเอน	มะม่วงเอน	สินปุน	เขาพนม	พระครูขันติคุณ	ขนฺติโก		7	-	1	6
29	วัดบ้านน้ำขาว	น้ำขาว	เขาพนม	เขาพนม				5	-	-	5
30	วัดถ้ำโกบ	ถ้ำโกบ	หน้าเขา	เขาพนม	พระมหาบรรลือ	ปญฺญากรโณ		1	5	-	4

ที่	ชื่อวัด	บ้าน	ตำบล	อำเภอ	นามเจ้าอาวาส	ฉายา	ปกครองตำแหน่ง	จำนวน พระสงฆ์	จำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับ วิทยฐานะ		
									ป.ช	น.ช	ทางโลก
31	วัดเขาดิน	ต้นพง	หน้าเขา	เขาพนม	พระถ้วน	สิริรุกโข		7	-	-	7
32	วัดเขาล่อม	เขาล่อม	เขาใหญ่	อ่าวลึก	พระครัน	สจจภาโร		7	-	-	7
33	วัดไพโรสนทร์	ในยวนไทย	เขาใหญ่	อ่าวลึก	พระใบฎีกาจิม	วิชัย		7	1	-	6
34	วัดเจริญ ราษฎร์ศรัทธา	คลองยา	คลองยา	อ่าวลึก	พระอ้อห้าม	กนุดชมโม		11	-	-	11
35	วัดนิคมวรา ราม	คลองไร่	คลองยา	อ่าวลึก	พระเจริญ	ฉนุทสโร		9	1	-	8
36	วัดนาเหนือ	นาเหนือ	นาเหนือ	อ่าวลึก	พระครูสุวิมลธรรมานุ กุล	ฐิตสิริ	จอ.อ่าวลึก	7	1	-	6
37	วัดมหาธาตุวิ รมงคล	บางโพง	นาเหนือ	อ่าวลึก	พระครูไพศาลพัฒนานุ ยุต	ปรีนุทโก	จอ.ปลายพระยา	21	4	4	13
38	วัดป่าศิลา สวัสดิ์	หินราว	แหลมสัก	อ่าวลึก	พระเทิดศักดิ์	อดิปญโญ		6	-	-	6
39	วัดสถิตโพ ธาราม	สมิหลัง	แหลมสัก	อ่าวลึก	พระเอกสิทธิ์	ฐิตปญโญ		9	-	-	9

ที่	ชื่อวัด	บ้าน	ตำบล	อำเภอ	นามเจ้าอาวาส	ฉายา	ปกครองตำแหน่ง	จำนวน พระสงฆ์	จำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับ วิทยฐานะ		
									ป.ช	น.ช	ทางโลก
40	วัดถ้ำทิพย์ ปรีดวาราราม	ถ้ำเสือ	อ่าวลึกใต้	อ่าวลึก	พระครูรัตนสรานุกูล	จันทสาโร		5	-	-	5
41	วัดราษฎร์ รังสรรค์	อ่าวลึกใต้	อ่าวลึกใต้	อ่าวลึก	พระปลัดปรีณ	กุศลจิตโต	จต.อ่าวลึกใต้	6	-	-	6
42	วัดชมพูศรีรัต นบรรพต	คลองช่อง ลม	อ่าวลึกใต้	อ่าวลึก				5	-	-	5
43	วัดแหลมสัก	แหลมสัก	อ่าวลึกใต้	อ่าวลึก				5	-	-	5
44	วัดอ่าวลึกเหนือ	อ่าวลึก เหนือ	อ่าวลึก เหนือ	อ่าวลึก	พระอธิการเหม	จิรธมโม		7	-	1	6
45	วัดคลองท่อม	คลองท่อม	คลองท่อม ใต้	คลองท่อม	พระครูอาทรสังวรกิจ	กิจจสัวโร		7	1	1	5
46	วัดคลองพน	คลองพน	คลองพน	คลองท่อม	พระครูสุเมงคด	กตปุญโญ		7	1	1	5

ที่	ชื่อวัด	บ้าน	ตำบล	อำเภอ	นามเจ้าอาวาส	ฉายา	ปกครองตำแหน่ง	จำนวน พระสงฆ์	จำนวนพระสงฆ์ที่ ได้รับวิทยฐานะ		
									ป.ธ	น.ธ	ทางโลก
47	วัดคลองแรด	คลองแรด	คลองพน	คลองท่อม	พระพร้อม	จิตสีโล		5	-	-	5
48	วัดทรายขาว	ทรายขาว	ทรายขาว	คลองท่อม	พระครูวิมลธรรมบาล	ชมูมปาโล	จต.ทรายขาว	7	1	1	5
49	วัดบางคราม	บางคราม	คลองท่อม เหนือ	คลองท่อม	พระอธิการสีกรด	กนุดนนุโท		4	1	-	4
50	วัดพรุดินนา	พรุดินนา	พรุดินนา	คลองท่อม	พระครูบริหารธรรม มาวุธ	อดุตสาโร	จอ.ลำทับ	9	2	2	5
51	วัดพรุเตย	พรุเตย	เพหลา	คลองท่อม	พระแปลก	ธีรวโธ		5	-	-	5
52	วัดควนใหม่	ควนใหม่		คลองท่อม				5	-	-	5
53	วัดเพหลา	เพหลา	เพหลา	คลองท่อม	พระอภิสุทร	ชนสาโร		6	-	-	6
54	วัดช่องแบก	ช่องแบก	เขาเขน	ปลายพระยา	พระอธิการจำหมาย	ชมูมสาโร		7	-	-	7
55	วัดบ้าน ตัวอย่าง	บ้าน ตัวอย่าง	เขาเขน	ปลายพระยา	พระครูวิสิฐสังฆคุณ	ฐานิสฺสโร		9	1	1	7
56	วัดเขาต่อ	เขาต่อ	เขาต่อ	ปลายพระยา	พระสมุห์ชาม	สุวิชาโน		9	1	1	7

ที่	ชื่อวัด	บ้าน	ตำบล	อำเภอ	นามเจ้าอาวาส	ฉายา	ปกครองตำแหน่ง	จำนวน พระสงฆ์	จำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับ วิทยฐานะ		
									ป.ธ	น.ธ	ทางโลก
57	วัดบ้านนา	บ้านนา	เขาค้อ	ปลายพระยา	พระใบฎีกาถนอม	จารุวณฺโณ		7	2	1	4
58	วัดโคกแซะ	บกเกาห้อง	คีรีวง	ปลายพระยา	พระปลัดทองศักดิ์	เขมจาโร		7	2	2	3
59	วัดถ้ำวาริรินทร์	บางเหลียว	คีรีวง	ปลายพระยา	พระกลั่น	ทิวาโกโร		6	-	-	6
60	วัดสหกรณ์ ซอย ๘	สหกรณ์	คีรีวง	ปลายพระยา	พระปลัดสมหมาย	ขนฺติโก		7	1	1	5
61	วัดนทีมุขาราม	ปากน้ำ	ปลายพระยา	ปลายพระยา	พระมนัส	ปญฺญาวุฒโต		7	1	-	6
62	วัดบางเงิน	หาดถั่ว	ปลายพระยา	ปลายพระยา	พระครูไกรสรธรรม รังษิ	เกสโร		8	2	1	5
63	วัดบางเหียน	บางเหียน	ปลายพระยา	ปลายพระยา	พระปลัดน้อย	กตสาโร	จต.ปลายพระยา	9	2	1	6
64	วัดเจริญทรวงศ์	เสม็ดจวน	ดินอุดม	ลำทับ	พระใบฎีกามาศ	สมาจารี	จต.ลำทับ	17	3	2	12
65	วัดลำทับ	ลำทับ	ลำทับ	ลำทับ	พระครูสุภัทรวรรณ	สุภทุโท		21	5	2	14

ที่	ชื่อวัด	บ้าน	ตำบล	อำเภอ	นามเจ้าอาวาส	ฉายา	ปกครองตำแหน่ง	จำนวน พระสงฆ์	จำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับ วิทยฐานะ		
									ป.ธ	น.ธ	ทางโลก
66	วัดคลอง ขนาน	คลองขนาน	คลอง ขนาน	เหนือคลอง	พระอธิการสุรัตน์	สิริบุญโญ		9	1	1	7
67	วัดโคกยาง	โคกยาง	โคกยาง	เหนือคลอง	พระอธิการชุม	ปภาโส		9	2	1	3
68	วัดบางฝั่ง	บางฝั่ง	โคกยาง	เหนือคลอง	พระครูโอภาสธรรมารุช	ปภาโส		7	2	2	3

ที่มา : สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัดกระบี่ พ.ศ. 2554



9. โรงเรียนในจังหวัดกระบี่

1. อำเภอเมืองกระบี่
 - โรงเรียนเมืองกระบี่
 - โรงเรียนหนองทะเลวิทยา
 - โรงเรียนอามาศย์พานิชกุล
2. อำเภอเขาพนม
 - โรงเรียนเขาดินประชานุกุล
 - โรงเรียนพนมเบญจา
 - โรงเรียนสินปุนคุณวิทย์
3. อำเภอเกาะลันตา
 - โรงเรียนคลองยางประชานุสรณ์
 - โรงเรียนลันตาราชประชาอุทิศ
4. อำเภอกลองท่อม
 - โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กระบี่
 - โรงเรียนคลองท่อมราษฎร์รังสรรค์
 - โรงเรียนคลองพนสฤษดิ์พิทยา
5. อำเภออ่าวลึก
 - โรงเรียนคลองหินพิทยาคม
 - โรงเรียนอ่าวลึกประชาสรรค์
6. อำเภอปลายพระยา
 - โรงเรียนปลายพระยาพิทยาคม
7. อำเภอลำทับ
 - โรงเรียนลำทับประชานุเคราะห์
8. อำเภอเหนือคลอง
 - โรงเรียนเหนือคลองประชาบำรุง



ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

ชื่องานวิจัย ; บทบาทของพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย :
กรณีศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่
โดย ด.ต. วัฒนา สิมมา

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

1. ชื่อ /ฉายา.....
2. ตำแหน่ง.....
3. อายุ.....
4. ระยะเวลาครองพรหม.....
5. การศึกษา
 - 5.1 การศึกษาทางโลก.....
 - 5.2 การศึกษาทางธรรม.....

ส่วนที่ 2 ความรู้ ความเข้าใจ ในด้านพุทธศาสนาและการเมืองโดยทั่วไป

1. พระคุณเจ้า คิดว่า “แก่นแท้ของคำสอน” ของพระพุทธเจ้ามีอะไรบ้าง
.....
.....
.....
.....
2. พระคุณเจ้า คิดว่า “การเมือง” หมายถึงอะไรบ้าง
.....
.....
.....
.....
3. พระคุณเจ้ามีความเข้าใจ เรื่องการเมืองในระบบประชาธิปไตยอย่างไรบ้าง และมี
องค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง
.....
.....
.....

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นและทัศนคติ เกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 4 บทบาทอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการในฐานะพระสงฆ์การกับเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

1. บทบาทที่เป็นทางการ พระคุณเจ้าได้เทศนาสั่งสอน อบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยต่อประชาชนกลุ่มใด อย่างไรบ้างในฐานะพระสงฆ์

.....

.....

.....

.....

2. บทบาทที่ไม่เป็นทางการ ในการพูดคุยกับคนบางคน บางกลุ่ม อย่างไม่เป็นทางการ เช่น พบเห็น คนในพื้นที่ทะเลาะกันเพราะมีความคิดเห็นทางการเมืองไม่ตรงกันหรือขัดแย้งกัน ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน พระคุณเจ้าได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	ดาบตำรวจวัฒนา สิมมา
วันเดือนปีเกิด	23 พฤษภาคม 2504
สถานที่เกิด	เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
สถานที่ทำงาน	สถานีตำรวจน้ำ 1 กองกำกับการ 9 กองบังคับการตำรวจน้ำ อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่
ตำแหน่ง	ผู้บังคับหมู่ ปราบปรามทางน้ำ

